

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KAVANIN-I YENİÇERİYAN

YENİÇERİ KANUNLARI

YAYINA HAZIRLAYAN:

TAYFUN TOROSER

«بلوك» ناميله ياد اولسا نيكيچري اورنه لرنيه يكرجي برده نيشه برده قور نورولري حازر اولار نه لره مخصوص علامتدر

TÜRKİYE BANKASI

Kültür Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranthey.org>

TARİH

KAVANİN-İ YENİÇERİYAN
(YENİÇERİ KANUNLARI)

YAYINA HAZIRLAYAN
TAYFUN TOROSER

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2008
Sertifika No: 11213

EDİTÖR
ÖZLEM ÇEKMECE

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

REDAKSİYON
KAYHAN ORBAY

DÜZELTİ
ESEN GÜRAY

DİZİN
BORA BOZATLI

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASKI: MART 2011

ISBN 978-9944-88-807-3

BASKI
KİTAP MATBAACILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
DAVUTPAŞA CADDESİ NO: 123 KAT: 1
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 482 99 10
Sertifika No: 16053

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.

Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme hiçbir yolla yayınevinden izin alınmadan çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, NO: 144/4 BEYOĞLU 34430 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

Kavanin-i Yeniçeriyan

(yeniçeri kanunları)

Yayına Hazırlayan: Tayfun Toroser

İÇİNDEKİLER

Takdim.....	VII
-------------	-----

KAVANİN-İ YENİÇERİYAN

3

BİRİNCİ KISIM

Acemioğlanı Toplanması

Acemioğlanı nasıl toplanır, kimler toplar? İstanbul'a geldiklerinde nasıl yoklanıp, Rumeli ve Anadolu ağalarına nasıl satılır, satılmalarından fayda nedir? Bunların Türk üzerine verilmesine kim sebep olmuştur? Torbaya, saraya, Gelibolu'ya, bostana verildiklerinde, ulûfeleri nasıl tayin edilir, çorbacıları kimdir, gemileri nasıldır?	5
---	---

İKİNCİ KISIM

Yeniçerilik nerede başlamıştır?

Yeniçerilik nerede başlamıştır? Giydikleri giysi kimindir, yüklük, üsküf nedir? Kapıya çıkarıldıklarında nasıl dağıtılırlar? Odalarındaki kanun ve kaideleri nedir? Oda kethüdası, başodabaşı, odabaşı, vekilharç kimdir? Yetim kuloğullarının üç ayda on beşer akçe ulûfelerinin yeniçeri arasından çıkmasına sebep nedir? Günde yarımşar akçe fodula harcı nedir, harç verilmeyince fodula kâtibinden birer kile un almak nedir? Çuha ve yaka harcı nedir? Üç ayda birer buçuk günlüklerinin eksik çıkmasına sebep nedir?	53
---	----

ÜÇÜNCÜ KISIM

Yeniçeri Yoldaşların Yolları

Yeniçeri yoldaşların yolları nedir? Nasıl korucu olurlar? Seraser kuşaklı kollukçular kimdir? Seferde yararlık gösteren yoldaşların yolları nedir? Sipahi olduklarında kaç akçe ile olurlar, hangi bölüşe kaydolurlar? Tırkeş paraları kaç akçedir?	97
---	----

DÖRDÜNCÜ KISIM

Sekbanlar

Sekbanbaşının eskiden beri ağa olmalarına ve 34 bölükleri olmasına sebep nedir? Bölükbaşları, kethüdarları, kâtipleri, yaya sekbanlar, atlı sekbanlar kimdir? 109

BEŞİNCİ KISIM

Ocak Ağaları

Sekbanbaşının ağalıktan alınıp, ağanın saraydan tayin edilmesi kimin zamanında olmuştur? Seksoncubaşı, zağarcıbaşı, turnacıbaşı, atlı zağarcı, yaya zağarcı, yeniçeri kethüdası, başçavuş, kethüdayeri, muhızırbaşı, haseki, deveci, solak, solakbaşı, kethüda, odabaşı, müteferrika, yayabaşı, bölükbaşı ve diğer ocak ağaları kimdir, bunların yolları ve ulûfeleri nedir? 121

ALTINCI KISIM

Yeniçeri Odaları

Yeniçeri odalarını kim yaptırmıştır, Yeni Odalar ve Eski Odalar demeye sebep nedir? Orta Mescidi'ni kim yaptırmış ve sonra kim camiye çevirmiştir? Ağa bölüklerini kim kurmuştur? Odalara yasak şeyler girmemesi için kim kapı yaptırıp, kapıcılar tayin etmiştir? Talimhanecibaşının, bölükbaşı olmasına rağmen mücevveze giymesine sebep nedir? Ocak ağaları, yayabeyleri, ağa imamı ve müezzini kimdir? Solaklar 300 kişi iken 400 kişi olmalarına kim sebep olmuştur? 149

YEDİNCİ KISIM

İstanbul, Anadolu ve Rumeli Ağaları

İstanbul ağası, Anadolu ve Rumeli ağaları, acemi yayabaşları, acemioğlanı kethüdası, aşçıları, çavuşları kimdir, kimlerden seçilir, görevleri nedir? 159

SEKİZİNCİ KISIM

Kâtipler

Yeniçeri kâtibi kimdir, görevi, ulûfesi nedir? Şâkirdlerin, yolları, gelirleri, görevleri, faydaları, zararları, fesatları nedir?	
Mukabeleciler kimdir, görevleri nedir, mukabele nasıl yapılır?	
Ağanın divan kâtibi, sekbanlar kâtibi, acemi kâtibi ve Ocak'taki diğer kâtipler kimlerdir, görevleri nedir?	169

DOKUZUNCU KISIM

Ocak Kanunu

Kanunu gözlemeyip, yaptıkları uydurma icatlar nedir; bunların kolayca eski usule konması nasıl ve hangi yolla olur? Ocak'ın içinde kanun dışı olanlar nedir, kanuna uygun olanlar nedir?	201
--	-----

OSMANOĞULLARI KANUNNAMESİ

.....	213
Ek	221
Dizin	223
Sözlükçe	231
Kaynakça	235

TIPKI BASIM

Saka Mahmud'un ve Torunu'nun aziz hatıralarına...

Takdim

Yeniçeri Ocağı hakkındaki en önemli eserlerin başında geldiği kabul edilen, ilk defa yayınlandığı tarihten itibaren üzerinden yarım yüzyıldan fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen, Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın, "*Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları*" adlı büyük eserinin, Acemi Ocağı ile Yeniçeri Ocağı'na ayırdığı birinci cildinde en fazla başvurduğu kaynak *Kavanin-i Yeniçeriyan*'dır.

Kavanin-i Yeniçeriyan'ın faydalanılan nüshası, Veliyüddin Efendi Kütüphanesi 1973 numarada kayıtlıdır. Yazarının adı bilinmemektedir.

İlk sayfada yer alan ifadesinden, Sultan Birinci Ahmet Han devrinde yaşadığı anlaşılmaktadır. Birinci Ahmet'in saltanatı 1603-1617 yılları arasındır.

"... bu kulları da [...] seferinden beri olan seferlerin çoğunda hazır bulunup ..." cümlesinde seferin ismi yazılmayıp, yeri boş bırakılmıştır.

Elimizdeki nüshada yeri boş bırakılmış olan bu kelime, bu kitabın diğer kopyalarından; A249 katalog numaralı Leningrad kopyasının Moskova 1987 baskısında "Halkulvar" ve Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi'nde, Pal Fodor tarafından yapılan tebliğin yayınlandığı İstanbul Üni. Ed. F. Türkiyat Araştırma

Merkezi, Tebliğler III. Türk Tarihi, cilt 1, İstanbul, 1986 neşriyatında “Halkulvad” olarak görülmektedir.

A 249 Leningrad nüshası da orijinal olmayıp, bu da kopyadır.

Pal Fodor; İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın hususi kütüphanesindeki nüsha; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki Revan 1319, Revan 1320 nüshaları; Macaristan Bilimler Akademisi Şariyat Kütüphanesi T.O. 252 nüshası ile Gotha nüshasından faydalandığını ve Halkulvad adının İsmail Hakkı Uzunçarşılı nüshasında da eksik olduğunu ifade etmektedir.

Halkulvad [Goletta, Kalbend, Tunus] seferi Üçüncü Murat zamanında, 1575 tarihinde yapılmış olup; kitabın kaleme alındığı tahmin edilen 1606–1617 yıllarından yaklaşık 40 yıl öncesine yani yazarın gençlik yıllarına denk gelmektedir.

1575'den 1617'ye kadar üç padişah, Üçüncü Murat 1574–1595, Üçüncü Mehmet 1595–1603 ve Birinci Ahmet 1603–1617 yılları arasında hüküm sürmüş olup yazarın kendi gözlemlerine dayanan bilgiler bu döneme aittir.

Kitabın 28. sayfasında “*Dedem Saka Mahmut kulları, Sultan Süleyman Han zamanında ondört yıl İstanbul ağalığı yapmış olup...*”, 162. sayfasında “*Sultan Süleyman Han Hazretleri zamanında ... bu kullarının dedesi Saka Mahmut kulları İstanbul ağasıydı.*”, kuloğlu olduğunu; 181. sayfasında “*Yirmi bir sene Yeniçeri defterine hizmet edip, şimdi korucu yaptılar.*” 21 yıl kâtiplik yaptıktan sonra, korucu olduğunu söylemektedir.

Yine 105. sayfasında “... *Derviş Paşa kullarına vezîriazamlığı ihsan buyurunca ...*” ifadesinden, kitabın Derviş Paşanın sadareti sırasında yazıldığı düşünülmektedir. Derviş Mehmet Paşa 1606 yılının Mayıs ayından Aralık ayına kadar bu görevde kalmıştır. Dolayısıyla yazarın Mayıs-Aralık 1606 da kâtiplik görevinde olup, bu sıralarda korucu yapıldığı ve kitabın da en erken, Mayıs-Aralık 1606 aralığında veya en geç 1606-1617 arasında yazıldığı düşünülmektedir.

Sadeleştirme sırasında, yazarın anlatımındaki akıcılığı muhafaza edebilmek için bazı ifade şekilleri korunurken, bazı cümlelerin içindeki boşluklar aynen bırakılarak [...] şeklinde gösterildi.

Bu kitap, Acemi Ocağı ile Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşunu, teşkilatını, kanunlarını açıklarken; kanunsuzluklardan, haksızlıklardan, rüşvetten dolayı çekilen acıyı bir Yeniçeri Kâtibi'nin ağzından anlatır.*

Bu kitabın ortaya çıkmasında kıymetli teşvik ve yardımlarını gördüğüm Sayın Prof. Dr. Halil İncik Beyefendi'ye, Kavânîn-i Yeniçeriyan'ın bilim dünyasına kazandırılmasını üstlenen Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'na, kitabı yayın programına alan Sayın Emre Yalçın'a, adını yazmayı önemsemeyecek kadar alçak gönüllü bir Yeniçeri Kâtibi'nin yazdıklarını o Kâtib'in bugünkü torunlarının okuyabilmelerini sağlayan emekleri ve katkıları için kitabın editörü Sayın Özlem Çekmece ile, bu çalışmanın yorgunluğunu sabırla paylaşan eşim Aynur Toroser'e teşekkürlerimi sunarım.

TAYFUN TOROSER

*

Görsel kaynakça:

Mahmut Şevket, *Teşkilat ve Kıyafet-i Askeriye*, İstanbul, 1325

Ahmet Cevad, *Tarih-i Asker-i Osmani*, İstanbul, 1882

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وعلى آله
 واصحابه اجمعين اما بعد سلطان البرين وخاقان البحرين
 خادم الحرمين الشريفين سلطان احمد خان ابن سلطان محمد
 خان ابد الله ايام سلطنته الى يوم الحشر والميزان حضر تلري
 سعادته تحت عزته جلوس ايليوب اجداد عظاملرينك قانون
 قاعده لري يوقليوب اجرا اتمكله هر وجهه زمان عدالت غوانلري
 رعيا وبرايا آسوده حال اولوب وديار انا حلو ليد طغيان ابدان
 جلالي لولت وجود ناپا كلري هدف تير و جسد چا كلري طعمه
 شمشير اولغله اولكي كبي جهان خندان و قطب مراد لري اوزده
 دوران دور اتمك محقق اوليجي بوفقيردل تقصيرك دده لري
 جد بجد اجداد عظاملري فاتح قسطنطنيه سلطان محمد خان
 عليه الرحمة والرضوان حضر تلري زمانده برويكچري او بجا
 خذ سنده اولوب و واقع اولان غزالرده جان وباش اويناد نلري
 ساعدا بوقوللري دخی سفر نندن برو اولان سفر ظفر
 لارثك كثر نده حاضر بولوب و حاله يكچري او بجا غني حد نصد
 اولوب دعا و دين و دولت پادشاهي و راد نر تيجان باي ايله
 مداوم و ملازم ايكن عالم باطنك بر پيردانا او جانك قانون
 وقاعد لري على التفصيل دده لري كز دن كوش اينديكل وجه

Kavanin-i Yeniçeriyan

Âlemlerin Rabbi'ne şükürler olsun, Hz. Muhammed Efendimiz'e, ailesine ve sahâbelerin hepsine selâm olsun.

Gelelim maksadımıza,

Asya'nın ve Avrupa'nın Sultanı, iki denizin Hakanı, Mekke ve Medîne'nin hizmetkârı, Sultan Mehmet Han oğlu Sultan Ahmet,¹ Allah saltanatlarını kıyamete kadar ebedi kılsın, tahta çıkıp, ecda-dının kanun ve kaidelerini yoklayıp, icra etmekle; her yönüyle adaletli zamanlarında halk huzur bulup, Anadolu diyarında isyan eden celalilerin vücutları tebere² hedef ve kılıca yem olup, muradları üzere cihan evvelki gibi güleç olunca; bu kusurlu fakirin dedeleri, İstanbul Fatihi Sultan Mehmet Han zamanından beri, babadan oğula, Yeniçeri Ocağı hizmetinde olup, yapılan gazalarda can ve baş ile oynadıklarından başka; bu kulları da [...] ³ seferinden beri olan seferlerin çoğunda hazır bulunup ve hâlâ Yeniçeri Ocağı hizmetinde olup, dine ve padişahın devletine dua ve can ve baş ile hizmete devam ederken, bir bilge ihtiyar:

Ocak'ın kanun ve kaidelerini dedelerinizden duyduğun ve kendin bilip, gördüğün üzere ayrıntılarıyla, padişaha bir risale halinde yazıp, beyan et;

1 Birinci Ahmet.

2 Teber: Geniş ağızlı bir balta çeşidi.

3 Defterin orijinalinde boş bırakılan yerler [...] şeklinde belirtilmiştir.

ta ki bakıldığında, kanun ve kaideler gereği ile uygulanırsa, Allah'ın yardımıyla faydası ola.

deyince, bu biçare de dokuz kısım üzerine beyan ettim. Allah doğru yolu gösterir, başarı kazandırır.

BİRİNCİ KISIM

ACEMİOĞLANI TOPLANMASI

**Acemioğlanı nasıl toplanır, kimler toplar?
İstanbul'a geldiklerinde nasıl yoklanıp, Rumeli ve
Anadolu ağalarına nasıl satılır, satılmalarından
fayda nedir? Bunların Türk üzerine verilmesine
kim sebep olmuştur? Torbaya, saraya, Gelibolu'ya,
bostana verildiklerinde, ulûfeleri¹ nasıl tayin edilir,
çorbacıları² kimdir, gemileri nasıldır?**

Acemioğlanı toplanması ilk defa Gelibolu'da, Gazi Sultan Birinci Murat Han zamanında olmuştur. O zamanlar toplananların hepsini birden, bir seferde 2 akçe ile yeniçeri yapar, savaşa dahi gönderirlerdi. Bu kanun Sultan Murat Han ile Gazi Süleyman Paşa'nındır. O zamana kadar böyle olurdu. Sonra Gazi Murat Han, Eflak üzerine yöneldiklerinde; Anadolu askerini Lapseki ve Çardak'tan geçirmek için iki adet at gemisi inşa ettirip, gemileri kullanmak için adam lâzım olunca da piyade ve azab³ askerini topladı.

¹ Sipahi ve yeniçerilere, üç ayda bir verilen maaş.

² Yeniçerilerde yüzbaşıya muadil zabıt.

³ Hem kara hem deniz kuvvetlerinde kullanılan bir sınıf asker. Kışları tersane yakınında, Azapkapı denilen yerdeydi.

Onlar bir alay karışık kavimdir; onlardan hayır gelmez. Hem ikişer akçe ulûfe vermek lâzım gelir, masraf fazla olur. Önde gelen kullardan olmadıklarından, işi el ucuyla tutarlar, seferden sonra memleketlerine giderler; gelip giderken, yolda, izde, halkı incitip, ürkütürler.

dediler. O zaman veziri Şahin Paşa'yı davet edip, halk arasında kerameti meşhur olan Şeyh Alaaddin'i getirtti. Ulemâdan ve fazilet sahibi olanlardan hazır bulunanlar ile görüşüp, danışıp; birdenbire yeniçeri yapmaktansa, birer akçe ile bu gemilerde çalışmaya tayin ettiler; beş, on yıl orada hizmet ettikten sonra padişah emriyle 2 akçe ulûfe ile yeniçeri olurlar. Bunlar henüz toplanıp, daha Türkçe bilmeden, birer akçe ile gemi hizmeti ve torba hizmeti için ulûfeye yazıldıklarından namlarına acemioğlanı dediler.

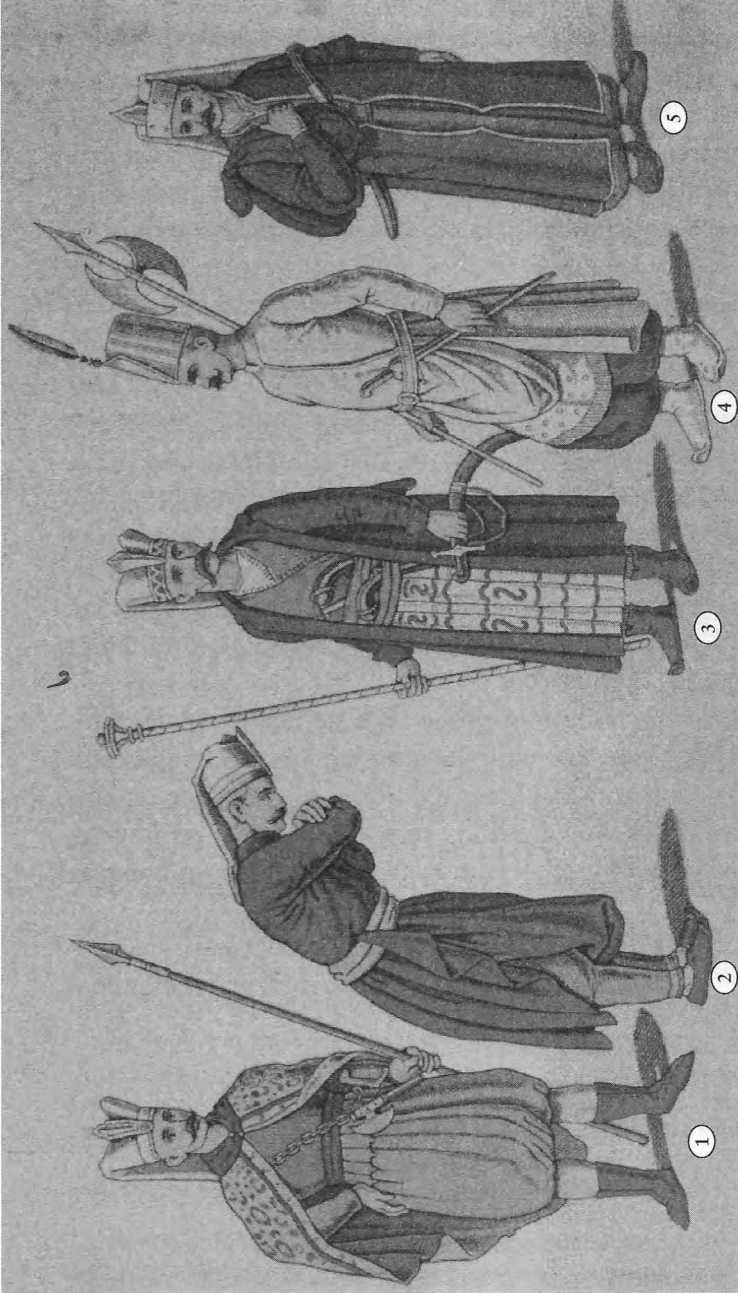
Bunlara yeniçeri gibi bir giysi lâzım oldu. Hazreti aziz, o gece rüyasında gördüğü şekilde, sarı abadan bir külâh yaptırdı; padişah ile vezîriazam, azizin elindeki külâhı gördüler ve acemioğlanına tayin ettiler.

Bunların üzerine sekiz tane acemioğlanı çorbacısı ve bu çorbacıların üzerine bir ağa tayin ettiler, ona hâlâ Gelibolu ağası derler. O çorbacıları o idare eder; emrine boyun eğmeyi arz eder, hakkından gelir. Gelibolu ağasının 25 akçe ulûfesi vardır, ölmeden yeri başkasına verilmez. Öldüğünde yerine Gelibolu'daki başyayabaşı veya İstanbul'daki bir ihtiyar yeniçeri yayabaşısı geçer; başka yerden tayin edilmesi kanun değildir. Yayabaşılarının ulûfeleri yirmi-beşer akçedir. Ulûfeleri İstanbul'da çıkar. Ulûfe zamanı sırayla bir yayabaşı İstanbul'a gelir, ulûfeleri alır.

Bunlardan bir oğlanın padişah emri ile kapıya çıkması⁴ lâzım gelirse; Gelibolu ağasının tezkeresi olmadan olmaz, bir odadan bir odaya geçmek de böyledir. Acemioğlanları arasında Gelibolu'dan eski Ocak yoktur. Başlangıçta toplam 400 oğlandı, şimdi 100 kişi artmıştır.

Bu kanunların hepsi kaldırılmıştır. Kapıya çıkıp, oradan kalkıp buraya, torbaya, buradan kalkıp oraya, kanunsuz olarak geçil-

4 Acemi ocağında yeniçeri olma görevi. <https://rantey.org>

1. Harbeci: Başına bork (keçe), sırtına kaplan postu, mavi şalvar, kırmızı çizme giyerlerdi. 2. Selam veren yeniçeri: Yeniçeriler selâm vermek için eğilirken kollarını kavuşturduklarında, avuçları ile pazılarını veya omuzlarını kavrarlardı. 3. Keçeli yeniçeri (Selamlık elbisesi): Yeniçeriler resmi günlerde ve Cuma Selamlıklarında bork, entari, kaftan, dar şalvar, kırmızı çizme giyip, kuşağı entari üstünden bağlayıp, kuşağa iki tabanca bir hançer sokup; sağ ellerinde bir asa, sol ellerinde bir kılıç tutup; alaylarda dönderli kol düzeninde yarım sağ ve yarım sol yaparak abeste abeste yürürlerdi. 4. Solak: Bir buçuk karış yükseklüğünde, yaldızlı, yeşil, sorguçlu külah, saçaklı entari ve bunun üzerine dolama tarzında kaftan, al çakşır ve çakşıra dikilmiş sarı mest ile mestin üzerine sarı çizme giyip yaldızlı kemer takarlardı. 5. Ulûfe götüren yeniçeri.

mektedir. Yüce Tanrı zabitlerimize ve kâtiplerimize insaflar verip, Müslümanın beytülmalına⁵ çalışmalarını kısımet etsin.

Sonra, İstanbul Fatihî Sultan Mehmet Han, *Beldetü'n Tayyibetün* âyeti ile şereflenen⁶ güzel beldeleri fethettiğinde, Gelibolu'daki acemioğlanları gibi burada da 3000 oğlan topladı. Bunlara 31 adet oda tayin edip; bir ihtiyar yeniçeri yayabaşısını bunların üzerine İstanbul ağası yaptı. Gelibolu'daki ağaya Gelibolu ağası dedikleri gibi buna da İstanbul'daki oğlanların ağası olduğu için İstanbul ağası dediler ve günde 40 akçe ulûfe tayin ettiler. Kendisine bir oda tayin edip, adına Birinci Ağa Bölüğü dediler. Ağa Bölüğü'nde er çok olduğundan Birinci Ağa Bölüğü'nü 9 bölüğe ayırdılar. Otuz bir odaya ikinciden otuzuncuya varıncaya kadar 29 çorbacı tayin edip, otuzbirinciye acemi kâtibi tayin ettiler. Yayabaşılara ve acemi kâtibine on sekizer akçe ulûfe tayin ettiler.

Üsküdar'dan ve Dil'den asker geçirmek için bunlara birer, ikişer gemi tahsis ettiler. Sonra Eski Saray⁷ yapıp, saraya odun ve Bursa'dan⁸ buz getirmek için buz kayıkları inşa edilip; her çorbacıya birer, ikişer gemi verdiler, gemileri kendi erleri ile kullanırlar. Bostanlar ve diğer ocaklar da gittikçe ihya olmaya başladı, onlar da yeri geldiğinde anlatılacaktır.

Toplanan acemioğlanlarının ikişer akçe ile hemen yeniçeri olmaları kaldırılıp, birer akçe ulûfe ile acemioğlanı yapılmaları Sultan Murat Han zamanında olduğu gibi birer akçe ile hemen acemioğlanı olmalarının da kaldırılıp, Türklerin yanına verilmeleri, İstanbul Fatihî Sultan Mehmet Han zamanında olmuştur. Buna sebep şudur.

İstanbul'u fethettiklerinde, mağlûp Tekfur'un Eğrikapı yakınındaki sarayına⁹ yerleşip, Ayasofya Camisi'nin çanlarını yıkıp, mina-

⁵ Beytülmal: Hazine, maliye.

⁶ Sebe Sûresi'nin 15. Âyeti'ndeki “بَلَدٌ طَيِّبٌ” *beldetü'n-tayyibetün* (güzel belde) ifâdesi, ebced hesabına göre 857 etmektedir ki İstanbul'un fethedildiği Hicri 857 tarihine denk geldiği kabul edilmiştir.

⁷ Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'da yaptırdığı ilk saray, şimdi yerinde İstanbul Üniversitesi Merkez Binası vardır.

⁸ Sarayın ihtiyacı olan buz Uludağ'dan gelirdi.

⁹ Blakhernai Sarayı, bu saraydan günümüze sadece Tekfur Sarayı adıyla bilinen köşk ulaşmıştır. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://ranteoy.org>

relerini düzdürüp, cuma namazına gittiler. Saraylarına geri dönerken, yeniçeri yoldaşlar, padişahı selama durduklarında; padişah sağa ve sola selam verince, içlerinden birisi:

Aleykümselam Mehmet Paşa.

dedi. Padişah, sarayına gelince, o zaman veziri olan Mahmut Paşa'yı davet edip, sordu:

Lala, bu oğlanın benim selamımı, "Aleykümselam Mehmet Paşa" diye almaktan muradı nedir? Bu nasıl selam almaktır?

Mahmud Paşa; bunların Hristiyanken Müslüman olup, cahil olduklarını, bunların yanında "paşa" demekten büyük saygı olmadığını bir bir anlatınca, padişah:

Lala, dediğin gerçektir ama bu denli Türkçe bilmemenin ne âlemi var? Bari bunları topladıktan sonra Türklerin yanına verip, Türkçeyi öğrenip, belâya alışıp, sonra ulûfeye yazdırıp, daha sonra kapıya çıkarsalar da sefere gönderseler olmaz mıydı?

O zamanki ulema ve Ocak'ın ihtiyarları ile görüşüp, danışıp; iki ihtiyar yayabaşının birini Rumeli ağası, birini Anadolu ağası yaptılar ve bunlara on beşer akçe ulûfe tayin edildi. Sonra Sultan Murat Han zamanında bunların erleri olmadığından ve on beşer akçe az olduğundan, Ocak ağalarının kendi aralarında otuzar akçe ulûfe tayin ettiler, hâlâ otuzar akçedir. Bunlara yeniçeri yoldaşlardan iki kâtip tayin edip, kâtiplere de onar akçe ulûfe tayin edildi.

Rumeli ve Anadolu ağaları divana geldiklerinde mücevveze giyerler. Kâtipleri divana girmez ama Ağakapısı'na oğlan yoklamaya gelirler, mücevveze giyip, merdiven dibinde, sekbanlar kâtibinin altında dururlar. Anadolu kâtibi, Rumeli kâtibinin üzerinde durur. Kâtiplerin yolu acemi çorbacılığıdır.

Rumeli'den toplanan oğlanı, Anadolu Türküne birer altına satarlar ki Türkler o oğlanları akçe ile alınca, oğlanlar:

Ben hünkâr kuluyum, sana hizmet etmem.

diyemezler. Hem derya esiri olduğundan kaçmaya da imkân bulamaz. Dört, beş sene Türke hizmet edip, Türkçe öğrenip, belâyâ alıştıktan sonra ulûfeye yazmayı kanun yaptılar.

Rumeli oğlanını Anadolu'ya satmakla Anadolu ağası, Rumeli ağasının üzerindedir; tersine Anadolu ağası, İstanbul ağası olur ve Rumeli ağası, Anadolu ağası olur, kanunları böyle olmuştur, hâlâ böyledir.

Acemioğlanlarının cerrah yoklamaları da aşağıda anlatılacaktır.

Oğlan toplama kanunu, Hacı Bektaş Velî'nin çocuklarından Timurtaş Dede, Mevlana'nın soyundan Emir Şah Efendi ve Bektaş Paşa adında akıllı bir vezirin onayı ile meydana gelmiştir. İkinci kısımda, yeniçeri yoldaşların durumu açıklanırken ayrıntılarıyla anlatılacaktır.

Oğlanları önceleri vilayet kadıları toplardı. Onlardan birinin suçu ortaya çıkınca kadılardan alınıp, vilayet beylerine toplattırıldı. Nice zaman beyler topladı. Sonra Sultan Selim Han zamanında onlardan da birinin suçu meydana çıktı. Sultan Süleyman Han zamanında, Ocak'ın kanun ve kaidelerini bildiklerinden ve suçları meydana çıkarsa:

Hata ettim, bilemedim.

diyemezler diye Ocak ağaları eliyle toplanması ferman olunmuştur. Bugüne kadar onlar toplayagelmışlerdir.

Kanun odur ki; Ocak ağalarından önce solakbaşılara teklif ederler, giderse onlara verirler, yok eğer:

Biz ihtiyarız, gitmeye kudretimiz yoktur.

derlerse; zağarcıbaşı, seksoncubaşı, turnacıbaşı, hasekiler, zemberekçi başı, deveçiler ve ihtiyar yayabaşılara verirler; lâkin ağa bölükbaşlarına oğlan toplattırmak kanun değildir. Çünkü ağa bölükleri sonradan olmuşlardır ve hem onların ulûfeleri de er gibi

onar akçedir. Sekbanlar bölükbaşlarının da toplanması kanun değildir. Ağalardan kethüdabey, başçavuş, kethüdayeri, muhızırbaşı ve talimhanecibaşının da toplanması kanun değildir; zira bunlar Ocak'ın hizmetkârlarıdır. Ama sekbanbaşılara defter verilip, toplayagelmışlerdir. Sekbanbaşının toplanmasına sebep, eskiden beri yeniçeri ağaları olmalarıdır, onların toplanmasına sebep budur; yolları beyliktir çünkü tuğ, davul ve bayrak sahibidirler, bu yüzden rütbeleri beyliktir.

Oğlan toplamak için verilen padişah emri vilayet beylerine ve kadılarına hitaben yazılmaz ki giden pençik¹⁰ kulu,¹¹ bir güzelce oğlanı veya bir ekâbir oğlunu bulup, götürmek istediğinde, beyler ve kadılar oğlanların bağışlanmasını isteyemezler. Emirde bu derece yetki olunca, oğlan toplamayı da dürüst ve dindar kimselere vermek gerekir ki bildiklerini okumasınlar.

Emrin içinde yazılan kanun ve kaidenin ilki odur ki:

Sakin ve sakın Türk evladını almayalar.

Türkçe bilir Hristiyan evladını almayalar, çünkü toplanan oğlancıkların hemşerisi olmazsa, başka yerden olursa, seferde; *Firar edersem sonra onlara ne yüzle bakarım*, demeyip, seferden ilk önce yüz çevirenler bu çeşit tayfalarıdır.

Türk evladını almamaktan fayda odur ki onların çoğu hünkâr kulluğuna geçerse, memleketlerindeki bütün akrabaları ve yakınları; *Hünkâr kulu oldum*, diye, halkı incitip, tedirgin edip, öşür¹² ve diğer vergilerini vermedikten başka, yeniçeri kimliğine girip; o diyardaki sancak beyleri, alay beyleri, vilayet voyvodaları, onları gerçek kapıkulu zannedip, zapt edemeyip, taşrada hünkâr kulu olan ile olmayan belirsiz olunca, gecikmeden haklarından gelmek mümkün olmayıp, İstanbul'a arz etmek gerekip, fitne, fesat ve eşkiya türemesine sebep bu olur.

Hristiyan evladını toplamakta fayda odur ki; İslâma geldiği gibi din gayreti baş gösterip, kendi halkına ve akrabalarına düşman olup, içlerinden düş-

10 Pençik, Farsça beşte bir demektir. Alınan tutsakların beşte biri vergi olarak verilir ve bunlara pençik oğlanı denilirdi.

11 Tutsak vergisini toplayan görevli.

12 Onda bir hububat vergisi.

man çıktığından, serhadde her birinden yararlık ve dilaverlik görüldükten başka kendileri her ne rütbeye erişseler, yeniçeri kethüdası dahi olsalar, akrabaları gayrimüslim olduğundan, haraçlarını¹³ aldırılmaya imkân bulamayacakları sebebiyle, Hristiyan evladını toplamayı kanun yaptılar.

Gayrimüslim evladını toplarken, ekâbir oğlunu alalar, papaz oğlunu ve aralarında aslı iyi olanın oğlunu alalar.

İki oğlu olanın birisini alalar, ikisini birden almayalar.

Birden çok oğulları olanın da güzelce olanını alalar.

Bir oğlu olanı almayalar, çünkü babasının çiftine, çubuğuna yardım edecek âdem olmayınca, o köyün sipahisine alacağı öşür yüzünden haksızlık olmaya.

Babası ve anası ölüp yetim kalan oğlanı almayalar, gözü aç ve edepsiz olur.

Köy kethüdasının oğlunu almayalar, çünkü onlar köy halkının rezillerindendir, evladı da rezil olur.

Sığırtmaç ve çoban oğlunu almayalar, sığırtmaç ve çoban tayfasından taze olan oğlanı dahi almayalar çünkü onların her biri dağda büyümüştür, edepsizdirler; ancak ekâbir oğlu olup, pençik kulu korkusundan o sığırtmaç kimliğine girmişse, o zaman soruşturup, kanun üzere deftere kaydederler.

Kel olan alınmaya, kibirli ve göze çirkin olur.

Köse oğlan alınmaya, fitne ve fesat olduktan başka düşman gözüne çirkin olur.

Sünnetli oğlan alınmaya. Yoklamada sünnetli olduğu için Türk evladıdır diye şüphe edilip de bölgedeki diğer oğlanlardan da şüphe olunmaya.

Türkçe bilir oğlan alınmaya.

Evli olan oğlan alınmaya çünkü yüzü, gözü açık olur ve evli olan padişaha kul olmaz.

Sanatı olan oğlan alınmaya çünkü sanatı olan, ulûfe için belâ çekmez, sanatına güvenir, sefere gitmeyip, kârına bakar, hizmet edilmemeye sebep olur.

İstanbul'a gelip, sonra vilayetine dönmüş oğlan alınmaya çünkü çok yüz görmüş olur, utanmaz olur.

Gayet uzun boylu olan oğlan alınmaya, ahmak olur; ancak yüzce güzel olursa, padişaha solak¹⁴ olup, düşmana korku olması için alalar.

¹³ Müslüman olmayan, reşit ve sağlıklı erkeklerden alınan arazi vergisi, İslamiyet'e geçenlerden alınmazdı.

¹⁴ Solaklar uzun boylu, güzel yüzü, yakışıklı olanlardan seçilirdi.

Çok kısa olan oğlan alınmaya, fitne olur. Yukarıda yazıldığı üzere orta boylu oğlan almak gerekir.

Emirler, buna benzer çeşitli gayret ve çalışma ile yazılıp, oğlan toplamada o derece dikkat ediliyordu ki Yeniçeri Ocağı'na hariçten âdem girip âlemin nizamı bozulmasın. Yeniçeri Ocağı anlatıldığı gibi mazbut bir Ocak iken o zaman mevcut olan kanun ve kaidelerin binde biri kalmamıştır; öyle ki eskisi gibi kanun ve kaideleri uygulanmayınca, gittikleri yerde de hizmet edilmez.

Anlatılan kaideler üzere oğlan toplandığında, bir köyden oğlan alınca, oradan hilat parası¹⁵ almayalar; aldıklarında da ikişer yüzden fazla almayalar. Çünkü eskiden yüzer akçe alınırdı, şimdi aba pahalı olduğundan üçer yüz akçe alırlar, bari fazlasın teklif etmekten sakınmak gerekir, kişi sayısına göre almak gerekir.

Çünkü o abadan oğlanların yolda giyecekleri lokmalık üst dolaşması¹⁶ kırmızıya ve içlerine giydikleri dolama sarıya boyanır, bunların da boyama ve dikme masrafı vardır, hepsi o üç yüze dahildir, anlatıldığı üzere üçer yüz akçe alınıp, fukaraya fazla teklif etmek gerekir.

Bu toplanan oğlancılara pençik oğlanı demeye sebep şudur; Hristiyan vilayetlerinden olan Bilecik diyarına akın yapıp, ele geçen oğlanların beşte birini padişah için alıp, 300 oğlanı deftere kaydettiler. Bunlara pençik kulu demeye sebep budur.

Bektaş Paşa, Hacı Bektaş'ın torunlarından Timurtaş Dede ve Mevlana'nın torunlarından Emir Şah Efendi yeniçeri giysisini düzenleyip, bunlara giydirdiler, namlarına yeniçeri dediler, yerinde anlatılacaktır.

Ondan sonra halktan topladıkları oğlanlar ve pençik oğlanı bir araya gelince, her 200 tanesini bir sürü yapıp, sürünün bağlandığı kadılığı yazıp, oğlanların eşkâllerini, kazalarını, köylerini, babalarının ve anaların adlarını, kendi adlarını, eski adlarını, Müslümanca adlarını, nişanlarını, sürüleri ve sürülerin bağlandığı yerleri, sü-

¹⁵ Oğlanların yol kıyafeti masrafı.

¹⁶ Üst kısmı bele kadar düğmeli, alt kısmı geniş, kol yenleri dar ve uzun etekleri bele sokulduğu için bu adı almışlardır. <https://rante.org>

rücübaşları, kaçınıcı olduklarını, bölükleri ile defter edip, ağaları tarafından mühürlenip; güvenilir, ihtiyar, odabaşıliktan çıkmış bir yoldaşı veya kethüdabey, başçavuş ve diğer Ocak ağalarının yol-
daşları varsa onları sürücübaşı tayin edip, o oğlanları onlarla göndermek gerekir.

Yeniçeri ağalarının, devşirmeye dürüst ve dindar kimseleri göndermeleri gerekir. Bunlara defter verince o çorbacılarından akçe¹⁷ almamak gerekir ki çorbacılar da; *Biz bu emri ve defteri üçer, dörder yük*¹⁸ *akçeye aldık* diye fazla yeniçeri alıp, her birinden üçer, dörder bin akçe alıp, her bir sürüye 30, 40 yeniçeri almasınlar. Onlar da *Akçe verdik* diye, yolda ve izde halkı incitmeyeler, kalabalık olup fazla yemek parası almayalar, önüne gelen köye konmayıp, sakın etraftaki köylere akın edip yemek parası almayalar ve önlerine gelen köylere koyun, kuzu teklifi etmeyeler. Çorbacılar akçe vermeden alınca, sürüye az adam koyarlar, uslu yoldaş koyarlar ki oğlanları terbiye ederek, doğru yoldan saptırmayalar. Yolda zulüm ederlerse, tımara ve kaleye çıkacaklarını bilip, zulmetmezler çünkü bir daha Ocak'a gelmeyeceklerini bilirler ve sürüyü edeple Kapı'ya¹⁹ getirirler.

Rumeli ve Anadolu ağaları kâtipleri ile gelirler, oğlanları yeniçeri ağasının önünde birer birer yoklarlar. Acemioğlanını yoklamak için 8 akçe ile bir cerrah tayin edilmiştir; sünnetli olmasın diye sünnet yerini görürler. Güzel yüzlü olanları Sarây-ı Âmire'ye, sağlam yapılı olanları bostana verirler; orada Türklerin yanında olduğu gibi hizmet ederler; sonra bostancıbaşı tezkeresi ile ulûfeye yazılır, yeri geldiğinde anlatılacaktır. Kalanını ağalar Türklere satarlar, yılda bir yoklama akçesi toplarlar, o da yerinde ayrıntılarıyla beyan olunacaktır.

Yukarıda bahsedilen, oğlan toplamak için verilen emirlerde, gayrimüslim evladından başkasını toplamak yasaklanmışken; Bosna diyarından toplanan oğlanların hepsi Müslüman oğlu Müslüman iken ve buradan oğlan toplamak kanun olduğundan başka,

¹⁷ Rüşvet.

¹⁸ 1 yük = 100,000 akçe.

¹⁹ Ağakapısı. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

onların çoğunun Sarây-ı Âmire'ye ve hasbahçeye²⁰ verilmesine ve bu tayfanın böyle itibar görmesine sebep şudur.

İstanbul Fatihi Sultan Mehmet Han, Bosna diyarına geldiklerinde, o diyardaki bütün halk, padişahın kuvvet ve kudretini bildiklerinden; karşılayıp, huzurlarına yüzlerini sürdüler, hepsi birden imana geldi. Padişah, bunların hep birden imana geldiklerini görünce, anladı ki bunlar kötü tayfa değildir. İslâmın ululuğu ile şereflendiklerinden dolayı padişah:

Benden ne murad ederseniz edin.

deyince; *Diyarlarından oğlan toplanmasını*, dilediler, o da kabul edip, bunlardan oğlan toplanmasını kanun yaptı. Bunları gerek sünnetli olsun, gerek olmasın toplarlar. Bunların sünnet yoklamasını kanun yapmadılar ama bu tayfadan olmayan içlerine karışmasın diye tedbir olarak yoklarlar. Aslında, bu tayfanın sürüleri gelince adamakıllı yoklamak lâzımdır ki Türklerden kimse akçe kuvveti ile içlerine karışmış olmasın.

Bosna diyarına gönderilen çorbacının, devşirmeye gidenlerin hepsinden dürüst olması gerekir çünkü bu tayfa Müslüman olduğundan, aralarına hariçten girmek kolaydır. Bu tayfadan bu ana değin toplananların çoğu iyi olup, sarayda ve bostanda yüksek makamlara gelip, akıllı, bilgili kişiler olmuşlardır. Bu yüzden bunları saraya ve bostana verip Türklerin yanına vermezler.

Trabzonlu²¹ Hristiyan evladı iken bunlardan oğlan toplanması eskiden beri kaldırılmıştır, toplanması kanun değildir, toplanmaz. Toplanmamasına sebep odur ki bu tayfanın şirretliği haddinden fazla olduktan başka yapılan seferlerde, bu tayfanın zeamet²² sahiplerinden, sipahisinden, erlik ve dilaverlik çıkmamıştır ancak düzenbazlık ve şirretlik görülmüştür. Bu yüzden İstanbul Fatihi Sultan Mehmet Han zamanından Mekke ve Medine Fatihi Sultan Selim Han zamanına değin bu tayfadan oğlan toplanmamıştır. Sul-

²⁰ Saray bahçeleri, bostanları.

²¹ Trabzon'daki Rumlar.

²² Kılıç hakkı ve dirlik (ötekiz ve den karapi-Arsivi - <https://rantey.org>)

tan Selim Han şehzade iken, Trabzon diyarına sancağa çıktıklarında o diyarın halkı, ayaklarının tozuna yüz sürüp, o kadar hizmet ettiler ki tahta çıktıklarında, başka diyardan aldıkları gibi bunlardan da oğlan alsınlar, diye yalvardılar. Bu istekleri, padişahın kalplerine yerleşti. Tahta çıkıp, Acem üzerine gidip, Şah İsmail'in sayısız askerini tarumar etti. Sonra Mısır üzerine yönelip, Mekke ve Medîne'nin ele geçirilmesine niyetlendiği sırada orada kışlamaya karar verdi. Bu seferdeki kıtlık ve pahalılık askerin canına tak etti. Özellikle yeniçeri yoldaşlar, yürümekten ciğerleri yandığından ve diğer askeri sınıfların bunu söylemeye cesaretleri olmadığından, kışlamamak için yeniçerileri tahrik edip, padişahın otağına gönderdiler:

Bizi buraya kırmaya mı getirdin? Biz burda kışlamayız!

diye, bazı yakışıksız sözler söylediklerinde, padişah öfkeyle:

Ben giderim. İsteyen gelsin, istemeyen işine gitsin; o benim kulum değildir!

deyince, yeniçeri yoldaşlar el sözüyle dediklerine pişman olup özürler dilediler lâkin padişah:

Bunlar benim kapukullarımın en güzelleri iken, bunlardan bu iş çıktı!

diye, çok elem çekti. Sonra İstanbul'a dönüldüğünde, bunların hepsinin defterini dürüp, katletmeyi, ulema ile görüştü.

Padişahım, bunlar katli lâzım kuldur. Bunlar kalabalık tayfadır, bunların katli mümkün değildir, fesada sebep olur. Siz onlardan önyak olanı isteyin, onlar kendileri verirler. Bunlar birleşirse iş zor olur.

dediler. Padişah sordu:

Bunların ittifaklarını perişan etmeye bir çare var mıdır?

Zamanın ihtiyarları bir çare buldular.

Trabzon halkı bir alay şirret kavimdir, iki yüzlü tayfadır. Bunlardan başka, Karaman halkı²³ da bir alay sözleri yalan tayfadır. Bunlardan oğlan toplamak kanun değildir. Emredip bunlardan biraz oğlan toplayıp, aralarına karıştırınız. Onlardan biri bunların arasına girince, artık bunların dördünün, beşinin bir yere toplanması imkânsız olur, birbirine uyup gönlü bir, yolu bir olmazlar, iş yürür, kaygıya ve saldırganlığa kâdir olmazlar.

Padişah bu fikri beğenip, fitneye sebep olanları kendilerinden talep edip, haklarından geldi. Sonra oğlan toplanmasını emrettiğinde, kendisinin Trabzon halkı ile sancaktaki sözü hatırına gelip, onlardan da oğlan toplamayı emretti. O zaman veziriazam olan Pîrî Paşa kulları arza girdiğinde, durumu görüp, padişahın tahtının ayağını öpüp, bekledi. Padişah:

Lala, muradın nedir?

Pîrî Paşa:

Padişahım, Trabzon diyarında oğlan toplamaya fermanınız çıkmış. Emir Padişah'ın; ancak bunlar bir alay şirret kavimdir. Onları toplayıp Ocak'a dahil ederseniz; gerçi bunların ittifaklarına, sıkıntılarına, hücumlarına mani olur, gammazlık ederler; lâkin onlar bir alay cahil oğuz tayfadır; bunların yüzlerini, gözlerini açıp, kendilerine benzetirler. Bundan başka, o tayfada erlik ve dila-verlik yoktur. Bunlar ise Padişahım'ın kendi has kullarıdır.

deyince, dinlemeyip, kabul etmedi.

Kimdir, kim benim zamanımda şirretlik ve haramzâdelik edebile? Her ulû-fede onların birer defterini alıp gizlice hallerini araştırıyorum. Benim onlara sözüm vardır, padişahların sözü sözdür. Eğer şirretlikleri çıkarsa onlara cevap kolaydır.

diyerek, öfkeyle cevap verince, Pîrî Paşa tekrar yüz vurup:

²³ Karaman'daki Hristiyan halkı.
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rante.org>

Etme Padişahım, önceki padişahlar etmemişler, kanuna muhaliftir.

dediğinde, tam gazapla:

Kanunu bana sen mi öğretirsin?

dedi. Elinde kebâde²⁴ vardı; onunla başına başına birkaç kere vurup, başını yardı, Pîrî Paşa o acıyla dışarı çıktı.

O sene Trabzon'dan ve Karaman'dan yedi, sekiz yüz kadar oğlan topladılar. Bunlar öyle edep ve hayâ ile hareket ettiler ki anlatılamaz. Sonra bunlar Türklerin yanından gelip, yeniçeri arasına dahil olduklarında, halleri ve fitneleri belli oldu. Gazi Sultan Selim Han bunları toplarken, önce Trabzon nahiyesinden toplattırıp, Lâz diyarından toplattırmamıştı. Sonra onlardan da toplanınca, Trabzonluların namı hile ve dalavere ile anılmadan kalıp, Lazların namı anılmaya başladı. Sultan Ahmet Han Hazretleri'nin, yüce pederleri cennetmekân Sultan Mehmet Han zamanına değin bunlardan toplanıp, fitne ve fesatları çok olduğundan kaldırdılar, toplattırmadılar. Aslında, onların toplanmasında zarar çoktur. Toplanmaması evlâdır.

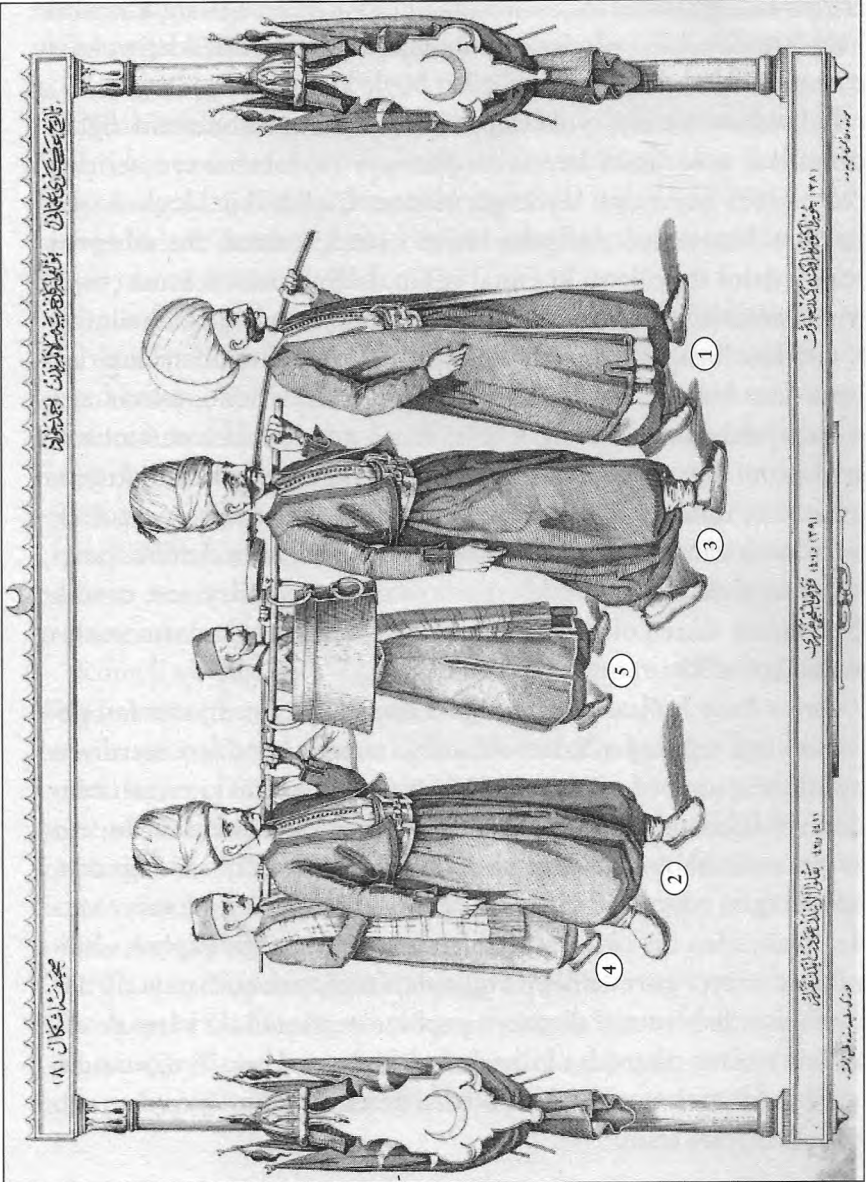
Belgrad'tan öte, Macar ve Hırvat sınır boyundan oğlan almak kanun değildir. Zira Macar ve Hırvat dönmesi de Müslüman olmaz, fırsat bulunca tekrar dinden çıkar.

Karaman diyarından Rum diyarına kadar da oğlan almak kanun değildir. Çünkü onlar Türkmen, Gürcü ve Kürt tayfası ile karışık, bu yüzden toplanmaz.

Oğlan toplanırken kanun üzere olmak gerekir, kanuna karşı olmamak gerekir. Sürü bağlandığı vakit çorbacının kendisinin, tedbir olarak bir kere gözden geçirmesi gerekir.

Ağakapısı'nda acemioğlanlarının sünnetlerini yoklamaya cerah lâzım olunca 7, 8 akçe ile bir cerrah tayin ettiler, sürü gelince Ağakapısı'nda, ağanın önünde yoklar.

Eğer içlerinde kanuna muhalif bulunmayıp, kanun üzerine bulunursa, yakışıklıca olanlarını saraya, irice ve gürbüzcelerini bostana verirler. Orada nice yıllar Türklerin yanında olan oğlanlar gibi hizmet ettikten sonra ulûfeye yazılır. Geriye kalanını Rumeli ve Anado-

1. Çorba götürenlerin önünde giden çavuş, 2-3. Karakollukçu erleri, 4-5. Baklava alayından dönen erler

lu ağaları Türklere satarlar, oğlan başına birer altın alırlar, kanun budur. Ama şimdi üçer kuruşa çıkmıştır ve hemen verebildikleri kadar verirler. Bu oğlanların akçesini Rumeli ve Anadolu ağaları, kâtipleri ile aralarında taksim ederler çünkü onların erleri ve bölükleri yoktur ve hem ulûfeleri de azdır, bu yüzden böyle kanun olmuştur.

Bahsedilen sürüler yoklanıp, içlerinde kanuna muhalif oğlan bulunursa; o sürünün hepsini tophaneye ve cebahaneye verirler, acemioğlanı yapmaya lââyık görmezler. Çünkü bu Ocak başka ocaklara benzemez, padişaha lâzım olacak kuldur. Bu sebepten Ocak'a dahil etmezlerdi ki ihmal edilip, İslâm askeri arasına çürük girip, âlemin nizamı bozulmaya. Sürü geldiğinde; kaç oğlan ölmüşse, kaç kişi hasta olup yolda kalmışsa, eşkâl defterinden düşerler. Hasta kaç kişi ise kaydederler, iyileşip geldiklerinde, tekrar ağa önünde yoklamak lâzımdır. Çünkü hasta adı altında bazı kimselelerin akçesini alıp, yoklanmasın diye, hastadır diye, geride alıkoyarlar; aradan zaman geçer, yoklanmaz, eşkâli ise defterde mevcuttur, sonra kayıt zamanında sünnet yoklanmaz. Bu yolla deftere hariçten âdem girer. Bu çeşit hilelere azıcık dikkat edilmeyince, ortalık böyle bozuk düzen olmuştur. Devşirmeden gelen oğlanların yoklamasına çok dikkat etmek lâzımdır.

Pertev Paşa kulları yeniçeri ağası iken, Arnavut diyarından gelen bir sürü Ağakapısı'nda yoklandığı sırada, kendileri merdiven başında seyrediyordu. O sürü içinde bir oğlan gördü ki cerrah kendilerini yoklarken, edep yerini kasdı. Pertev Paşa anladı ki bu oğlan yetimdir, baba terbiyesi görmemiştir. Davet edip sorduğunda, dedikleri gibi çıkınca, o sürüdeki oğlanların hepsini tophaneye verdiler, o sürüden bir oğlan almadılar, aralarından biri şüpheli olunca Ocak'a lââyık görmediler. O oğlanları toplayan çorbacıyı 30 akçe yevmiye ile Moton²⁵ dizdarı²⁶ yaptılar ve yanındaki kâtip ile sürücülerini tımara çıkardılar ki başkalarına ibret olsun. Yeniçeri ağası olan padişah kulunun akıllı olması gerekir ki din ve devlete can ve başla hizmet etsin.

²⁵ Mora'da bir kale.

²⁶ Kale muhafızı. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Oğlan toplanması tamamlandıktan sonra, o diyarlara ağa tarafından dürüst âdemler gönderilip, araştırılıp; kâtiplerinin ve kethüdalarının, oralarda zulmü oldu ise kanun üzere haklarından gelmek ve eğer zulümleri olmayıp, kanun üzere hareket ettilerse, saygı göstermek gerekir.

Oğlan toplanmasında, kâtiplerin geliri; köyüne göre onar, yirmişi akçe tezkere akçesi²⁷ almaktır; dörder, beşer akçe de kethüdası olan yoldaş alır; yanlarındaki sürücüler oğlan için köylere davete gittiklerinde köylerden, köyüne göre kul akçesi²⁸ alırlar; başka şey almak kanun değildir.

Oğlanlar toplanınca, toplanan oğlanların nişanlarını, eski adlarını, kendi adlarını, babasının, anasının, köylerinin, kazalarının, sancaklarının, sürücülerin, sürücübaşların adlarını deftere yazıp, kendilerinde saklarlar. Ağalar, o eşkâl defterini kendi mühürleri ile mühürlerler. Ulûfeye yazmak gerektiğinde, o defter ile yoklayıp, eşkâli uyanı ulûfeye yazarlar, uymayanı anlarlar, ulûfeye yazmayıp kovarlar. Ona *anadefter* derler. Defter mühürlenince artık o deftere âdem kaydedilmez. Çok devşirme olmasa dahi o deftere âdem geçirmek kanun değildir.

Rumeli ve Anadolu ağaları kendilerine teslim edilen oğlanları Türklere satarlar. Dânişmendlere²⁹ ve kadılara satmazlar çünkü onların çifti, çubuğu yoktur ki ona hizmet edip belâya alışsınlar. İstanbul halkına satmazlar, şehirde durunca hem yüzleri, gözleri açılır hem belâ çekmezler. Sanat sahibine satmak kanun değildir, hünkâr kulu olan kimsenin sanat sahibi olması kanun değildir, çünkü sanatı olan 3, 4 akçeye sefere gitmez, sanatı ile meşgul olur, hizmet edilmemeye sebep olur.

Oğlanları Türklere sattıktan sonra yoklama için yılda bir kere âdem gönderilir. Her bir ere seksener akçe yoklama akçesini almak için iki kişi Rumeli'ne ve iki kişi Anadolu diyarına kethüda tayin edilmiştir; örfi vergiden muaflardır. Gidip, oğlanların yoklamaları-

²⁷ Kâtiplik ücreti.

²⁸ Sürücü ücreti.

²⁹ Medrese hocası veya kadılar ile medresede okuyan Orta Cami müderrisleri.

nı Türklerden alırlar. Rumeli ve Anadolu ağalarının İstanbul içinde başka acemioğlanı kethüdaları da vardır. Onar, on beşer kişiyle gözlerler, Türklerin yanından kaçan oğlanları yakalar, satarlar. 7, 8 yıl hizmetten sonra, Rumeli ve Anadolu ağalarının tezkerele-ri ile bir akçe ulûfe yazıp, deftere kaydederler. Kanun budur. Bundan başka türlü olması kanuna muhaliftir.

Ama sonradan kanunu o kadar gözetmemekle diledikleri Hıristiyan evladını aslı kötü müdür, değil midir, asla yoklamadan, kayırarak veya Türk evladını babasının, anasının adlarını Hıristiyan adlarından biri ile söylettirmekle ağaçırağı yapıp; her yeniçeri ağası zamanında bir çırak defteri tutup, çırak yaparak defterleri doldurdular.

Ağaçıraklığı başladığından beri Yeniçeri Ocağı'na Türk mürk³⁰ dahil olup, başlı başına bir illet olmuştur; devşirmeye ihtiyaç kalmamıştır. Devşirmenin bozulmasına sebep bu olmuştur. Ağaçırağı olanların ise hepsi Türk mürktür. Hepsinden önce yasaklanacak uydurma icat budur. Çünkü sonradan peyda olduğu ve Türk mürk Ocak'a dahil olduğu için bir yerde yüz ağartmak mümkün oluyor. Ama çıraklık kaldırılıp, bundan böyle devşirmeyi kanun üzere yapıp, acemioğlanı devşirmeden olursa, eskiden olduğu gibi gidilen yerlerde de fetih kesin olur. Devşirme ile kuloğlundan başkasını acemioğlanı yapmak kanun değildir.

30 Devşirildikten sonra padişaha *kul* olup, kendi kavimlerini ve geride kalan kendi akrabalarını dahi yabancı görürlerdi. Yeniçeri, padişahın kuluydu; kulluğu istenilmeyen kavmi ile anılırdı. Ocak dışarıya karşı son derece kapalı olup, istemediklerini, yeniçeri ise *gâvur*, yeniçeri değil ise *Türk mürk* diyerek dışlamışlardır. Buradaki ayırım *hünkâr kulu* olarak kabul edilip edilmemektedir. Yeniçeriler isyan ettikleri zaman kulluğunu istemedikleri bir devşirme olan Vezîriazam Siyavuş Paşa'yı, "Vezîriazam dedikleri Abaza gâvuru istemeziz" (*Silahdâr Tarihi*, cilt 2, İst, 1928, s. 329); bir başka ayaklanmada yine bir devşirme olan Yeniçeri Ağası Hasan Ağa'yı, "Bize Apostol Ağa gerekmez, içimizden çıksın, yoksa iyi olmaz" (*Selânikî Tarihi*, Veliyüddin Ktb., nr: 2368, s. 67) sözleriyle alaşağı etmişlerdi. Ocak'ta hak ve ikbal, hizmet ve yetenektir; hatır ve rüşvet ile yapılan girişler, tayinler, atamalar hakkın ve yeteneğin öldürülmesidir. Devşirmenin kayıracak akrabası yokken Ocak'a giren Türklerin peşinden gelecek, himaye edilecek akraba, eş, dost ve tanıdıkları çoktur ki bu durumda; yeteneği, hizmeti ve kıdemi ile hakkını bekleyen devşirmenin, hatır veya rüşvet ile önüne geçene düşman olması doğaldır. Kavanin-i Yeniçeriyân'ın yazarı da içinde yoğrulmuş olduğu aynı Ocak ruhu ile devşirme veya kuloğlu olmayanların, hatır ve akçe kuvveti ile Ocak'a dahil olmalarını, kıldırımla karşılar. Akçe ise girince, devşirmeye gerek

Devşirme, Türklerin yanına verilip, orada 7, 8 yıl hizmet ettikten sonra; Anadolu ağasında mıdır yahut Rumeli ağasında mıdır, tezkeresi yazılıp; ağa önünde, eşkâl defterinden, kazası, sancağı, kendi adı, babası adı, anası adı, Müslümanca adı, eşkâlleri, sürücülerini yoklanıp; padişah emrine göre kaç adet oğlan yazılması ferman olunduysa yazıp, İstanbul ağasına teslim ederler, o da acemioğlanı odalarına getirir. Acemioğlanı odaları Fatih Sultan Mehmet Han zamanında yapılmıştır, yerinde anlatılacaktır. Oğlanlar acemioğlanı odalarına getirilip, acemi kâtibi 31 odaya dağıtır, sonra divan kâtibine götürür. O da dağıtıma göre bir kâğıda yazıp, kâğıdın altına ağa mühür vurup, yeniçeri kâtibine gönderir, kâtip de deftere kaydeder. Kanun budur.

Birer akçe gündelikle yazılırlar; buna torba³¹ ve bu yazıya torba yazısı derler. Devşirmeden Gelibolu'ya oğlan lâzım olsa, bir Gelibolu çorbacısı davet edilir, geldiğinde, 8 çorbacının odalarına halli halince dağıtılır. Kadim kanuna göre, yazarken ağalarını davet edip, yazılan oğlanları ağanın huzurunda, beraberce dağıtırlar; kendi ağaları olsa bile, birine fazla, birine eksik vermezler. Ama torbada bu lâzım değildir, çünkü torbada bazısının gemisi bir tanedir, bazısının iki tanedir, gemisine göre verirler, kayırma ile bazısına fazla vermemeliler. Gelibolu'nun gemileri ise iki adettir, beraber işletirler; bu yüzden oğlanları da beraber verirler.

kalmamıştır; rüşvet ve hatırın olduğu yerde ne hak, ne düzen vardır. Yeniçeri olmanın cazibesi o kadar dayanılmazdır ki; "Acemioğlanlarından başkası yeniçeri olamazdı. Hatta Yavuz Sultan Selim, Mısır seferinde iken, hazine gecikip, biraz sıkıntı hissedildiğinde; defterdar bir tacirden 60,000 filori borç alıp sıkıntıyı def eyledi. Sonra hazine geldiğinde, borç aldığı akçeyi tediye için taciri davetle 60,000 filoriyi bir kerede teslim ettiğinde, bezirgân; "Devlet-i Âliyye-i Padişahi'de mal, mülk haddinden çoktur. Dünyada bir oğlumdan başka kimsen yoktur. Verdiğim 60,000 filori hazinenin olsun; fakat oğlum kullarına iki akçe ulûfe ile askerliğe alınması şerefi ihсан buyurulsun. Bu şeref benim için 60,000 filoriye değer" diye, yalvarmaya başlayınca, padişaha arz edildi. Padişah; "Ecdadımın ruhları için hepinizi katlederim! Lakin, halk, Sultan Selim Han bir bezirgânın malına tamah edip, bir bahane ile katletmiş, birkaç vezir ile defterdarını da günahsız yere öldürmüş derler; ondan korkarım, hepinizi kılıca vururdum. Tiz bezirgânın malını verin ve bundan böyle bana böyle şey arz etmeyin. Yeniçeriden her kim benim pak ve ulu asker kullarım arasına yabancı sokmaya çalışırsa, dünyadan ahrete imansız gidip, cehennem ateşinden kurtulmasın. Hakk'ın lanetine mazhar olsun." (Ahmet Cevad, *Tarih-i Asker-i Osmani*, cilt 1, s. 40, İstanbul, 1298.)

31 Acemioğlanlarının isimlerinin yazıldığı defter, bir torba içinde muhafaza edilirdi.

Yeniçerioğluna kuloğlu derler. Kuloğlu olup, gemilerde çalışabilecek olanların babalarının odalarını davet edip, kuloğlu olup olmadıkları ihtiyar yoldaşlardan sorulur; ulûfeye yazılmaları gerekirse, birer akçe ile torbaya ve Gelibolu'ya verirler, eski kanundur. Sonradan kurulan Galata Sarayı Ocağı'na, İbrahim Paşa Ocağı'na ve kadim ocaklardan Eski Saray ocaklarına ve sekbanlar fırınına verirler, kanun budur çünkü kuloğullarının bostanlara verilmesi kanun değildir.

Bostanlara hep devşirmeden verirler. Devşirmeden bostanlara verirken eşkâlleri yoklanır, padişah emrinde kaç adet oğlan varsa bostancıbaşı dilediğini hasbahçeye ikişer akçe ile ve dilediğini diğer bostanlara birer buçuk akçe ile dağıtıp, mühürleyip, divan kâtibine gönderir. Divan kâtibi de mühürleyip, yeniçeri kâtibine gönderir. Yeniçeri kâtibi de buna göre deftere kaydeder ve ona göre ulûfeleri çıkar. Kanun budur.

Acemioğlanı çorbacıları 30 odadır, İstanbul ağasının odası ile otuz birdir. Onlara cemâat derler. İstanbul ağasının odasına ağa bölüğü derler.

O odalar Fatih Sultan Mehmet Han zamanında inşa edilmiştir. Acemioğlanları o odalarda otururlar, iş zamanı hazır olurlar, padişahın inşaatlarında onlar çalışagelmışlerdir. Sarayın odununda, buz kayığında, Üsküdar'dan asker geçirmek için tahsis edilen at gemilerinde onlar çalışırlar. Bu odalardaki oğlanların yemekleri saraydan verilir. Bunlar için mescit, 7 akçe ile müezzin ve 8 akçe ile içlerinden imam tayin edilmiştir.

Bunlar için Sultan Selim zamanında bir hamam³² yapılp; hamamın odununu, odun gemilerinden yeniçeriye verildiği gibi sekiz akçeye vermeyi kanun yaptılar.

Girip, içerde berbere tıraş olan acemioğlanından bir akçe alınsın; yarım akçesi berbere ve yarım akçesi hamam masrafına alınsın. Dışarıdan peştella giren âdemden birer akçe alınsın.

32 Bugün, Vezneciler Caddesi'nden Acemi Neferi Sokağı'na girilirken sağ başta olan kalıntıları yeni binaların arasında güçlükle fark edilmektedir.
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://tanitey.org>

diye kanun yaptılar. Öyle lâtif hamamdır ki dışarıdan da âdemler girerdi. Şimdi o hamam kapanmıştır. Çünkü odun veremiyorlar, odun gemilerini işletmeye acemioğlanı olmadığından, hamam da kapanmıştır.

Her odada bir eski oğlan bölükbaşı tayin edilmiştir. İstanbul ağasının odası eskiden beri bir bölüktür. Sonra acemioğlanı çoğalıp, defterde aramak zorlaşınca 9 bölük yapıp, her bölüğe birer bölükbaşı tayin ettiler.

Dokuz bölüğün başbölükbaşısı vekil aşçıbaşı olur. Bu bölükbaşılarının üzerine bir zabıt de budur. Bölükbaşılar gibi bu da yeniçeri keçesi giyer, lâkin üsküfde³³ kâğıttan daltaç³⁴ yoktur, onlarınki kecedendir, bütün bölükbaşılar onu giyer.

Aşçıbaşı iki tanedir; biri vekildir. Bunlar bölükbaşılarının ve bütün acemioğlanının zabitleridir. Vekil aşçıbaşının yolu acemioğlanı aşçıbaşılığıdır. Aşçıbaşılığın yolu çavuşluktur. Çavuşun yolu ağa kethüdalığıdır. Bunların ulûfeleri altışar, yedişer akçedir. Acemioğlanı kethüdasının ve ağa kethüdasının payesi on dörder akçe ile atlı sekban olmaktır.

Bunların görevi, o bölükbaşılar ile kol dolaşmak, ulûfesi ekâbir yanında olan acemioğlanlarından bulduğunu tutup, odaya getirip, çorbacısına teslim etmektir. Bunların her biri kol gezer. Hünkârın veya ağanın, vezirlerin inşaatları olursa, çalıştırmak için acemioğlanlarını bunlar toplar, kaçmasın diye gözetirler. Bunların üçünün de üstü ağa kethüdasıdır, İstanbul ağasının kethüdası olduğu için ağakethüda derler.

Fatih Sultan Mehmet Han acemioğlanları için odalar yaptırdığında, karşılıklı iki bina yaptırmıştır; birine kethüda dairesi, birine çorbacı dairesi derler. Ağa bölüklerinin hepsi kethüda dairesindedir ki 9 odadır, kethüdabey odası oradadır. Çavuşun odası da kendi dairesinde değildir, kethüda dairesindedir çünkü tayin edilmiş odası yoktur. Kethüda dairesinde bulunan odalardaki ağa bölüklerinde eski olan bölükbaşılar; çavuş, aşçıbaşı ve kethüda olup,

³³ Üst tarafı arkaya yatırtmalı, başa gelen kenarı işlemeli börk.

³⁴ Yeniçeri borkününün (keçesinin) başa gelen alt kenarını, omaceveye kuşatan nakışlı kâğıt.

başları kethüdadır, hepsinin üstü odur. Meydanda ağanın önünde durur, gelen oğlanları ulûfeye o çeker, hepsini o tanır.

Odalar 30 tanedir, 15 burada ve 15 çavuş dairesindedir, hepsi 30 odadır. Otuz birincisi, ağa bölüğüdür. Ağa bölüğü bir bölük iken şimdi 9 bölük olmuştur. Er çok olduğundan aramak kolay olsun diye 9 bölük yapmışlardır ama eskiden bir bölüktü.

Bu odaların kapılarını açıp, kapamak için iki eski acemioğlanını kapıcı tayin ettiler. İçeriye yasak şeyler sokmayıp, oğlanlardan dışarı çıkan kimdir, içeri giren kimdir, gözler; kapıcının yolu yeniçeri olmaktadır.

İster çavuş dairesinden olsun, ister kendi dairesinden olsun, bu odalardaki oğlanların suçlularını ağa kethüdası döver, kanun budur. Acemioğlanlarından kanlı olan veya büyük suçu olanlar için odanın içinde bir zindan yapılmıştır, oraya koyarlar. Gereğine göre hüküm neyse yerine getirilir. Acemi arasında odabaşı, vekilharç gibi zabıt olmadığından kendi odasında hapsedilmez çünkü birbirlerini zapt edemezler. Bu yüzden ağa kethüdası zaptedip, zindana koyar. Ama odada suçu küçük olanı, kethüda izni ile bölükbaşısı dahi döver, kendi kararı ile döremez çünkü ağa kethüdası hepsinin odabaşısıdır. Çavuş, aşçıbaşı ve vekilharç, müteferrika takımıdır, acemioğlanı bunlardan korktuğu gibi başkasından korkmaz.

Bu odalardaki oğlanların görevleri, hünkârın inşaatlarında taş ve toprak taşımaktır. Bunların gürbüzce olanlarından yirmi, otuz oğlanı hamal tayin etmişlerdir, işleri sırık ile taş taşımaktır. Diğer oğlanların görevleri gemilerde ve ocaklarda bulunmaktadır.

Dedem Saka Mahmut kulları, Sultan Süleyman Han zamanında on dört yıl İstanbul ağalığı yapmış olup; onların zamanında 4000 acemioğlanı ile 72 parça at ve odun gemisi olup, bütün gemiler oğlan ile dolu olduktan başka, ocaklar ve odalar dahi oğlanla dolu imiş. Odunda ve inşaatlarda padişah hizmeti sıkıntısız görülürmüş. Şimdi ise acemioğlanı bir o kadar daha çoğalmış iken bir yerde iş görülmeyip; özellikle hizmetteki o 72 parça gemiden şimdi 12 parça kalmıştır. Onların da içinde acemioğlanı olmadığından ağa kethüdası kol dolasın, acemioğlanı kıyafetinde, ekâbir

hizmetinde, Türk yanında olan oğlanlardan, sonradan icat edilen o ağaçraklarından bulduklarını getirip, gemiye sokar, bir sefer yaptıktan sonra koyuverirler. Bunlar birkaç gemidir, odun getirirler. Onun da içinde becerikli oğlan olmadığından, demir almada, palamar bırakmada ırgat ile çekerler; deryada biraz fırtına olunca, içinde âdem az olduğundan, dümeni karaya tutarlar, padişahın gemiciğini yok yere paralarlar, içinde akçeleri yoktur ki acısınlar. Âdem yoktur ki fırtınada her biri bir alete yapışıp, gemiyi kullan-sınlar. Her sene padişahın bu kadar hazinesi gemi yaptırmaya, alet ve demir almaya gider de masrafa yetmez.

Ağa kethüdası veya çavuş ile aşçıbaşı kol dolaşırken; ulûfeli olup paşa saraylarında, at gemilerinde görevde olmayanı yakalar; ulûfeleri olup hizmette olanlardan kavga edenleri döver, kanunla-rı budur. Acemioğlanı olmayıp acemioğlanı kılığında olanın, pabu-cunun iliğini ve yakasını keser, koyuverir. Ulûfesi olmayıp Türk ya-nında olanı yakalamaz. Anadolu ağası kethüdası ve Rumeli ağası kethüdası beşer, onar acemioğlanı ile kola çıkarlar; Türklerin ya-nından kaçıp gelen ulûfesiz oğlanlardan bulduklarını yakalayıp, tekrar Türke satarlar. Eğer kaçmayıp İstanbul'a ağası ile gelmişse; kaç yıl geçmişse ve yıl başına birer kuruş yoklama akçesini verme-miş ise alırlar, defterlerinde hesabına geçerler. Onların ve kâtiple-rinin gelirleri budur. Ağa kethüdaları ile acemi çavuşu, ulûfeliden başkasını yakalamazlar.

Şimdi acemioğlanı 12,000'den fazla iken 12 parça gemi olup; Sultan Süleyman Han zamanında oğlan 4000 iken 72 parça gemi olmasına sebep nedir ve o zaman geminin fazla olması ile masra-fının fazla olmayıp, hâlâ mevcut olan 12 parça geminin masrafı kadar olmasına sebep nedir? Sebep odur ki; o 72 parça geminin bi-rer Türk reisleri vardır; onar, on beşer akçe ulûfeleri vardır, ulûfe-lerini Şehremini'nden alırlar. Gerek gemileri olsun, gerekse olma-sın; gemileri olanın, geminin üst yükünün yarısı onundur, yarısı ge-mide olan oğlanlarındır. Şimdi tüm reislerin on ikisi ancak çalışır; onun da yılda birkaç parçasını, gemilerde oğlan olmadığından, olur olmaz fırtınada parçalarlar, bu denli alet, demir ziyan olur. Şimdi, bu gemilerin böyle az olmasının sırrı budur.

Saray mutfağına odun yetiştirmeye güçleri yetmez, yetmesi de mümkün değildir. Odun yetişmeyince İstanbul ağası bulduğu rençber gemisinin odununa hükümet adına el koyup:

Bugün, yarın, akçesi çıksın, vereyim.

diyerek, bir alay fakiri oyalarlar, çıktığı zamana da vermezler. Bir alay fakir aciz kalır, akçeden dahi bezmiş olur, odunun akçesi İstanbul ağasına kalır. Bu yüzden fukara odun bulamıyor zira İstanbul ağasının korkusundan, odun getirmeye korkarlar. Padişahın odunun parasını alırlar, fukaraya vermezler. Bu kadar geminin masrafını padişahın alırlar ama oğlanları yoktur ki gemileri işletsinler. Her çorbacının odasında bu kadar isim vardır lâkin her biri bir yerde izinlidir, hizmete âdem bulunmaz.

Bu gemiler için karşıda, Galata'da, kalafatyeri denilen yerde bir mahzen düzmüşlerdir; alet, demir, kalafat aleti orada durur. O mahzende bir emin çorbacı ve bir de kâtip vardır; mahzene ne girer, ne çıkar yazar, gelir-gider kâtibinin işi budur. Gemilerin kalafatı orada yapılır. Kalafatyerindeki emin çorbacı; gemilerdeki oğlanlardan halkı incitenleri, şarap içip kavga edenleri cezalandırıp, hakkından gelir, onun görevi odur. Oradaki dükkânlardan aylık alır, onun geliridir. O kalafatyerindeki mahzende şimdi yeller eser.

Âlemin sığınağı padişah hazretlerinin bu denli hazinesini odun gemilerinin aletleri için alırlar, İstanbul ağaları telef ederler zira oğlanları yoktur ki gemileri kullansınlar da padişahın sarayına yeterince odun yetiştirsinsinler, fukaranın odununu zorla saraya almamalılar. Bu gemiler için her sene hazineden alınan para ile pazardan odun alsalardı yeterdi. Şimdi işleyen 12 parça gemiye her sene 70 parça geminin masrafını alırlar, bu denli işsiz, güçsüz 72 reise de şehirden ulûfe verirler. Gemilerde oğlanları olmadığından gemileri bir, iki sene kullanmadan parçalarlar.

Her sene birer, ikişer çorbacıyı Karadeniz'e gemi yapmaya gönderirler. Her gemiye bu denli akçe gider; ikişer, üçer yük akçe ile ancak olur. O gemilerin aletlerini, kerestesini etraftaki köylere dağıtırlar; getirdiklerinde de;

Bu kereste bize yaramaz; git başka getir.

deyip, o fakiri incitirler. O keresteyi getirirken, nice belâlar çektikten başka, getirmek için kira ile öküz almıştır veya çift sürecek zamandır, *İşimden geri kalmayayım*, diyerek, getirdiği kerestenin akçesinden vazgeçer, teslim tezkeresini alır, işiyle meşgul olur. Bu yolla her sene gemi için bu denli akçe veriliyor, fukaraya verilmez, İstanbul ağası ile ortalıkta bölüşülür. Fakirler geminin kerestesini akçesiz getirdikleri için, gözleri yaşlı olduğu için gemiler deryada tez helâk olur. Bu da yasaklanmalıdır. Gemi yaptırmaya giden çorbacıların dürüst olması gerekir. İstanbul ağaları giden çorbacı için:

Bana rüşvet getirmedi.

diye, o çorbacıları incitmemeliler ki onlar da halktan akçesiz alsınlar. Gemileri eskiden olduğu gibi 72 parça yapıp, içlerine yeterince acemioğlanı koyup, saray mutfağına, Yeniçeri Ocağı'na, önceden olduğu gibi odun verilip, fukaradan odun alınmayınca, herkes oduncuğunu kolay yolla alınca, padişaha elden geldiğince dua edileceği şüphesizdir. Bu gemilerin işlemesine sebep budur.

Kadim günlerden beri acemioğlanları, devşirmeden ve kuloğlundan yani yeniçeri oğullarından olagelmışlerdir. Devşirmenin, Türk yanında 7, 8 yıl hizmet ettikten sonra ulûfeye yazılması lâzımdır, eşkâli yoklanıp, ulûfeye yazılır, onların görevi gemi hizmetidir. Padişah emri yazıldığında; kuloğlu olup, gemide çalışabilecek olanın babası yeniçeri iken hangi odada ise o odanın odabaşısı davet edilip; kendi yoldaşlarıoğlu mudur, çorbacılarıoğlu mudur, atlı sekban ve atlı zağarcıoğlu mudur, acemioğlanı çorbacılarıoğlu mudur diye ihtiyar yoldaşlar ile ağa önünde sorulur, gerçek kuloğlu ise ulûfeye yazılır. Ama çorbacı iken veya başka ocaklardan sipahi ve çavuş olduktan sonra doğan oğlunu, kuloğludur diye yazmak kanun değildir, kendi yollarınca yararlanmak lâzımdır. Yavuz Sultan Selim Han tahta çıktığında:

Yeniçeriyken sipahi olanların oğullarının kalelere kapanıp, dokuz akçe ile sipahi olmalarından ise birer akçe ile acemioğlanı olmaları iyidir; sekizer akçe hazineye fayda vardır.

diyerek, binbir türlü gayretle rica ettiklerinde, kabul edildi lâkin onların:

Gemiye yarayanlarını yazın.

diye, ferman buyurdular. Ama Ocak'taki kâtipler ve diğer rüşvetçiler bu fırsatı bulunca; yeniçeriden çıkma sipahioğlu, diğer sipahioğlu fark etmeyip, hemen sipahioğlu diye, akçe ile deftere kaydettirler. Olur olmaz Türkü ve Türk evladını akçe kuvveti ile sipahioğlu diye, deftere kaydedip, Yeniçeri Ocağı'na hariçten âdem soktular. O zamandan bu ana değin durmadı. Sipahioğlu ve çavuşoğlu diye, Türkü mürkü acemioğlanı ve yeniçeri yapmaktadırlar. Bu yüzden kanun uygulanmamakla, hem Yeniçeri Ocağı'nı, hem Sipahi Ocağı'nı harap ettiler. Çünkü sipahioğlunun yolu kalelere kapanıp, hizmeti karşılığında 9 akçe ile sipahi olmaktır. Onlar birer akçe ile acemioğlanı olalıdan beri kalelere kapanmaya sipahioğlu bulunamadığından, orada da Türkü mürkü kuloğlu diye deftere kaydedip, sipahi yaptılar. Yeniçeri Ocağı'nda ise kuloğlunun arasına hariçten âdem girmesi mümkün değildir çünkü babasının odasının odabaşısı, *Yoldaşımız oğludur*, demez ve demeye gücü yoktur. Çünkü altındaki vekilharç onun yerine taliptir; sonra odabaşılığı verildiğinde, adamakıllı hakkından gelir. Bu sebepten kuloğlu adıyla hariçten Ocak'a âdem girmez; hepsi sipahioğlu adıyla olur çünkü onların babalarının odaları olmadığından deftere *Sipahioğludur*, diye kaydeder. Babasının sipahi olup olmadığını kim sorar; el altından divan kâtibi, yeniçeri kâtibi ve mukabeleci³⁵ eliyle yaparlardı. Ağa önünde sorduklarında iki sipahi:

Babası sipahidir.

deyince kaydederlerdi. Onlar kendi zabitleri değildir ki korksunlar, birkaç altına şahitlik ederler. Sözü'n kisası sipahioğludur, çavuş-

³⁵ Defterleri birbirini ile karşılaştıran
Üniversitesi İstanbul Kitap Arsivi - <https://rante.org>

şoğludur, kapıcıoğludur, bunların hepsi uydurma icatlardır. Kanun dışı olanlar çavuşoğlu çavuş, kapıcıoğlu kapıcı, sipahioğlu sipahi olmaktır. Bundan böyle, eğer Yeniçeri Ocağı'ndan çıkmış olsa dahi, bunlardan birisinin Ocak'a dahil olmaması gerekir çünkü kanun değildir. Allah'a şükür, dine sığınan saadetli padişahımızın zamanında bahsedilen sipahioğlu, çavuşoğlu, kapıcıoğlu, çaşnigiroğlu³⁶ hepten kaldırılmıştır.³⁷ Bu sebeple Yeniçeri Ocağı açık olmaya yüz tutup, pak olmuştur. Şöyle ki; eğer terakkilerin³⁸ mukarrer³⁹ dahi görülüp, fazla terakki verilmesi yasaklanırsa, gittikleri yerlerde de fetihler olur. Bu *oğlu* namını kaldırmak, kuloğlunun ihyasına sebeptir. Ağaçıraklığını kaldırmak, devşirme tayfasının ihyasına sebeptir. Allah'a şükürler olsun, bu iki yolla Ocak'ın ihyası, padişahımızın zamanında olmuştur.⁴⁰ Kuloğlunu babasının odasında yokladıktan sonra gemi hizmeti veya torba hizmeti yapabilecek olanı ulûfeye yazarlar, yoksa yapamayanı yazmak kanun değildir.

Yeniçeri yoldaşlardan gazada ölüp, oğulları küçük kalana, sekbanlar fırınından, 3 ayda 2,5 kile un nafaka ve yeniçeri arasından 3 ayda 15 akçe verilmesini Sultan Mehmet Han kanun yapmıştır. Bunlara acemioğlanı gibi yılda birer donluk⁴¹ çuha vermeyi de kanun yapmıştır; bunların çuhaları altışar endazedir,⁴² bez ve astarları on beşer arşındır.⁴³ Altı endaze çuhaya *mîrâhûrî* veya *en*, 7 endaze çuhaya *yağmurluk* derler. Bu çuhalar yeniçeri yoldaşlar için verilir ve Kosova'da şehit olan Gazi Sultan Murat Han zamanında başlamıştır.

³⁶ Mutfak ve sofrâ hizmetine bakan görevli.

³⁷ Birinci Ahmet zamanında.

³⁸ Ulûfeye yapılan zam.

³⁹ Her ulûfede, ulûfe harici dağıtılan akçe.

⁴⁰ Daha sonra başka ad altında tekrar başlamıştır. "Yeniçeri ağası Mustafa Ağa becayış namıyla bir yenilik daha icat edip bu yolla Yeniçeri Ocağı'na su koydular." Ahmet Cevad, *Tarih-i Asker-i Osmani*, s. 48.

⁴¹ Çakşır, şalvar.

⁴² Parmakları kapalı bir elin serçe parmağının dış kenarından, başparmağın dış kenarına kadar olan mesafenin dört katı, yani dört kapalı karış olup yaklaşık 60 cm.

⁴³ Yerine göre kulaç, iki yana açılan kolların her iki parmak uçları arasındaki mesafe, orta parmak ucundan dirseğe kadar olan mesafe.

Acemioğlanına çuha vermeyi İstanbul Fatihî Sultan Mehmet Han kanun yapmış ve odadan odaya yirmi beşer adet yağmurluk, diğerlerine *en* tayin etmiştir. Eski olup, görevde olan oğlanlara yağmurluk ve diğerlerine *en* verirler, kanun budur.

Yukarıda anlatıldığı üzere, kuloğlu olup, yetim kalan küçük oğlanlar gemide hizmet edecek güçte değilse; 3 ayda 2,5 buçuk kile un veya 35 akçe un harcı ve 3 ayda yeniçeri arasından 15 akçe ile nânhor⁴⁴ defterine kaydederler, yetimlere yeter. Gemide hizmet edebilecek gücü kazandığında ulûfeye yazıp, yerine, başka küçük yetimi kaydederler.

Fodula⁴⁵ da vermek gerekir, fazla verilmesi kanun değildir. Eskiden fodula olmamasına sebep şudur; önceleri yeniçerinin evlenmesi kanun değildi ancak çorbacılar evlenirdi. İhtiyarlardan da tamamıyla iş göremez olanlar evlenirdi ve padişaha arz edilmeden evlenilmezdi. Yeniçerilik bekârlık olduğu için odalar yapılmıştır. Bu sebepten o zamanlar kuloğlu az olurdu. Onun için nânhor eski değildir, sonradan ortaya çıkmıştır. Bu nânhorun, yeterince küçük ve yetim olanlara verilmesi gerekir, babalı olanlara verilmesi kanun değildir. Ama şimdi odabaşılar ve kâtipler, boşalan gedikleri babalı olup, güçlü kuvvetli olanlara verip, yetimler kimsesiz kalmışlardır. Bu da tembih edilip, yetimlerden başkasına vermemek gerekir, yalnız babası gayet fakir olursa verilir.

Fodula kâtibi, hazineden un masrafını 100 akçe üzerinden alıp, 35 akçe üzerinden verip, artanını kendisine alıkoymamalı. Bir una, bir masraf alıp vermek gerekir ki o yetim onunla yetinsin. Ama şimdi acemioğlanı olanlar, kuloğlu ve sipahioğlu adında uydurma icattır. Her biri çorbacılarından izin alıp, her biri yolu ile gelmeyip, babasından gördüğü bakkallık, bezzâzlık⁴⁶ işiyle meşgul olur; ulûfesinden de vazgeçip çorbacıya teslim eder, hizmet yapılmaz.

Acemioğlanı eskiden beri devşirmeden olagelmıştır. Devşirilip, nice zaman Türk yanında durup, belâya alıştıktan sonra, Anadolu

⁴⁴ Yeniçerilerin öksüzleri.

⁴⁵ Bir çeşit ekmek.

⁴⁶ Bezci, kumaşçı, manifaturacı. Uçelsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rante.org>

kaleminde ise Anadolu ağasının tezkeresi ile ulûfeye yazıp, üzerine *an ti âmed*⁴⁷ yazarlar. Rumeli kaleminde ise Rumeli ağasının tezkeresi ile ulûfeye yazılıp, üzerine *an mim âmed*⁴⁸ diye yazarlar, işaretleri bunlardır. Bu kanun böyle uygulanıp, her seferde nice fetihler olup, gittikleri yerlerde yüz ağartılmıştır.

Sultan Murat Han tahta çıkıp; genç şehzadeleri, mekânı cennet, yuvası cennet, Sultan Mehmet Hanı sünnet edip, düğün yaptıklarında, bazıları İslâma geldi. O İslâma gelenlere, kanun üzere, İslâmın şerefi için, hünkâr dirliklerinden⁴⁹ cebecilik⁵⁰ ve topçuluk tek-lif edildiğinde, razı olmayıp:

Birer akçe ile acemioğlanlığı veya devşirme gibi Türk üzerinde olan oğlan-gibi, eşkâlimiz ile anadeftere kaydedin.

diye, yavardılar. O zaman yeniçeri ağası olan Ferhad Paşa'yı davet edip, bunların deftere kaydedilmesini ferman ettiler. Ferhad Paşa:

Padişahım, bunların eşkâl defterine kaydedilmesi kanuna muhaliftir. Şimdi bunlar padişah emriyle deftere kaydedilirse, devşirme hemen perişan olur. Aralarına hariçten âdem girmesine sebep olur. Burada İslâma gelen evlâdın aslı kötü ve Edirnelidir, çoğu yetim büyümüştür, terbiye görmemiştir, sanat sahibidir, çok yüz görmüşlerdir. Edirne, Bursa ve İstanbul gayrimüsliminin evlâdını almak yasaktır. Bunlar şehir oğlanı olmuşlardır. Bunlardan hayır gelmez. Kanuna karşı bunların olduğunu görünce, nice Müslüman evlâdı da; *Ben Hıristiyan evlâdıyım*, diye, babasının, anasının adını farklı söyleyip, tekrar Müslüman olurlar. Bu yolla Ocak'a girerler. Böyle kanuna muhalif, yasak şeylerin olmasına Padişah'ın izinleri olursa, elinden gelenin her biri kanun dışı işlere girerler. Âlemin nizamı bozulur.

47 An ti âmed; "T'den geldi." Anadolu'dan geldi. Anadolu "d" yerine "t" ile yazıldığından, kelimenin ortasındaki "t" alınarak (Bugünkü kısaltmalarda kelimelerin ilk harflerinin alınması gibi) Anadolu "t" ile gösterilmiştir.

48 An Mim âmed; "M'den geldi." yani Rumeli'nden geldi. Rumeli kelimesinin başındaki "R" yerine, ortasındaki "m" alınarak "m" ile gösterilmiştir.

49 Tımar, zeamet, maaş gibi hünkâr emriyle geçim vasıtası olarak verilen şey.

50 Türkçe bir kelime olan "cebe" zırh demektir, "zırh" Farsçadır. Cebeciler her türlü silah ve zırhtan sorumlu idi.

dedi. Ocak'ın durumunu bilmeyen Ferhad Paşa'nın düşmanları, bir bir:

Onun maksadı; çorbacıları gönderelim, oğlan toplansın, kazançlarını alalım demektir. Bir yayabaşının topladığı makbul oluyor da, âlemin padişahının topladığı niçin makbul olmuyor?

dediler. Âlemin sığınağı padişah hazretleri devşirmelerini ferman etti. Ferhad Paşa:

Padişahım; bunun olmasına rızam yoktur. Çünkü onları toplayanlarda adalet olmadıktan başka, Ocak'ın bozulması benim zamanımda olmasın.

deyince; Sultan Murat öfkeyle:

Kimdir, kim, benim adaletli zamanımda kanuna muhalif işe gire? Ettim, kanun oldu.

diyerek, Ferhad Paşa'yı ağalıktan alıp, Yusuf Paşa kullarını ağa yaptılar. Sonra bir cerrah ve bunların üzerine ağalardan birini nazır ve eşkâllerini yazmak için bir kâtip tayin ettiler. Yazmaya başlanıldığında, orada toplanan Hıristiyan evlâdının kanuna aykırı olduğu kuşkusuz olduktan başka nice Türk evlâdı anası, babası Müslümanken uçkurlarına otuz, kırk altın bağlayıp cerrah önüne geldiler. Sünnetli olduklarından cerrah uçkurun ucunu kesip, babasının ve anasının adlarını farklı söyleyip, eşkâl defterine, *Müslüman oldu* diye yazdı. Nice Müslüman evlâdı da *Hünkâr kulu olurum*, diye hâşâ, babasının ve anasının adını yakışsız isimler ile anmakla, analarını reddetmişlerdir. Onların toplanıp, acemioğlanı defterine kaydedildiğini gören rüşvet erbabı beklemeyip, yürüdüler. Yüce Hüda insaf versin. Sonra kâtipler, padişahı bu denli fırsat bulunca, kanunu gözardı edip kanuna karşıdır demeyip, olur olmaz kötü soylu, sanat sahibi Hıristiyan ağa önünde, Ocak halkına, *Benim akrabamdır*, diye, Müslüman yapmakla ağaçıraklığı bir başka defter olup, oğlan toplamaya ihtiyaç kalmamıştır. Oca-

ğa Türk mürk dahil olunca, onlardan çoğu Ocak'ta zabıt olmuşlardır. Kendileri o tayfadan olunca, kanuna saygı, kanunu koruma, nice olur? Allah'a şükür, bahsedilen ağaçıraklığı ile oğlan toplanması kaldırılıp, defteri ile ocağı yakılıp, böyle bir uydurma yenilik de padişahımızın⁵¹ adaletli zamanında yok edilmiştir.

Acemioğlanları kanun üzere olmayacaksa, acemioğlanı odalarında kimler oturur, hünkârın gemilerini kimler sürer? Bu yüzden gemilerde âdem kalmamıştır. Çoğu devlet adamlarının yanında yahnıkapan⁵² olmuşlardır.

Torbadaki bütün çorbacıların erleri, birkaç yere hizmete tayin edilmiştir. Biri gemi ve oda hizmetidir; biri vezir sarayları hizmetidir; biri ağa, yeniçeri kâtibi ve yeniçeri kethüdası gemileridir. Bir de küçükler ve iş göremeyenler vardır, bunlar ulûfelerini alırlar, kanundur. Bundan başka kimsenin yanına oğlan vermek kanun değildir.

Paşa kapılarında ve yeniçeri kâtibinin, kethüdabeyin, yeniçeri ağalarının gemilerinde ve kârhanelerindeki⁵³ esnaf yanında birer, ikişer, üçer oğlan vardır. Bunların hepsi bir odadan değildir, her biri bir başka odadandır. Bunların ulûfelerini bir kişi toplar. Ölenin ulûfesini almak istediklerinde ulûfeleri toplayanlardan sormak gerekir. Ağa gemisindekilerden ölenler ile ulûfesini aldıkları oğlanlar hizmette midir, değil midir; odun kâtibi ile mutemetten sormak gerekir. Eğer oğlanlar gemi hizmetinde olup izinli değilse ise, saygı göstermek gerekir, yoksa oğlanların çoğu izinli olup ve aralarında ölenlerin yerine başkasını koyarlarsa; kanun üzere 9000 akçeye tımara çıkarmak ve ölenin yerini satanı bulup, dine riayet etmek gerekir. Yeniçeri kâtibinin gemisinde olanı yeniçeri kâtibinin mutemedinden, paşa sarayındaki teberdârları⁵⁴ bölükbaşlarından, ağanın kârhanesindekileri ustalarından, çorbacıların geriye kalan erlerini de kendilerinden sormak gerekir. Bulunduğunda haklarından gelmek gerekir.

⁵¹ Birinci Ahmet.

⁵² Vezir, paşa, ağa konaklarında görevli yeniçeriler.

⁵³ İşlik, işyeri, atölye, imalathane, fabrika.

⁵⁴ Baltacı.

Sözün kıyası, ağa önüne çıkmadan kapıya oğlan çıkarmamalılar çünkü çoğu zaman ölenin yerine acemi arasından kaydederler. Ağa önüne çıkaramayınca el altından, akçe ile kapıya çıkar, yeniçeri olur, gider. Ama ağa önüne çıkarsa, kuloğluyum derse, babasının odasını sorarlar, ötesi çıkmaz; devşirmeyim derse, eşkâlini sorarlar, uymaz; o zaman da ölenin yerine geçmek mümkün olmaz ve acemioğlanına ulûfe çıktığında, acemioğlanı mıdır, anında meydana çıkar.

Bütün çorbacılar keçelerini giyip gelirler, İstanbul ağası mücevzeze giyer. Birinciden, otuz birinci odaya kadar ulûfeleri verilir. Acemi kâtibi hesabı tutar. Önce gemi oğlanları alır. Sonra diğer gemiler alır, daha sonra odada olanlar alır, ondan sonra küçükler alır.

Eskiden, acemi arasında küçük yokmuş ve kuloğlu hiç yokmuş çünkü o zamanlar yeniçeri bekârmış, evlenmezmiş. Sonra Sultan Süleyman oğlu Selim Han zamanında, iş göremeyenler padişaha arz edilip, evlenirlermiş. Oğullarının acemioğlanı olması gerekirse, gemi hizmetine uygun değilse olmazmış. Şimdi olanca kuloğlu küçüktür, hizmete uygun değildir ve olanca geriye kalanları da akçe ile ölenlerin yerine geçmeye izinli olmuştur. Kalanını da zağarcılar, sekbanlar, solaklar, şâkirdler, kanunsuzca birer, ikişer; *Bizim hizmetkârlarımızdır*, diye ulûfelerini alırlar. Gemilerde ise oğlan yok. Bütün ulûfeli devlet erbabı âdemi alır, meydana içi sarıklı ile dolar, meydana sarıklı girmesi ise kanun değildir. Üç gün meydan durur, ulûfenin çoğunu alırlar, kalanını da acemi kâtibi ile gönlü bir, yolu bir olup kapatırlar. Bir ulûfedir ortalıkta yağma olur, gemiler kalır, padişah hizmeti kalır.

Bu 31 çorbacıdan başka sekbanlara bir ekmekçibaşı tayin edilmiştir; başka bir bölüktür 50, 60 adet acemioğlanı vardır, sekbanlara ekmeği bunlar pişirir. Ekmekçibaşının 14 akçe ulûfeleri vardır. Ekmekçibaşılikten çıkması gerekirse, yolu yeniçeri yayabaşısı olmaktır ve ölmeden yerine başkası geçmez; şimdi her yıl biri, ikisi değişmektedir.

Acemi çorbacılarının mukarrer buçukları yoktur; ancak gemide hizmet edenlere terakki vermek gerekirse, ağaya arz edip, yarım

akçe verilir. Çorbacılar ise ölen oğlanın mahlûlü⁵⁵ verilir; kapıya çıkanın oğlanınki verilmez; verilenin inâma⁵⁶ denk olması gerekir.

Şimdi bunların hepsi gözlenmeden kalmıştır; yeniçeri kâtibi verir, acemi kâtibi verir, mukabeleci verir, şâkirdler verir, acemioğlanının hizmeti yok, akçe ile rica ile kanunsuzca 6, 7 akçeli olmuşlardır. Acemi arasında ulûfenin bu kadar yüksek olması kanun değildir; ikiden, iki buçuktan fazla olması yasaktır. Yüksek ulûfe ile kapıya çıkar, acemi arasında ulûfesi yüksek olanın yeniçeri arasında terakkiye ihtiyacı yoktur ki odada hizmet etsin; ulûfesi terakkiye muhtaç değildir ki odada durup, hizmet edip, ulûfesini arttırsın; hemen izin sevdasına koşturmaya başlar. Acemi arasında terakki vermek kesin büyük yasaklardanır, sonradan uydurma yasaklanacak icattır, yasaklanması lâzımdır.

Sekbanlar fırını da böyledir. Her kapıya çıkışta, fırından ikişer, üçer oğlan kapıya çıkar, fazla çıkmaz. Onların eskicelerine halife⁵⁷ derler, ulûfesi 7 akçe olagelmıştır. Bunun altındakine hamurkâr ve hamurkârın altında olana simitçi derler. Birinin ulûfesi 5, birinin ulûfesi 4 akçedir. Gerek ölsün, gerek kapıya çıksın, bunların yerlerine gelenler, onların terakkilerini alırlar, kanun budur.

Bu fırında sekbanlar için pişen fodulaya günde 40 kile un gider. Fatih Sultan Mehmet Han ava düşkün olduğundan tazılar, seksonlar⁵⁸ ve zağarlar⁵⁹ için bu fırın yapılmıştır. Bu fırının ekmeği onlara, atlı ve yaya sekbanlara, zağarcılara ve kâtiplere verilir, kanun budur.

Bu fodulanın ununu alıp, akçesini vermek için bir kâtip tayin edilmiştir, adına fodula kâtibi derler, yolu yeniçeri kâtibi olmaktır ve sipahilerden olagelmıştır, yerinde anlatılacaktır.

Bir de küçük fodula kâtibi vardır. Her sabah fırından çıkan fodulayı elindeki defter ile dağıtır, 12 çift fodulası ve yılda 40 çeki odunu vardır, akçesini hazineden verirler, yeniçeridir ve bu hizmetinden ötürü sefere gitmez.

⁵⁵ Hazineye kalan miras.

⁵⁶ Yeniçerilerin aylıklarına yarımşar akçe olarak yapılan zam.

⁵⁷ Kalfa.

⁵⁸ Sekson, sanson, samson, samsun; bir cins köpek.

⁵⁹ Bir köpek cinsi.

Büyük kâtibin 200 çeki, ekmekçibaşının 100 çeki odunu vardır.

Ekmekçibaşının 12 çift, büyük kâtibin 40 çift, atlı sekbanların 3 çift, atlı zağarcıların üçer çift, sekbanbaşının 40 çift, zağarcıbaşının 25 çift, seksoncubaşının 20 çift fodulası vardır.

Hasekilerin üçtür.

Sekbanlar kâtibine 5 çift, kethüdalarına 5 çift, çavuşlarına bir çift, sekbanların ortasına ve tazılarına 117 çift, sekbanların bölükbaşlarına 55 çift fodula verilegelmiştir.

Yeniçeri kâtibinin 40 çift fodulası vardır.

Zağarcıların odalarına ve zağarlarına 70 çift, oda kethüdalarına 8 çift, zağarcılar kâtibine 2 çift, cemaat ortalarına 80 çift fodula verilegelmiştir.

Seksoncuların ortalarına ve seksonlarına 46 çift iyi fodula ve 4 çift de oda kethüdalarına verilegelmiştir, toplam 50 çift olur.

Turnacıbaşıya 9 çift, ortalarına 15 çift fodula verilegelmiştir.

Başhasekiye 8 çift ve ortasına 25 çift, altındaki hasekiye 7 çift, odasının ortasına 20 çift, fodula verilegelmiştir. Bunun altındaki hasekinin de 7 çift ve ortasının 15 çift fodulası vardır, öyle verilegelmiştir.

Yukarıda bahsedilen turnacıların odalarının fodulalarının, onlardan aşağıda olan hasekiler gibi 15 olmasına sebep, turnacıların eski olmamasıdır. Tazılarının biri Sultan Mehmet Han'ın önünde turna yakalayınca padişah, çorbacılarına turnacıbaşı adını koyup, başhasekinin üzerine geçirip, bir çift fodula ile ulûfesini bir akçe yapıp, 68. Oda'da olduğundan, odasını Turnacılar Odası tayin etmiştir.

Odanızın ağa odası olduğu yeter.

diyerek, ortasının fodulasını arttırmamıştır, sebep budur, aşağıda anlatılacaktır.

Geldik geri söze. Hasekiler de tazı beslerler, kanun budur, sekbanlar ve zağarcılar gibi odalarına fodula verilir.

Devecilere fodula verilmez; ancak ikinci devecilere 2 çift fodula verilir, o oda tazı besler. Bir tavşan Sultan Mehmet'in tazılarının önünden kurtulmuşken, onların odabaşılarının tazısı yakaladığı

için fodula tayin etmiştir, o odanın tazı beslemesi kanundur, diğer devecilere değildir, kanun budur.

Kethüdabeyin 40 çift, başçavuşun 10 çift, kethüdayerinin 10 çift, muhızırbaşının 7 çift fodulası vardır. Muhızırbaşı vezir hizmetinde olup, vezirden tayin edilmiş fodulası olduğundan, kethüdayerinden 3 çift eksik verilir. Ortaçavuşun 4 çift, küçükçavuşun 3 çift, zemberekçibaşının 2 çift, ağa imamının 10 çift fodulası vardır.

Ağakapısı başşâkirdinin 7 çift fodulası vardır, şâkirdlere dörder ve üçer çift fodula verilir; toplam 14 çift fodula verilir. Efendikapısındaki⁶⁰ başşâkirde 8 çift fodula verilegelmiştir, altındakilerin üçer ve dörder çift, toplam 20 çift fodulaları vardır.

Orta Cami hatibinin 7 çift, imamının 4 çift, İstanbul ağasının 15 çift, Anadolu ağasının 8 çift, Rumeli ağasının 7 çift fodulası vardır. Toplam günde [...] çift fodula olur. Bu ekmekleri sayan sayıcıların beşer çift fodulası vardır. Yukarıda isimleri verilen ağaların odalarının fodulaları kanundur. Şimdi bunlardan başka çok yerlere fodula verilir, hepsi kanuna muhaliftir, yasaklanması lâzımdır.

Kuloğullarından olup fodula alan yetimler de unu bu fırından alırlar. Kâtip yetime tezkere verir, yetim gelir, ambarcıdan alır. Bu fırının ambarını açıp kapamaya bir ambarcı ve unu tartmaya bir kantarcı tayin edilmiştir, sefere gitmezler, işleri budur, 10 çift fodulaları vardır. Bu fodulaları dağıtmak için bir sayıcı tayin ettiler. Her sabah, küçük kâtibin defterine göre fodulayı dağıtır, sefere gitmez, onun da 12 çift fodulası vardır. Onlar da kanun üzere sekbanların ihtiyar yoldaşlarındandır, onların arasından olması gerekir.

Fırındaki oğlanların hepsini ekmekçibaşı zapt eder, onların ulûfelerini dahi o alır, dağıtır, başka kimse karışmaz, İstanbul ağası acemi çorbacılarına karıştığı gibi ona karışmaz, 14 akçe ulûfesi vardır, oğlanlarından ölenleri ara sıra sormak gerekir.

Eski Saray'daki teberdarların ve aşçıların bölükleri başkadır, kethüdaları ve kâtipleri vardır. Teberdarların kethüdasının yolu çaşnigirliktir, kâtibinin yolu sipahiliktir, bu sebepten ulûfeleri acemi arasında sekizer akçe olur.

⁶⁰ Efendi; yeniçeri kâtibi.

Aşçıların kâtipleri ile başları da sekizer akçelidir, çünkü yeniçeri olmak yolları değildir. Bunlar çok kalabalıktır, ulûfeleri ağırdır, acemi arasında bunlardan yüksek ulûfeli kimse yoktur çünkü kanunsuz olarak kâtiplere ve mukabelecilere meşrubat verip ulûfelelerini arttırmışlardır. Bunlardan da ölenleri sormak lâzımdır.

Galata Sarayı'ndaki teberdarların, aşçıların ve çamaşırcıların ulûfelerini de toptan alırlar. Bunların da bölükbaşları vardır. Bunlar çok değildir, otuzar, kırkar kişidir, bölükbaşları da yüksek ulûfelidir. Bunların içinde de ölenlerin yerleri satılagelmiştir, sormak lâzımdır.

İbrahim Paşa Sarayı'ndaki teberdarların, çamaşırcıların da otuzar, kırkar erleri vardır. Onların da aralarında ölenler vardır, onlardan da ölenleri sormak gerekir.

Kasapların da otuzar, kırkar erleri vardır, onların aralarında da ölenler vardır, kasapbaşidan sormak lâzımdır. Ispanakçıların, yoğurtçuların, tavukçuların ve hasırcıların da otuzar, kırkar erleri vardır, bunlardan da ölenleri sormak gerekir. Padişahın ocaklarında ölenleri sormak lâzımdır.

Yukarıda belirtildiği üzere kapıya çıkıldığında, eşkâllerini yoklatıp çıkarmak lâzımdır. El altından kapıya çıkarmaya mani olmak lâzımdır ki ölenin yeri akçe ile alınmaya sebep olunmamalıdır. Ölü'nün yerine geçenin ne ismi uyar, ne eşkâli uyar, ne ağanın önüne çıkmaya yüreği vardır; hain, zalim, korkak olur.

Ağaların bu kanunları gözetmesi gerekir, Müslümanın hazine-sinden ulûfeye hakkı olması şarttır ve hizmetin üstesinden gelmek lâzımdır ki o yedikleri maaşın kendilerine helâl olması gerekir. Bu usullerin çoğu gözlenmeden kalmış, bu yüzden ortalık bozuk ve karışık olmuştur.

Hasbahçe hepsinden eskidir, tamamı bir bölüktür; onlara bölük diğerlerine cemâat derler. Hepsinden önce gelen Büyükdere Bahçesi'dir. Hasbahçeye yazılan, baştan ikişer akçe ile yazılır, diğer bahçelere yazılan birer buçuk akçe ile yazılır, lâkin Üsküdar ve Kule Bahçesi'nin ikişer akçelidir. Üsküdar Bahçesi'nin yevmiyesinin ikişer akçe olmasına sebep şudur; o bahçe Küçük Hasbahçe diye anılır, hünkârın atları eskiden beri orada durur, hasbahçeden oğlan gelip hünkârın atlarına hizmet eder, sebebi budur.

Kule Bahçesi'nin oğlanlarının ücretlerinin ikişer akçe olmasına sebep şudur; Mekke ve Medîne Fatihî Yavuz Sultan Selim Han, oğlu Sultan Süleyman şehzade iken öfkeyle telef edilmesini bostancıbaşlarına ferman ettiklerinde; bilge bostancıbaşı işin sonunu görüp, bostancı külâhı ile gizlice Kule Bahçesi'ne gönderip, oraya koyup, padişah:

Neyledin ula?

deyince:

Padişahım sağolsun.

dedi. Aradan zaman geçince, padişah öfkeyle yaptığı işe pişman oldu. Bostancıbaşı, padişahı adı geçen bahçeye götürüp, bostancı külâhı ile elini öptürdüğünde, padişah rahatladı, ağaya hilat verip çok saygı gösterdi. Sultan Süleyman tahta çıktıklarında, o bahçede nice günleri geçtiği için, o bahçedeki oğlanların ulûfelerini yarımşar akçe arttırdı. O bahçeye yazılan hasbahçe gibi ikişer akçe ile yazılır, sebep bu olmuştur, hâlâ öyledir.

Bunlara terakki vermek lâzım gelirse, bostancıbaşının emri olmadan olmaz. Bunlardan hizmette olmayıp, kaçak ve kayıp olanın tashihi ve bostandan torbaya, torbadan bostana geçmelerinin de bostancıbaşının emri olmadan olması kanun değildir; kapıya çıkmak ise hiç kanun değildir. Bunlara çuhayı merhum Sultan Bayezid tayin etmiştir. Bunların her bir kanunu acemioğlanı kanunu gibidir. Çuha itibarıyla⁶¹ kapıya çıkarlar. Her bahçede birer hoca olup, üçer akçe ulûfeleri vardır, daha fazla olması kanun değildir çünkü oradan mülâzım⁶² olurlar, kanun budur.

Bu bahçelerdekilerin hepsinin ulûfelerini yeniçeri kâtibi gelip, bahçede dağıtır. Edirne Bahçesi daha eski ocaktır, başka ağası vardır, ulûfesi baştan 40 akçe ile olur. O da birkaç bölük ve birkaç cemâattir. Çamlık Köyü Bahçesi gibi başka ustaları vardır,

⁶¹ Eskilerine daha uzun çuha verilir.

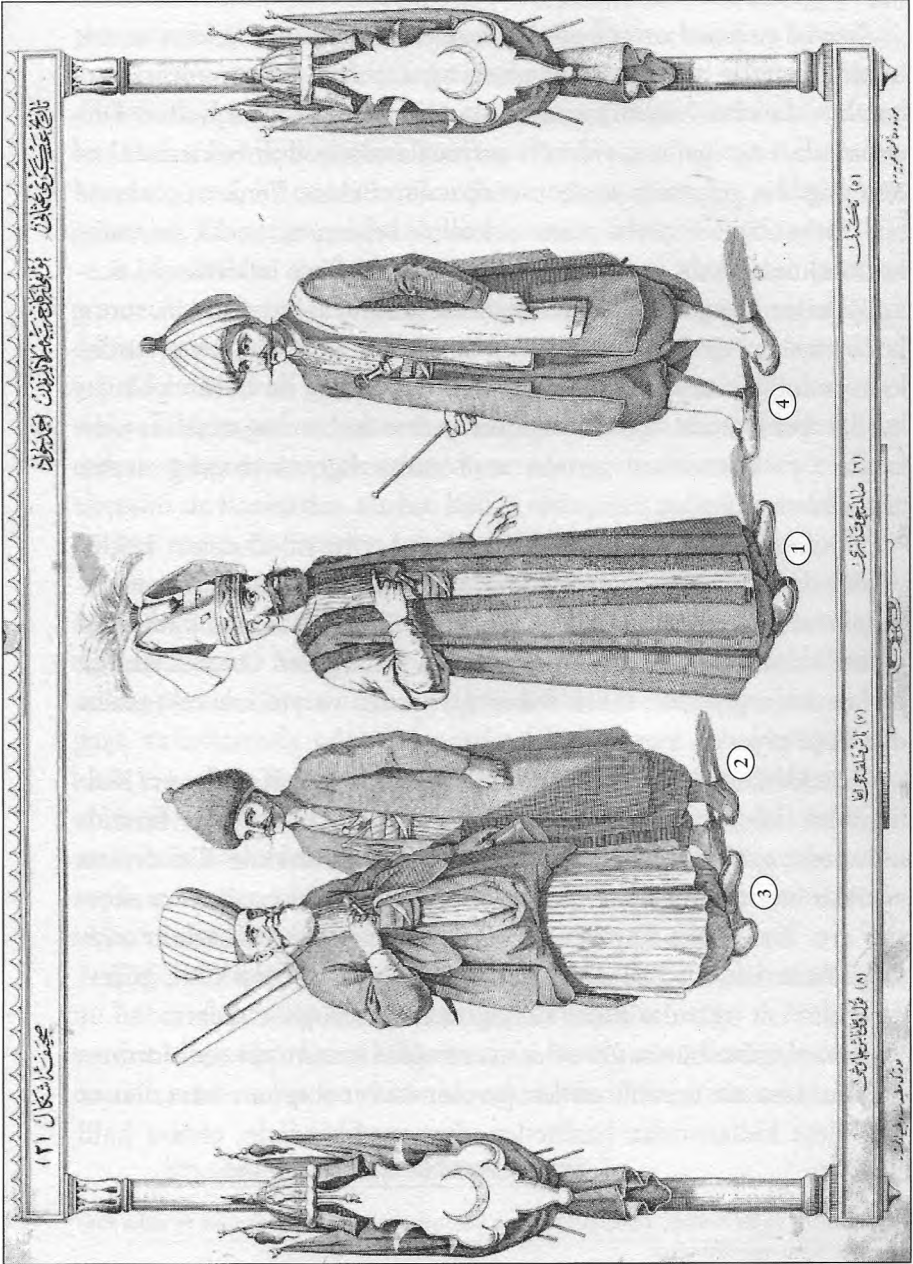
⁶² Mülâzım: Maaşsız, stajyer memur; medreseye devam eden yeniçeri.

bunları Edirne ağası idare eder. Edirne'deki bostancıbaşı İstanbul'daki bostancıbaşıya bağlıdır. Edirne'deki bostancıların ulûfelerini oradan bir bölükbaşı gelir, alır; ölenin ve kaçanın ulûfesini getirir, verir, ölenlerin terakkileri varsa kaydeder. Bostan üstadlarına terakki vermek gerekirse ağaları verir, başka yerden verilmesi yasaktır ancak ağalarından rica ederlerse, ağaları da hünkâra arz etmeden veremez. Bostanlardan kapıya oğlan çıkarmak gerekirse, kaç oğlan çıkacaksa, bostancıbaşıdan emirsiz olmaz. O tezkeresini yazar, bostan kâtibi getirir, tezkereye göre birer birer eşkâlleri yoklanır, ondan sonra kapıya çıkarılır. Edirne'deki bostanlarda da ağaları tezkerelerini yazar, İstanbul'a gönderilir, yoklanıp, çıkarılır.

Edirne Sarayı'nda teberdarlar, aşçılar vardır. Bunların tezkerelerini Edirne Sarayı ağası yazar, eskisini gönderir, yoklanır, ondan sonra kapıya çıkar. Bunların kaçaklarını da o gönderir.

Şimdi, bunlara çok dikkat etmek lâzımdır ki ölenin yeri satılmasın. El altında oğlan hazır değilken isimlerini kapıya çıkarmaktan sakınmak lâzımdır. Bu kanunları gözlemek şarttır, bunların gözetilmesi elzemdir. Acemioğlanı çorbacılarının dürüst ve dindar olması gerekir. Oğlanların küçüklerini yazıp, teberdarların kaç kişi olduğunu başa yazıp; gemilerindeki oğlanları, acemioğlanı odalarında mevcut olan oğlanları yazıp; küçük olmayıp, hizmette bulunmayan, kayıp ve gemiden firar edenleri, acemi kâtibine defterden ihraç ettirmek gerekir. Bunlardan biri defterden çıkarılırsa, bir daha deftere kaydetmemek gerekir çünkü gemiden bir kere firar eden tekrar geldiğinde ondan ne hayır gelir. O kaçakların yerine, nice seneler Türk yanında durup, belâya alışmış olan acemioğlanlarından vermek gerekir ki iş görülsün. Bundan böyle, küçük oğlanı acemioğlanı yapmamak gerekir, çalışmaya gücü olanı yapmak gerekir. Acemioğlanı çorbacılarının doğru ve dindar olması lâzımdır. Küçükleri, paşa saraylarındaki teberdarları, gemilerdeki ve odalardaki oğlanları ayırıp; hizmette olmayan oğlanları kaçak ve kayıp yazmak gerekir ki hizmet yerine gelsin.

Acemioğlanı çorbacıları divan kurmaz. Yolları yeniçeri yayabaşılığıdır. Acemi yayabaşılığı bir rütbedir, kendisinden sonra atanan

1. Tekkeli, 2. Salma çuhadarı, 3. Başşalakacı ağa, 4. Kuloglu başçavuşu

yeniçeri yayabaşılarının üstüdür. Alay olursa, onlar da süpürge üsküf ile gelirler. Acemi kâtibi balıkçıl takar, onlar turna teli takar.

Acemi çorbacılarına kolluk⁶³ beklemek kanun değildir; ancak hünkâr seferde olursa veya yeniçeri ağası sefere gidip yeniçeri çorbacıları da olmazsa, o zaman onlar beklerler, kanun budur. Donanmadan ağa gelirse, yeniçeri çorbacılarına kolluk beklemek kanun değildir, gelmezse yeniçeri çorbacıları bekler. Yeniçeri çorbacıları varken acemi çorbacılarının kolluk beklemesi ancak bayramlarda olur; onu da yeniçeri çorbacıları ile birlikte beklerler ki acemioğlanları kavga ederse hakkından gelsinler, bayramdan sonra beklemezler. Ağa burada değilken sıra koluna çıkarlar ve yanındaki acemioğlanına keçe giydirirler; lâkin o zaman da bütün kolluğu bunlar beklemezler çünkü ağanın yerine kalan zağarcılara, sekbanlara ve koruculara verirler ama muhızırlığı, asesbaşılığı acemi çorbacıları yaparlar.

Hünkâr gittiğinde, bütün kollukları acemi yayabaşıları bekler çünkü sekbanlar ve zağarcılar da hünkâr ile giderler, o zaman korucuların kolluklara karışması kanun değildir. O zaman padişahın yerine kalan vezirin⁶⁴ divanına İstanbul ağası gider. Önce acemioğlanları keçe giyerler; lâkin üsküf giymezler ve yüklük takmazlar düz keçe giyerler, kanun budur.

Kendilerinin tayin edilmiş kolluklarından biri Kalafatyeri Kulluğudur ki yukarıda bahsedilmiştir. Kolluklarının biri Eminönü'ndedir, görevi gelen at gemilerine hamal bulmaktır. Biri divana ve öküz ambarına gelen odunu çeker, deftere göre hazineden akçesini alır. Biri Odun Kapısı'nda, yeniçeri ağasının gemilerinin odununa hamal tutar. Biri de her sabah divanda nöbetçi olur, görevi dışarıdaki at oğlanlarından kavga edenleri terbiye etmektir.

Bu anlatılan bütün görevler acemioğlanlarının yayabaşılarının dır. Bunlara da tembih etmek gerekir ki bir kapının hamallarını nöbetleşe kullansınlar, hazineden akçe verdiklerinde, onlara halli

⁶³ Kolluk ya da kolluk; Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra zaptiye ve daha sonra jandarma denmiştir.

⁶⁴ Padişah ve sadrazam sefere gittiğinde devlet işlerini yürütmek için vekâlet verilen vezir.

halince dağıtsınlar, verdikleri akçeyi alıkoymasınlar. Fukaranın oduncuklarını alıp, hazineden akçesini almışken, almadım diye yiyip yutarlar, İstanbul ağaları canlarından bezer. Bundan böyle kanun üzere gemileri çoğaltıp, saray mutfağına yeterli odunu yetiştirdiklerinde, padişahın akçesi boşa gitmez çünkü hazinenin odunu bu kadar demeye güçleri yetmez. Bunların görülmesi lâzımdır. Masraf alınır, hizmet alınmaz. Şimdi acemioğlanı bir o kadar çoğalmıştır, 72 parça geminin masrafı alınır, hizmet etmek gerekir.

Bu gemilerin çivileri için her sene Samakov'dan⁶⁵ bir çorbacı gönderilir. O yöredeki güvendikleri adamlardan gemi çivisi alındıktan sonra İstanbul ağalarının evlerinin çivilerinin hepsi oradan gelir; kerestelerini gemi yapmaya giden çorbacı getirir, onlar evlerini yenileyip, safasını sürerler, zulüm ise halkla hazineye olur. Gemilerin aleti ve bezi Samsun diyarından gelir. Aynı şekilde onun akçesini de hazineden alırlar, halka vermezler, giden çorbacılar ile kârı ve zararı bölüşürler, bunların da gözetilmesi lâzımdır.

Acemi arasından bir çorbacı beytûmalcı tayin edilmiştir, odalarda ve dışarıda ölenlerin miraslarına bakar. Acemioğlanının çok elbisesi olmaz, hem şimdi odada oğlan yoktur ki ölen bilinsin, odada ölenin elbisesi ise ancak kendi ölüsünü temizler. Ama şimdi paşa saraylarında oğlanlar vardır ki elbiselerinden başka otuz, kırk bin akçe nakitleri vardır. Yemekleri saraydan olduğundan, ulûfecikleri yanlarına kalır. Bunlardan ölenlerin mirasları belli olmadıktan başka isimleri de belli değildir. Bu ocaklarda ve paşa saraylarında ölen oğlanların miraslarına el koyulup, dürüstlikle satılıp, hazineye teslim edilse çok hazine hasıl olurdu.

Şimdi, o beytûmalcı olan kimse, ocaklarda bir oğlanın öldüğünü haber alsa, talep etmeye gittiğinde; Ocak'ın ustası ile bölükbaşısı bir olup, eğer kesin bilinen oğlan ise ölünün yıkanıp kefenlenmesine yetmez, bir işe yaramaz, eski elbiselerini gösterirler:

İşte elbiseleri budur, bu kadar akçe verdik.

⁶⁵ Bulgaristan'da.

diye, ölüyü borçlu çıkarırlar. Beytûlmalcının zorla almaya ve yemin ettirmeye gücü yoktur. Eğer oğlan tanınmamışlardan olursa:

Bizde ölmüş oğlan yoktur, yanlış haber almışsın.

diye, cevap verirler. Paşa saraylarındaki kendi kapıağaları hiçbir şey göstermez; belki acemioğlanı beytûlmalcısı gelip de *Bizde beytûlmal vardır, paşaya söyler*, diye, gammazlık etmeye, beytûlmalcının başını ve makamını aldirmaya çalışırlar. Galata Sarayı'nda, İbrahim Paşa Sarayı'nda, Eski Saray'da teberdarların, aşçıların beytûlmalı var, ölmüş var; demeye kimin gücü var? Hemen o gün, o çorbacıyı görevinden aldirdıklarından başka, İstanbul ağasının da başına belâ getirirler. Taşrada ticarete ve rençber gemilerinde olanların, etrafta acemioğlanı namında olup da ölenlerin miraslarını kim sorar; taşradaki yeniçeri serdarları el koyup, yerler, yeniçerinin mirasını alırlar, acemioğlanı beytûlmalcısı onu talep etmez, odada olanlar alır. Beytûlmalcı ancak onda birini alır, el koyar; alınan da hazineye verilmez, ortada masraf olur. Bu iş için acemi yayabaşılara dürüst ve dindar bir beytûlmalcı tayin edilip; acemioğlanı olup saraylarda veya etrafta ölenler ki 3 ayda biri ölür, yılda 20 ölür, mirasını hazineye alıp, müfredat defterine göre teslim etmek ve hizmeti karşılığında saygı göstermek gerekir.

Acemi arasındaki kötürüm, divane, iş göremez ve hasta olana oturaklık ulûfesi verilmesi, Sultan Bayezid Han zamanında başlamıştır; o da azdan az olup, kesinlikle iş göremez olanlar için kânun olmuştur ve 2 akçeden fazla olması mümkün değildi. Şimdi nice sağlıklı âdemler beşer, altışar akçe ile acemi arasında oturak olmuşlardır, oturaklık ise iş yapamaz olanlarındır.

Acemioğlanı eskiden beri fakir olup, birer akçe ile hizmet edip, belâ çektikleri için bunlara da yeniçeri gibi çuha ve 11 akçe yaka akçesi ile yılda bir kere 30 akçe yay akçesi verilmiştir.

Sultan Süleyman Han zamanında, merhum Şehzade Sultan Mehmet Han Camisi yapılırken Haseki Sultan, oğlu Sultan Mehmet'in camişini ziyarete gelirken, acemioğlanlarının başı açık, yalın ayak, torba çekip, taş, toprak taşıdıklarını görünce; bunların

birer akçelisine ayda beşer akçecik tıraş akçesi verilmesini padişah-tan rica etti, onlar da ihsan buyurdu. O andan bu ana değin hâlâ verilir, ona *zerpul* derler, bir akçeli oğlana verilir, *akçe-i zerpul* di-ye yazarlar. Bunu padişaha tayin ettirmeyi istediklerinde; altın, in-ci ve mücevherini satıp, hazineye koymuştur ki kendisinin de fay-dası olsun. Ondan sonra Sultan Süleyman da kanun yapmıştır. Günlüğü yarım akçe fazla olana, bir buçuk olan vermezler.

Şimdi, padişah hazretlerine lâzım olan odur ki; bu eski kanun-ları anlamlarıyla uygulamak şarttır çünkü her makam lââyık olana verilirse âlem de düzelir; lââyık olana verilmeyip, ihmal edilip, baş-lar ayak ayaklar baş olursa, âlemin tersine dönmesi muhakkaktır.

İKİNCİ KISIM

YENİÇERİLİK NEREDE BAŞLAMIŞTIR?

Yeniçerilik nerede başlamıştır? Giydikleri giysi kimindir, yüklük, üsküf nedir? Kapıya çıkarıldıklarında nasıl dağıtılırlar? Odalarındaki kanun ve kaideleri nedir? Oda kethüdası, başodabaşı, odabaşı, vekilharç kimdir? Yetim kuloğullarının üç ayda on beşer akçe ulûfelerinin yeniçeri arasından çıkmasına sebep nedir? Günde yarımşar akçe fodula harcı nedir, harç verilmeyince fodula kâtibinden birer kile un almak nedir? Çuha ve yaka harcı nedir? Üç ayda birer buçuk günlüklerinin eksik çıkmasına sebep nedir?

Yeniçeri yoldaşların gayrimüslim evlâdından toplanması, ilk defa Bolayır Fatihi Süleyman Paşa zamanında olmuştur. O zaman Bilecik Kadısı olan Mevlana Kara Halil ile görüşerek:

Atlının yanına, kale üzerine piyade lâzımdır; kale fethine atlının candan faydası olmayıp, hisarı kuşatmaya piyade atlıdan yararlıdır.

diye, karar verip:

Türklerden gürbüz, çevik delikanlılar seçilip, sipahiye ilave kılın.

dediler. Bu büyük iş Mevlana Kara Halil'e verildi. Mevlana da hizmette gayret ve ihtimam edip; yiğit delikanlılar, kahramanlar toplayıp, ikişer akçe ki çeyrek şer'î dirhemdir,⁶⁶ ücret tayin edildi; sefer günleri son bulup geri döndüğünde, günlükleri kesilip, her biri ziraatle meşgul olup, vergiden muaf olurlar. Bunlara onbaşı ve yüzbaşı tayin edilip, piyade namı ile ün buldular. Lâkin bu tayfa çoğalıp, seferde fesatları anlaşıncı, devlet adamları ile görüşüp, Hacı Bektaş Paşa adlı bir vezirin fikri ile gayrimüslim evladından biraz yiğitçe savaşçı seçilip, İslâmın şerefi ile şereflendiler. O zamanki ulema ile görüşüp, danışıp, vilayet kadılarına âdem gönderip, gayrimüslim evlâdından 1000 kişi toplayıp, ikişer akçe ulûfe tayin ettiler.

O zamanda kerameti meşhur olan Hacı Bektaş Velizâde Timurtaş Dede ve Hazreti Mevlana evlâdından Emir Şah Efendi marifetiyle yeniçeri keçesini düzüp, bunlara giydirdiler. Keçeden yapıldığı için adına keçe dediler, başa giyildiği için börk dediler, namlarına yeniçeri dediler. Yeniçeri yoldaşların giydiği doğru keçe Hazreti Mevlana'nın giydiğinin örneğidir. Ardındaki tiftiği Hacı Bektaş Veli'ninkinden örnek alıp dualarla giydirdiler. Bu asker yeni kul olduğundan, adına yeniçeri dediler.

Hazreti Mevlana yolda yürürken ayağı taşa çarptı; Hacı Bektaş Veli bunu görünce, kepeneginin yenini kesip:

Ayağına sar,

diyerek verdiğinde, o, ayağına sarmaya lâayık görmeyip, uğur için başına giydi. Bu sebepten Timurtaş Dede adındaki oğlu da yeni ni, yeniçeriye giydirdi. Bu tayfanın giydiği giysiyi Hacı Bektaş Veli giymiştir. Osman Gazi ki Osmanlıların büyük atasıdır, kılıç kuşandığında bu giysi ile kuşanmış lâkin yeniçeri teşkilatı kurulmadan önce ölmüştür. Bu yüzden, oğlu olan Timurtaş Dede, Orhan Gazi oğlu Sultan Murat zamanında yeniçeriye bu giysiyi giydirip,

⁶⁶ 14 krat gümüş. Orta boyda 70 arpanın ağırlığı.

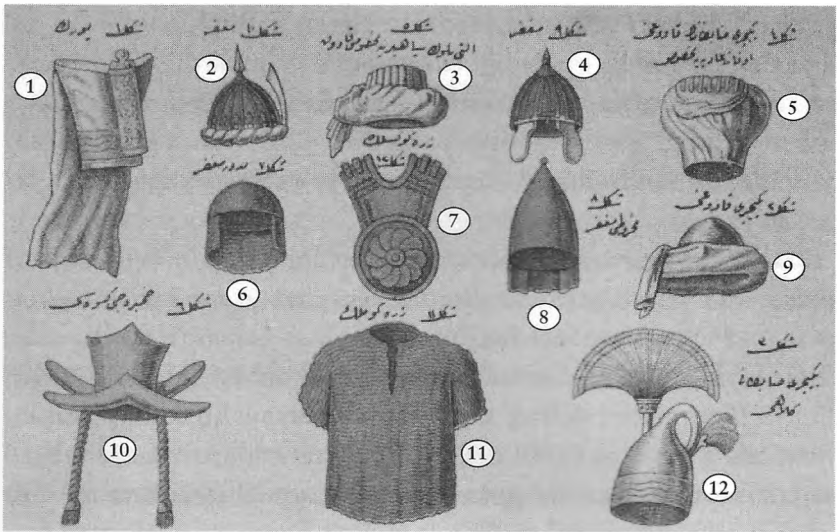
yeniçeri adını o vermiştir. Yeniçeri namıyla meşhur oldular. Bu giysiden çorbacıların giydiği doğru börk hâlâ vardır. Gazi Süleyman Paşa da giyip, bihişt-me'ad Gazi Sultan Murat Han zamanında yayılıp; üzerine gösterişli yazılar düzüp, süsleyip, bazı seferlerde Osmanlı sultanları bu üsküfû tâc-i sultânî yaparlardı. Yeniçeri yayabaşları hâlâ onu giyer.

Bu tayfayı gayrimüslim evlâdından toplayıp, bunların 100 eri üzerine bir yayabaşı tayin edip, bu yayaların üzerine baş oldukları için adlarına yayabaşı dediler ve yayabaşlara yirmi dörder akçe ulûfe tayin ettiler. Bunların üzerine bir sekbanbaşı ağa tayin ettiler. Bunların isimlerini deftere kaydedip, üzerlerine bir kâtip tayin ettiler, adına yeniçeri kâtibi dediler. Yeniçeri yoldaşlar bu ana değin seferlerde nice hünerler gösterip, sultanların iltifatlarına mazhar olmuşlardır.

Osmanoğulları yeniçeri ocağını açtıktan sonra piyade [yaya] tayfasına ulûfe bedeli olarak tarlalar tayin edildi ki seferden döndüklerinde tarımla uğraşıp, divani ve örfi vergilerden muaf olsunlar. Aynı şekilde bir grup Türk evlâdı da atla sefere katılıp, gazilere yardım etmeleri için tayin edilmiştir. Onlara da tarlalar tayin edilip adlarına *müsellem* dediler ve bunlara da rütbelerine göre bölükbaşılar ve sancak beyleri tayin edildi.

Yeniçeri yoldaşlar gittikçe ziyade olup her bir seferde Hacı Bektaş Veli ve Hazret-i Mevlâna himmeti ile büyük fetihler yaptıklarında, keçelerini delip, turna tüyü takarlardı. Sonra içlerinden birisi küçük bir yük takacak gümüşten bir şey düzdürüp, keçesinin önüne süs diye taktı. Diğerleri onun tüy takmaya yaradığını görünce, irice olup düşmana korku vermesi ve irice yükler takmak için sağlamca olması lâzımdır diye şimdiki yüklük gibi irice yaptırıp, adına yüklük dediler. Yük koyacak yer olduğu için, gazada zenginlik elde eden yeniçeri yoldaşlardan bazı ihtiyarcaları, altından ve gümüşten üsküf yaptırmayı dilediklerinde, bir azizin fikriyle daltaç yaptırdılar. Keçelerinin üzerini daltaçla kapladıklarında bir o denli zarif olup, düşmana korku olmuştur.

Yeniçeri yoldaşların bahsedilen giysileri, evliyanın kutsal melevi külâhıdır. Bu giysi, Osmanoğullarından Gazi Süleyman Paşa

1. Börk, 2. Miğfer, 3. Altı bölük sipahisine mahsus kavuk (Yalnız sağ ulüfeciler, sol ulüfeciler, sağ garipler, sol garipler, sipah ve silahdar bölükleri giyerdi), 4. Miğfer, 5. Yeniçeri zabiti kavuğu (Gündelik), 6. Miğfer, 7. Zırh, göğüslük, 8. Miğfer, 9. Yeniçeri kavuğu (Gündelik), 10. Humbaracı başlığı (Tören giysisi), 11. Zırh, gömlek, 12. Yeniçeri zabiti külahı (Alay külahı)

ve Gazi Sultan Murat zamanında kabul edilip, kendileri de uğur için seferlerde giymişlerdir. Yeniçeri yoldaşların ocaklarına, evliya-ların ve gazi padişahların kutsal duaları geçmiştir. Kanunlarını da onlar yapmışlardır. O andan bu ana değin olan seferlerde, bu tayfadan o kadar erlik meydana gelmiştir ki güneş gibi parlar.

Bu tayfanın odalarında, başka yerlerde, durmada, oturmada, ka-nun ve kaideleri Hacı Bektaş Veli'nin fukarâsının kullandığı kaide üzerinedir. Kaideleri, bekâr olmak ve tam ihtiyar olmayınca sakal koyuvermemektir. Bu tayfa padişah uğrunda can ve başlarıyla oynaya-geldikleri için, beyaz keçeyi onlara yeniçeri keçesi tayin ettiler; ya-yabaşı börkünden farkı olması için ardına tiftikten eğri yatırtma yaptılar. Çorbacıların börkü doğru keçedir, yeniçerilerin eğridir. Çorbacıların giydiği doğru keçenin üzerinde süpürge sorguç vardır.

Yıldırım Bayezid Han zamanında, Karamanoğlu⁶⁷ hain olup, üzerine varıp, ele geçirip, birkaç yayabaşı ile birlikte Hacı Bektaş

⁶⁷ Karamanoğlu Alâaddin Bey.

Veli Hazretlerinin türbesini ziyaret ettiklerinde; devekuşu tüyünden bir demeti süpürge yapıp, mezarlarını onunla süpürürlerdi. O çorbacıların birisi o süpürgeyi alıp, uğur getirsin diye başına takınca, öyle bir süs oldu ki diğer çorbacılar da o tüyden getirtip, o süpürge şeklinde bağlatıp, üsküfün üzerine geçirdiler, o andan bu ana değin giyerler.

Ardındaki turna teli eskiden kalmadır. Eskiden ancak savaşta birer tane takarlardı lâkin tüy bir tane olup, üsküf giyilip çıkarılırken kâh kırılıp, kâh bozulduğundan turna telinin kırılmaması ve süs olması için altı, yedi tanesini bir araya bağlayıp taktılar. Savaşlarda, alaylarda, divanlarda takarlar. Balıkçıdan olan turna teli sonradan Mekke ve Medîne Fatihî Gazi Sultan Selim Han zamanında ortaya çıkmıştır. Acem seferinde ellerine balıkçıl telleri geçince, turna teli gibi bağlayıp, Ocak ağalarının takmasını kanun yaptılar ki yayabaşılar ile aralarında fark olsun.

Bu tayfa Osmanoğullarına kol kanat olmuştur. Bu sebepten Osmanoğulları, bu tayfanın odalarında kanunların uygulanmasına gayret ederler ki yeri geldiğinde, din ve devlet uğrunda yüz çevirmeyip, canla başla oynasınlar.

Bu tayfa acemi iken, kanuna göre, devşirmelerin eşkâlleri yoklanır; kuloğullarının babalarının odalarının yoldaşları davet edilir, gerçek kuloğlu ve gerçek devşirme oldukları anlaşıldığında, o oğlanların birinciden sonuncuya kadar hepsinin sıra ile dağıtılması kanundur. Beraberce dağıtılıp, birine fazla ve birine eksik vermezler. Odadan odaya kaç oğlan düşerse, hep birden koyuverdiklerinde, o odaya önce giren eski olur.

Bunlar için tayin edilen odalardan Edirne'deki odalar önce inşa edilmiştir. Bunlar için oda tayin edilip sipahi için oda tayin edilmiştir. Çünkü yeniçerilerin kanunu bekârlıktır, bekâra ise oturacak bir yer lâzımdır. Bu yüzden yeniçeriler için odalar yapılmıştır, yerinde anlatılacaktır.

Dört oğlanı birden kapıya çıkarıp gönderdiklerinde, ayağına çabuk olan önce varır, hepsinden eski olur. Segirtip, odanın orta sofasına vardığında, öbür yoldaşının kendisinden ileride olduğunu görünce hemen başındaki külâhı fırlatır, külâh önündekinden ile-

riye düşer, külâhın sahibi eski olur. Ama orta sofaya girdikten sonra atarsa olmaz. Kanunları budur. Eskilikleri böyle addedilip, oturlurlar. Bunlar odaya geldiklerinde yolunca oturup, dururlar. Bu tayfadan avanak olanlara da odanın ocağı, yemeğin piştiği, yoldaşların yemek yedikleri ve suçlu olanın cezalandırıldığı yer olan orta sofanın tırabzanının babasını öptürürler, o:

Onu öpmek, bir mânâdır.

diye öper.

Bu tayfanın üzerine zabıt olana odabaşı derler; o odadakilerin hepsinden eskidir lâkin bekârlardan olur, evliden olmaz çünkü yeniçerilerin evlenmesi kanun değildir, evlenmek sonradan icat edilmiştir.

Sultan Selim Han zamanında ikinci vezir olan Yunus Paşa kullarının yeniçeri olan biraderi, ihtiyar ve iş göremez olduğundan, paşaya gidip; evlenip, evlat sahibi olmak için padişah'tan izin rica ettiklerinde, öfkeyle:

Beni sözden mi çıkarmak istersin?

diye, nice bin türlü gayretle, güçlkle izin vermişlerdir. Kendisi ihtiyar ve iş yapamaz olduktan başka, bu vezirin biraderi olup, onun aracılığı ile kendi ağalarına gazez ettirip, güçlkle evlenmeye izin verdiler. O zamandan beri evlenmek kanun olmuştur.

Yeniçeri yoldaşların ihtiyarlarının evlenmeleri lâzım gelirse, hünkâra arz etmeden evlenmek kanun değildir çünkü yeniçeridir, ihtiyar ve iş göremez olanlardan başkası evlenemez. Ama şimdiki gibi daha acemioğlanı iken evlenilirse Yeniçeri Ocağı ıslah olmaz. Şimdi çorbacılar bir altın seccade parası ve odabaşıya don, gömlek verildikten sonra izin verirler. Yeniçeri Ocağı'nda böyle hünkâra arz etmeden taze yiğitleri evlendirmekle; her odada bekârlar az olduğundan ve evlilerden odabaşı olmak kanun değilken, kanun, kaide görmemiş, olur olmaz taze yiğitler odabaşı olursa; odasındaki yoldaşları nasıl zapt eder, ne tembih eder? Bu da sonradan uydurma, yasaklanacak icattır.

Odabaşının altında olana vekilharç derler. Tüm tayfanın yediği yemeğin parası onda durur, cuma gecesi kumanyalarını o toplar, lâzım olanı da o sarf eder, akçe kutusunu o tutar.

Vekilharcın altında olana başmüteferrika derler. Bunun altında-kine orta müteferrika, bunun da altında olana küçük müteferrika derler. Bunlara müteferrika demenin sebebi şudur; bütün hizmetlerden kurtulup, yeni yoldaşlardan birisini hizmetlendirdiği için müteferrika derler. Daha aşağı olanlar da hizmetkâr kullanırlar lâkin 3 kişiye kadar olur.

Acemi arasında 1 akçeli olan 3 akçe ile yeniçeri olur. Bir buçuklu olsa dahi 3 akçe ile yeniçeri olur. İkili ve iki buçuklu da 3 akçe ile yeniçeri olur; onun için acemi arasında ulûfenin iki buçuktan yüksek olması zor olup, binde biri olmaz. Çünkü üçten yukarısının buçuğu fazla olur. Acemi arasında ulûfe yüksek olunca, yeniçeri arasında hizmet etmemesi lâzım gelir. Şimdi acemioğlanının çoğu yedili, sekizli olmuştur. Yeniçerinin ulûfesi sekizden fazla olmaz. Acemi arasında sekizli olanın ulûfesi tamamlanmış olur, kendisine buçuk lâzım değilken niçin hizmet etsin? Şimdi bütün acemi yüksek ulûfeli olmuştur. Onlara lâzım olan şudur; sekizli olsa dahi kollukçu yapıp, yol ve yöntem üzerine istihdam etmek gerekir ki yolu ve kanunu öğrenip, belâya alışsın. Acemi arasında üç akçeli olan üç buçuk akçeyle, üç buçuklu olan dörtle, dörtlü olan dört buçuk ile kapiya çıkar, bu şekilde buçuk çoğalır.

Kapiya yeni çıkanın yolu karakollukçu olmaktır. Karakollukçunun görevi odayı silip süpürmek, ihtiyar yoldaşların ve odaya gelen misafirin, komşunun pabucunu silmek, yemek pişen kapları yıkamak, odada yanan odunu yarmak, odalardaki kandilleri uyarmak⁶⁸ ve lâzım olanı pazardan alıp getirmektir. Bazı kalabalık odalarda karakollukçu iki tanedir. Beşinci başçavuşun ve birinci kethüdanın hâlâ 700, 800 yeniçerisi vardır. Onların hizmetleri çok olduğundan karakollukçuları da dörder, beşer kişidir. Bu iki oda kalabalık olduğundan, bu dört karakollukçuyu aşçı yoldaş zapt eder; onlarda aşçılık makamdır, bu dördünün eskisidir. Bu kara-

⁶⁸ Kandili yakmak anlamında kullanılır.

kollukçuların birisi hepsinden yenidir, ona karakollukçu derler. Bunun altında olana pazaragiden derler. Pazaragidenin altındaki ne pabuççu derler, pabuçları siler. Birine de kandilci derler, kandilleri o yakar. Bunlar yoluyla aşçı olur. Ama diğer odalarda karakollukçu bir tanedir çünkü kalabalık değildir, bu hizmetlerin hepsini bir kişi yapar. Bunun üstünde olana aşçı derler, yoldaşların yemeğini o pişirir. Bir, iki yoldaşı da çorbacı yanına verirler, seyislik ve hasekilik yaparlar, bunlar da karakollukçuluk hizmeti gibidir. Odalarında buçuk akçe dağıtmak lâzım gelse, biri oda hizmetinde olana, biri çorbacı kapısında olana verilir.

Hizmet, rütbe ile beraberdir; kapıya çıkıp, bu hizmetleri yapmaya itibar edilmez, odabaşı olması dahi kanun değildir ancak sonradan odaya gelip, bu hizmetleri yapar. Şimdi çoğu yapmaz. Kapıya çıkanların çoğu ekâbir kapısında yahnikapın olmuştur; tezkere ile kapıya çıkarlar, odaya dahi gelmezler. Kanunsuz olarak, oda hizmetini yapmadan, ulûfelerini akçe kuvveti ile arttırıp, onların eliyle ulûfelerini alıp, sonra eski olunca odaya gelirler, odabaşı dahi olurlar, bu çeşit kimseler ne kanun görmüş, ne hizmet etmiş olur.

Şimdi lâıyk olan odur ki böyle birdenbire odabaşılığa gelen kimseye, yukarıda bahsedildiği üzere karakollukçuluk yaptırıp, sonra hizmet ne ise yaptırılmalıdır. Yolu odabaşılığa ermiş olsa dahi, bu hizmetten sonra müteferrikalık gediğini vermek gerekir ki odabaşı olduğunda sözü söz ola, namına eğri demeyeler.

Bir yoldaş, kanun üzere, bu hizmetleri yaptıktan sonra, kanun odur ki yoldaşlara ziyafet için bir koyun aliverip, orta sofada et çengeline asar; o gece, o koyunu pişirip yerler ve o yoldaşa dua ve övgü ile sade arakiye⁶⁹ üzerine tûlbent sarmaya izin verirler. Nice yıllar hizmet edip, eski olduktan sonra sakal koyuvermeye de bir koyun asarlar, kanun budur. Nice zaman böyle hizmet ettikten sonra eskiyip, yemek yemeye, hizmete, orta sofaya geldiğinde; ihtiyar yoldaşlar yollu yolunca otururken, bunun da onlar ile oturması lâzım gelirse, burada da koyun asmadan orta sofaya çıkıp oturması kanun değildir, asar, geçer, oturur.

⁶⁹ Üzerine sarık sarılan keçe.

Bu yoldaşların hepsini odabaşı zapt eder. Yayabaşlarının odasında herkesten eski olana oda kethüdası derler; bunun altında olana küçük bölükbaşı derler. Bunlar başlarına kuka giyerler. Bu kuka tıpkı çorbacı keçesi gibidir lâkin üsküfö olmaz, süpürge sorgucu da olmaz, ardında turna teli vardır. Evli olup, ihtiyar olanları cezalandırmak lâzım gelirse, bunların onayı ile cezalandırılır çünkü o ihtiyar odabaşından eski olduğundan, kethüda ve bölükbaşı vasıtasıyla cezalandırılır, kanun budur. Ağa bölüğü sonradan olmuştur; onların oda kethüdaları yoktur, onlarda oda kethüdası olana başodabaşı derler. Evlileri onun onayı ile zapt ederler, kanun budur.

Yeniçeri yoldaşların cezalandırılması orta sofada, yeniçeri yoldaşların ihtiyarları arasında, gece olur. Cezalandırmak lâzım gelirse, kanun odur ki evvela aşcının bir suçunu saklarlar veya bir suç bahane edilip önce o meydan olur, şifasını bulur, sonra eski-ler suç olana döver. Büyük suç olana 80 değnek vururlar, kanun budur, bundan fazla vurmamak kanun değildir. Haline ve suça göre, birden seksene kadar değnek vurmamak kanundur; onu da kulaçlama vurmamak kanun değildir, dirsek boyunca vurulur. Bazısını da yatırıp dövmeden, tembih edip kaldırırılar. Büyük suç olana dövülmesine ara sıra çavuş gelir, odabaşıya dövdürür veya kendi döver, ikisi de kanundur. Ama çavuşun dövmeye gelmesi için büyük suç olması gerekir, olur olmaz suçtan ötürü çavuşun gelmesi kanun değildir.

Yeniçeri Ocağı'nda, kethüdabey odasına ve başçavuş odasına çavuş gelmez, diğer odalara gelir, kanun budur.

Yeniçeri yoldaşların giysisi hazine malı çuhadan, bol yenli, boyunca astarlı, dolamadır. İçten ve dıştan iki kara kuşak kuşanıp, pamuklu çakşır üzerine çuhadan diz çakşırı giyip, dizge⁷⁰ ile bağlarlar. Şimdiki gibi kısa sipahi dolaması giymek ve iri varsak bıçaklar⁷¹ taşımak kanun değildir, sonradan uydurma, yasaklanacak icattır ancak iri, eski zaman bıçakları ve kadim gümüş burmalı, Rumeli bıçağı taşınmalıdır. Şimdiki gibi külünk⁷² taşımak yoktur

⁷⁰ Bağ, dizin üst veya alt tarafından bağlanan çorap bağı.

⁷¹ Karaman bölgesinde yaygın bir bıçak çeşidi.

⁷² Kazma.

çünkü ancak odun yarar, külünkte fayda yoktur, bu yüzden taşımak yasaktır. Nacak ile çadır kazığı kakmak mümkündür.

Yeniçeriye tüfek satın almak şarttır, hazine malı tüfekle o kadar erlik olmaz.

Odabaşlarının yoldaşları iyiliğe sevk edip, akçeciklerini şaraba harcattırmamaları gerekir. Odabaşlarının bunlara namaz kıldırılmaları gerekir, odabaşının kendisinin de yararlı olması gerekir.

Hizmetkâr yoldaşların erken kalkıp, odabaşı ve ihtiyar yoldaşlar kalkmadan abdest almaları gerekir ki geç kalkıp, ihtiyar yoldaşların önünden çıplak ayakla geçmesinler, edebin terkidir.

Divana gittiklerinde, her odanın odabaşısının, erleriyle durup, ağayı selamlamaları için tayin edilmiş başka başka yerleri vardır. Giderken ve gelirken birbirlerini selamlamak için durmazlar. Orada yoluyla dururlar ve eğer odabaşından eski nefer varsa, odabaşının üzerinde durur, kanun budur.

Divana gidip, sonra Kapı'ya geldiklerinde odabaşılar, ağa bölükbaşları, beytülmalcı, asesbaşı hepsi orada dururlar ki beytülmal ile davası olan varsa başçavuş; kethüdabey ve kethüdayeri önünde arz eder; şer'î mi, havale etmek mi lâzımdır veya orada mı karar vermek lâzımdır, karar verilir. Asesbaşının orada hazır olmasına sebep şudur; eline katil mi verilmiştir veya verilecek midir, ona göre gereğini yerine getirir. Bölükbaşlarının hazır olmasına sebep şudur; bazı büyük davalar olur, ağaya hizmet eden seraser kuşaklıları istemezler:

Bize bir çorbacı verin, davamızı o görüversin.

derler, onların hazır olmasına sebep budur. Yayabaşlarının gelmesine sebep şudur; onlar ağadır, bu çeşit hizmete gelmezler, odalarında yoldaşlarından şikâyet olursa, odabaşları orada hazırdır, onlar arz ederler. Yoldaşlardan dava olursa, ister ağa bölüğünden ister diğer bölüklerden olsun, bütün odabaşılar arz ederler, kanun budur.

Ağakapısı'ndaki tüm kollukçular ve kârhanelerdeki tüm esnaf hep yeniçerilerdendir, aşağıda, yerinde anlatılacaktır.

Kanun odur ki Ağakapısı'nda, kapı bozulduktan sonra kethüdabey, kethüdabey yoksa başçavuş ile kethüdayeri davayı görür, yeniçeriye onlar getirtir, bunlar da yerinde anlatılacaktır. Yeniçeri yoldaşların odalarının binalarını kimlerin yaptığı da yerinde anlatılacaktır.

Bunlar kapıya çıktıklarında ikişer altın düzen akçesi alırlar. O düzen akçesini ele verirler, muamelede gezer. Sefer olduğunda onunla seyishane⁷³ alırlar. Seferden dönünce o beygirleri satarlar, akçesini ele, muameleye verirler, zarar varsa onunla ödenir. Bu akçeyi odadaki yoldaşlardan isteyene onu, on bir akçeye muameleye verirler, kanun budur. Yeniçeri yoldaşlara pislik ve sanat sahipleri karışıp, her sene sefer olup, seferlere az âdem gidip, çoğu mevcut olmadığından vilayet fethedilmeyip, 100 yoldaşı olanın 200 altın düzen akçesi varken, kimi düzen akçesini seferde ziyan ettiğinden, çok odanın düzen akçeleri yoktur.

Kanuna göre hazineden 10 kişiye 1 seyishane verirler, o yoldaşların camadanlarını⁷⁴ ve yağmurluklarını taşır. O zamanlar en âlâ beygir 1000 akçeye olurmuş. Bu yüzden şimdi de 1000 akçe verirler. Şimdi 1000 akçeye değil 4000 akçeye ancak alınır, üstü düzen akçesinden verilir. Şimdi ise düzen akçeleri telef olup, her sene yoldaşlardan kanun dışı ikişer altın düzen akçesi aldıklarından başka dönüşte, seyishaneleri birer yoldaşa ikişer fiyatına satarlar ve biner, bin beş yüzer peşin alırlar, ulûfesi ile sefere gitmemek şartıyla verirler; iki, üç yılda ulûfesiyle ancak ödenir. Böyle her sene her odada altışar, yedişer seyishane satılır, 161 odada 1400 yoldaş olur. Bu takdirde her biri ikişer yılda ancak ödenirken 2800 yoldaş her sene sefere gitmemekle ne kadar zarar olur. Düzen akçesi bu kadar artarken düzen akçeleri olmamasına sebep şudur; bu Ocak evliya ocağıdır, böyle toplanan akçe gözyaşıdır, hem uydurma icattır. Bu yüzden, eski helalce kanun üzere toplanan düzen akçelerini dahi harap ederler. Bu da sonradan uydurma, yasaklanacak icattır; son Tebriz seferinde meydana gelmiştir.

⁷³ Seferde yük taşımak için satın alınan hayvan vesaire.

⁷⁴ Çapraz düğmeli, işlemeli bir tür kısa üstlük, yelek.

Kadim kanunun uygulanması lâzımdır ve bunun uygulanması şöyle olur; lâzım olduğu kadar düzen akçesi toplayıp, tamamlayıp, yetiştirmek gerekir; bu işe seferden sonra başlamak gerekir, yoldaşlardan zengince olanlara vermek gerekir, muamelede arttırıp, seferdeki zararı onunla defedip, seyishaneyi yoldaşlara sefere gelmemeleri için vermemek gerekir. Bu seyishane uydurma icat olup, yasaklanırsa inşallah düzenleri de düzelip, gittikleri yerlerde de fetihler olması kesindir. Bu akçenin üzerine odabaşılar müteveli, yoldaşlar nazırdır.

Yeniçeri yoldaşlar İstanbul'da oldukları zaman kumanyaları için haftadan haftaya, cuma gecesi onar akçe toplanır. Bundan dolayı yeniçerilerden suçu olan diğer gecelerde cezalandırılır, cuma gecesi olmaz, cumanın hürmetine ve kumanya toplanmasına riayet olmaz. Kumanyaya haftada birer kere onar akçe toplarken yiyecek pahalandığından, ikişer kere toplamak da yetmez olunca bazı zengin yoldaşlar, kumanyaya yardım olması için onar bin, on beşer bin akçe vakfetmişlerdir. Bazıları kandil yağı için, bazıları odun için, bazıları ekmek için, bazıları mübarek ramazan yemeği için akçe vakfetmişlerdir.

Yoldaşlardan isteyene verilip, şer'i muamele⁷⁵ üzerine, onu on bir akçe faizini alıp, bununla vakfın şartı üzerine yiyecek alınıp,

75 Topkapı Sarayı'nda mutfak mescidi kapısının sol tarafındaki kitabelerin birine göre:

حالا شوکتو افنمزمک ایکنجی چماشور حال حیاتنده ایکن بدر جهان قلعه حلوه خانه عامره اورباغنه اورطانجه
محمود اغا یديله جامع شریفلرئنده ختم شریف قرانت ایدنه بشیور غروش وقف اولنمشدر بهر ماه
فالزندن منکور قرانت ایدنه ویريله جمله یولداشلرین معلومی اولمق اچون اشبو طائشه شروط وضع
اولنمشدر اوج اخلاص بر فاتحا وقف صاحبنه هیبه اولنه فی ۱۷ ج سنه ۱۲۲۷

kısaca "... Bedir Cihan Kalfa Helvahane-i Âmire Ocağı'na Ortanca Mahmut Ağa eliyle hatim indirilmesi için 500 kuruş vakfetmiştir... Her ay faizinden okuyana verile. 17 Ca sene 1237 [9.2.1822]" Abdurrahman Şeref, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, 1326, sayı 6, sayfa 336.

... faize verilen paranın dışında borç senedine, faiz tutarına eşit değerde ve güya satılan bir çuhanın bedeli imiş gibi gösterilen bir tutarın eklenmesi ... "muamele-i şer'iyye"lere başvurulmuş olduğu görülmekte; faizle işletilen para vakıfları yaygın bulunmakta... Ünver, Günay, Prof. Dr., *Erciyes Üni. İlahiyat F. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 14, yıl 2003/1., sayfa 41.

... Osmanlı para vakıflarında en fazla uygulama alanı bulan nakit paranın işletiliş tarzı, "muâmele-i şer'iyye" usûlüdür. ... vakıf paralarının nemâlandırılması ... vakıf kurucuları tarafından tanzim edilmiş hükümlere bağlıydı. Bu hususta her vakıf kurucusu

yoldaşların kumanyasına yardım olur. Hâlâ yoldaşlar vasiyet edip, vakfetmektedirler. Bu vakfın üzerine odabaşları müteveli, yoldaşlar nazırdır. Hâlâ odabaşlar her sene seferden gelince faizini toplar, eğer o yoldaş ölse dahi mirasından tahsil edilir. Vakıf paralarının hepsi İstanbul'da telef olmuştur. Eğer bu vakıflar olmasaydı, yoldaşların kumanyasının hali başka olurdu, haftada iki kere kumanya yetişmezdi. Yoldaşlar bu vakıfların üzerine nazır olduklarından; bir odabaşı çıktığında, hesabını almadan koyuvermezler, bundan dolayı vakıfları ziyan olmaz.

Bazı odalar vardır ki hasekiler, turnacılar, seksoncular, zağarcılar ve sekbanlar gibi bunların da ekmekleri vardır, sekbanlar fırından tazılar için alırlar, artanı ile idare ederler. Onların kumanyaları, ekmekleri parasız olduğundan öteki odalardan azdır. Bu odalara düşenlerin kumanya masrafı çok değildir lâkin yeniçerilerin arasında sekbanların namı biraz yerilmiştir, zira sekbanlardan çok âdem öne çıkmamıştır. Bu yüzden sekbanlara düşene:

Sekbanlara düştük, tuz, ekmek yedik; helal edin.

diye, lâtife ederler, bu şaka eskiden beri vardır.

Yeniçeri yoldaşların vakıflarından kusursuz vakıf olmaz çünkü bir akçesini ziyan etmezler. Aralarından biri vefat edip de oğlu kü-

vakfiyesinde aşağı yukarı aynı formülü tekrarlamakta idiler. Bu formül şöyle idi: "Rehn-i kâvi ve kefil-i melî yahut ikisinden biriyle onu on bir buçuk hesabı ile mu'âmele-i şer'îye ile bâ yed-i müteveli ve her sene 'alâ vechi'l-halâl istirbâh ve istiğlâl oluna". Bu cümle basit olarak vakıf haline getirilmiş nakit paraların yüzde on beşlik bir oranla faize verilerek vakıf için gelir temin edileceği anlamına gelmektedir; fakat riba [tefecilik] ya da faiz terimleri kullanılmak istenilmediğinden başka bir ifade tarzı tercih edilmiştir. Zira İslâmın ribâyı yasaklamış olduğu bilinmektedir. ... Bu şer'î hileler sayesinde Osmanlı Devleti, ... %10-15'i geçmeyen bir faiz hakkını meşrû telâkki ederek mahkemelerin bu nevi borçlanma mukavelelerini resmen tescil ve ona göre muamele yapmalarını kabul etmiş bulunuyordu. ... Vakıf paralarının "muamele-i şer'îyye" veya "hile-i şer'îyye" yoluyla istirbaha [faize] verilmesi, İslâm tarihi boyunca zaman zaman hukukçular arasında sert münakaşalara sebep olmasına rağmen, ekonomik, sosyal ve siyasi zaruretler yüzünden, yaygın bir şekilde uygulanmasına ... devam edilmiştir. Para vakıflarının, ihtiyacı olanları ... tefecilik yapanların elinden kurtarma ve onlara uygun şartlarla kredi sağlama gayesine yönelik olduğu söylenebilir. Keleş, Hamza, Osmanlılarda 19. Yüzyıldaki Para Vakıflarının İşleyiş Tarzı ve İktisadi Sonuçları Üzerine Bir çalışma, G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 21, sayı 1 (2001) sayfa 195, 196, 197, 198.

çük olanın mirasını nakite çevirip defterini, efendikapısındaki sandığa koyarlar. Kendisi erginleşinceye kadar kârını alıp, yetime nafakasını verip, akçesini arttırmırlar. Erginleştğinde, alacağının aslı ne kadardır, kârı ne kadar alınıp, ne kadar arttırılmıştır, hesabını verirler. Çünkü ne kadar yoldaş varsa hepsi bu vakıfların üzerine nazırdır, her odabaşı ayrılırken hesabını alırlar, ölen yoldaş nerede olursa olsun odasından âdem gönderip akçesini getirtirler. Eğer evlâdı yoksa, bir beytûmalcı yoldaş alıp, hep beraber satıp, akçesini getirirler lâkin evlâdı olana beytûmalcı gerekli değildir, kendi yoldaşı yeter. Evlâdı fakirse veya erişkinse ona yoldaş göndermek gerekmez ve kanun da değildir. Bu yetim akçesi her odada vardır. Ama babası zengin olup, nafakaya ihtiyacı olmayıp, kâr istemeyeninkini, Ağakapısı'nda *karasandık* derler bir sandık vardır, ona koyarlar; sonra büyüdüğünde alır, beytûmal defterinden hesabını kapattırırlar. Şimdi bir kuru yağmadır. Beytûmala ait olan akçe dört, beş elden geçip telef olmaktadır. Yüce Hüdâ insaf versin, Müslümanın beytûmalına çalışıp, yardım etmeyi kısmet etsin. Bu kanunların uygulanması şarttır.

Sefer için kumanya çıkarmak gerekirse, bir kerede ikişer altın çıkarırlar. Odalarında mevcut olandan da olmayandan da alırlar, kumanyayı bir defada yaparlar. Bu sebeple sefere gitmeyenin de kumanyası alındığından sefere gidip gelinceye kadar kumanya yeter ancak korucu ve oturaktan kumanya alınmaz, onlar seferli değildir.

Yeniçeri yoldaşların ulûfeleri sekiz akçeden yüksek olmaz, ancak korucu olunca olur ki o da kanun değildir. Yüksek olanlar, padişah tahta çıktığında üçer bin akçe bahşişlerini alıp, Sultan Ahmet Han'ın himayesinde dokuzlu olmuşlardır. O terakkiye cülus terakisi derler; sekizli, dokuzlu olur; dokuzlu, onlu olur; üçlü, dörtlü, beşli, altılı da yedili olur; yedili ve yedi buçuklu sekizli olur, kanun budur. Yeniçeri eski günlerden beri ikişer akçeliydi, kıtlık olunca 3 akçe olmasını kanun yaptılar.

Yeniçeri yoldaşların odalarında verilen terakkileri üç kısımdır. Birine *müfred* derler, odalarının tayinidir. Biri *mahlûldür*, ölen yoldaşların ulûfelerinin yedi akçeden yukarısını dağıtırlar, ona mahlûl derler. Biri de *in'âm*dır, bunu ağa hazretleri hünkâra arz edip verir.

Ağa bölüğünün birer akçe *mukarrer*leri vardır ama eskiden yarımşar akçe idi, o da kethüda buçuğu gibi sırayla dağıtılırdı, sonra birer akçe olmuştur. Yayabaşların da birer akçedir.

Bunlar mukarrerdir, üç ayda bir dağıtılır. Mahlûl ise düştükçe dağıtılır; yarısı çorbacının hizmetinde olana, yarısı da oda hizmetini yapana verilir, kanun budur; lâkin ağa bölüğünün mahlûlü olursa yarısını ağa dağıtır, yarısını odası dağıtır çünkü o bölükler ağa için kurulmuştur, onun için yarısı dağıtılır.

Yeniçeri ağasının üç ayda otuz buçuk akçe mukarreri vardır, dağıtılır. Sekbanbaşının mukarreri 12 akçedir, dağıtır ama kanunen sekbanlara vermek gerekir, başka odalarda verilir, 2 akçesinden fazlası verilmez, bu kendi mukarrerleridir. Sekbanlar 34 bölüktür, yarımşar akçeleri vardır, hizmetkârlara dağıtılır. Kethüda-beyin 10, yeniçeri kâtibinin 10, başçavuşun 5, mukabelecinin 10, ortaçavuşun 3, küçükçavuşun 2, kethüdayerinin 4, muhızırbaşının 3, turnacıbaşının 2, hasekilerin birer akçe mukarrerleri vardır. Zemberekçibaşının ve talimhanecibaşının, odalarından başka birer akçe mukarrerleri vardır. Ağakapısı başşâkirdinin 2 akçe, diğer halifelerin [kâtip] 7 akçe mukarrerleri vardır ama bunlar eski değildir; Sultan Süleyman Han zamanında bu halifeler ve mukarrer yeniden ihdas edilmiştir. Efendikapısı başşâkirdinin 3, halifelerin 8 akçe mukarrerleri vardır, bunlar eskidir. Tüm yeniçeri arasında [...] akçe mukarrer olur.

Yeniçeri yoldaşların çuhası İstanbul Fatihî Sultan Mehmet Han'ın aziz pederleri Sultan Murat Han zamanında verilmeye başlanmıştır. Yeniçeri yoldaşlara hilat yapmak için Selanik'teki Yahudilere yedişer endaze çuha dokumaları ferman edildi. Selanik'te bir çuha ambarı inşa edilip tamamlandığında üzerine bir yayabaşı tayin edip 6000 yoldaşa yağmurluk için çuha ihsan etmişti, onların ihsanlarıdır, hâlâ ihsan olunmaktadır. Bu yağmurlukların içine yedişer endaze bez ile, başlarına sarmak için de yedişer endaze astar ve 11 akçe yaka akçesi tayin ettiler, onların kanunlarıdır. Sonradan yoldaş çoğalıp yetişmeyince, başka yerlerde de akçe ile yaptırıp yetiştirirler. Sonra Sultan Mehmet Han acemioğlanına da çuha tayin etti. Yetim kalan ve fodulada olan kuloğluna altışar endaze çuha

ile yeniçeriler arasından üç ayda on beşer akçe tayin ettiler, bu kanunu da Sultan Süleyman Han çıkarmıştır.

Bu çuhaya giden parayla, tüm yeniçeri ile acemioğlanına pazardan Venedik çuhası almak mümkündür lâkin çuha eminleri ve kâtipleri insaflı hareket etmediklerinden ve o hizmeti akçe ile almakla bu kadar hazine telef olur. Yüce Hüdâ insaf versin. Şimdi söz konusu çuhanın tüm masrafını Selanik'te alırlar, buraya geldiklerinde hemen yeniçeriye verirler, acemioğlanına vermeyip 150 akçe çuha parası verirler, o da çorbacıların arasında telef olur. Masraf alınıp, padişahın kanunu kaldırılıp, uygulanmaması büyük hatadır, uygulanması lâzımdır.

Yeniçeri çorbacılarıyla ağa bölükbaşlarına yeşil, sopramani⁷⁶ tayin edilmiştir. Solaklarda da kırk yoldaşın sopramanisi vardır. Sekbanlar bölükbaşlarının, sekbanların ve zağarcıların da giysileri sopramanidir. Sonradan çıkan sopraman ağa bölükbaşlarının'dır çünkü kendileri de sonradan ortaya çıkmıştır. Çorbacıların giysisi sopraman olduğu için bunlara da sopramani verilmiştir. Gerçi yeniçeriye sopraman vermek kanun değildir lâkin yayabaşıliktan çıkanları yirmi dörder akçe ile korucu yaptıklarında sopraman da verirler. Daha sonra diledikleri korucuların akçelerini verip, nicelelerini sopramanlı yaptılar. Ağakapısındaki seraser kuşaklı kollukçulara, yeniçeri kâtibi saracına ve kethüdabey saracına da sopraman tayin ettiler; bu kollukçulara sopraman vermek sonradan uydurma icattır lâkin eğer giyerlerse hizmetkârlara verilse olur ama giymezlerse vermemek gerekir. Bu sopramanlar, gedikliler ile Orta Mescidi'nin imamlarına ve kayyımlarına [cami temizlikçisi] verilir. Kethüdayeri Odası'nda verilir ve *Riayet vacibdir* diye, hem beylik çuha alırlar hem sopraman alırlar; bunlara *sopramani in'âm* derler, bu uydurma icattır, bir âdeme iki çuha vermemek gerekir. Koruculara vermek kanun değildir, özellikle yeniçerilikten korucu olmuşsa bu hiç usûl değildir. Yayabaşlarının eskiden beri sopraman almaları kanunlarıdır; onlara korucu olduklarında sopraman verilse olur, eğer giymek isterse olur. Şimdi yayabaşıliktan çıkan değme korucu onu giymez, giymeye tenezzül etmez.

⁷⁶ Kaputluk çuha.

Sopramanın 150 akçe yaka masrafı vardır, hazine malı çuhanın 12 akçe yaka masrafı vardır, buna göre bir sopramanı çuhada 138 akçe hazineye haksızlık vardır. Sonradan uydurma bir icat ki hazineye faydası olsa dahi kaldırmak gerekir, bir kanun ki 100,000 akçeden fazla olursa hazineden vermek gerekir.

Yeniçeri yoldaşların İstanbul'daki görevlerinden biri yangın söndürmektir. Yangını söndürmek için kancalar, kovalar, baltalar verilir. Bunların akçesini Şehremini'nden alırlar, odadan odaya dağıtırlar. Eskidiğinde yenisini verirler ki bu hizmeti canla başla görsünler; fukaranın giyeceğine, yiyeceğine aç gözlülük etmesinler. Bir nicesi yangın söndürürken, bir nicesinin de çorbacıları ile etrafı bekleyip, yağma edenlerin elinden almak, yağmalamak isteyenleri önlemek gerekir; yağma edenlerin elinden almaları için tayin edilmişlerdir. Sultan Mehmet Han zamanında, bu işi yasakçılar yapardı, padişahın yakın kulu olduklarından ve yangın yerinde canla başla hizmet ettiklerinden ötürü, bu görevi bunlara verdiler. Bu hizmet karşılığında yarım akçe terakki tayin edildi; ödül koyup, o ödülü bulana verirler, kalan ödülleri yakarlar ki hepsi bulunmasın, talihli olan buçuk akçe alır, kalanı almaz, eğer hepsine terakki verilirse fazla olur, hazineye zulüm olur, kanun budur.

Bu terakki arz edilmeden verilmez, buna *inam* derler. Yangında yağma olmaması gerekir, bunlar yağma ederse, başkalarının ne yapması gerek? Şimdi padişah bunlara hizmetleri karşılığında terakki verir, onların da canla hizmet edip, padişahın duasını almaları gerekir. Bunların içinde yolu ile gelenlerden yangın olduğunda Müslümanların malını yağma eden asla yoktur; ancak aslı kötü olup, yolu ile gelmiş olmayanlar, ne dersek onlardan gelir, zira pislik olandan hayır gelmez. Bundan böyle yoluyla gelenleri yeniçeri yapıp, kanun uygulanırsa bunların hepsi ıslah olur.

Yeniçeri yoldaşların bir görevi de divana gitmektir. Hünkâr burada olmayıp, bahçede, gezmede, avda olursa yeniçeri ağası ve yeniçeri divana gitmez, kanun değildir çünkü bunlar padişahın hususi kuludur; padişah burada mıdır, değil midir, bunların divana gidip gitmemesinden belli olur. Bu sebepten, hünkâr olmayınca ağa divana gitmez, gitmesi kanun değildir. Bunların divanda fazla durmaları kanun değildir.

Yeniçeri ağası arz sahibidir. Ocak'ın durumunu arz eder. Vezirlerden önce diğer büyüklerin başka işlerle ilgili şeyleri arz etmesi kanun değildir. Ağa, Ocak'ın arz edilecek durumunu önce vezîriazam ile görüşüp, ondan sonra arz eder. Yeniçeri ağası cuma günü, Ocak ağalarıyla beraber Paşa Kapısı'na [Bâb-ı Âli] gider, Ocak'ın durumunu bildirir. Hünkâr cumaya çıkacak olsa bile ağayı arza çıkarırlar; çıkmazsa paşaya gidip, durumlarını bildirirler, kanun budur.

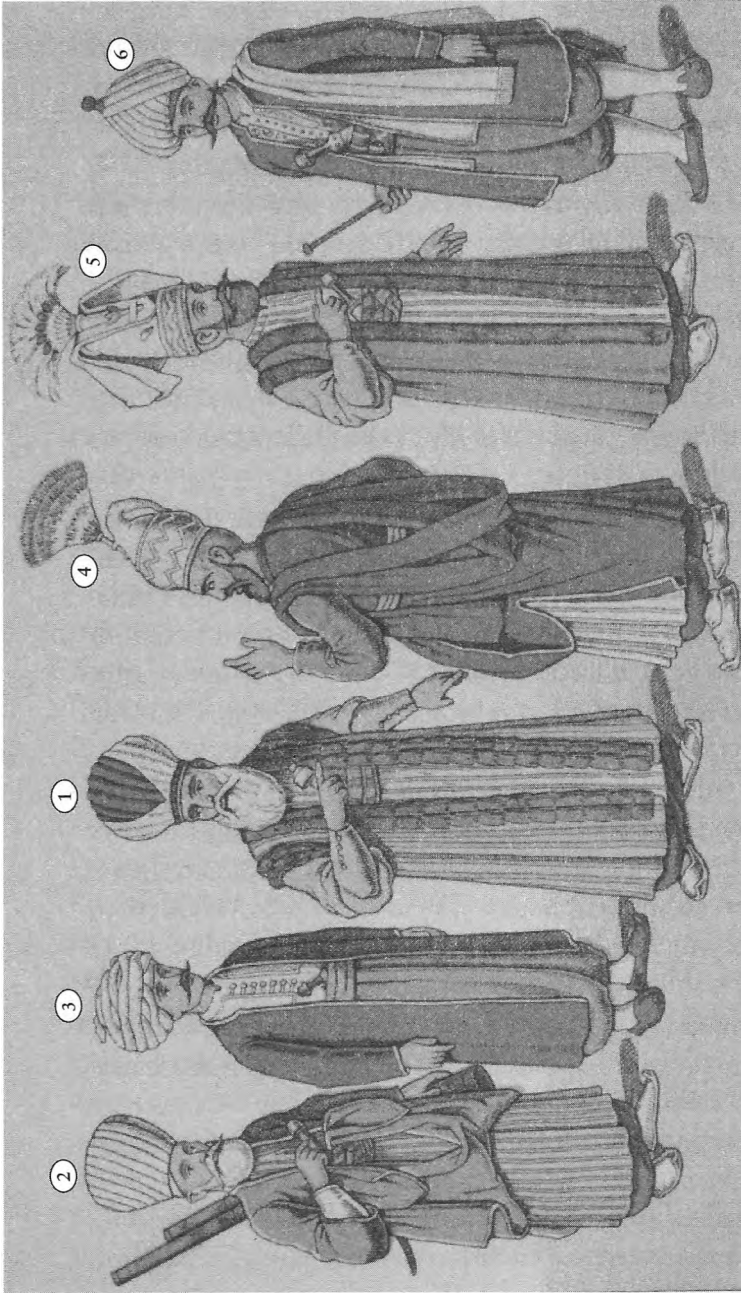
Yoldaşların ağa ile birlikte yaptıkları bu hizmetlerden başka bir görevleri de kol dolaşmaktır. Bu görevleri yapan yoldaşların bir bölüğü bekârdır, odabaşılık ve oda hizmetlerinden örürü, oda da yatıp kalkarlar. Bir bölüğü de kethüdabey burada ise kethüdabeyin, kethüdabey yoksa ağanın önüne düşüp kolluk hizmeti yaparlar. Kolluk alıp beklerler lâkin şimdiki gibi kolluğu alıp, satmak kanun değildir çünkü akçe ile alan zulmetmeyince o akçeyi çıkaramaz, beklemesi gerekir. Sattığı anlaşılırsa başkasına vermek gerekir.

Bir hizmet de kollukçuluktur. Onların hizmeti kismet içindir, eskiyince makam alırlar. İşleri, bütün gün Ağakapısı'nda hazır bulunmak, ağa nereye giderse onunla gitmek, gece yangın olsa yetişişip, ağanın önünde yürümektir.

Yeniçerilerin yangın için aldıkları kova, kanca, balta eskiden bezzazistan [Kapalı Çarşı] tellallarında dururdu; onlar getirir, kim bulunursa söndürülürdü. Sonra Sultan Bayezid oğlu Sultan Selim Han zamanında yeniçeriler erlik edip, yangın söndürdüklerinde, aletleri tellallardan alıp yoldaşlara verip, Ağakapısı'na koydular; nice zaman orada durdu, sonra odalara dağıttılar.

Bu kollukçular iki kısımdır; biri ağa bölüğünden, biri yayabaşılardan. Ağa bölüğünden olup, hizmetini tamamlayıp, makam vermek gerekirse yolu bölükbaşılık, gönderci⁷⁷ ve mumcu olmaktadır. Gedikli dedikleri bunlardır, seraser kuşak kuşanırlar. Şimdi korucu dahi yaparlar; kendi ulûfesi ile olsa bile korucu olmaları kanuna aykırıdır ancak kesin iş göremez olup, yaşlı olup, kendi ulû-

⁷⁷ Ağanın bayraktarı.

1. Yeniçeri ağası: Başına resimdeki gibi bir "kalafat"; sırtına omuzu ve yakası kürklü "üst" denilen kolsuz kaftan giyerdi; bu kaftana yemleri düğmelt beyaz veya sarı atlas kol takılabırdı; şalıvarı kırmızı, mestli sarıydı. 2. Falakacıbaşı: Başına "kalafat"; sırtına "dolama"; ayağına al çakşır ile sarı mest veya sarı çizme giyer; falaka ile kızılcağ değneklerini omzunda taşırdı. 3. Ağa yamağı: Başına bilek kalınlığında çaprazları astar sarıp kollu kırmızı cübbe, mavî şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. 4. Başçavuş: Başına alt tarafı sirmalı, sivri ucu arkaya yatık, tütü sorguçlu, beyaz keçe küllâb; sırtına kırmızı dolama; ayağına kırmızı şalvar ile sarı mest veya pabuç giyerdi. 5. Tekkeli: Kendisine mahsus küllâhını altı dört parmak eninde sirmalı ve yelpaze şeklinde tütü sorguçludur. Kaftanının kabı mavî, kolu kırmızıydı; sarı çizme giymesi kaideydi. 6. Kuloglu başçavuşu: Başına tepesi kırmızı "kafes" denilen sarık sarıp; sırtına dar yenli, kırmızı cübbe, ayağına mavî şalvar ile kırmızı yemeni giyerdi.

fesi ile olursa hoş, yoksa yüksek ulûfe ile olması kanun dışı uydurma icattır, olmaması gerekir.

Yayabaşılardan kollukçu olanın yolu sekbanlık, zağarcılık ve solaklıktır. Eğer odabaşı olup, kesin ihtiyar, işten anlar, tecrübeli bir yoldaş ise yayabaşı dahi olur. Ama sipahi olacaksa ikisinden de olur. Yayabaşılara gedik verilmez ama ağa bölüğüne alıp bir, iki ay sonra verirler; onun da kesin göze batar yoldaş olması gerekir, ağa bölüğüne alıp gönderici ve mumcu yaparlar. Bu da sonradan icat edilen işlerdendir, olmaması olmasından iyidir.

Ağaya hizmet eden yoldaşın ihtiyar olması, oda hizmetini yapması gerekir ki terfi ettiğinde o gediğe lâıyk olsun. Şimdi ise bir alay taze yiğit ağaya hizmeti hak etmiş değilken, odabaşısına akçe verip, az zamanda eski olup, rütbe alır; o ne görmüştür ki zaptçı olup, edebi öğrete!

Bir hizmet de sıra koludur. Her gece dört yayabaşı ve dört bölükbaşı gider. Ocak ağaları sıra koluna çıkmazlar. Küçükçavuş yatıktan sonra At Pazarı'ndaki Manisalı Mehmet Paşa Mescidi'ne sıra koluna gelir. Bir bölükbaşı ve bir yayabaşayı Ayasofya Camisi ile Yeni Saray civarına gönderir; yolda âdem bulurlarsa Kapı'ya gönderirler. Edirne Kapısı'na bir yayabaşı ve bir bölükbaşı, Yedi Kule'ye iki çorbacı, Kadirga Limanı'na iki çorbacı gönderir; onlar da buldukları âdemleri Kapı'ya getirirler. Bu kol her gece dolaşılır, yalnız cuma gecesi dolaşmazlar; o gece çıkarsa yalnız ağa çıkar ve ağa bölükbaşılarının tamamı çıkar, kanun budur. Ağanın hususi kollarından biri de çarşamba gecesidir; onda da ağa bölükleri çıkar, yayabaşılar çıkmaz. Divana giderken ağa bölükbaşılarını yayan yürürler, nöbetle dolaşırlar, kanun budur.

Yeniçeri yoldaşların bir hizmeti de kolluk beklemektir. Kolluk beklemek İstanbul Fatihi Sultan Mehmet Han zamanında başlamıştır. Yasakçıların bunlardan olup, başkalarından olmamasının sebebi, bunların padişah emrine her yönüyle bağlı ve itaatli olmalarıdır. Bazı köylerin halkı, köylerini korumak için âdem talep ettiler. Âlemin padişahına arz edildiğinde, yeniçerilerin ihtiyarlarından âdem verilmesine ferman çıktı. Kethüdabey yoldaşlardan birini tayin etti. Hakikaten o zaman halkı öyle korumuşlardır ki pa-

dişahın duasına mazhar olmuşlardır. Sonra, sipahisi aciz olan yeniçeri yoldaşlardan yasakçı olanlar köyleri kuruturlardı. O günden bu güne değin kollukları onlar bekler. Yasakçılığın önce kethüda odasından verilmekle, vergilerini kethüdabeyin almasını kanun yaptılar. Çünkü kethüdabeyin arpalığı yoktur, bu kolluk vergisini ona arpalık tayin ettiler.

Kolluk iki çeşittir. Biri içeride [İstanbul'un sur içinde kalan kısmı], biri taşradadır. Taşradaki kollukları dokuzar ay için, içerideki kollukları üçer ay için verirler, kanun budur. Üç ayda 75 akçe vergi vermek eski kanundur, 9 ayda 225 akçe olur. Üç ayda 60 akçesi kethüdabeyin, 10 akçesi kethüdabey saracının, beşi kâtibindir. Hâlâ vergileri yüksek olduktan başka, kollukları kolluğuna göre rüşvetle satarlar. Dokuz ay için verdiklerini, daha altı ay olmadan başkasına verirler, onlar da vilayeti yakıp harap ederler. Çünkü o kulluğa verdiği akçeyi iyilik ile tahsil etmek mümkün olmayınca, vilayeti yakıp yıkarlar.

İçerideki kolluklarda birer, ikişer kollukçusu olanlar onar, on üçer kollukçulu olmuştur. Yahudi Mahallesi 4 kollukçulu iken 10, Kum Kapısı 4 iken 13, Aya Kapısı 4 iken 12, Balat 3 iken 13 kollukçulu olmuştur. Kalanların da bu şekilde biri, üç olmuştur. Her biri otuzar, kırkar altına çıkmıştır. Onlar otuzar, kırkar altına kolluk satınca, satın alan delikanlıların orada neylemesi gerekir?

Şimdi, kethüdabey olanlara lâyük olan şudur; kolluğu ihtiyar yoldaşlara akçesiz vermek gerekir. Saracın ve kâtibin de doğru ve dindar olması gerekir ki kolluk verdiği âdemlerin de kolluğu satmayıp, kendilerinin beklemeleri gerekir. Fazla vergi almamalılar, aldıkları anlaşılırsa, haklarından gelmek gerekir. Bu kolluklardan başçavuşun, kethüdayerinin, sekbanbaşının ve yeniçeri kâtibinin kolluklarının verileceği zaman, kollukları verecekleri âdemler geldiğinde, kendi yoldaşları mıdır, değil midir yoklamak gerekir, başka bölükten olursa vermemek gerekir. Satılmaması gerekir, kendi odalarından olduğu anlaşılana vermek gerekir. Bu kolluklara dikkat etmek şarttır, kolluklar satılmayıp, fukara ve halk incitilmesin. İstanbul içindeki kolluklardan Yahudi Mahallesi, Aya Kapısı, Balat'ın ve Fener'in içerisi ve dışarısı, Hazreti Eyüp Kapısı, Edirne

Kapısı, Bâcdârlar⁷⁸ Yanı, Kum Kapısı, bunların hepsi akçe ile satıldığından o kolluklardaki delikanlılar yolda bulduklarını soyduktan başka, fukarayı da incitip ürkütürler. Diğer kolluklar da böyle ziyade olmuştur.

Kollukları sattırmayıp, ihtiyar yoldaşlara vermek gerekir. Seferli yoldaşlara kolluk vermek kanun değildir, vermemek gerekir çünkü seferli olana kolluk verilirse, sefere gitmeyip, kolluk bekler, sefer hizmeti yerine gelmez. Korucuya kolluk vermek kanun değildir çünkü onların işi oda beklemektir, gerçi şimdi kalabalık olmuştur, oda beklemeye ihtiyaç yoktur. Korucuya vermek lâzım gelirse mümkün değildir çünkü bu görevler hizmetkârlarıdır ama ağa yeniçerilerle toptan sefere gittiği zaman verilirse olur.

Taşrada ve içerde kolluk vermek lâzım gelirse odabaşını davet edip, seferli midir, değil midir, anlamadan vermemek gerekir. Verildiğinde, adı ve bölümü kolluk defterine kaydedilirken, şimdiki gibi yalnız adıyla, bölümünü kaydetmemek gerekir. Devşirme ise adını, yazıldığı vilayeti, kaçınıcı bölükten olduğunu, ulûfesinin kaç akçe olduğunu bile deftere kaydetmek gerekir. Kuloğlu ise kendi adını, babasının adını, ulûfesini, bölümünü yazmak gerekir ki kavgası yahut seferli olduğu anlaşılırsa, ona göre hakkından gelinir. Bu kanunların uygulanması lâzımdır ki onlar da fukarayı üzmemeyip, ürkütmeyip, koruyup kollasınlar.

Ağanın gemilerinin reisleri, baş yoldaşları ve mutemetleri de yeniçeridir. Mutemetlik makamdır, ileride acemioğlanı çorbacısı olur. Gemilerin reisleri korucu olur lâkin onların koruculukları sonradandır, kadim kanun değildir. Eskisi gibi kanuna saygı göstermek lâzım gelirse, solaklık veya atlı zağarcılık ve atlı sekbanlık vermek gerekir çünkü bu gemilerin reislikleri çok kazançlıdır. Burada kuvvet ve kudret sahibi olduktan sonra korucu olurlar; korucu olmaktansa sekban olup, sonra yayabaşı olup sefere gitmesi uygundur. O gemilerde hizmet edenin yolu reisliktir. Kethüdabeyin, yeniçeri kâtibinin, sekbanbaşının gemilerinin reisleri, yoldaşları, mutemetleri hep yeniçeri yoldaşlardan olagelmıştır.

⁷⁸ Vergi dairesi.

Ağanın gemisine hizmet edenler hepsine baştır, arkasından yeniçeri kâtibinin gemisine hizmet edenler gelir; bunlar da yoluyla hizmet edip, reis olup, koruculuk isterlerse, ağadan rica edip alıverirler; mutemet yeniçeri ise ve koruculuk rica ederse o dahi alıverir. Yeniçeri ağası ile yeniçeri kâtibinin mutemetliğine gelince, bunlar ekseriya solaklıktan gelmişlerdir, solaklıktan gelmişlerse yolları acemi yayabaşılığıdır. Aşağıda, solakların anlatıldığı yerde, ayrintılarıyla anlatılacaktır.

Bu gemilerden biri de sekbanbaşının gemisidir. Onun da reisi, mutemedi ve acemioğlanlarına gemiciliği öğretmek için tayin edilmiş baş neferleri vardır, eskiyince o gemiye reis olur, yolları budur. Bunların hepsi sekbanlardan gelmiştir, mutemetleri de sekbanlardandır. Mutemetlerinin yolu sekbanlar bölükbaşılığı veya atlı sekbanlığıdır. Şimdi sekbanlığa tenezzül etmezler. Belki sekbanlar bölükbaşılığı güzelce bir makam iken ona bile razı olmazlar; yüksek ulûfe ile korucu olup, tekrar her biri birer rençber gemisine girip ticaret yaparlar.

Kethüdabey gemisindekiler de gemide hizmet edip, reis olurlar. Geminin içinde, her birinin birer miktar sermayecikleri vardır. Hepsi kethüdabey bölüğündendir, reisleri ve mutemetleri de öyledir. Kethüdabey bölümünde mutemetlik gedik değildir, eski yoldaşlardan biri olur, sonra yoluyla odabaşı olur, reisleri korucu olur, bu da kanun değildir, bunun da yolunun sekbanlık, zağarcılık veya hiç olmazsa solaklık olması gerekir.

Ağa gemisinin bir kâtibi vardır, ona odun kâtibi derler. Odun kâtibi, Ağakapısı'nda defter yazan şâkirdlerden, bu şâkirdlerin de hepsi yeniçerilerden olagelmıştır; ulûfeleri dahi yeniçeri ulûfesidir, aşağıda anlatılacaktır.

Sekbanlarda ve kethüdabey gemisindeki kâtipler erdir, gedik değildir. Efendikapısı'ndaki gemi kâtibi de gedik değildir, her yeniçeri kâtibi dilediği şâkirdin birini kullanır, kanun budur.

Bu gemilerin kazancı onlarındır. Bu gemiler için hususi iskeleler vardır, odunu orada yüklerler.

Eski kanundur; hünkâr sefere gitmezse, ağalar da gitmez, yasaqlardandır. O zamanlar korucular azdan az olduğundan birkaç ihtiyar:

Hünkâr gitmeyince sefere gitmeyelim. Vilayetimizde çiftimizi çubuğumuzu sürelim; her sene başında beşer yüz akçe, parasız zift aliverelim.

deyip, namlarını *ziftçi* koydular. Bunlar gittikçe çoğalıp, 1000 ve 1500 kişi olunca, başka bir defter oldular, defteri kethüdayeri kâtibinde durur.

Kethüdayeri kâtibi, Ağakapısı şâkirdlerinden olur, ulûfesi yeniçeri ulûfesidir. Ağanın mektuplarını o yazar, onda durur, öleni düşer, yerini başkasına verir. Yılbaşı olunca, 500 akçe zift parasını odabaşından alır. Bu şekilde nice yıllar geçip, ziftçilik büyük gedik olmuştur. Yılda beşer yüz akçe ile rahat ederlerdi, odabaşılarının onları sefere yazmaya güçleri yoktu.

Sefer zamanı, ağanın atını yedmeye yedekçi lâzım olunca, ihtiyar yoldaşlardan birkaç kişiyi *yedekçi* tayin ettiler. Ağa sefere gitmeden onun da sefere gitmesi kanun olmayınca bu da önemli bir gedik oldu. Bulduklarını akçe kuvveti ile yedekçi yapıp, bunlar da iki, üç bin kişi olup, çoğaldılar. Bunların yılbaşıda beşer yüz akçe zift akçesi dahi yok, korucu gibi rahat ettiler, seferden kurtulmuş oldular. Sonra ocağa Türk mürk dahil olunca, sefere gitmediklerinden başka, gittikleri yerde de yüz ağartmayıp, ister istemez ağaların sefere gitmeleri gerekip, bunlar her sene seferli olmaya başlayınca ve sene başında beş yüzü vermek muhakkak olunca, terk etmek de mümkün olmayınca, ziftçilik ve yedekçilik itibardan düşüp, mahlûlü alınmayıp, sayıları azalmıştır, kalan da eskileridir. Nihayet, şimdi onlardan da beşer yüz alınır. Ağa geldiğinde isimleri de gelir, çok ulûfe ziyan olmaz, kırkı böyledir, ancak bir ulûfe gider. Bahsedilen yedekçilerin ve ziftçilerin pek itibarları yoktur, olan da eskiden kalanlardır, sonradan kimse kabul etmemiştir. Ondan sonra itibar koruculuğa olmuştur, şimdi bunlar çoğalmaktadır çünkü korucular sefere gitmediklerinden başka, ulûfelerinin de yüksek olması mümkündür. Hünkârı sefere gitse de onlar gitmezler. Bu yüzden kuvvet ve kudreti olanların çoğu akçe kuvvetiyle korucu oldular. Ziftçilik ve yedekçilik bundan dolayı faydasız olmuştur. Yedekçiliğin vergisi yoktur. Er yazdıklarından, yedekçilik itibardan düştü ancak yedekçi başı ile birkaç er kalmıştır.

Yeniçeri kâtibinin, sekbanbaşının ve kethüdabeyin de ziftçileri vardır. Kâtibin her odada ziftçileri vardır. Kâtibin ziftçisi, ağanın ziftçisinden daha güçlüdür çünkü kalem kendi elinde olduğundan herkesten önce kendi ziftçisini, ondan sonra ağanın ziftçisini nöbetçilikten alıkoyar. Sekbanbaşının ve kethüdabeyin ziftçileri kendi odalarındandır, başka bölükten değildir.

Ziftçi gedikleri gibi, ağanın İznik'de soğancıları, Mudanya'da sirkeçileri, uncuları vardır. Bunların da beşer yüz akçe vergileri vardır. Bunlar da kalelerde nöbetçi kalmayıp, ağa ile İstanbul'a bile gelirler. Kâtibin, sekbanbaşının ve kethüdabeyin de böyle gedikleri vardır, bütün harçlarını alırlar. Kethüda ile sekbanbaşının gedikleri kendi odalarındandır. Kâtip ile ağanın odaları olmadığından, her bölükten olur, bu da yeniçeri arasında bir gedikken şimdi itibardan düşmüştür.

Yeniçeri arasında ağa bölüğünün itibarı yüksekçedir. Yayabaşılar bunlardan eski iken bunların itibarına sebep nedir? Sebep şudur; ağalar saraydan çıkıp, ağa bölüğünü kendilerine ayırdıklarında, ağa bölüğündekilerin bir seferde bölükbaşı olmalarını ve yayabaşılardan da zağarcı ve sekban olmalarını kanun yaptılar. Yayabaşılardan çok âdem yükselmez, çünkü hizmet edenler hep ağa bölüğündendir. Bu sebepten bunların itibarı yüksek olmuştur.

Paşaların yanındaki mataracılar ile bölükbaşılardan hepsi ağa bölüğündendir çünkü onların yolları bölükbaşılıktır, yayabaşılardan bölükbaşı olması ise kanun değildir. Bu yüzden yayabaşılardan, mataracı ve tüfekçi olmaları kanun değildir ancak binde birini önce ağa bölüğüne kaldırıp, sonra yaparlar. Müftülerin, kadıaskerlerin, mollaların çuhadarları böyledir. Bütün seraser kuşaklılar da hep ağa bölüğünden olur, yayabaşılardan olması kanun değildir.

Yeniçeri arasında sefere gitmeyip, korucu gibi olan bir bölük de dağ koruculuğudur. Bostancıbaşının tezkeresi ile ve kendi ulûfesiyle olur, yüksek ulûfe ile olmaz. Bunların sayısı tüm yeniçerilerin arasında yüzden fazla değildir. Hazinesinin dağları, çayırıları, su yolları, çuha ambarı ve bunun gibi yerlerin koruculuklarıdır.

Dânişmendlerin ve mülâzımların tamamı 200 kişi çıkmaz. Bunlar da kendi yeniçeri ulûfeleri ile olur, yüksek ulûfe ile olmaz. Dâ-

nişmend ve mülâzım olan yeniçeriler sefere gitmezler, kadı olunca ulûfelerini alırlar, aynı zamanda hem kadı hem müderris olduklarında ulûfeleri kesilir.

Sefere gitmeyenin yeri oturaklıktır. Oturaklar ulûfelerini eskiden beri camilerin fazlalıklarından almışlardır ve ikişer akçeden fazla ise artanı hazineye kalmıştır. Sonra camilerden ulûfe almak zorlaşıp, mütevellilerden alamadıklarından, merhum Sultan Süleyman Han oğlu Sultan Selim Han tahta çıktığında; yeniçeri yoldaşlardan oturak olanların ulûfelerinin üçer akçe olmasını, maaşları ile çuhalarının da yeniçerilerle birlikte çıkmasını rica ettiler. O da bu iltiması kabul edip, oturakların ulûfelerinin yeniçeri ulûfeleri ile birlikte çıkmasını kanun yaptı. O günden bugüne kadar ulûfeleri birlikte çıktıktan başka, çoğunu yedili ve sekizli yaptılar. İçlerinde dörtlü, beşli oturak az kalmıştır. Hepsî ağa ulûfeli olmuştur. Hepsî taze iken, çalışamaz değilken, kâr etmek için akçe ile oturak olmuşlardır, bu da yasaklanacak, uydurma icattır. Oturakların hepsi harç alırlar ancak otuzar akçe yay akçesini almazlar çünkü yay akçesi sefere gidenlerindir, oturakların değildir. Ama korucuların sefere gitmeden yay akçesi almalarına sebep şudur; onlar gerçi sefere gitmezler ama padişah sefere gittiğinde, odaları onlar beklerler, yeri gelince anlatılacaktır.

Şimdi; oturaklık vermek gerekirse dört akçeden yüksek olmaması gerekir, dörtten yukarısının hazineye kalması gerekir. Oturaklık verilecekse, sekizliden aşağısına oturaklık vermemek gerekir ki yarısı hazineye kalsın. Şimdi bunlar gözlenmeden kalmıştır. Üçlü olan taze yoldaşa akçe kuvvetiyle altı, yedi akçe ile oturaklık verirler; onun ulûfesinin hazineye kalması gerekirken, kanun harici, hazineden ona akçe verirler. Anlatılanlar tamamen kanuna aykırıdır, yasaklanması gerekir. Yeniçeri yoldaşların halini beyan etmek zordur çünkü bu bir deryadır.

Yeniçeri defterine hizmet eden şâkird de yeniçeridir. Ağakapısı'ndaki kollukçular ve kârhane halkı tamamen yeniçerilerdendir, ulûfeleri dahi yeniçeri ulûfesidir. Bunlardan suçu olanı odabaşlarının cezalandırması gerektiğinde; kârhane halkından ise kethüda yerinin onayı ile şâkird ise başşâkirdin onayı ile cezalandırılır.

Seraser kuşaklı gedikliler dövülmez, suçu büyük olursa o hizmetten çekilip, kuşağı alınır, onların cezalandırılması böyle olur.

Her kazada bir ihtiyar korucu veya oturak, yeniçerilerin üzerine serdar tayin edilmiştir. Bu serdarlıkların hepsi ağa mektubu ile olur, mektubu kethüdayeri kâtibi yazar. Serdarlıklar eskiden beri ihtiyarlara verilir; suçu olanı o diyardaki yoldaşların onayı ile cezalandırır, söz dinlemeyip, kararına boyun eğmeyeniyi arz eder, kadıya da arz ettirir, ona göre hakkından gelinir.

Umumi sefer olduğunda, o diyarda yeniçeri kalmazdı ki kendi de kalsın. O zamanlar korucu çok değildi, değme kazada birden fazla bulunmazdı, olan da oda beklemeye giderdi. Yeniçeri olup sefere gitmeyen orada duramazdı ancak hasta olursa kalırdı; o da kadıdan arz ve vilayetliden dilekçe alıp, sefere giden yoldaşlarla odabaşlarına gönderir, onlar da arzı ve dilekçeyi ağaya gösterip, güç kurtulurdu. Şimdi ise, sefer gerek umumi olsun, gerek olmasın, korucu olanlar oda beklemeye gelmezler çünkü korucu çok olduğundan:

İstanbul'dakiler odayı beklemeye yeter.

deyip, ulûfelerinden vazgeçip çifte, çubuğa bakarlar. Oturaklar bu şekilde çoğalıp, her kasabada haddinden fazla olmuştur. Seyishane alıp sefere gitmemek icat edilmiştir; nicesi seferli iken, asker toplamaya gelene:

Seyishane aldım.

diye cevap verir, kalır. Ulûfesini çorbacısına bildirip, sefer gitmeyi kim hesap eder? Bu yüzden serdarı da korucu oturaklardan yaptılar ama ne fayda, serdarlık akçe ile verilir, o da kazancını sefere gitmeyenden ve arkası olmayandan çıkarır. Bunların hepsini gözetmek gerekir. Serdarlık verilirken dürüst ve dindar olanlara akçesiz vermek gerekir ki onlar da o diyardaki yeniçeri yoldaşlardan sefere gitmeyeni sefere göndersinler; yine de gitmeyen varsa, İstanbul'a arz edip, hakkından gelsinler. Arz etmek gerekirse serdarlar, vila-

yet kadısı ile birlikte arz ederler. Seferle gitmeyip kalanlardan birisini koruduğu anlaşılırsa, ona yapılacak hakareti, buna yapmak gerekir ki padişah emrine göre hizmet edilsin.

Yukarda anlatıldığı üzere seyishane icadını yasaklamak gerekir ki serdarlar; padişah emri ile gelen gedikli, seraser kuşaklı gibi mumcu ve göndercilerin tembihi ile padişah emrini uygulasınlar; korucu ve oturaktan başka âdem kalmasın, seferle gitsinler ve *Korucular oda beklemeye gelsin* derse, onları da göndersinler, himaye etmesinler.

Şimdi ise akçe ile serdar olurlar. Oradaki seferlilerden almasın, yeniçeri olmayıp da yeniçeri kıyafetinde olanlardan almasın, bu tarafta ulûfesi kesilip de orada yeniçeri kimliğinde olanlardan almasın, kimden alsın? Verdigi o rüşveti kimden çıkarsın?

Akçe ile serdarlık vermemek gerekir ki serdar olanlar oradaki yeniçerileri seferle gönderip, korucu ve oturaklardan başkası kalmayınca, yeniçeri olmayan orada duramaz; ulûfesi kesilip de yeniçeri kılığında gezen hiç duramaz, durursa da yeniçeri kıyafetinde gezemez, gezerse hakkından gelir, daha ileri hareket ederse, arz edip hakkından gelir. Serdarlardan doğru ve dindar olup, akçesiz serdar olan, o diyarda ne seferli bırakır ve ne yeniçeri olmayanı yeniçeri kılığında gezdirir. Şimdi ise serdarlar hepsini haklayıp, ne seferle gitmeyene ve ne yeniçeri olmayıp da yeniçeri kıyafetinde gezene önem verirler. Vilayet bu yolla harap olup, halk *Yeniçeridir!* diye, korkusundan ne yapacağını bilemeyip, onların zulmü ile ayak altında çiğnenir. Bu işlerin görülmesi şarttır çünkü seferli kimdir, korucu ve oturak kimdir, yeniçeri olmayan kimdir, belli olur. Ulûfesi olanlar, dirliğinin elinden alınmasından korkup zulmetmez ama dirliği olmayıp, o kimlikte gezen, dünyâyı yıkar. Bunların yoklanması şarttır, yasaklanacak uydurma icattır.

Serdarların beytülmal alması da kanuna aykırıdır çünkü oda-başlılarından bir yoldaş beytûlmalcıdan mektup alıp gelmeden, beytûlmalı satmamak gerekir. Gelen yoldaşların onayı ile ve serdar yoldaşla vilayet kadısı tarafından, mezat yerinde satılıp, müfredat defterine yazılıp, kadının imzasıyla İstanbul'a göndermek gerekir.

Eğer evlâdı varsa şeriatın icabını yapmak gerekir. Evlâdı küçükse, akçeyi odasına getirip, korumak gerekir ki yoldaşları muameleye verip, yetimin malın arttırsınlar. Şimdi ise vilayet serdarları satar ve satışı mektubunda yazdırır, vilayet âdemi olduğundan, bildiği gibi yapıp, devede kulak göstermez.

Asker toplamaya giden gedikliler, zağarcılar, sekbanlar, yeniçeri çavuşları, hepsi beytülmal alırlar ve mektuplarında da kaydettirirler, beytülmal yağma olur gider, padişahın beytülmalına hainlik olur. Odasından yoldaş gelmeden ve beytülmalcı yoldaş olmayınca, beytülmal adı geçenlere aldırmmamak gerekir, serdarlara ait görev değildir.

Başçavuştan başka küçükçavuş, ortaçavuş ve vekil çavuşun ulûfeleri yeniçeri ulûfesidir.

Yeniçerilerden seksoncular seksonlara hizmet ederler; zağarcılar zağar besleyip hizmet ederler, buldukları yerden tazı ve zağar almaya padişahıtan emirleri vardır, kimde bulurlarsa alırlar. Sekbanlar ve hasekiler tazı beslerler, padişah ava çıktığında, solakların giydiği gibi uzun etekli gömlek giyerler ve bir ellerinde ucu gümüşlü, incecik heziran değneği ile zağarcılar zağar, seksoncular sekson ve sekbanlar ile hasekiler tazı yederler, başlarına keçe giyerler. Bu yüzden bunlara piyade sekbanlar ve piyade zağarcılar derler. Bunlardan başka atlı sekbanlar ve atlı zağarcılar da vardır, onlar da yerinde beyan edilecektir.

Deveciler, seferde çorbacılar ile ağanın devesini yükletirler.

Talimhaneciler, talimhaneye hizmet eder.

Kayıkçılar, ağanın kayığını çekerler.

Müteferrikalar, seferde solakların hizmetini yaparlar.

Bir oda avcıdır. Çorbacıları avcıbaşısıdır. Çorbacıları çıkarsa, odabaşları çorbacı olur. At Meydanı'nda yeniçeri tüfek attığı zaman onlar eğitim yaparlar, seferde dahi eğitim yaparlar. Sefer olmadığı zaman Istranca'ya ava giderler, kanun budur. Avcıbaşı, bütün odalardaki avcıları seferde kullanır, elinin altındadır. Onlar, hünkâr sefere giderse giderler, gitmezse gitmezler. Istranca Dağı'nda yatar, kalkarlar, hünkâr için av yaparlar, bu sebepten sefere gitmezler. Sekbanlarda da avcılar vardır, yerinde anlatılacaktır.

Yeniçeri yoldaşların ulûfeleri hep beraber çıkar. Ağakapısı'nda hep beraber sayılır, her odanın çorbacısı orada ise sırayla verilir, eğer çorbacısı orada değil ise odabaşısına verilir. Ulûfeler sırayla verilir lâkin sekbanlarla solaklara önce verilir. Sekbanlara önce verilmesine sebep, ağa odaları olduğu içindir. Solaklara önce verilmesine sebep, solakbaşılar ihtiyardır, onlara saygı olarak verilir. Diğerleri sırayla alırlar, odalarında ulûfe ulûfe sayarlar, fazla ise saklarlar, eksik ise yazarlar; artık eksik olursa artıklarını verirler, eksiklerini alırlar, kanun budur. Çünkü yeniçeri arasında her ne olursa suçuna göre cezalandırılır ama bir akçeye ihanet eden aralarına sığmaz, hakkından gelinir. Bu yüzden çorbacıları hazır olmayan odaların ulûfelerini, komşuları olan bölüklerden emin bir yoldaş olmayınca dağıtmazlar, sonra dağıtırlar. Hazır olana verirler, hazır olmayanınkini keseye koyarlar, geldiğinde verirler, kanunları budur.

Yeniçeri yoldaşlar cenk mahallinde çadırlarını serdarın çadırının ve padişahın otağının iki tarafına kurarlar, sokak gibi olur. İki başında birer bölük kapıcı olur. Bir tarafına ağa bölüğü, bir tarafına yayabaşılar çadırlarını kurarlar. Kapıcıların biri 17. Ağa Bölüğü, biri 101. Yayabaşılar'dır. Bunların birer akçe kapı terakkileri vardır, o seferde kapıcılık hizmetinde olduklarından ötürü her sene odalarında birer akçe dağıtılır kanun budur.

Kanun odur ki; seferde, kalelere nöbetçi koyulduğunda, üç sene orada dururlar. Orada, kale hizmetinde olan yoldaşların birer akçe nafakaları vardır, verilir, eski kanundur. Şimdi o nafakayı padişahın hazinesinden çıkarıp, kalelere göndermezler; gönderdiklerinde de az gönderirler çünkü kaledekilerin erleri olmadığından talep edemezler, düzenleyenlerde kalır gider.

Şimdi kâtiplerimiz, kalelerdeki erleri burada emekli ederler, etmemek gerekir, birkaç altın alırlar, o altın açgözlülüğü ile iki yerde ulûfe çıkmasına sebep olurlar. Çünkü o defterler gider, o defter ile emekli ulûfesi çıkar, ulûfe iki yerde çıkar, emekli etmemek gerekir. Sonra o ulûfeyi geri almak gerekir lâkin beytûlmaldır diye ağaların masrafına sarf edip, telef eder, giderler, yasaklanacak icatlardan biri de budur.

Yeniçeri yoldaşların seferdeki bir hizmeti de metrise [siper] girip, cenk etmektir. Metrisde giydikleri yeniçeri keçesidir. Metrise keçe ile girilir, keçesiz girmek kanun değildir. Şimdi ise kanuna karşı, gece külâhı ve tüfek kılıfı giyerler, yasaklamak gerekir. Zira keçede heybet vardır, yüz keçeli bin görünür, bini on bin er görünür; bu kutsal keçe üç, dört evliyanın keçesidir. Çelebiler bunu hor görüp:

Metrisde başımıza yükür.

diye, giymedikleri için yüz ağartamıyorlar. Seferde tembih edip, keçe giydirmek gerekir.

Sefer zamanı hünkâr kulunu başka yerde bırakmamak, orta çadırına göndermek gerekir. Ekâbir kapısında, bey ve vezir kapısında olanı bile götürmek gerekir, gelmeyenin hakkından gelmek gerekir çünkü onların kapısındakiler himaye edilirse, artık birini götürmek mümkün değildir. Şimdi ise paşalar, beylerbeyleri, beyler, zeamet sahipleri, hepsi yeniçerileri kullanırlar, bu yasaktır. Eğer yeniçeri mukabelecisi dahi olsa birinin yanında yeniçeri bırakmamak gerekir, Ocak ağalarından başkasına yeniçeri kullandırmak kanun değildir. Şimdi padişahın yeniçerilerinden olup ulûfesini yerken ve onların metrisde belli görevleri varken ekâbirin nimetini yemekle, onların cebelileriyle⁷⁹ beraber yoklanırlar. Padişahın yeniçerileri ile cenkde bulunmamak bir zarar, hizmet ettiği o ekâbirin cebelisi yerine yoklanmakla bir cebelinin eksik olması bir zarar. Yeniçerinin ekâbir yanında olmasında bu kadar zarar vardır, yasaklamak gerekir.

Sefere gelmeyen hasta ise ve hastalığı önemli olup, gelmeye gücü yoksa; vilayet kadılarından, memleket ayânından arz ve dilekçe alıp, o diyardan gelenler ile göndermesi gerekir. Hastalığı az olup, himaye için vilayet efendisi ve memleket ayânı arz ve dilekçe verirlerse, verenin hakkından gelmek gerekir ki gazaya gelecek

⁷⁹ Tımar sahiplerinin, masraflarını karşılayarak yanlarında sefere götürmeye mecbur oldukları asker.

âdemin gelmesine mâni olmasınlar. Engeli olmayıp gelmeyenin çorbacısının tezkeresini vermek gerekir. Gelmeyi himaye etmek gerekir, anlaşılırsa kanun üzere, onun da hakkından gelmek gerekir.

Yeniçeri yoldaşların ordu ile gitmemesi ve sanatkârın hünkâr kulu olması yasaktır çünkü sanatkâr hünkâr kolluğuna canla hizmet etmez. Sanat mağruru olup, “*Ulûfemiz azdır*” diye gitmezler. Şimdi çoğu sanatkâr olmuştur. Bundan böyle sanatkârın hünkâr kulu olmaması gerekir. Ağakapısındaki kârhane halkı, sanatkâr olsa dahi, artık işlememek gerekir, ordu ile gitmemesi gerekir; gerek sanatkâr olsun gerek olmasın, ordu ile gittiği anlaşılırsa, hakkından gelmek muhakkaktır.

Gazi Sultan Süleyman Han, Sigetvar seferine giderken, Belgrad’a geldikleri gün, altındaki yel gibi koşan at biraz serkeşlik edip gemi bir, iki yerinden kopardı. Padişah tamirini ferman etti. Orduyu Hümâyûn’da gemi bir baştan bir başa dolaştırıp yapacak âdem bulamayan saraç geri döner. Yeniçeri yoldaşlardan biri ileri çıkıp; kendisinin çilingir olduğunu, bunu eskisi gibi yapabileceğini söyledi. Saraç, bu yoldaşı mirahurun huzuruna getirdi. O gemin yapılmasını üstüne aldığını, yeniçeri olduğunu, ulûfesinin yedili olduğunu, padişah’tan bir akçe rica edip, sekizli olmasını istediğini bir bir söyleyince, mirahur da yapıldığında terakki vermeyi üstüne aldı. O yoldaş, o gemi akşama kadar yapıp, mirahurun huzuruna getirdiğinde; mirahur bakıp, eskisinden iyi olduğunu görünce:

Bunu başkasına yapsan, kaç akçeye yapardın? Doğru söyle.

dedi. O da 40 akçeye yapacağını söyleyince keyfinden, o yoldaşa 70, 80 akçe ihsan etti. Gemi, padişahın kutsal huzuruna getirip gösterdiklerinde; padişah beğenip, kimin yaptığını sordu. Onlar da yapanın yeniçeri olup, ulûfesinin yedi akçe olduğunu, bir akçe terakki rica ettiğini, söylediler. Yedi diyarın padişahı, tamir edenin yeniçeri olduğunu, sanatkâr olup, 40 akçeye bir gem yapabildiğini mirahurdan duyunca, bir süre düşünceye daldı, sonra dedi ki:

Kim, bunu kim yeniçeri yapmıştır, bulmak gerektir. Sanat sahibi yeniçeri olmaz. Kanun değildir. Bir kişi bir günde kırk akçe kâr edebiliyorsa, o bana yedi akçeye hizmet eder mi?

Ağayı davet edip, onu kimin yeniçeri yaptığını araştırdılar.

Nice yıllar Türk yanında durup, yolu ile hizmet edip, sonra kapiya çıkıp, o sanatı da İslâma gelmeden öğrendiğinden, ağanın kârhanesinde çilingirbaşı olmuştur.

dediler, padişah:

Sanatkâr toplamak yasak iken bunu kim toplamıştır? Kanuna muhalif olan topladınız.

Beylikleri kaldırılan beylerin devşirmelerinden olduğu anlaşılmıca, Ocak'tan çıkarılması ferman edildi. Gemi onaran yoldaş terakki beklerken tımara çıkması kesinleşti. Mirahur ve padişahın diğer yakınları Ocak'tan atmasınlar diye o kadar yalvardılar, mümkün olmadı lâkin bunların sözlerini de reddetmeyip, ulûfesi ile çilingirler sınıfına katılmasını buyurdular, yeniçeri arasında durmaya lâ-yık görmediler çünkü hizmet etse bile esnafın hünkâr kulu olması kanun değildir.

Yine, Sultan Süleyman Han, Budin seferine giderken Edirne'de konaklayıp, orduyu Hümâyûn'u dolaşırken, ordudan birisini sakalbaşıyla arpa ölçerken gördü. Otağına geldiği saat âdem gönderip, yeniçeri ağasını davet edip, o âdemi getirtip, sormasını ferman etti. Onlar da getirtip sordular. *“Oraya yakın bir köyden devşirme olup, hâlâ yeniçeri olup, memleketine gelmişti. Köylüden sürsat⁸⁰ talep edilip, sürsatları gönderildiğinde, bu yoldaşı zorladıklarını, orduda arpa çok olduğundan getirdikleri arpanın satılmadığını, kalan arpayı geri götürmek zor olduğu için, pazar fiyatından beş akçe eksikine satmaya başladıklarında, o köy halkı kendi köylüleri olduğu için yardım amacıyla arpayı ölçtüğünü”* bir bir anlattı-

⁸⁰ Sefer zamanı, yolda satın alınan hayvan, erzak gibi şeyler.

lar. Ağa da bu durumu başından sonuna kadar padişaha arz ettiğinde, bir süre düşündükten sonra:

Eğer o benim kulum olaydı, aslı kötü olmayaydı, kile, terazi tutmaya utanırdı.

deyip, onu Ocak'tan ihraç edip, tımara çıkarılmasını buyurdular.

Yine, Sultan Süleyman Han bir gün İstanbul'u dolaşırken, Ok Meydanı yakınında bir âdemi sakalbaşıyla eskicilik yaparken gördü. Sorulduğunda; önceden yeniçeri olduğu, sonra iş göremez olup, sefere gitmeye gücü olmadığından, ulûfesinin 5 akçesini hazineye bırakıp, 3 akçe ile oturak olduğu ve hâlâ bu şekilde ulûfesini Gazi Sultan Mehmet Han Camisi'nden aldığı öğrenildi.

O zamanlar, iş göremez yoldaşların oturak olması gerekirse, ulûfesi 8 akçe olan, 5 akçesini hazineye bırakıp, 3 akçe ile oturak olurdu. Üçten yukarı ve ikiden aşağı olmazdı. Çünkü o zamanlar Gazi Sultan Murat Han, Yeniçeri Ocak'ını kurduğunda 4 akçe 1 dirhemdi. Bunlara önce yarım dirhem ulûfe tayin etmişti ki 2 akçedir. Sonra 2 dirhem tayin etmiş ve bundan fazla olmamasını kanun yapmıştı. Bu sebepten oturak olmak gerekirse, yarım dirhem üzerinden oturak yapmayı kanun yaptı. Sonra Sultan Selim Han 3 akçe yapınca, oturaklığın da 3 akçe olması kanun yapıldı. Bunlar sefere gitmeyip, duacılar zümresine dahil oldukları için ulûfelerini Yeniçeri Ocağı'ndan çıkarıp, Şehremini'nden ve camilerin gelir fazlasından almalarını tayin ettiler, defterlerine yazdılar, maaşlarını ayda alırlar, kanun budur.

Ağa, o yoldaşı araştırıp, kendisinin oturak olup, seferli olmadığı anlaşıldığında, padişah:

Sanatını işlemesi lâzımsa, dükkân önünde, sakalbaşıyla, halka, âleme karşı iş işlemesin; sakalbaşını tıraş edip sonra işlesin. O sakalbaş benim kullarımın alâmetidir. Benim kullarım onunla belli olur. Bu yüzden onların ırzlarına zarar gelir. Şimdi onlar Ocak'tan ihraç edilip ulûfelerini camiden alırlar ve yeniçeri keçesi giymezler. Şimdi, tembih edin; sakalbaşını tıraş etsin. Şimdi buna dikkat edilmezse, diğer kapı kullarının da bozulmasına sebep olur.

Tımarlı sipahi:

*Resimdeki Anadolu sipahisi olup, başına alaca kûlâh;
sırtına dar kollu salta; ayağına mavi şalvar ile mahmuzsuz kırmızı çizme giyerdi (solda).
[Bunların kullandıkları "kazgan veya kazan" denilen geniş tabanlı üzengiler
aynı zamanda mahmuz yerine de geçerdi.]*

Lağımçı:

Kırmızı kadife kalpak, gömlek, şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi (sağda).

deyip, sakalbaşını tıraş ettirdiler. Bir âdem oturak olup, oturaklar o zamanda Ocak'tan sayılmayıp, maaşları camilerden verilirken; başkalarına illete sebep olmasın diye bu denli gayret edilirmiş, padişahların kendileri bizzat dikkat ederlermiş, vekilleri de bir yandan göz kulak olurlarmış ki bir yandan soruşturulursa, âlem tap-taze olup, kanun dışı iş miş olmazmış.

Sultan Süleyman oğlu Selim Han tahta çıktığında:

Camiden ve Şehremini'nde çıkmaktansa Ocak'tan çıksın.

diyerek, oturakların maaşlarının Ocak'tan çıkmasını ferman buyurdular, o zaman oturak az olduğu için ferman etmişlerdir. Sonra oturaklar çoğaldıktan başka, çoğu taze yiğit olmuştur. Yüksek ulûfe ile oturak olup, sanatı işlemeyip, kanun dışı kolluklar bekleyip, padişahın seferi yad olunduğunda ondan kaçarlar. Bundan böyle bunun da yüksek ulûfe ile olmaması gerekir. Geçen geçti, onlara bakmamak gerekir, bundan böyle padişahın onayı ne ise kanun üzerine ona göre yapmak gerekir.

Yeniçeri olup metrise girmeyenler; yeniçeri kâtibi şâkirdleri, ağakapısı şâkirdleri, oda kethüdaları ve kârhane halkıdır.

Yeniçerilerin ulûfeleri 3 ayda bir çıkar, adına *mevacib* derler. İlkine muharremden mim, saferden sad, rebî'ülevvelden re, alıp, *Masar* derler. İkincisine rebî'ülâhirden reyi ve cümâdeden cimleri alıp, *Recec* derler. Üçüncüsüne receb, şa'bân ve ramazândan re, şin ve nun alıp, *Reşen* derler. Dördüncüsüne şevvâl, zilka'de ve zilhicceden, lam ve zalları alıp, *Lezez* derler. Dört maaş olup, böyle çıkar, böyle anılır.

Her ulûfe üç deftere yazılagelmıştır. Biri Kapı'da durur, adına *Asıl* derler.

Biri mukabeleciye verilir, ona *Mükerrer* derler, mukabeleci onunla karşılaştırır. Karşılaştırma yapmak gerektiğinde eskiden beri rakamlar karşılaştırılmıştır, isimleri karşılaştırmak kanun değildir lâkin olsa iyidir çünkü deftere bir şey kaydedemezler.

Bir defter de hazinededir, o şimdi yazılmaz. Mukabeleye verdikleri deftere *Hazine* derler ama o hazine değildir; *Hazine Defteri*

Cebeciler Kethüdası: Başına simit sarığı; sırtına mavi kaftan, ayağına al çakşır ile sarı çizme mest giyip kuşağını kaftanın üstünden bağlardı (solda).

Topçubaşı: Başına yeşil çuha kalafat; sırtına uzun kollu ve içi kürk kaplı kırmızı çuha kaftan ve sarı çizme giyerdi (ortada).

Humbaracı: Siyah kuzu kalpak, kısa cepken, şalvar ve kırmızı yemeni giyerdi (sağda).

her ulûfede içeriye, padişaha verilen defterdir. O şimdi talep olunmadan kalmıştır, Sultan Murat Han [Üçüncü] zamanından beri içeri alınmamıştır, içeri alınması şarttır. Bir ulûfeyi bir ulûfe ile karşılaştırmayı içlerinden çıkmış becerikli bir kâtip yapar. Padişah hazretleri, silâhdar kullarına karşılaştırmayı tembih edip, silâhdar gördükten sonra, padişahın kutsal olurundan hariç, kimsenin bir nokta kaydetmeye gücü olamaz.

Yeniçeri yoldaşların her maaşlarında birer buçuk günlükleri eksik çıkar. Bir ay 30, bir ay 29 olur, o ayın kusurundan ötürü eksik çıkar.

Devşirme ve kuloğlundan başkasının yeniçeri olması kanun değildir. Ancak padişah şehzade iken kendisi ile sancakta beraber olanlar, tahta çıktıklarında deftere kaydedilip, yeniçerilik zümresine katılır, bölüklere dağıtılır, bu da kanundur. Bunların soyu araştırılmaz, gerek Macar, gerek Çerkes, Rus, Hırvat hemen vilayetiyle kaydedilir. Bu padişahın bir iltifatıdır, bin yılda bir olur, geçer, gider.

Yeniçeriye üç akçeye et vermek İstanbul Fatih Sultan Mehmet Han zamanında başlamıştır. O zamanlar yeniçeri yoldaşların hepsi bekârmış, evlenmeleri kanun değilmiş. Bekâr oldukları için onlara odalar inşa edilmiş. Bunların aşçıları, o zamanlar buldukları yerden, günlük fiyattan et alırlarmış. Bazen kış olup, et bulunmadığında, haddinden çok kavga ettiklerinden başka öğlen geçip de akşama eti ve yemeği yetiştiremeyince, aşçının mutfağını yemelerinden dolayı onlar da eti buldukları yerden, ulema ve seyyid⁸¹ elinden demeyip, çekip alırlarmış.

Bir gün Sultan Mehmet Han, Lalaları Mahmud Paşa ile kıyafet değiştirmiş, geziyorlarmış. Karaman civarında, camilerinin olduğu yere yakın yerde bir ulu kavak varmış. Şimdi oraya kendilerinin kutsal mektepleri yapılmıştır. Padişah gördü ki bir aşçı o kavağın dibinde, öfkesinden söver, durur. Padişah ile vezir yanına gidip, halini sorduklarında öfkeyle:

Behey âdemler, benden ne istersiniz, benim halim başkadır! Sabahtan bu ana değin gezerim, bir okka et bulamadım, şimdi odaya gitmeye korkarım, çünkü yoldaşlara yemek pişirmedim, nice olur? Padişahın memleketini zapt eden yok, muhtesib⁸² kendi keyfinde. Şimdi koyun yüzünden bu belâyı çekmek insaf mıdır? Padişah bu makamı bana vereydi, şehri öyle zapt ederdim ki dünya yiyeceklerle dolardı.

Padişah, zarafetle adını ve lâkabını öğrenip, aşçıya veda edip, gittiler. Saraya geldiklerinde, yeniçeri ağasını davet edip, o aşçıyı

⁸¹ Hz. Muhammed'in soyundan geldikleri kabul edilen yeşil sarıklılar.

⁸² Belediye, çarşı, pazar hizmetlerine bakan görevli.

getirtip, muhtesiblik verdi. Vilayeti öyle idare etti ki İstanbul yiyeceklerle doldu. Memleketi öyle düzene koydu ki halk arasında dillerde dolaştı ve dürüstlüğü ile gide gide vezir olup namına Gedik Ahmet Paşa dediler. Padişah, Ahmet Paşa'yı davet edip, yeniçerinin eti konusunu görüşüp, bu işe bir yer tayin etti.

O zamanlar et ucuz olunca ikişer akçeye, kıtlık olunca dörde dahi olurdu. Yazda ve kışta üçer akçe olmasını kanun yaptılar. İki akçe olduğunda da onlara elem olmasın diye 1 okka 50 dirhem ete 3 akçe tayin ettiler. Et 4 akçe olduğunda, zarar edene vermek için 24,000 altın vakfettiler. Bu altını o zaman muhtesib olan koyunemini idare ederdi, başka koyunemini yoktu. O akçeyi kasapların mutemetlerine ve varlıklılarına verip, aralarında kullandırıp, zararını verirlerdi lâkin o zaman koyun hem çoktu, hem ucuzluktu, hem de yeniçeri az olduğundan koyun da az verilirdi. Şimdi meydana çok koyun verilmez, pahalı olduğundan zararı çoktur. O 24,000 altından şimdi bir akçe, bir tane kalmamıştır, arada kim almıştır? O zamanlar zarar onunla verilirdi ama yine kasap dükkânından alırlardı, ona göre zararını da verirlerdi.

Sonra Sultan Süleyman Han zamanında tomruk⁸³ tayin edip, Meydan'ı⁸⁴ yaptılar. Rumeli'nde 360,000 koyun tayin edilmiştir; eğer koyun zararı çok olursa, yoldaşlara koyun bulunmazsa, bu hazine malı koyunlardan verirler. Şimdi o koyunun üçte biri gelmez, kalanın akçesini getirirler, koyun tüccarına verirler. Her iskelede başka kasâbiye⁸⁵ tayin edilmiştir, bunların zararı buradan verilir. Ama verilen koyun gittikçe çoğalmaktadır, çoğaltmamak gerekir, eskiden verilegeldiği gibi vermek gerekir, odadan odaya yarımşar koyun verilegelmiştir.

Sekbanbaşıya eski ağa olduğu için 5 koyun verilegelmiştir, hâlâ verilir; 34 bölüğü vardır, bölüklerine de yarımşar koyun verilir; kâtibine ve kethüdalarına odalarıyla birlikte birer koyun verilir. Atlı sekbanların birer okka etleri vardır, atlı zağarcıların da böyledir.

83 Koyunların kesilip, dağıtıldığı yer.

84 Et Meydanı.

85 Kesim ücreti.

Seksoncular, zağarcıbaşlar ve turnacıbaşının bir koyunu vardır. Hasekiler, deveciler ve zemberekçibaşının birer koyunu vardır. Ağa odasının bir koyunu vardır. Solakların odalarının ve müteferrikalarının birer koyunu vardır. Dört solakbaşının ve dört solaklar kethüdasının birer koyunu vardır. Kethüda odasının 3, kethüdabeyin 4 koyunu vardır. Başçavuşların 3, başçavuş odasının da 3 koyunu vardır. Kethüdayerinin odası tayin edilmiş değildir, kim kethüdayeri olursa bir koyunu vardır, o alır. Muhzırbaşı da tayin değildir, kim muhzırbaşı olursa bir koyunu vardır, o alır, odasının da yarımşar koyunu vardır, odası alır. Talimhanecibaşının ve kayıkçıların odalarıyla birlikte birer koyunları vardır. Küçükçavuş ile ortaçavuşun yarımşar koyunları vardır. Yeniçeri kâtibinin 3 koyunu vardır. Acemi yayabaşılarının birer çeyrek etleri vardır; kâtiplerinin 1 koyunu vardır. İstanbul ağasının 1 koyunu vardır.

Aşçıların üç eskisi vardır, onlara *casuslar* derler. Biri ağa bölümünde eski olan olur; biri yayabaşılardan olur; biri de Eski Oda'lar'dan olur, bir koyunları vardır; aşçıları onlar zapt ederler, seğirttiklerinde onlar dizer, birisi ileri hareket ederse peşkir ile vururlar.

Bundan böyle defteri alıp, Sultan Süleyman Han zamanında meydana kaç koyun verildiyse o kadar koyun verilmesi tembih edilip, zararlarını da bekletmeyip, koyun tüccarlarına vermek gerekir, vermek kolaydır. Koyun defterini aldıktan sonra meydana fazla koyun verilmesi mümkün olmaz. Bu meydan koyunu ve saray mutfağı koyunu için köylere koyun yazılmıştır, şimdi haraç gibi sabittir. Rumeli'nde 300,000 celeb koyunu alınır, halkta kalmaz. Bu koyun için halkın verdiği akçe, masraf lâyük müdür? Koyun, koyun tüccarının mülküdür, buraya getirdiğinin ancak zararını alır. Bu koyun üzerine yeniçeri ağaları nazırdır. Koyun beş mevsimde gelir; biri kurban, biri bahar, biri ağustos, biri [...], biri de divanadır. Bu İstanbul'a gelecek tayin edilmiş koyundur; bundan başka koyun da gelir, tüccar getirir. Özellikle Eflak ve Boğdan'dan o kadar koyun gelir ki anlatılamaz.

Şimdi tayin edilen koyundan başka çok koyun gelmez, gelmesine sebep kasaplardır. Eski âdete göre, varlıklı olanları kasaplığa yazıp, kasap yaparlardı. Gerek Müslüman olsun, gerek gayri-

müslim olsun dört, beş sene meydana hizmet ettirip dört, beş yıldan sonra başkasını kasap yaparlardı. Kasaplıkta çok durup, iflas edip, gelen bezirgânın koyununu alıp, parasını vermeye gücü yetmez diye değiştirirlerdi. Onlar değiştirilip, kasaplar zengin olunca, gelen bezirgânların koyunlarını alıp, kiminin akçesini peşin verip, kimini de dört, beş güne bırakmayıp, verirlerdi. Bezirgânlar akçelerini böyle çabuk alınca, tekrar koyun getirmeye, yola koyulurlar ve her taraftan arka arkaya koyun gelirdi, vilayette bolluk olurdu. Şimdi ise taşradaki kasapların çoğu hünkâr kulu olup, iflas etmiştir. Hapsedilmeleri lâzım gelirse, zabıtlarına verip, zindana koyarlar. Geriye kalan şehirli ve Hristiyan kasaplar da iflas ettiğinden ve üzerlerinde bezirgânların çok akçeleri olduğundan, kendilerinin hapse girmeleri kaçınılmaz olmuştur. Bu yüzden bezirgân gelmez çünkü akçesini alamaz.

Kadim kanun uygulanırsa yine eskiden olduğu gibi koyun gelir ve meydan koyunu bol olup, 3 akçeye alırlar; kanun olmayan yerlere koyun tayin edip, meydan koyunu çoğalırsa ve okkası 10 akçeye olursa, her okkada 7 akçe zarar olur.

Yeni Saray ve Eski Saray mutfaklarının koyunu, vezir sarayları koyunu, meydan koyunu Sultan Süleyman Han zamanındaki gibi defter edilip öyle dağıtılsa ve etraftaki kasapları varlıklı olanlardan yapıp, akçelerini zimmetlerinde bekletmeyip verirlerse, etraftan koyun gelmeye başlar, vilayette koyun bol olur, tüccar koyunu da fazla olur. Bu koyun tüccarının gelmesine çalışmak lâzımdır, koyunun gelmesi gerekir, akçe gelmemesi gerekir, tüccarın alacağını vermek gerekir. Koyunemininin dürüst olması gerekir. Koyun hizmetine giden kulun da gulâmiyyesine⁸⁶ razı olup kuvveti ve kudreti olan koyun tüccarının kefaletini alıp, kaç bin koyuna kudreti olursa, ona göre koyun harcı vermek gerekir. Koyun tüccarına harcı noksan vermemek gerekir, tamam vermek gerekir.

Altın kuruş alıp, hurda akçe vermemek gerekir çünkü o diyarlarda koyunu altınsız vermezler. Bir altını yüz otuza, kuruşu doksana alırlar; bu takdirde akçeyi bozup, kendisi kârını akıl edip, za-

⁸⁶ Vergi tahsildarlarına verilen, vergi tahsili aidatı.

rarı koyun tüccarının çekmesi haksızlıktır. Haksızlık olduğu için İstanbul'a bezirgân koyunu gelmez olmuştur. Haksızlık olduğundan başka kuvveti ve kudreti olan koyun tüccarı, eksik akçe ile koyun getirmez; altın toplanıp akçe verilse ona da razı olmaz ancak toplanan ne ise o kabul edilir. Ama kuvvet ve kudreti olmayan eksik akçeye razı olur, hurda akçe olsa bile alır ve o akçe ile koyun satın alır. Bu takdirde 3000 koyunun masrafı ile 1000 koyun bile gelmez. Kırkar akçe koyun harcını koyunemini ile yerler, *Bu kadar koyun geldi* diye hesap verirler, kimi de iflas edenin zimmetinde kalır, güm olur gider. Bu koyun hizmetini dürüst olanlara vermek gerekir.

Sultan Üçüncü Mehmet Han zamanında yeniçeri kethüdalığından piyade beyi olan rahmetli Ferhad Ağa ile birlikte, kurbanlık getirmeye gidip, zengin koyun tüccarlarına kefaletle verilip, 50,000 koyunun tamamı getirilmiştir. Bu kulları onların kâtipliği hizmetinde olduğundan, bu işi gücü yettiğince anlamıştır. Böyle çalışıp, koyunemininin peşin akçe almaması gerekir. Koyun başına bir akçe alır, geldikten sonra almak gerekir. Gidenin halka zulüm etmemesi gerekir. Böyle olursa koyun konusunda, zarar konusunda asla üzüntü çekilmez.

Her hafta meydana 15,000 mum verilir. Çarşamba günleri, yeniçeri çavuşları selimi sarıkları giyip, 16 dirhem üzerinden dağıtırlar. Yılda 70,000 mum dağıtılır. Yirmi dirhem mum pazarda 12 dirhem üzerinden satıldığından mumcuların burada zararları vardır. Kasapların yağı başkasına satmaması gerekir. Mumu alıp, eti alıp, bunların artanını pazarda onar akçeye satarlar.

Koyun çoğalmıştır, fiyatı da yükselmiştir, buna koyun mu yeter, zarara akçe mi yeter? İleri gelen Ocak ağaları, yeniçeri iken bulundukları odalara birer koyun tayin etmektedir. Padişahın kanununu kimler uygulasin? Zarara, ziyanına kimler sahip olsun? Hüda insaf versin, ağalara Müslümanın beytülmalını korumaya çalışmayı kısmet etsin.

Yeniçeri Ocağı'nın durumu elden geldiğince beyan edildi. Ocak işlerini kadim kanuna göre görmek lâzımdır ki gittikleri yerde eski sultanlar zamanında yaptıkları gibi erlik ve dilaverlik gösterebilirler.

ÜÇÜNCÜ KISIM

YENİÇERİ YOLDAŞLARIN YOLLARI

Yeniçeri yoldaşların yolları nedir? Nasıl korucu olurlar? Seraser kuşaklı kollukçular kimdir? Seferde yararlık gösteren yoldaşların yolları nedir? Sipahi olduklarında kaç akçe ile olurlar, hangi bölüğe kaydolurlar? Tirkeş paraları kaç akçedir?

Ağaya hizmet edecek yoldaşın ihtiyar olması gerekir. Odadaki bütün hizmeti yapması gerekir. Odabaşı, oda kethüdası ve başodabaşı olan ihtiyarların onayı ile olması gerekir. Hizmet edip, hizmeti karşılığında, yayabaşılardan ise ve zağarcı, sekban, solak veya sipahi olacaksa ihtiyar olup yol, iz görmüş olması gerekir, o makamlara lâyük olması gerekir. Adil olup, kanundan düşmemesi gerekir.

Ağa bölüğünden olup hizmet edenler seraser kuşaklı olur, onlara *gedikliler* derler. Onların da ihtiyar ve yol görmüş olmaları gerekir ki gedikli olduklarında, yoluyla bölükbaşı ve vekil çavuş olduklarında, o makama lâyük olsunlar.

Yayabaşılardan hizmet edenler zağarcı, sekban ve solak olur.

Odabaşı olup, ihtiyar olana lütfedilirse birdenbire yayabaşı da olur, kanun budur. Ağa bölüğünden tüfekçi ve mumcu olur, birdenbire bölükbaşı da olur, kanun budur ama sonra korucu olmayı da kanun yaptılar lâkin bu kanun eski değildir.

Seferde baş kesip, kaleye sancak dikip, erlik edenlere yayabaşılık, bölükbaşılık, gedik verilir; bunların benzeri zağarcılık, sekbanlık, solaklık, sipahilik, kapıcılık dahi verilir, kanun budur. Lâkin herkesten önce kaleye tırmananlara, sancak dikene, sancak beyliği dahi verilir, isteyene oturaklık ve koruculuk da verilir.

Eskiden korucular toplam 100 kişi çıkmazdı. İçlerinde ihtiyar olan bunların üzerine korucubaşı olurdu. Hünkâr sefere gittiğinde yeniçeri odalarının Solaklar Kapısı'nı ve Âdet Kapısı'nı ki Sarıgüzel yakınındadır açıp, beklerler, diğer kapıları kapatırlar. Kapıların biri Solaklar Kapısı'dır, kapıcıları 56. Yayabaşılardır. Âdet Kapısı'nın kapıcısı 13. Yayabaşılardır. Bu kapıya Âdet Kapısı demeye sebep şudur; hünkâr sefere gittiği zaman bütün kapılar kapanır, o kapanmaz, onu korucular bekler, bu yüzden ve korucuların beklediği bir kapı olduğu için Câ'iz Kapısı da derler.

Koruculuğun başlangıcı, Sultan Mehmet Han'ın babası Sultan Murat Han zamanıdır. Kendisi sefere gittiği zaman, içlerindeki hasta ve ihtiyarların birkaçını Edirne'deki yeniçeri odalarını ve gemileri beklemek için tayin edip, bekletirdi. Bunların seferde çıkan ulûfeciklerini gelince verirlerdi. Onlar da ulûfeciklerini alıp, o sene rahat ederlerdi. Lâkin koruculuk o zamana kadar gedik değildi, bu şekilde olurdu, hasta ve ihtiyarlardan birkaçını korucu alıkojarlardı.

Sonra Sultan Murat Han, Karaboğdan⁸⁷ seferine gidip, fethe-dip, döndüklerinde, yeniçeri yoldaşlardan yaralı ve iş göremez olanlardan birkaç yoldaşı, sefere gitmeyip, odaları beklemeleri için ulûfeleri ile korucu tayin ettiler ki yeniçeri odalarını bir hoşça beklesinler çünkü yeniçeri odaları hazinedir. Yeniçeri yoldaşların odalardaki giysilerini sarsınlar, fareden korusunlar diye altı yoldaşı ulûfeleri ile korucu yaptılar.

Burada ihtilaf vardır. İstanbul Fatihî Sultan Mehmet Han, İstanbul'daki odaları yaptırdığında 10 kişiyi ulûfeleriyle oda korucusu tayin edip İstanbul'daki yaralı ve iş göremez olanlara verdi.

⁸⁷ Moldovya.

Sekbanbaşı: Başına "kafes" benzeri fakat kafesten küçük bir kavuk; sırtına dar kollu ve yüksek omuzlu, kısa "salta"; ayağına mavi şalvar ile sarı yemeni giyip; kuşağında bir kamçı bulunur ve resmi günlerde de kırmızı kaftan giyerdi (solda).

Bostancıbaşı: Başına kırmızı "barata"; kolsuz, kırmızı kaftan ve mavi şalvar giyerdi (sağda).

Bir söylentiye göre de Sultan Süleyman Han, Rodos seferinde kaleyi aldıktan sonra yaralı ve iş yapamaz durumda olanları önüne getirdiklerinde o kadar yaralı yeniçeri geldi ki anlatılamaz. Onların iş göremez olanlarını camilerin gelirlerine, Şehremini defterine ikişer, üçer akçe ile oturak tayin etti. O zamana kadar oturak yoktu.

Sonra Sultan Selim Han tahta çıktığında, rica ettiler, alayla saray kapısına geldiğinde orada da tekrar rica ettiler ve o da oturakların Ocak'ta oturmasına ferman verip, o zaman Ocak'a alındılar. Hâlâ Ocak'talar, ulûfeleri Ocak'tan çıkar ama o zaman oturak azdı, şimdi hem ulûfeleri, hem kendileri çoğalmıştır.

Ama koruculuğu Sultan Süleyman Han, Rodos seferinde icat etmiştir. Sigetvar seferinde 80 adet korucu olduğu kesindir. Sultan Selim Han zamanına kadar o 80 korucunun ihtiyarcaları korucubaşı olurdu. Odaların Câ'iz Kapısı ile Solaklar Kapısı'nı açıp, diğer kapıları kapatıp, orada yatıp, o kapıları beklerlerdi. Odaları nöbetleşe gezip, yoklardı, odalardaki elbiseleri nöbetleşe sararlardı.

Sultan Selim Han zamanında, yeniçeri yoldaşlar farelerden şikâyet edip, odadan odaya ikişer yoldaşın ulûfeleri ile korucu olmasını rica ettiler. O da sekbanlara 10, diğer odalara ikişer, kethüdabey odasına 6, başçavuşa 4, seksoncubaşı ve zağarcıbaşıya dörder, diğer Ocak ağalarına halince birer, ikişer fazla korucu verip, toplam 400 adet korucu tayin etti. Bunu hatt-ı şerifi⁸⁸ ile tayin edip, Kapı'ya gönderdi, bundan fazla korucu olmasın diye orada saklanıp, orada durur; nice zaman Efendikapısı'nda durdu, bilmem hâlâ durur mu?

Bunların hepsini kendi ulûfeleri ile yaptı, şimdiki gibi yüksek ulûfe ile değildi ve hem terakki verilmezdi, kanun değildir ki verilsin. O zamanlar koruculuğu ihtiyar ve iş göremez olanlara verilerdi; yayabaşı, bölükbaşı ve odabaşılara vermezlerdi, onlara makam verilerdi. Çavuş ve emsalinin durumunu beyana gerek yoktur. Şimdi yirmi beşliye, otuzluya yaklaşılmaya yüz tutmuştur. Sayıları haddinden fazla olmuştur. Şimdi rütbe olup verirler. Gerek taze olsun ve gerek olmasın, korucunun ekmek ve yaka harcı verilir

⁸⁸ Padişahın kendi el yazısı.

Subaşı: Başına altı enli ve tepeye doğru sivrice beyaz kavuk; sırtına sarı “biniş” ayağına mavi şalvar ile sarı yemeni giyerdi (solda). Asesbaşı: Başına yeşil çuhadan “çatal kalafat”; sırtına yeşil kaplı kaftan ayağına al çakşır ile sarı yemeni giyerdi (sağda).

çünkü odaları beklerler, görevleri vardır, gelmeyen cezalandırılır. Şimdi her odada korucu vardır ama korucubaşları yoktur ki zapt etsin. Herkes kendi odasını bekler. Bu yüzden hiçbir korucu odasına gelmez.

Ne kadar korucu tayin etmek gerekir, ulûfelerine nasıl karar vermek gerekir, padişahın emri ile olur. Bundan böyle boşalan yerleri vermeyip; vezirler, ulema ve Ocak ihtiyarları ile görüşüp, padişahın onayı üzerine, ulûfe ile yerine göre verilmelidir.

Bunların koyunlarını eskiden korucubaşıya verirler o dağıtırdı. Şimdi her odada başka başka korucu olduğundan, yine onlar alırlar ve çorbacılarının evlerine verirler, çok koyun telef olur.

Şimdi korucuların çoğu hem taze yiğitlerdir ve hem de odabaşlıktan çıkmış, güçlü, kuvvetli, sefere gidebilecek olanlara verilmiştir; bunlara rütbe verilip, yollarınca sekban, zağarcı, yayabaşı, bölükbaşı yapmak gerekir.

Sözün kısası koruculuk, yaşlıların ve iş yapamayanların yoludur, onun da padişahın tayin ettiğinden fazla olmaması gerekir. Koruculuk verildiğinde, yayabaşlıkların ihtiyarlarına 15 akçeden fazla vermemek gerekir. Yayabaşlıkların tazesinden olana 12 akçeden fazla vermemelidir. Kanun harici yapmamak gerekir, yapanların hakkından gelmek gerekir. Bu yakında kanuna karşı, bunun benzeri çok işler olup, deftere kaydolup, geçip gitmiştir. Olan oldu, geçenin yoklanması mümkün değildir, fesada yol açar.

Bundan böyle hazine defterini her 3 ayda bir, eskiden alınageldiği gibi içeri alıp; seferlilerin isimlerini kırmızı mürekkep ile yazdırıp; padişah, silâhdarlarıyla eski defteri yeni defter ile karşılaştı- rıp ve karşılaştırmının usulünü öğrenmesini gizlice silâhdara fer- man buyurup; yeniçeri defterine hizmet eden bir fakiri getirip, mukarrerleri, diğer kanunları, hazineye kalacağı ve hazineden çı- kacağı defterde görüp, ona göre o kullarına haline göre saygı gös- terip, ona saygı gösterildiğini bile kimse duymamalı ki Ocak'taki zabitlerimiz *Halimizi aşıkâr eyledin, yememize mani oldun* diye, başına almaya kastetmesinler. Çünkü alanlar, bunun uluorta olma- sını istemezler ancak padişahın doğru ve dindar kullarından olursa, o haz eder. Böyle ihtiyarlar ise çoğu emekliliği seçip, makam- dan uzak kalmışlardır. Şimdi makamda olanların çoğu taze yiğit- lerdir, onlar haz etmezler, kazançları olmaz, bu yüzden ortaya çık- masına razı değildirler.

Bu şekilde karşılaştırılıp, emirsiz yapan memurun hakkından gelmekle, bundan böyle kanuna aykırı bir iş meydana gelmemeye başlar, cihan düzelir çünkü yeniçeri ile sipahinin düzelmesi, diğer- lerinin düzelmesi için baş sebeptir, bunlar baştır, diğerleri bunlara bağlıdır.

Koruculuğu belirtildiği üzere lââyığına verip, yüksek akçe ile vermeyip, olageldiği üzere vermek gerekir. Şimdi yeniçeri vardır ki akçe kuvvetiyle 25 akçe ile 27 akçe ile korucu olmuştur. Bir akçe-

yi onar kırmızıya⁸⁹ alıp, ulûfesini yükseltmiştir. Yayabaşılıktan çıkmış âdem vardır ki akçesi olmadığından 10 akçe ile güçlkle korucu olmuştur. Âdem vardır ki, oğlu kanun dışı zeamet sahibi iken, yeniçeri başşâkirdi olup, zeameti babasına sattırıp, yeniçerilik nedir bilmedikten başka 25 akçe ile korucu yapmışlardır. Böyle âdem hâlâ Ocak'ın makamını kullanır. Ama yolu ile gelip, dürüst olan, çaresiz ve aylak gezer, ihtiyarlar sefere gider, tazeler korucu olup, ticaret yapar. Hizmete gücü ve kuvveti olan huzurda, yaşlı ve muhtaç olanlar belâda, sefere gitmekte. Zabitlerimiz iltifatı akçesi olan ederler. Kim çalışsın Müslümanın beytülmalına, kendi keseleri dururken?

Yüce Tanrı'ya şükürler olsun, Padişah⁹⁰ tahta çıktıklarında halka ihsanlar edip, din ve devlete layık olanları sorup soruşturup, hak ne ise onu talep edip, kutsal talepleri karşılığında âlemlerin Rabb'i halkı esirgeyip, padişahın ve fukaranın kalplerine yerleşip, Derviş Paşa kullarına vezîriazamlığı ihsan buyurunca; Allah'a hamd olsun, onlar da ister padişaha hizmet konusunda olsun, ister halkı himaye hizmeti konusunda olsun, eteğini beline sarıp,⁹¹ canla başla işe girişip, cihan taptazecik olup; makam sahipleri ve her biri kadim kanundan hariç olanlar bu gayreti görünce cüret edemeyip, kanun üzere hareket etmeye yüz tutmuşlardır.

Koruculuğun durumu ayrıntısıyla beyan olundu. Bundan böyle düşen mahlûlü, padişahının onayladığı karar üzerine verip, ondan yüksek olan mahlûlü vermemek gerekir. Ulûfede de ölçülü davranıp yayabaşlıların, bölükbaşlıların, zağarcıların, sekbanların, solakların yaşlılarına ve yaşlıların hallerine göre ulûfe tayin edip, daha fazla verdirmemek gerekir.

Ağakapısındaki seraser kuşaklı gediklerin başlangıcı, İstanbul Fatihi Sultan Mehmet Han zamanıdır. O günlerde yeniçeriler Karaman'da dokunmuş bir alaca kuşak vardır, onu sararlardı, hâlâ vardır, şimdi bazı ihtiyarlar sararlar. Lâkin o zaman yeniçeriler bunu

⁸⁹ Altın para.

⁹⁰ Birinci Ahmet.

⁹¹ Hızla işe girişmek.

sardıklarında, altına bir kuşak daha sararlardı, kapıkulu olan ondan anlaşıldı. Ağa hizmetinde olanla olmayan belli olmadığından, ağaya hizmet edenin kuşağı seraser olsun, sırmalı olsun, farkı olsun diye yaptılar. O zamanlar gedik sekbanlardaydı, mehter ile mumcu o zaman yoktu, sonra çoğalan mumcular ile mehter gediğidir.

Kethüdabeyin yolu ağalıkla sekbanbaşılık olduğundan onun odabaşısı, saracı ve çuhadarı da seraser kuşak sararlardı. Sonra ağalar içeriden çıkmaya başlayınca, ağanın gediklileri ile bunların gediklileri bir olmasın diye kuşak sarmalarını kaldırdılar; hâlâ rütbeleri anlam olarak rütbedir. Bu sebepten dolayı bunların saracı, çuhadarları ve odabaşısı da yüklüksüz keçe giyerler. Ağalar saraydan çıkmaya başlayınca bunların gediklileri şan buldu.

Başgediklilerin biri başmehterdardır, ağanın özel hizmetkârıdır, haseki gibidir. Bunun altında olan orta mehterliktir, ağanın divanhanesinin temizlikçisidir. Bunun altında olan küçük mehterliktir, Ağakapısı'ndaki talimhaneye hizmet eder ve adına talimhaneci de derler. Bunların yolu bölükbaşılık, küçükçavuşluk ve vekil çavuşluktur. Bunlar her gün kapıda mücevveze giyerler, ağa ile giderken yüklüksüz keçe giyerler, ara sıra ağanın önünde sarıkla da yürürler, seraser kuşak sararlar.

Bunlar yeniçeri iken Ağakapısı'nda mücevveze giymelerinin sebebi Sultan Bayezid Han oğlu Sultan Selim Han zamanında meydana gelmiştir. O zamana kadar mehterlik gediği yoktu. Sultan Bayezid Han zamanından ağalar saraydan çıkmaya başlayıp, Sultan Selim Han zamanına kadar aradan geçen on senede, divanhanede ağanın kendi kulları hizmet ederdi. Ağakapısı'nda ulûfe dağıtılırken dört, beş bin flori ağanın kulları arasında kayboldu; arandığında, nice bin türlü zorlukla, *Bizim aldığımız belli olmasın* diye, gizlice bir yere bırakıp:

İşte, buradaymış; gör, unutulmuş.

dediler. Bulununca, Ocak ağaları ve ihtiyarları toplandılar.

Her ne suç bize yüklense, kabul ederiz. Lâkin hırsızlığı ve padişah malına ihaneti kabul etmeyiz. Odamızda bir akçe fazla çıksa veririz, eksik olsa alırız. Şimdi biz burada hariçten kimse istemeyiz; biz ağanın kulunu zapt edemeyiz.

dediler. Başgediklilerden üç adet mehter tayin edip, ağanın kulu gibi mücevveze giymeyi âdet yaptılar; suçu olursa tımara çıkarıp, hakkından gelinir dediler, namlarına mehter dediler.

Bir bölük saraçlıktır, seraser kuşak kuşanır, vekil çavuşlar gibi yüklüksüz üsküf giyerler, ağanın önünde yapuk⁹² taşıyıp, ağanın atına hizmet ederler.

Onun altındakine çuhadar derler, ağanın yağmurluk kesesini taşır.

Onun altında olan mataracıdır, ağanın matarasını taşır.

Bu gediklerden biri câmedânlıktır.⁹³

Biri de ağanın tüfenkçiliğidir, 2 kişidir.

Bir gedik de ağanın bayraktarlığıdır.

Tuğcu ağanın tuğunu taşır, 2 kişidir, tuğ da 2 tanedir.

Bir gedik mumculuktur. Bunlara mumcu demeye sebep ağanın yel mumunu⁹⁴ taşıdıkları içindir; üç kişidir, biri başmumcu, biri ortamumcu ve biri küçükmumcudur. İlk ikisi İstanbul'daki Balıkpazarı'nı, küçüğü Galata'daki Balıkpazarı'nı bekler. Ağanın yel mumlarını o kolluktan tahsil ederler. Bu yüzden onlara mumcular derler. Bunlar da yüklük takarlar.

Bir gedik de ağa gönderciliğidir, dört kişidir, bunların yüklüğü yoktur. Bunların hepsi seraser kuşaklıdır ve bu 19 kişi eskiden beri gediktir. Şimdi ise mehter, saraç, çuhadar, mataracı, câmedân ve bayraktardan başka hepsi vekilleriyle kat kat artmıştır, çok olmuştur. Bunların yolu bölükbaşı ve yeniçeri çavuşu olmaktır. Bunlar ağanın tayin edilmiş hizmetkârlarıdır, bu yüzden kalabalık olmuştur.

Yeniçeri yoldaşlardan seferde dilaverlik edenlere, hizmetleri karşılığında sipahilik vermek lâzım gelirse 13 akçe ile olur. Bunlara çok saygı göstermek gerekirse, solaklık rütbesiyle ve 15 akçe ile sipahi olurlar, gerçi bu paye solaklarındı ama saygı olarak verilir. Sekbanlara ve zağarcılara 18, yayabaşılara 25 akçe ile verilir. Sipahi olduklarında hazineden üçer yüz akçe tirkeş ve at paraları var-

92 At örtüsü.

93 Ağanın giysi bohçasını taşıyan; câmedân, Farsça giysi bohçası demektir.

94 Rüzgârda sönmemesi için etrafı ince kâğıt veya bez kaplı içinde mum yakılan fener.

dır; tezkeresini ağa muhızırına verirler, muhızırbaşı alıp, sahibine teslim eder. Sipahilik eskiden beri yeniçerilerden olagelmış ve içe-
riden çıkagelmıştır, başka yerden olması yasaktır, sonradan icat
edilenlerdendir.

Ağakapısı'nda sanatkâr her kim varsa yeniçeri yoldaştır. Ace-
mioğlanlığından beri çizmecilerde, çadırcıbaşı, saraçbaşı, gazzaz,⁹⁵
kuyumcubaşı yanında hizmet edip, yoluyla halife ve usta olmuşlar-
dır. Ekmekçibaşı, aşçıbaşı, doğramacıbaşı da böyledir. Bahsedilen
sanayinin ve berberbaşının kârhanelerinin hepsi Ağakapısı'ndadır.
Bunlardan başka mevcut olan tüm sanayinin de ustaları vardır lâ-
kin kârhaneleri yoktur, dükkânları dışarıdadır. Seyisbaşının ve adı
geçen ustaların yolu bölükbaşılıktır. Şimdi ister gedikli olsun ister
bahsedilen kârhane ustaları olsun koruculuk verilir, kanun değıl-
dir lâkin bölükbaşılık verilirse bu kanundur.

Ama şimdi akçe kuvvetiyle, bir gedikli er iken 24 akçe ile koru-
cu yaparlar veya kârhane ustalarından olup eğri yüreklilerden iken
akçe vermekle 24 akçe ile korucu yaparlar ama akçesi olmayana
gerek gedikli olsun, gerek olmasın 14 akçe ile dahi vermezler ve
amma kadim kanuna bakılırsa ulûfeleri ile bile verilmez çünkü ko-
ruculuk iş yapamayanların ve yaralı olanlarındır yoksa gücü ve
kuvveti olanlara koruculuk vermek kanun değıldir.

Kârhanedeki ustaların yolu bölükbaşılıktır lâkin ekmekçibaşı-
nın yolu sekbanlar fırınına 14 akçe ile ekmekçibaşı olup görevin-
den alınmadan, ölünceye kadar orada geçinmektir. Eğer o ekmek-
çibaşı, sekbanlar fırınında uzun ömürlü olursa, ölmezse ve geride-
ki ekmekçibaşının değıştirilmesi lâzım gelirse, diğerkârhane usta-
ları gibi bölükbaşı olur, kanun budur. Anlatılan kaidelerin hepsi-
nin uygulanması lâzımdır.

⁹⁵ İpekci, İbrişimci.

DÖRDÜNCÜ KISIM

SEKBANLAR

Sekbanbaşların eskiden beri ağa olmalarına ve 34 bölükleri olmasına sebep nedir? Bölükbaşları, kethüdaları, kâtipleri, yaya sekbanlar, atlı sekbanlar kimdir?

Eskiden beri ağalık sekbanbaşınındır. Eskiden başyayabaşı olanlar yeniçeri kethüdası olurlardı. Kethüdalar sekbanbaşı ve sekbanbaşlar sancak beyi olurlardı. Bey olduklarında önce Çirmen Sancağı beyi olurlardı, kanun buydu. O zamanlarda ağa bölükleri yoktu. Ağa bölüklerinin yerine sekbanların 34 bölüğü vardı. Ağanın önünde bölükbaşlar gibi onlar yayan yürürlerdi, Ağakapısı'nda davalara onlar bakarlardı. Eskileri sekbanlara kethüda olup kethüdayeri hizmeti yaparlardı, kethüdalıktan çıksa yayabaşı olurdu, hâlâ yolu yayabaşılıktır, kanunları budur. Bazısına yaya başılık verilmeyip 24 akçe ile koruculuk verilir, kanuna aykırıdır, icattır, olmaması lâzımdır.

Bölükbaşların yolları lütfedilirse yayabaşılıktır. O zamanlar sarçlık, çuhadarlık ve diğer gediklerin hepsi sekbanlardan olagelmıştır. Sonra ağalar saraydan çıkmaya başlayıp ağa bölüğü kurulduğunda gedikleri onlardan tayin edip, sekbanlardan olmasını kaldırdılar. O vakitler gedikler ve bölükbaşlıklar sekbanlardan olur-

du. Yayabaşılardan solak, zağarcı ve sekban olurdu. Yayabaşılardan iyi hizmet edip öne çıkana, himaye edilip bölükbaşılık vermek lâzım gelse, şimdi önce ağa bölüğüne alıp gedik verdikleri gibi, onlar da önce sekbanlara alınıp, sonra bölükbaşı olurdu.

Bölükbaşılık 34 adettir. Hepsinin onar akçe ulûfesi vardır. Bölükbaşılık verilirse onar akçe ile verilir. Eskiden sekbanların tamamı 1000 kişiydi, şimdi çoğalmıştır. Şimdi 100 sekbanlı bölük vardır, 30 sekbanlı bölük vardır, himayeye göre sekbanbaşı dilediğini arttırmıştır ama eskiden hepsi eşitti, himaye olmazdı.

Ağalar içeriden çıkmaya başlayınca, sekbanlara başka bir kâtip ve Onsekizinci Sekbanlar'ı bu kâtibe oda tayin ettiler. Kâtibin odası tayin edilmiştir, kethüdanın odası tayin edilmiş değildir; kethüda, bulunduğu odada kethüda olur. Kâtibin odası tayin edilmiş oda olduğundan 400, 500 kişiden fazladır, kâtipler arttırmıştır ve oda vardır ki çorbacısı kimsesiz olduğundan 30, 40 kişiden fazla değildir. Ağa içeriden çıkmaya başladıktan sonra ağa bölüğü kurulup, gediklilerin onlardan olması kanun olunca, sekbanbaşılık Ocak'da bir başka ağalık olup; sekbanbaşıya hizmet edenlere de sekbanbaşı saraçlığı ve çuhadarlığı gibi tuğculuk, bayrakçılık, mataracılık, tüfenkçilik ve bunların emsali gedikler tayin edildi. Bu gediklerden sekbanlara bölükbaşı olur veya önce sekbanlara çavuş olur, sonra sekbanlar bölükbaşısı olur. Sekbanlar çavuşunun tayin odası yoktur, erdir ancak çavuş zabiti vardır.

Bu 34 bölük mânâda bir cemâat kabul edilir, adına 65. Yayabaşılar derler. Odaları da birdir, hepsinin odabaşısı da birdir. Odabaşı olan kimse hangi bölükten olsa olur. İçlerinde hizmet edip, söz anlar başkollukçu kim ise Ağakapısı'na o gider, 65. Orta'nın odabaşısı odur. Sekbanların hepsinin davalarını ve hizmetlerini o görür, 34 bölüğün odabaşısıdır. Eger 34 bölükten kuloğlu olup, kapıya çıkmaları gerekirse; *O odaların gerçek kuloğlu mudur?* diye, ondan sorulur. *Gerçek yoldaşımızın oğludur* derse, kapıya çıkarırlar, kanun budur.

Ama eskiden beri devşirme ve kuloğlundan başkasının yeniçeri olması kanun değildir. O zamanlar ağaçırağı, sipahioğlu gibi ve başka kanun dışı iş olmazdı. Bir adama saplama⁹⁶ diyecek yerde

⁹⁶ Devşirme veya kuloğlu olmadığı halde rüşvetle Yeniçeri Ocağı'na giren.

Çorbacı: Başına kırmızı "kalafat" giyip bunun üstüne beyaz sarık sarıp; sırtına kırmızı ciübbe, ayağına kırmızı şalvar ve sarı pabuç giyerdi (solda).
 Odabaşı: Kıyafeti çorbacı gibi ise de çorbacıdan farklı olarak yeşil kalafat, mavi şalvar giyerdi (sağda).

ancak sekbanlar kuloğlu derlerdi. O zamanlar Yeniçeri Ocağı mazbuttu, kanun dışı yeniçeri yapmak mümkün değildi. Sekbanların 34 bölüğünün odabaşısı bir olduğundan, sekbanların odabaşısına akçe verip “*Sekbanlar kuloğludur*” diye bir odayı gösterip, bir adamı Ocak’a aldıkları anlaşılırsa kanun üzere, bir gece o odabaşmayı harcarlardı. Bu sebepten bu gibi suçu olanlara da *Sekban kuloğlu* diyerek böyle şakalaşırlar. O zamanlar bu kadar gayret edilirken, kanun dışı 30, 40 bin akçe vererek değil yeniçeri olmak, bir akçe ulûfe ile acemioğlanı olmak bile mümkün değildi.

Bunların başka odabaşıları vardır ama divana gitmezler, erleri idare ederler. Divana ve kapıya, başodabaşılık ile başodabaşı gider, diğerleri gitmezler. Ama 18. Kâtip Odası’nın eri çok olduğundan bunun odabaşısı başkadır, o divana gider. Sekbanlar kâtibinin yolu acemi kâtipliği veya yeniçeri yayabaşılığıdır.

Bu 34 bölüğün ulûfeleri hep beraber çıkar, sekbanlar kâtibi defter suretlerini yazıp, dağıtır. Çorbacıları hazır olmayanların ulûfe keselerini kethüda tutar, kâtip mühürler, sekbanbaşıda durur, onların önünde dağıtılır.

Bunların içinde 33. Sekbanlar avcıdır, çorbacıları avcıbaşısıdır. Hünkâr için av yaparlar. Istranca Dağı’nda yatar kalkarlar. Ulûfelerini sekbanbaşından alırlar. Hünkâr sefere gitse dahi bunlar gitmezler; bundan dolayı bu oda yeniçeri arasında makbuldür, ekseri ekâbirin ve Ocak ağalarının oğulları bu odadır, birisinin avdan haberi yoktur. Şimdi, kadim kanun odur ki avcıdan başkasını o odada koymayıp, diğer sekbanlara dağıtmak gerekir çünkü avcı olmayıp, avcı namı ile kanun dışı, padişah emrinin dışındakiler sefere gitmemekle, başkalarının da aylak kalmasına sebep olmasınlar. Sekbanbaşının ulûfesi eskiden beri 80 akçedir.

Bunlara sekbanbaşı ve erlerine sekbanlar demeye sebep şudur. İstanbul Fatihî Sultan Mehmet ava düşkün olduğundan, o zaman ki yeniçeri ağasını davet edip, kendisi ile ava çıkmak için:

İyi tazılar beslemek lâzımdır. Yeniçeri yoldaşlardan bir bölüğü tazı beslemek için tayin et.

Kethüdabey veya Kul kethüdası: Alt tarafı dört parmak sırmalı külâhında yelpaze şeklinde, biraz geriye ve sağa yatık, tüyden bir sorguç olup bu sorgucun sol tarafında, sola yatık küçük bir sorguç daha vardı. Kolsuz kaftanının kabı kırmızı, takma kolları yeşil, çizmesi sarıydı. (solda) Orta çavuşu: Üsküfü çift sorguçluydu. Sırtına cübbe, ayağına kırmızı şalvar ile kırmızı çizme giyerdi (sağda).

dedi. Kendisi ağa, arz sahibi ve hünkâra yakın olduğu için kendi bölüğünü sekban tayin etti. Bunlar, avda padişahın yanında tazı yedip, solakların giydiği gibi etekli gömlek giyip, bir elinde tazı ve bir elinde ince heziran değneği ile av avlasınlar ve tazıyı buldukları yerde hünkâr için alsınlar diye ellerine padişah emri verdiler, hâlâ hünkâra yarar tazıyı buldukları yerden alırlar.

Bu tazıların yemeği için sekbanlar fırınına kurup, üzerine 14 akçe ile bir ekmekçi başı ve hizmetine 30 oğlan verdiler, tazılara ekmek pişirirler. Bunların üzerine bir de kâtip tayin ettiler, harcanan unun ve odunun masrafını yazıp, ona göre hazineden akçesini alır.

Kuloğlu olup, yetim kalan oğlanları hesap edip, fodulaya yazıp yirmi, otuz gedik tayin ettiler. O zamanlar yetimler yeniçeri olmazdı, bahsedilen 30 adet gedik sahibi; yetimler, babaları ölmüş yaya-başıoğlu ve sekbanlar bölükbaşısının oğluydu. Onları *fodula kâtibinin* defterine kaydederek, 3 ayda 9 fırının ununu vermeyi veya o zamanın tartısı ile 45 akçe un masrafı vermeyi kanun yaptılar ama bu kuloğulları yalnız sekbanlardan değildir, bütün bölüklerde vardır.

Bunlar için Ayasofya Camisi yakınında bir fırın yapıldı, ekmekleri orada pişer. Bunların üzerine sekbanlardan bir ambarcı ve bir kazancı tayin ettiler; biri gelen unu tartar, biri ambara koyar. Odun ve un bulup almak için sekbanlardan bir mutemet tayin edildi. Bunların üçer çift fodulaları vardır. Sekbanlara ve başka yerlere verilecek fodulaları saymak için bir sayıcı ve fodula verilen yerleri yazmak için bir yazıcı tayin ettiler, bu yazıcıya küçük kâtip derler. Küçük kâtibin 4 çift, fodula kâtibinin 16 çift fodulası vardır. Sekbanbaşının 40 çift, piyade sekbanların [...] fodulası vardır.

Hünkâr ile av avlarken, ava atla tazı yetiştirmeye adam lâzım olunca, atlı sekbanlar ve bunların atlarına ve kendilerine yetecek 15 akçe ulûfe tayin edildi. Bunlara çorbacı gibi doğru börk giymeyi kanun yaptılar. Bunların atlarına hizmet etmek için sekbanlardan bir hizmetkâr ve hizmetkârlara 4 akçe [...] süvari tayin ettiler. Şimdi onları sekbanbaşılar dağıtır. Sekbanlara er vermezler, acemi-oğlanları hizmet eder. Atlı sekbanların üçer çift fodulaları vardır. Yolları, başsekban olduktan sonra yayabaşı olmak, üç bölük olup yoluyla divan kurmak ve hünkâr sefere gitmeyince sefere gitme-

Salma çuhadarı: Başına tepesi yeşil çuha ve etrafı siyah kuzu derisinden kalpak; sırtına kırmızı “pirpiri”, ayağına siyah şalvar ile kırmızı yemeni giyerdi (solda). Zırhlı (sağda)

mektir. 34 bölükteki erler uzaktaki ava, tazının yetişemediklerine, atla tazı yetiştirirler, bu bölükler bu sebepten kurulup, namlarına atlı sekban dediler, atlı sekban denmesinin sebebi budur.

Rumeli'ndeki tüm koruların idaresi sekbanbaşınıdır. Koruculuk da onun onayı ile verilir, onun tezkeresi ile deftere kaydedilir. O koruların koruculukları hâlâ defterde mevcuttur, yeniçeridirler, kendi ulûfeleriyle korucu olurlar, fazla ulûfe ile olmaz.

Şimdi o koruların hepsi tarla olmuştur, etraftaki köylerin halkı ekip biçer. O vilayetteki koruculardan başka, üç yılda bir, sekbanbaşı tarafından bir çorbacı gönderilip, o köylerin kazancını yirmi-şer bin akçeye kesip, haklarıydı. Şimdi her sene birer çorbacının yirmi-şer bin akçesini alıp, gönderirler; hem sefere gitmez, hem koruda ekin ekenleri, etrafta odun kesenleri saklar. Kuşların içinde uçmaya korktuğu, perili koruda ağaçtan eser kalmayıp, çoğu tarla olmuş, ekilip biçilmektedir, padişahın korucukları virane olmuştur. Sultan Süleyman, Yanbolu diyarına ava çıkıp, av avladığında, o korulardan kimsenin bir ağaç kesmeye yüreği yoktu. O zamandan beri seferler çok olduğundan, padişahlar av ile candan ilgilenmeyip, korular kesilip, yerleri bile tarla olmuştur. O koruların hududu yoklanıp kesilmemesini, ekilmemesini sıkı tembih etmek gerekir, o korulara korucu olanlara da sıkı tembih etmek gerekir. Üç yılda bir, bölükbaşılardan birini o korulara göndermek gerekirse; kanun üzere, bir akçesini almadan göndermek ve koru için çok sıkı tembih etmek gerekir. Sefere gitmediği ona yeter. Orada halktan akçe alıp, ağaç kesmek ve ekin ekmek himaye edildiğinde, hakkından gelmek gerekir ki korular eski haline gelsin. Çünkü korular çok harap olmuştur, nice yıllar çalışmak gerekir ki yerine gelsin. Çünkü toprağın çoğu borç senedi ile mülkiyete verilip, tarla olmuştur. Sekbanbaşılar sık sık değiştiğinden, gönderilen çorbacılar koruların çoğunu kestirip, tarla yapmışlardır, onların da görülmesi şarttır. Bunların böyle koruluktan çıkması, sekbanbaşılardan çabuk değiştirilmelerindendir. Ocak ağaları böyle sık sık değişmekle, hizmet eden etmeyen bilinmedikten başka; *Yarın öbür gün giderim, makam kalıcı değildir bir, iki günlüktür* diye, korkmaktansa; *Bana birkaç bin akçe yeter* deyip, gözden savarlar. Padişahlar av için

o diyara gitmediklerinden, kimden korksunlar? Yüce Hüda insaf versin, Müslümanın beytülmalını korumayı kısmet etsin.

Sekbanbaşılık Ocak'ta başağalıktır. Herkesin üzerinde, baş köşede oturur, divana mücevveze ile girer. Divanda ağanın önüne gelen sofra sekbanbaşuya tayin edilmiştir, yeniçeri ağasının tayin edilmiş başka sofrası yoktur.

Yeniçeri ağasıyla divana giderken; sekban bölükbaşuları, yeniçeri ağa bölüklerinin bölükbaşılarının önünde bile gider ve selamlıkta yeniçeri kâtibinin de üstünde durur. Divandan eve dönerken sekban bölükbaşuları önünde yürürler. Kethüdaları ile kâtipleri divana gitmezler; lâkin Ağakapısı'nda merdiven dibinde dururlar, sonra eve atla giderler, sekbanbaşının önünde gitmezler. Sekbanbaşı kola çıktığında, bölükbaşuları önünde yayan yürürler, kanun budur.

Sekbanbaşılardan başka Hayrabolu kazasında 20,000 akçe arpalık tımarı vardır. Ağa olduklarından beri kullanırlar. Ağa içeriden çıkmaya başladıktan sonra onlara Tuna kıyısında başka arpalık verdiler. Seferde kethüdabey ile birlikte olur. Bütün yamak⁹⁷ yoldaşları o zapt eder. Kethüdabeyin ancak kendi erlerine hükmü geçer, çünkü tuğ sahibi sekbanbaşısıdır. Sekbanbaşından başka yeniçeri serdarlarına İstanbul'dan mehter verilmez ancak serdarlar tarafından, cenk mahallinde, yeniçeri yoldaşların sancağı dibine verilir. O mehterler serdara tayin edilmiş olup, o da yeniçeri yoldaşların sancağı dibine tayin etmiştir, sonradan kanun olmuştur. Mütferrika olduklarında, tuğ sahibi oldukları için baş köşede otururlar, kanun budur.

Yaşlı ve iş yapamaz olanlara oturaklık vermek eskiden zordu, verildiğinde de yarısı 40 akçedir ki onunla verilirdi, o da binde birine verilmezdi. Şimdi 150 akçe ile oturak olur oldular, dilediklerine terakki verip, çoğaltmaktadırlar. Gerek kanuna göre olmuş, gerek kanuna karşı olmuş, kanunu kimler uygulasin? Taze yiğitler padişahın uğrunda can ve başla oynarken, yolları sancak iken emekli olur, padişahın seferini ne yapsınlar? Malları çok, ulûfeleri 140, 150 akçe, keyfedip otururlar.

⁹⁷ Sefere gitmeyenler, kalelerde görevliler.

Yayabeyleri eskiden 12,000 yayayı istihdam ederlerken, sefer olmadığı zamanlarda tersanede hizmet ederler ve seferde serahorluk⁹⁸ yaparlardı. O zamanlar yayabeyliklerinin itibarı yüksek değildi; sonra yayalar kaldırılıp, çiftlik ve tımar bağlanınca itibarlı oldular ve hünkâr da sefere gitmeyince makam da makbul oldu. İstanbul ağaları yayabeyi, sekbanbaşılar sancakbeyi olurken, sancaklar böyle sık sık değiştirilip itibardan düşünce, yayabeyliklerini iki sınıf yapıp, yarısını İstanbul ağalarına, yarısını sekbanbaşılara verdiler, bir ondan, bir bundan olur; yetmiş, yetmiş beş bin akçelik müteferrikalık olmuştur. On iki beyliğin her biri bir vezirlikten geri kalmaz, sefer yok, hizmet yok, o da bir oturluk olmuştur. Onların durumu da aşağıda, yerinde anlatılacaktır.

Sekbanbaşıların yayabeyi olmaları kanun değildir, kanunları sancakbeyi olmaktır. Kuvvetleri ve kudretleri tamdır, gittikleri yerde levant yazmaya güçleri vardır. Bahsedilen kanunların uygulanması lâzımdır.

⁹⁸ Serahor: Amelelik, inşaat, ordunun ağırlıklarının taşınması gibi ağır işleri yapanlar.

BEŞİNCİ KISIM

OCAK AĞALARI

**Sekbanbaşının ağalıktan alınıp, ağanın saraydan tayin edilmesi kimin zamanında olmuştur?
Seksoncubaşı, zağarcıbaşı, turnacıbaşı, atlı zağarcı, yaya zağarcı, yeniçeri kethüdası, başçavuş, kethüdayeri, muhızırbaşı, haseki, deveci, solak, solakbaşı, kethüda, odabaşı, müteferrika, yayabaşı, bölükbaşı ve diğer ocak ağaları kimdir, bunların yolları ve ulûfeleri nedir?**

Eskiden beri ağalık sekbanbaşılardır. Sonra Sultan Bayezid Han zamanında, ağalık ile sekbanbaşılıkta bulunan Bayezid Ağa'nın ayartması ile divanda yeniçeri yoldaşlardan uygunsuz bir durum meydana geldi. Sorulup, kabahatin ağada olduğu anlaşılmıca, divanda boynu vuruldu. Padişahın kendi verdiği terbiye ile içerde yetişmiş olan silâhdarlarına ağalık verilip, saraydan çıkardılar. Boynu vurulan ağanın İstanbul'da [...] civarında, inşaatı bitmemiş bir mescidi bulunduğu padişaha arz edildiğinde; ruhu için tamamlattırıp, imam ve müezzine Şehremini'nden ulûfe tayin etti, hâlâ namaz kılınır.

Padişah, içerden çıkan ağaları davet edip, din ve devlete lâyük olan nasihatı yaptı. Ağa yapılanlara, önlerinde divan kurmak için bölükbaşılar ve bölükler lâzım olunca; Ocak ağalarıyla görüşerek,

sekbanların 34 bölüğü gibi, 61 bölük kurup, ellışer er tayin etti. Hizmet etmiş birer ihtiyar yoldaş bunların üzerine onar akçe ile bölükbaşı, odabaşı ve vekilharç tayin edildi. Bu bölükleri ağa için kurduklarından, namlarına *Ağa Bölüğü* dediler. Bunlar için Eski Odalar yakınında 21 bölük tayin edilip, yerleri dar olduğundan çardaklar yapıldı. O odalar yapıldıktan sonra 61 bölükten biraz eri ete koyuverir⁹⁹ gibi koyuverip, o erlerden odaya önce giren yoldaş kaçınıcı odadan ise, o odanın adı o olmuştur. İlk defa odalar inşa edildiğinde de böyle olmuştur. Bu sebepten odaları sıravardı değildir; 1. Ağa Bölüğü ile 21. aynı yerededir, bu yüzden dağınıktır. Bu odalar ağalara aittir. Ağanın hizmetine bunlar tayin edilir. Bunlardan kolluk edenlere çuhadarlık ve seraser kuşaklı gediklik vermeyi kanun yapıp, sekbanlardan verilmesini kaldırdılar. Bunlarda er az olduğundan, aralarında 20 akçe mukarrer tayin edip, 3 ayda bir kethüda buçuğu gibi ortalıkda devrederdi; şimdiki gibi her odanın bir akçesi yoktu ki her 3 ayda bir dağıtılsın.

20'nci hariç diğer ağa bölükleri Yeni Odalar yakınında inşa edilmiştir. 1'inciden 41. Ağa Bölüğüne varıncaya kadar yeni odalardadır; 41'inciden 61'inciye varıncaya kadar Eski Odalar'dadır; ancak 54. Ağa Bölüğü ki talimhanecilerdir, sonra Yeni Odalar'a kalkmıştır, ayrıntısıyla beyan edilecektir.

Eskiden yeniçeri kethüdalarının tayin edilmiş odaları yoktu. Başyayabaşı, bulunduğu odada kethüda olurdu. Sonradan ağa bölüğü kurulunca, 1. Ağa Bölüğünü kethüda odası tayin edip, kendisine mahsus yaptılar; her kim kethüda olursa o odaya olur ve eski âdet üzere 60 akçe ile olur. Divana çorbacı üsküfö ile gelir, turna teli yerine balıkçıl takar. Kethüdalar ağanın hizmetkârıdır. Ağakapısı'na geldiğinde selama durmaz, ağa ile Kapı'ya bile iner. Divanda ayakta durup hizmet eder; kapıda, merdiven başında durur; işi olanı görür, ağa ile buluşmak isteyeniyi buluşturur, kanun budur. Başçavuş ve diğer çavuşlardan kim varsa önüne düşüp, evine götürürler. Evinde dahi davaya bakması gerekirse, getirтип bakar. Bütün Ocak'ın zabitidir. Gerçi sekbanbaşı kethüdanın üstündedir

⁹⁹ Bakınız EK.

ama bütün çorbacılar, odabaşılar, hepsi kethüdabeyden korkar. Görevden alma ve atama onun onayı ile olur. Bu yüzden kethüda-beyin kazancı yüksektir. Bütün kulun kethüdasıdır. Bu sebepten kethüdalık, sekbanbaşılıktan kazançlıdır.

Taşrada ve İstanbul içindeki bütün kollukları kethüdabey verir ve vergileri kethüdabeyin arpalığıdır, o alır. Kollukların vergilerini almak için kethüdabeyin saraçları kimler ise eskiden beri onlar tayin edilmiştir. Bunları yazıp defter etmeye ve mektup yazmaya bir de kâtip tayin edilmiştir. Bu kâtiplik gedik değildir, kethüda odasından başka odadan olur lâkin kethüda odasından olması iyidir zira verilecek kolluk hangisidir, hangisi değildir bilir; kaldırılmış kollukları vermez çünkü bilmez, edeyim demeye gücü olmaz. Bu sebepten başka yerden ehil olmayan kâtip olmasındansa kethüda-bey odasından olması gereklidir.

Saraçlık ise gediktir, kethüdabey odasından başka odadan olmaz.

Kethüda odasında dört gedik vardır. Bunlar eskiden beri ağa gedikleri gibi seraser kuşak kuşanagelmıştır lâkin ağalar saraydan tayin edilip, sekbanbaşılar ağalıktan alındıktan sonra kethüdabey kollukçuları ile ağa kollukçuları seraser kuşak kuşandıklarından, aralarında fark olması için seraser kuşaklarını çıkarttılar. Kim bu dört gedğin birine dahil olsa, o günden itibaren seraser kuşaklı gediklilerin birinden addedip, ondan sonra da bölükbaşı olmayı icat ettiler.

O dört gedğin biri odabaşıdır, yüklüksüz keçe giyer. Biri vekilharçlıktır, yüklüklü keçe giyer. Diğer ikisi de kethüdabey saraçlığı ile çuhadarlıktır, bunlar da yüklüksüz keçe giyerler. Ama başmüteferrika ve küçükmüteferrika yüklüksüz keçe giymezler ancak odabaşı, saraç ve çuhadar giyer, başkası giymez, kanun budur.

Başmüteferrikanın yolu vekilharçlık veya çuhadarlıktır, hangisini dilerse seçer, seçmekte serbesttir. Vekilharç olduktan sonra artık saraç olmaz, çuhadar olduktan sonra artık odabaşı olmaz, kanun budur.

Saraçın ve odabaşının yolu bölükbaşı olmaktır, zağarcı ve sekban dahi olur.

Şimdi yüksek ulûfe ile korucu olurlar. Böyle güçlü, kuvvetli âdemler korucu olduktan sonra âciz olanlardan seferde ne erlik ge-

lir? İster kethüdabey odabaşısı olsun, ister diğer odabaşılar olsun, korucu yapmamak gerekir. Saraç olanları da korucu yapmamak gerekir, yoluyla sefere lâzım olacak gediklerden vermek gerekir.

Saraçların hizmeti, kethüdabeyin verdiği kollukların vergisini almaktır. Kolluk isteyen yoldaşı kethüdabeyle buluşturmak; kolluk isteyen âdem nicedir, kolluk istemeye hakkı var mıdır, oda hizmeti yapmış mıdır, yapmamış mıdır; odabaşısını davet edip, araştırdıktan sonra ona göre kethüdabeye çıkarmak, ondan sonra kolluk verdirmek gerekir. Kethüdabey sefere gittiğinde; mührü onda durur, kethüdabeyin vekilidir, mektuplarını o mühürler, bütün kollukları o verir, kanun budur. Kethüdabey burada iken kulluğa gitmesine kimse karışmadığı gibi, kethüdabeyin olmadığı zamanda da saraca kimse karışmamalıdır ama şimdi bazı kimseler kunnusuz olarak karışırlar, yasaklamak gerekir.

Kulluğun 85 akçe vergisi vardır. Yetmiş kethüdabeyin, onu saracın, beşi kolluk kâtabinindir. Bu vergi, 3 ayın vergisidir. İstanbul içindeki kolluklar 3 aylığına verilir, taşradaki kolluklar 9 aylığına verilir. Dokuz ayda 3 kuruş ile 15 akçe alınır. Otuzu saracın, on beşi kâtabin, kalanı kethüdabeyin olur.

Kulluğu rüşvetle vermemek gerekir. Vergileri ile anlatıldığı şekilde vermek gerekir. Şimdi kollukların iyilerinin hepsini satarlar, rüşvetle satarlar ancak kollukçularına satmazlar. Bu bir büyük uydurma icattır. Saraç olanın çok doğru adam olması gerekir. Kethüdabey bütün kulun zabitidir. Onların dürüst olması lâzım değil şarttır. Eski kanunu gözlemek gerekir. Kollukçuların çok olmaması gerekir. Şimdi kethüdabeyin önündeki kollukçular bir kaleye hücum etseler, kaleyi alırlar. Taze delikanlı yiğitler kulluğa gittiklerinde ne yaparlar? Kollukçu olan yiğitlerin ihtiyarca ve hizmet görmüş âdemler olması gerekir. Hem şimdiki gibi fazla olmaması gerekir ki alıp, başkasına satmasınlar. Kulluğu satmamak gerekir, zira kolluğun rüşvetle verilmesinde çok zarar vardır. Onlar kolluğu akçe ile alınca, kendisinin verdiği akçeyi çıkarmaktan başka kâr etmek isteyince fukaranın elbisesini, yükünü zorla aldıktan başka gece geç kalan âdemi eğer şarap içmiştir, eğer içmemiştir, eğer sarhoştur, eğer sarhoş değildir soyar. Kulluğun tazelere verilmesinde

zararın çok olduğu muhakkaktır. Her biri anlatılan şeyleri yaptıktan başka, odalarında sevgilileri ile oturup, günah, zina, ahlâksızlık yaparlar. Subaşı, asesbaşı ve kendi ağaları bile odalarını basamaz diye herkesin gözü önünde şarap içtikten başka belki zengince kadınları dahi elbiseleri için öldürüp, deryaya atarlar. Yasaklamak gerekir. Bunların hepsi taze âdemlere rüşvetle kolluk vermekten kopar. Kulluğu ne akçe ile ve ne de dilekçi ile vermemek gerekir ki fakirler korunsun, yoksa onlar fakirleri incitirler.

Kolluk, kethüdabeye hizmet eden ihtiyar yoldaşlarıdır. Onun da odabaşının izni ile kulluğa başlaması gerekir.

Divanda ve kolluğa müracaat edenlerin divandaki yolu; yaya-başılar sağda ve ağa bölüğü solda durur, sekbanlar bölüğü yaya-başıları ile durur.

İstanbul içindeki kolluklar 3 ayda, taşradakiler 9 ayda bir yenilenir. Evvela başkollukçu olana verirler. Önce yayabaşılar alır, sonra ağa bölüğü alır, bir onlar, bir bunlar alır, kanun budur. Kolluklar tamamlandığında, geriye kalan gelecek nöbette alır. İstanbul içindeki kapı kolluklarının biri kethüdanın, biri başçavuş odasıdır, birer yoldaş verirler. Sekbanbaşının ve yeniçeri kâtibinin kollukları vardır. Zağarcıbaşı, seksoncubaşı, turnacıbaşı ve diğer Ocak ağalarının tayin edilmiş kollukları yoktur. Sekbanbaşınıki Sarmaşık kolluğu ve Karagümrük kolluğudur. Yeniçeri kâtibinin, masdariyye¹⁰⁰ ve İzmir kantarı kolluklarından biridir. Bunlar vergi ile verilir. Ama sekbanbaşının ve yeniçeri kâtibinin adamlarının satmaması gerekir. Kethüdabey kolluğu satarak vermeyince onlara da kethüdabey tarafından *Satmayın* diye tembih etmek gerekir ki aldıklarında kollukları kimseye satmasınlar. Eğer sattığı anlaşılırsa, başka kollukçuya verip, sattığını zorla kaldırmak gerekir. Kolluk satmak kanuna aykırı olduktan başka zararı çoktur zira kolluğu akçe ile alan, iyilikten ötürü almaz, verdiği akçeyi adam soyarak çıkarır. Kulluğun satılmaması lâzımdır. Kolluk vermek lâzım gelirse, taze oğlanlara vermemek gerekir, babayığitlere vermek gerekir ki onlar da gittikleri yerde kolluk ne ise yerine getirsinler

¹⁰⁰ Gümrük vergisi.

çünkü kolluk beklemek zulmü gidermektir yoksa zulüm etmek değildir. Zulüm yaptıkları anlaşılırsa, eceli gelmiş demektir, daha vadesi gelmediyse, kolluğu kaldırmak gerekir.

Taşradaki kolluklar dokuzar aylığına verilir. Dokuz ayda 180 akçe kethüdabeyin, 30 akçe saracın, 15 akçe kethüdanın kâtibinin olur, kanun budur. Bundan fazla akçe almamak ve 9 aydan önce almamak gerekir. Kolluk kaldırılıp, kaldırıldığına dair kethüdabeyden mektup ve padişah emri alınan kollukları isteseler dahi vermemek ve istenilmeyen yerlere yasakçı göndermemek gerekir, kanun budur.

Beşinci Ağa Bölüğü başçavuşa tayin edilmiştir ama başçavuşun kadimden odası yoktur zira o zamanlar tüm kulun çavuşu sekbanlar çavuşuydu. Sonra ağalar saraydan çıkınca, onlardan alıp, ağa bölüğünden çavuş tayin edip, oda lâzım olunca, 5. Ağa Bölüğü'nü çavuş odası yaptılar. Rütbesini bölükbaşı yapıp, 30 akçe ile çavuş tayin ettiler. Tüm yeniçerilerin, yayabaşlıların ve bölükbaşlıların, kethüdabeyin altında bir zabiti de budur. Merdivende durur, oda-başlıları çağırır, davası olanı merdivende durup kethüdabeye bildirir ve ağaya çıkarır; kethüdabey yerinde olmayınca kendisi ağa ile buluşturur.

Orta çavuş yeniçeridir. Ortaçavuş, odabaşlıları merdivenden çağırır, divana gittiğinde yeniçeri yayabaşlıları gibi üsküf giyer ama süpürge sorgucu takmaz ancak turna teliyle kuka giyer, yayabaşlılardan süpürge sorgucu eksiktir.

Oda kethüdaları da bu üslûpta giyerler ama onların üsküf ü yoktur. Bu da kethüda gibi divanda hizmetkârdır. Ağakapısı'nda duayı da bu yapar. Yolda ortaçavuş bangır bangır bağırarak selam verir, başçavuş dua eder, kanun budur. Kethüdabey yerinde olmazsa, kethüdabeyin işini bu görür. Bu da ocakta iyi bir makamdır.

Sonra yeniçeriler çoğalıp, çavuşluk itibar bulup, Sultan Selim oğlu Sultan [Üçüncü] Murat Han zamanında, Acem diyarı fethedilip, Tebriz kalesi ele geçirilince başçavuş ulûfesini yeniçeri yayabaşlıları payesi ile 20 akçe yaptılar. Başçavuş olduğu gün yayabaşlılar arasına dahil olur, eskiliği o günden itibaren sayılır, bu ise eski kanun değildir.

1. Mumcu, 2. Çorbacı, 3. İmam, 4. Orta çavuş, 5. Harbeci

Çavuşun bir yeniçeri kâtibi olur; odabaşları davet eder, bazı işleri Ocak'takilere o bildirir. Çarşamba günü, ortaçavuş ve küçükçavuş ile mum dağıtmaya o gider, sonra kethüdabeye bildirir. Yeniçeri tüfek atmaya meydana gittiğinde, bu da selimi sarık ile gider. Orta Cami'de tembih yapmak lâzım gelse tembihe o gider. Ocak'ın bir zabiti de budur. Çavuşluk eskidir.

Ocak'taki ağılıkların biri de kethüdayeri beyliğidir. Kethüdayeri, Sultan Bayezid Han devrinde çıkmıştır. O zamanlar kethüdabeyi Donanma-yı Hümayûn'daki yeniçeri yoldaşların üzerine serdar yaptıklarında, vakitli vakitsiz Ağakapısı'na gelen şikâyetçileri ve bazı iş sahiplerini ağa ile buluşturmak için kethüdabey yerine Ağakapısı'nda birisi lâzım olunca; kethüdabeyin yerine başbölükbaşını kethüdayeri tayin ettiler, onu da eski bölükbaşılar gibi kendi ulûfesi ile kethüdayeri yaptılar. Eskiden beri ulûfeleri onar akçedir. Sonra başçavuşun ulûfesi 10 akçe iken 20 olunca, kethüdayeri de 20 yapmıştır, hünkârın bundan haberi yoktur, kendi aralarında yapmışlardır, hâlâ ulûfeleri yirmişer akçedir. Kethüdanın yerine Ağakapısı'ndaki hizmeti gördüğü için adına kethüdayeri dediler. Kethüdayerilik başbölükbaşılıktan olur. Divana giderken ağayı ata bindirir, sağına kendisi, soluna başbölükbaşı yanaşır, biraz gittikten sonra kethüdayeri geri kalır, atına biner. Ondan sonra ağanın sağına başbölükbaşı ve soluna onun altında olan yanaşır, kethüdayeri ata binip, ardında gider. Sarayın kapısına yakın yerde atından iner ve divana varıncaya kadar ağanın yanında yürür. Ağanın kapısına gelince yanına yanaşır, merdiven başında indirir, kanun budur. Kethüdayerinin bir görevi de bütün gün, akşam oluncaya kadar, Ağakapısı'nda durup, geleni ağa ile buluşturmak, gereken hizmeti görmek, davası olana birer yoldaş gönderip getirtmek; kârhanelerdekileri, Ağakapısı'ndaki kollukçuları, seraser kuşaklı gediklileri idare etmek, suçu olan gediklileri başçavuş ile kaldırmaktır. Eğer kethüdabeyin kendisi yerinde ise o hepsinden üstündür, o idare eder. Ağa ziftçilerinin yılda beş yüzer akçe zift akçelerini o toplar, defteri ondadır, ölen ziftçilerin gediklerini de o verir. Ağa kilerine ve ağanın gemilerine bakar. Merdiven hizmeti onundur; ağaya çıkmak, ağaya durum bildirmek, onun onayı olmadan olmaz.

1. Bayraktar, 2. Ağa nöbetçisi, 3. Saka, 4. Odabaşı

Kethüdayerinin yanına bir kâtip lâzım olunca, yeniçeri yoldaşlardan birini kâtip tayin edip, ziftçilerin defteri ile ağadan etrafa yazılacak mektupları onun yazmasını kanun yaptılar, hâlâ böyledir, ona kethüdayeri kâtibi derler. Ağadan yeniçeri serdarlarına gidecek mektupları, beytülmal alımı ve etrafa gönderilen şikâyet mektuplarını o yazar, ağa mühürler, kanun budur. Mektup yazılıp, mühürlense, kolluk ve serdarlık mektuplarından başka mektuptan akçe almamak gerekir, şikâyet mektubundan almak hiç kanun değildir; şimdi hepsinden aldıktan başka, birer altından aşağı almazlar; bu da yasaklanacak, uydurma icattır. Kâtipliğin yolu sekbanlar kâtibi olmaktır. Ulûfesi yeniçeri ulûfesidir. Kethüdayeri ile aynı yerde otururlar ve onun onayı olmadan mektup yazmazlar. Sefere giderken yüklüksüz yeniçeri keçesi giyer. Kethüdayerinin giydiği çorbacı keçesidir, ardındaki sorgucu balıkçıdır. Yolu, eskiden beri ağa muhızrlığı veya yayabaşılıktır, şimdi birdenbire hünkâr hasekisi veya deveci olurlar, bu ise kanuna karşıdır. Yayabaşı olduğunda da herkesin altında durur. Şimdi ise kethüdayeri olduğu günden yayabaşı olmuş olur, eskiliği de o günden başlar, bu da yasaklanacak, uydurma icattır, kanun değildir.

Ocaktaki makamların biri de muhızırbaşılıktır. Kethüdayerilikten olur. Bunun da ulûfesi eskiden beri 10 akçedir. Şimdi o da başçavuş ve kethüdayeri gibi yirmi beşerli olmuştur. Kethüdayeri gibi bunun odası da tayin edilmiş değildir, bulunduğu odada olur, bu da Sultan Bayezid Han zamanında olmuştur. Bunun görevi daima vezîriazam kapısında durmak, yeniçerilerden davası olanı paşa ile buluşturmak, Paşa Kapısı'ndaki durumu ikindiden sonra gelip ağaya bildirmek, ağanın işini paşaya, paşanın işini ağaya getirmek, paşa ile kola çıkmak, yeniçeriden biri kolda edepsizlik ederse sorup odasına göndermek, yeniçerilerden bölüğe çıkanların tirkeş paralarını, at paralarını alıvermek, etrafa gidecek padişah emirlerini göndermektir, bunun için tayin edilmiştir. Bunlar da çorbacı keçesi giyer, ardındaki sorgucu balıkçıdır. İstanbul içindeki mahkemelerin kolluğu muhızırbaşılardır, ona kethüdabey karışmaz. Yolları eskiden beri yayabaşılıktır; şimdi deveci ve haseki olduktan başka birdenbire turnacıbaşı yaparlar, kesinlikle kanuna karşıdır. Kısa zamanda turnacıbaşı ve seksuncubaşı olur, sonra kethüdabey

olur. Beri taraftan nice sene yayabaşı, deveci ve haseki, ondan sonra turnacıbaşı olmayan, yolu ile olmaz, bunun da uygulanması lâzımdır. Muhzırlıktan yayabaşı olmak kanun iken birdenbire turnacıbaşı olmak kanun dışıdır, olmaması gerekir.

Muhzırlar ağa ile divana gitmezler, paşa ile giderler. Paşaların yanındaki tüfenkçiler ve mataracılar muhzırın onayı ile atanır, kanun budur. Bu da Ocak'ta büyük bir makamdır. Sefere serdar olduklarında, bir vekil bölükbaşı muhzır tayin edilir, oradaki paşaya hizmet etmek içindir, tayin edilmiş gedik değildir; o arada boşalmış bir devecilik düşerse alırlar, düşmezse yine bölükbaşıdır, yerinde durur. Bunlar vekil yayabaşılardan olmaz, bölükbaşılardan olur.

Bölükbaşılardan bir tayin gedik de talimhanecibaşıdır, odası tayin edilmiştir. Aşağıda, yerinde beyan olunur.

Bir gedik de ağa kayıkçılarıdır. Bu da ağa bölükbaşılardan biridir. Ulûfesi 10 akçedir. Bölüğü 56. Ağa Bölüğü'dür. Odaları bellidir. Bölükbaşılı odabaşılıktan olur. Onların işi yeniçeri ağasının kayığını çekmek, çorbacılarının işi kayığın dümenini tutmaktır; bu hizmetten dolayı ağa sefere gitmezse onlar da gitmez. Bu hizmetin karşılığında aşağı muhtesib çardağını beklerler, kazançları onlarındır, başkasına vermezler. Bu da eski değildir, ağalar içeriden çıktuktan sonra olmuştur, hâlâ öyledir. Yolları diğer bölükbaşılar gibidir.

Bölükbaşılardan hizmetlerinden biri de asesbaşılıktır. Bunun odası tayin edilmiş değildir, herhangi bir odada olur. Görevi, ağa eliyle tutulan kimseleri hapsetmektir. Subaşılar ile idama ve baskına bile giderler. İstanbul içindeki hapishaneleri o idare eder, yeniçerileri birer kuruş vergilerini almadan vermez. Asesbaşılık makam değildir, bir hizmettir, rütbe dahi değildir.

Ağa ile hizmete ve kola çıkanlardan başçavuşun, kethüdabeyin, kethüdayerinin, muhzırbaşının, ortaçavuşun, küçükçavuşun, asesbaşının kapı kethüdaları vardır; birer yeniçeridir, ağasının kapısında yatar, kalkar, hizmet olursa haber verir, şimdi bunların dahi kapı kethüdası vardır.

Ağa bölükbaşılı toplam 60¹⁰¹ bölüktür. Birincisi kethüda odasıdır, o bölükbaşı değildir, kalanı bölükbaşıdır. Gerek çavuş,

¹⁰¹ Kethüda ile beraber 61 bölüktür.

gerek kethüdayeri, gerek muhızırbaşı hepsi bölükbaşılardan sayılır, rütbeleri bölükbaşı rütbesidir. Bölükbaşılar da eskilikleri ile kethüdayeri olurlar. Divanda ve kolda eskilik ile yürürler, yenileri önde yürür, eskileri geride ağaya yakın yürüyenlerdir. Görevleri yoluyla vermek gerekir. Kethüdayeri ve muhızır olmak gerekirse, eskilik ile vermek gerekir. Yolu ile verilmeyince adalet olmamış olur. Bunların yolu yeniçeri yayabaşılığı ve acemioğlanı yayabaşılığıdır. Bunların görevleri; İstanbul'da asesbaşı olmak ki bunlar Galata'daki asesbaşılık ile Küçük Karaman'daki kolluktur; sefere giden serdarlara muhızır olmak, seferlere sakabaşı olmak, yeniçeri ağalarına otağcı olmaktır. Bunlar eskiden beri bölükbaşılardır, yayabaşılarla mahsus değildir; bazı müşterek olanlar da vardır, yayabaşılarda anlatılacaktır.

Yayabaşılar toplam 101 cemâattir. Sekbanbaşı, hasekiler, seksoncubaşı ve zağarcıbaşıya yayabaşı denmez ancak namları büyük yayabaşılardan sayılır. Yayabaşılar ve deveciler bir anılır, toplam 101 kişidir. Bunlar eski Ocak'tır. Ulûfeleri 24 akçedir. Taktıkları süpürge sorgucu ve ardındaki turna telidir. Yolları başıyayabaşı olunca kethüdabey olmaktır. Sonra turnacıbaşılık, seksoncubaşılık, zağarcıbaşılık, hasekilikler ve devecilik ağalıkları ortaya çıkınca önce deveci olmayı yol yaptılar, yolu budur. Bir yolları da 25 akçe ile bölüğe çıkmak veya saygı gösterilirse çavuş olmak, kahredilirse dizdar olmaktır; sekizinci kısımda ayrıntısıyla beyan edilecektir. Bunlar da yoluyla başıyayabaşı sonra deveci olur. Taktıkları turna telidir, balıkçıl da takarlar. Başıyayabaşılikten, kethüdayerilikten ve sekbanlar kâtipliğinden, acemi kâtipliğinden, muhızırlıktan ve başçavuşluktan çıkan balıkçıl takar. Şimdi devecilikten atılıp, kanuna karşı tekrar yayabaşı olup Ocak'a giren dahi balıkçıl takar, kanun değildir ki çıkan Ocak'a geri gelsin.

Bunların görevi; dörder yayabaşı ve dörder bölükbaşı, her gece kola çıkmaktır ama deveciler çıkmazlar. Yayabaşılar gündüz ve bayramlarda deveciler, hasekiler ve sekbanlardan sekbanbaşı ile kola çıkarlar, kanun budur ancak yeniçeri ağası ile kola çıkmazlar, başka kola çıkarlar çünkü bunlar da ağadır.

Bunların 4, 5 eskisi tüfenkçilerin üzerine tüfenkçi başı olur. Onların görevi tüfek yaptırmaktır. Onlar kola çıkmazlar. Eskileri baş-

yayabaşı olur. Onlar da balıkçıl takagelmemişlerdir. Bunların bir görevi de pabuç kesiciliğidir. Bulduğu âdemi sorgulayıp, yeniçeri olmayanın pabucunu kesip, yakasını kesip,¹⁰² dövmektir. Bir hizmetleri de yeniçeri beytûlmalını alıp satmaktır. Odabaşısı ile bir yoldaş gönderip, etraftaki beytûlmalı getirtmek, müfredat kâtibi olan şâkird ile yazıp, Efendikapısı'ndaki beytûlmal sandığına koymaktır. Beytûlmalın toplanmasına çok dikkat etmek gerekir.

Tüfenkçilerin hazine tüfeğine dikkat etmeleri gerekir. Şimdi tüfekleri yapıp, satarlar, hazineyi gözden savarlar. Hem padişahın ulûfesini yerler, hem tüfek masrafını noksansız alırlar. Tüfenkçi çorbacıların, o bölüğün tüfenkçilerine devlet malı tüfeği şahıs malı tüfek gibi iyi yaptırmaları, devlete tüfek yaptırmadan şahsi tüfek yaptırtmamaları gerekir. Şimdi ise şahısların tüfeğini yapıp, devletin tüfeğini gözden savarlar. Şimdi hazineden tüfek de vermezler. Eskiden kapıya yeni çıkana tüfek verirlerdi, onlar da seferde kullanırlardı, hazine damgalı olduğundan satılmazdı ve özel tüfekten iyiydi. Üç, dört yılda bir, yayabaşılardan veya bölükbaşılardan birini gönderir, şehirlide ve hünkâr kulu olmayanda hazine tüfeği bulurlarsa alıp getirirlerdi, hünkâr kulu olmayana kullandırmayıp hazineye verirlerdi. Sefer olduğunda, defterle odadan odaya dağıtırlardı. Şimdi oradaki tüfenkçiler, padişahın bu kadar ulûfe yerler, tüfek yapmazlar. Yeniçeri tüfek almadıysa tüfenkçilere de ulûfe vermemek gerekir, eğer verilirse tüfekleri de eskiden olduğu gibi vermek gerekir.

Beytûlmala da çok dikkat etmek gerekir. Ağaların masraf fazlasını, kethüdabeyin, başçavuşun, diğer Ocak ağalarının masrafını gözetmek gerekir. Üç ayda bir, falan yeniçeri ağasının zamanında ve falan beytûlmalcının zamanında bu kadar akçe vardır diyerek eskiden olduğu gibi bir kırmızı, bir sarı keseyi dizip, divanda teslim etmek gerekir. Şimdi 40,000 er var, asla ne gayret var, ne akçe var.

Tırnakçı Hasan Paşa:

Padişah yeniçeri beytûlmalını bana bağışladı.

¹⁰² Birisinin pabucunu, yakasını, sakalını, fesinin püskülünü kesmek o kişiye ağır hakaretti.

dedi diye, o zamandan beri ağalar beytûlmala dikkat etmez oldular. Bu konuya dikkat edilirse padişaha çok hazine kalır, dikkat edilmesi şarttır; yeniçeri kâtipliği ve defteri beyan edilirken anlatılacaktır. Beytûlmalcılık yayabaşılardan ve devecilerden olur, hasekilerden de olur ancak bölükbaşılardan olmaz.

Yayabaşılardan bir hizmeti hamamı beklemektir. Sultan Hamamı'nı¹⁰³ nöbetle beklerler ki kavga olursa önlesinler. Bu yüzden yeniçeri arasında yayabaşılara hamamotçu diye takılırlar:

Hamam kapısında hamam otu satarsınız!

derler. Onlar da, ağa bölükleri sürekli olarak ağanın önünde hizmet ettiği için:

Süpürgeciler!

derler. Bu, aralarında bir şakadır. Şimdi o hamamların hepsi bakımsız kaldı. Gerçi bu latifeler görünüşte ayıp laflardır ancak yeniçeri yoldaşlar seferde bu şakayla birbirlerini gayrete getirerek cenk ederler:

İşte hamamotçular böyle erlik ederler!

Onlar da erlik ettiklerinde:

İşte süpürgeciler de böyle erlik ederler!

derler. Bu şakanın ağa bölüğü ile yayabaşılardan arasında bu derece faydası vardır lâkin şimdi Ocak'a pislik girdiğinden ne şaka kalmıştır ne birbirine gayret vererek cenk etmek kalmıştır. Yüce Hüda'dan hemen muradımız budur ki eskisi gibi Ocak ihya edilip, eski kanunlar uygulansa.

Yayabaşılardan bir hizmeti de seferlerde hazine bekçiliği ve kalelerde nöbetçi olmaktır. Tayin edildikleri nöbetçiliklerde bölükbaşılardan

¹⁰³ Haseki Hürrem Sultan Hamamı; Ayasofya Camisi'nin karşısındadır.

ların üzerine baş olurlar, bölükbaşılar onlara yamaktır. Bazı yerlere nöbetçi olduklarında, sekbanlar bölükbaşılar da gider. Anavarin'e, Azak'a ve Özi'ye sekbanlar bölükbaşılar gider. Kendi odalarından başka yerden yamak vermek kanun değildir ancak 34. Sekbanlar'dan verilir ama yayabaşılara, ağa bölüğünden ve yayabaşılardan verilir; bölükbaşılara da yayabaşılardan ve bölükbaşılardan verilir. Yılda birer ulûfeciklerini yerler; buralara 100 kişiden biri gitmez. Bu kaleler Rodos, Moton, Koron,¹⁰⁴ Dirac¹⁰⁵ ve bunlar gibi nöbetçiliklerdir. Bunlar sefer olalıdan beri kaldırılmıştır; ancak sınır kaleleri kalmıştır ve bunlara 150 kişiden fazla vermek kanun değildir.

Bunların ulûfelerini hep beraber hesaplayıp göndermek gerekir. Şimdi ise ulûfeleri odalarında çıkar; çıkın bağlayıp, içine ayarı bozuk kuruşlar ve eksik akçe koyarlar. Eğer sekbanlardan ise kethüdalar kendi erlerinden ve kâtipler de kendilerinden yamak yazıp, o yoldaşa *Nöbetçisin* diye ulûfe vermezler, nöbetçi olan çorbacıya da vermezler, ortalıkta yerler. Eğer yayabaşılardan ve bölükbaşılardan nöbetçi olursa kethüdabey, başçavuş, kethüdayeri ve muhızırbaşı, ulûfeleri göndermezler; kendi erlerini yazıp, onlara dağıtırlar. Ne ere verirler, ne çorbacılar gönderirler, kendileri yerler. Günde birer akçe nafakaları vardır, eskiden yarısını gönderirlerdi; şimdi padişahтан eksiksiz alınır, onlara bir akçe gitmez, aralarında taksim edilir. Tüm bu nöbetçilikler ve yukarıdan beri anlatılan kollukların hepsi akçe ile verilir. Eğer ağaya ve Ocak ağalarına gelen kumaş, donluk çuha, peşkeşler varsa onları dahi alırlar. O peşkeşlerden başka aldıkları rüşveti de hemen kaldırmak gerekir.

Şimdi bu nöbetçiliklerden Rodos, Azak ve Özi kalmıştır. Kalanına da sefer olalıdan beri yayabaşı gönderilmez olmuştur, sefer tamamlandığında geri gönderilir. Rumeli'nde Golos, Rodosçuk, Esne, Midilli ve Hotun gibi tayin edilmiş kolluklar vardır. Sefer yoksa, halk isterse, birer çorbacı göndermek kanundur. Şimdi ise sefer olalıdan beri sekban, zağarcı ve korucu sefere gitmediğinden, halk

¹⁰⁴ Anavarin, Moton ve Koron, Mora'dadır.

¹⁰⁵ Arnavutluk'ta.

gerek istesin, gerek istemesin akçesini alıp, gönderirler. Bunun gibi âdet olmayan nice yerlere de yeniçeriye sefere sürsün diye, vilayet yıkmaya, çorbacı namı ile korucular, zağarcılar, sekbanlar gönderip, vilayeti yıkmaya yürürler. Bunların hepsinin yasaklanması lâzımdır. İsteyenleri varsa, halkın isteği üzerine, birer ihtiyar zağarcı ve sekban akçesiz verip göndermek gerekir ve onda da kolluktan başka şimdiki gibi beytülmal almamak ve teftişe karışmamak gerekir çünkü zararı faydasından çoktur. Nice yabancıların gelen zağarcıya akçe vererek yeniçeri kılığında gezmesine dikkat etmemekle âlemin düzenini bozmamalıdır, yeniçeriden halkı inciten varsa, arz etmelidir. Bunların hepsi yayabaşların görevidir lâkin sefer olup, onlar burada olmayınca, bunlara vermek lâzım gelirse, akçesiz vermek gerekir. İstanbul'daki Büyük Karaman, Küçük Pazar, Hoca Paşa ve bunlar gibi kolluklar da yayabaşlar ile bölükbaşlarıdır, onlar bekler; sefer olduğunda sekban, zağarcı, solak ve korucu da bekler. Gerçi korucuların beklemesi kesin kanuna karşıdır ama verilirse, şimdiki gibi rüşvetle vermemek gerekir ki onlar da halkı üzmesinler.

Seferdeki ve İstanbul'daki meydan çorbacıları hep yayabaşlardan olur, bölükbaşlar karışmaz. Bütün yeniçerinin üzerinde olan onlardır, bu da bir hizmettir. Bunu dürüst yayabaşların birine vermek gerekir ve şimdiki gibi rüşvetle vermemek gerekir. Kendisinin tayin edilmiş 2 koyunu vardır, başka tavırda hareket etmemesi gerekir, akçesiz verilirse o da tecavüz edemez. Seferde meydan çorbacısı olan orduyu Hümâyûn'u da gözetir.

Mahfeci¹⁰⁶ olan çorbacının işi; askerine göre birkaç katar deveye mahfe yükletip, hasta olanları bindirip, iyileşinceye kadar deve üzerinde mahfe ile götürmektir, yaralıları da böyle götürür.

Yayabaşların bir görevleri de kalelere kapanmaktır. Eğer ağa ise, devcilerden veya diğer Ocak ağalarından ise yamağı olur. Diğer yayabaşlar ve bölükbaşlar kendi erleri ile kalır, nafakaları ve zahireleri verilir. Ama şimdi nafaka hazineден alınır, verilmez, zahireleri verilmez.

¹⁰⁶ Mahfe; deve sırtında oturmaya yarayan yüklük.

Sipere tüm çorbacılar girer; üzerinde hazine olan girmez ama erleri girer, kendisi kale üzerine genel yürüyüş olursa girer.

Sefere giderken yeniçeri yoldaşların sürsatı için üç yöne, üç yabaşı gider, akçeleri ile askere erzak getirirler. Gittiği kazalardan bal, yağ, peynir, arpa, ekmek getirirler. Yeniçeriye ancak arpa ve ekmek dağıtılır, balı ve yağı yeniçeri üzerine serdar kimse o alır. Halktan akçesini istemek için âdem gelirse, o arada erzağı indirmezler:

Şimdi erzağımız var, öbür konağa götürün.

diyerek, o fakirleri zora çekerler; onlar da çaresiz, getirdikleri erzaktan vazgeçerler. Onlar bedava bal, yağ sahibi olduktan başka, yeniçeriden aldıkları arpa akçesini de taksim ederler. Bu, fukaraya bir büyük zulümdür. *Gelen çorbacı, bana fazla erzak teklif etmesin* diye, kirayla beygir tutup, bu kadar mesafeye erzak getirdikleri yetmeyip, erzağın parasını da vermemek insaf değildir, vermek gerekir. Giden yayabaşların da doğru ve dindar olması gerekir. Halktan nesne talep etmemek gerekir; atlarını, develerini besledikleri yeterli olur; yeter ki halk kendi iradesiyle versin.

Bayramlarda, İstanbul'da çarşıları bunlar bekler, dükkânlardan ancak birkaç akçe bayramlık alırlar.

Yolda giderken önlerine köy çıksa, bir çorbacının ileri çıkıp beklemesi kanundur, bölükbaşların gitmesi kanun değildir.

Anlatılan kanunlar ister eski olsun, ister yeni olsun, gözetmek şarttır. Kanuna karşı olmamak gerekir. Yeniçeri yoldaşların ocağı evliya ocağıdır; bu makamlar ve bu hizmetler Ocak'tan rüşvetle verilirse, gittikleri yerlerde de fetih olmayacağı şüphesizdir.

Yeniçeri yayabaşları arasında devecilik de bir makamdır ve yayabaşlardan bir rütbe yukarıdadır ancak ağayı selamlamak gerekirse, yayabaşlar arasındaki eskiliğe göre selamlarlar. Deveci olmak gerekirse, başyayabaşılikten olması kanundur. Devecilik sonradan, ağalar içeriden çıkmaya başladıktan sonra kurulmuştur. Seferde, yeniçeri ağalarının develerini yükletip, erleriyle yanında yürürler. Odaları tayin edilmiş odalardandır. Eskiden beri 7 tanedir; 1., 2., 3., 4., 5., 46. ve 95. Deveciler'dir. Çorbacı keçesi giyer, ar-

dına turna teli yerine balıkçıl takarlar. Yoluyca eskiyince haseki olurlar. İçlerinde kimsesiz olanları hemen aradan başdeveci yapıp, Rumeli ağası yaparlar, haseki yapmazlar veya haseki yapıp sonra Rumeli ağalığına saptırıp, kethüdabey yoluna saptırmazlar; o arada İstanbul ağası olur, kethüdabey olamaz.

Sultan Üçüncü Mehmet Han Eğri seferini yapıp, büyük zaferle İstanbul'a döndüğünde, şehir donatıldı. O şenliğin ortasında 3 cemâati daha deveci tayin edip, sayılarını 10 yaptılar, hâlâ deveciler 10 cemâattir, eskiden beri cemâatlerden tayin edilmiştir. Sonradan ilave edilen 3 cemâat, saygı için tayin edilmiştir. Başyayabaşığı, başdeveci altına ikinci deveci tayin edip, bu şekilde yol açılmıştır. Başdeveci yoluyla haseki olur ve başyayabaşı da deveci olur, kanun budur. Deveciler de yoluyla başdeveci olur ve başdeveci haseki olur. Bu kanunları uygulamak gerekir. Şimdi istedikleri adamı, aşağı yayabaşı iken deveci yaparlar. Bunların hepsinin kanunla olması gerekir ki ihtiyarlar dururken, tazeleri onların üzerine baş yapmakla onlar da bildiklerini, gördüklerini gözetip, savıp, seferin bozulmasına sebep olmasınlar.

Hasekiler devecilerden eskidir zira hasekiler, İstanbul Fatihi Sultan Mehmet Han zamanından beri vardır. O zamanlar sekbanbaşılar erleriyle beraber padişah ile ava giderler ve tazılarla padişahın önünde avlanırlardı. Sultan Mehmet Han ava düşkün olduğundan, avdan geri kalmazdı. Sekbanbaşılar hem ağa hem sekbanbaşı olduklarından dolayı hem kol dolaşıp, hem de vakitli vakitsiz avda bulunmaları mümkün olmadığından, ihtiyar yayabaşılardan dört çorbacıyı haseki tayin ettiler. Bunların da tazı besleyip, sekbanların erleriyle her zaman avda hazır bulunmalarını; camide zenci ağalarıyla beraber ikisi bir tarafta, ikisi bir tarafta, padişahın yanına yapışmalarını kanun yaptılar. Bu sebepten namlarına hünkâr hasekisi dediler. Bunlar da yoluyla baş olurlar. Eskileri padişahın sağma, yenileri soluna yanaşır. Hasekiler 4 bölüktür, 49'uncu, 66'ncı, ve 68'incidir;¹⁰⁷ 68'inci hem hasekilerdendir, hem de namına turnacıbaşı derler, turnacıbaşı demenin sebebi anlatılacaktır.

¹⁰⁷ Hasekiler 14., 49., 66., ve 67. Ortalar'dır.

Bunların ulûfeleri 25 akçedir. Süpürge sorguç ve ardına turna yerine balıkçıl tüyü takarlar lâkin bunlar devecilerden yukarıdadır. Bunların bulunduğu seferde devecilerin ve yayabaşların serdar olması mümkün değildir, bunlar olur ancak turnacıbaşı ve bunun benzeri ağaların biri varsa o zaman bu ağalar serdar olur, hasekiler olmaz. Hasekilerden ikisi bir yerde olsa, eski olanı serdar olur. Ağalar sefere gitmeden bunların sefere gitmesi kanun değildir ve hünkâr sefere gitmezse ağaların gitmesi olmaz, yerinde anlatılacaktır. Yolları turnacıbaşılıktır, yoluyla olur. Onların odaları da deveciler gibi tayin edilmiş odadır lâkin başdeveci ve başhaseki bulunduğu odada baş olur. Başhaseki turnacıbaşı olur.

Turnacıbaşıya, turnacıbaşı denmesinin sebebi şudur: Sultan Mehmet Han sekbanlarla, hasekilerle avlanıp, gezerken; tazıları ve doğanları hasekilerin başları kim ise onlar beslemiş; doğan uçurmak için leylek, balıkçıl ve benzeri kuşları da onlar beslemiş. Bu kuşlarla doğan eğitmekten başka av olmayan yerlerde uçurarak, padişaha seyrettirirlermiş. O zamanlar şimdiki gibi bostancılardan olan tazıcılar, zağarcılar, seksoncular yokmuş; padişahın yakın kulu olduğundan, her işi yeniçeri yaparmış; 68. Orta, tüm hasekilerden aşağı imiş. Padişahın yanında giderken, bir korunun ardında bir turna sürüsüne rastgeldiklerinde; hasekiler dört tarafta av kovalarken, padişahın yanında onlardan kimse olmadığından, padişah:

Bre şurda şahin, doğan yok mudur?

diyerek sağa sola bakındığında, 68. Orta'nın bir tazısını salıverdiler. Tazıyı gafil turnanın üzerine sürüp, turna sekip, uçayım derken, tazı içlerinden birini tutar. Turnayı padişahın huzuruna getirdiklerinde, o hasekiyi hepsinin üzerine baş yapıp, kendisine bir akçe terakki verip, turnayı yakaladığı için namına turnacıbaşı dediler; odası 68'incidir. Her kim başhaseki olursa, o odaya turnacı olmayı, tazı ve doğan beslemeyi kanun yaptılar. O odaya hâlâ turnacılar ve başlarına turnacıbaşı derler. O oda hâlâ tazı besler ama padişahlar ava gitmediğinden ve enderûnda doğancılar ve doğan oğ-

lanları olduğundan, bunların doğan uçurmasına ihtiyaç kalmamıştır. Hâlâ tazıların yem ve zincir masrafı alınır lâkin ne tazıları vardır, ne ava davet edilirler ancak *Tazıları varmış* desinler diye bir, iki yaramaz tazı beslerler. Bahsedilen turnacıbaşılık Ocak'ta bir büyük makamdır lâkin bu da hasekilerden biridir. Bunların yolu seksoncubaşılıktır.

Seksoncubaşılık Sultan Mehmet Han zamanında ortaya çıkmıştır. Eflak'tan padişaha üç, dört tane yarar tazı ile birkaç sekson geldiğinde, padişah emretti:

Onları beslemeye başka bir oda olsa.

O zaman ihtiyar yayabaşılardan birisi 71'inciydi ve yayabaşılarda ondan eskisi yoktu. Onu davet edip, 25 akçe yevmiye ile seksoncubaşı ve bölüğünü de seksoncular tayin ettiler. Bu hizmetkârların üzerine bir sekson kethüdası ve seksonlar için ekmek tayin ettiler. Sekbanlar ve hasekiler gibi bunlar da ava seksonla gittiklerinden, uzun etekli gömlekler ve ellerinde ucu gümüşlü heziran değnekleri ile ava gitmelerini kanun yaptılar. Odalarının yakınında sekson için yer ve Tophane üzerinde yayla verdiler. Hâlâ seksonları vardır lâkin bostancılar da sekson besliyeliden beri iyi seksonları geldikleri yerden alırlar, bunlara vermezler. Bu yüzden şimdi bunlarda iyi sekson yoktur, olanı da iyi değildir. Şimdi seksonların masrafını önceden alırlar, masrafı alınca seksonu da beslemek gerekir. Bunlara da sekson vermek gerekir ki padişah sefere gittiğinde dilerse, bostancılardan sekson alıp, onlar yederler çünkü bunlar onlardan eskidir. Kanunların uygulanması şarttır. Bunların yolu zağarcıbaşılıktır. İkisi de aynı devirde ortaya çıkmıştır lâkin zağarcıbaşılık, seksoncubaşılıktan önce çıkmıştır ve hasekiler bunların hepsinden sonra ortaya çıkmıştır.

Zağarcıbaşılığın ortaya çıkmasına sebep şudur; sekbanbaşı tazılarla avlanacağı zaman, yanında av izlemeye zağar lâzım olunca, zağar beslemek için bir bölüğü zağarcı tayin etmek gerekti. O zaman hasekiler ve diğer Ocak ağalıkları yoktu ki onlardan zağarcı yapsınlar. O zamanki başyayabaşı, 64'üncü yayabaşılarda çorba-

ciydi. Başyayabaşığı günlük 25 akçe ulûfe ile zağarcıbaşı tayin edip, sonra kethüda olmasını kanun yaptılar, odasını da zağarcılar odası tayin ettiler. Bunlar zağar beslerler, işleri hâlâ zağar beslemek, sekbanlar gibi etekli gömlek ile zağar beklemek, zağar yedemek, ava iyi zağarlar tedarik etmektir. Hâlâ zağar beslerler ancak padişahlar ava gitmeyeliden beri çoğu zağar beslemeyi bırakmıştır. Eskiden zağar beslerken olduğu gibi ekmek, tasma ve zincir masrafının hepsini alırlar ve o kadar zağar beslemezler. Bu makam hepsinden yukarıdadır, terfi ederse kethüda olur, kethüdanın altındaki makam budur.

Görevleri; hasekilere kadar olan ağaların önlerinde yapuk¹⁰⁸ taşımak ve deveçilerden yayabaşılara kadar olan ağaların önlerinde çultar¹⁰⁹ taşımaktır. Bunların önlerinde giden yoldaşların sarıkla gitmeleri gerekirse, sağma sarıkla giderler; kethüdabeyin, yeniçeri kâtibinin, başçavuşun, kethüdayerinin ve muhızırbaşının yoldaşlarıdır.

Ocak ağalıklarının eski makamlarından biri de solakbaşılıktır. Yıldırım Bayezid Han zamanında ortaya çıkmıştır, 4 cemâattir, eskiden beri 80 kişidir, sonradan 20 kişi artmıştır. Bunların ortaya çıkışı şöyle olmuştur; yeniçeri yoldaşlardan ihtiyar ve emektar olup, boy bos sahibi olanlardan 80 kişiyi yoluyla solak tayin edip, içlerinden yoluyla eski olan bir ihtiyar yayabaşığı üzerlerine solakbaşı tayin edip, o vefat ettiğinde içlerinden ihtiyar olanların solakbaşı olmasını kanun yaptılar. Odadan odaya birer kethüda ve birer solaklar odabaşısı tayin ettiler. O ihtiyar yayabaşılarının odaları 60., 61., 62. ve 63. dür. Çorbacıları solakbaşılardan olunca, seferde solaklara hizmet etmek için erleri müteferrika tayin edip, namlarına solak müteferrikaları dediler. Bu müteferrikaların idaresi solakbaşılardır. Bunların odabaşıları diğer odalar gibi bekârlardan ve orada eski olandan olur; solaklar ise gerek bekâr, gerek evli olur, kanun budur.

Solakbaşılar 4 kişidir. Ölmeden yerlerini başkasına vermek gerekirse, Yedikule Dizdarlığı'nın boş olması gerekir ki başsolakba-

108 At örtüsü.

109 Eğer, palan örtüsü.

şıyı oraya versinler; o da eski kanun değildir ama Yedikule padişahın hazinesidir, onu beklemek için solakbaşılar gibi ihtiyarlar gerekir ki onu ölünceye kadar korusun. Bunlar 4 kişi olup 4 kethüdaları vardır, yoluyla kethüda olurlar. Solakbaşılardan biri ölüp de yeri boşalsa, başkethüda kim ise o solakbaşı olur; solakbaşılık başka bölükte olsa dahi ölenin bölüğüne solakbaşı olur çünkü bu dört bölük manada birdir. Solakların odabaşılarından eski olan kim ise onun yerine kethüda o olur. Gerek odaları bir olsun, gerek ayrı olsun, o dört cemâat manada birdir. Odabaşı dahi olsa kethüdalık boşaldığında, bu bir talihtir, alır kethüda olur ama bu her zaman olmaz; ağalık odasında kethüdalık boşalsa dahi olmaz, bu ancak odabaşılıkta olur, başka yerde olmaz.

Her bir cemâatte 3 hususi gedik vardır; biri odabaşılık, biri kethüdalık ve biri de solakbaşılıktır; bu durumda 4 solakbaşı, 4 kethüda ve 4 odabaşı vardır. Bunlardan aşağı olan solaklar çuhalıdır. Solakbaşılardan [...] akçe ve kethüdaların [...] akçe ulûfeleri vardır. Odabaşılardan diğer supramanlının¹¹⁰ ulûfeleri gibi [...] akçedir.

Solakların giydiği çorbacı keçesidir, ardındaki turna telidir. Giysileri dolama, atlas ve ipekli dolama olup lokmalıdır; giyince ellerini lokmadan çıkarıp, yenlerinin ucunu kuşaklarına sokarlar. Hünkâr ile camiye çıktıklarında uzun etekli gömleklerle, padişahın önünde yay ve ok çekerler. Yenileri ileride, eskileri geride hünkâra yakındır. Bunların gömlekleri çoğunlukla tûlbent, ince bezden ve uzundur. Bu yüzden uzun gömleklere solak gömleği derler. Ağalar ve kethüdalar da böyle keçe giyerler ancak ardına turna teli yerine balıkçıl teli takarlar.

Kethüdalar ile ağalar divana atla giderler, odabaşılar yayan giderler. Hünkârın sağında ve solunda yürüyen ağalar ve kethüdalar o yerlere tayin edilmişlerdir. Sağda yürüyenler 62. ve 63., solda yürüyenler 60. ve 61. odalardır. Bunları ağalar ile kethüdalar idare eder; suçu olana tımara çıkmaya tezkere verirler, tımara çıkarırlar ve onun yerine ağalara hizmet eden kollukçulardan boy bos sahibini solak yaparlar. Çünkü solaklık gediktir, fazlası olmaz; boş ge-

¹¹⁰ Kaputluk çuha.

dik olursa, gösterişli ve kıdemli yoldaşa verirlerdi. Yeniçeri arasında böyle bir yiğit görseler, ona bir boydaş bulup, ikisini birden solak yaparlardı. Solak olacak kimsenin gösterişli ve boylu boslu olması gerekir, taze oğlan olmaması, köse ve bodur olmaması gerekir. Çünkü solaklar padişahın önüne süs olarak tayin edilmiş kuldur. Bunların taze olması kanuna muhaliftir zira bunlar düşmana korku vermek için tayin edilmiştir. Bunların işi ok atmak, vurup delmek ve bilmeyene öğretmektir. Bunların ok atıp delmesi lâzımdır çünkü bunlar padişahın korumalarıdır.

Bunlardan ağaya hizmet edenlerin yolu zağarcılıktır. İhtiyar ve emektarlardan olursa acemi çorbacılığı da verilir, lütfedilirse yeniçeri yayabaşılığı dahi verilir ama bunlar ihtiyarlara verilir. Bunlardan ihtiyar ve ok atmada mahir olana talimhanecibaşılık vermek de kanundur, verilirse üstatlara verilir, kanun budur. Şimdi bunların yeri başkalarına verildiğinden, bunlara koruculuk verirler, kanuna karşıdır. Koruculuk makam değildir; yaralı, yaşlı ve iş göremez olanlarıdır. Solakların bölüğe çıkması gerekirse, 15 akçe ile olur, kanun budur. Solaklar kethüdaları ve başları cenkte padişahların atlarının gemini tutarlar, kanun budur. Şimdi solaklar kethüdalarını kanuna karşı 40 akçe ile oturak yaparlar. Üç ayda bir yeniçeri arasından 45 kuruş alırlar. Eskiden kethüdalar 40 akçe ile zor oturak olurlardı; şimdi sekbanlar kethüdalarını bile 30, 40 akçe ile oturak yaparlar, bunların hepsi kanun dışıdır.

Yeniçeri yoldaşlardan solak olanlar, hünkâr camiye çıktığında, hünkârın önünde yay çekmeden gedikleri tayin edilmez. Hünkâr camiye çıkıp, birkaç solak toplansa, âdet ve kanun odur ki; solakların müteferrikalarından solak olmuş kimse varsa, yeni bile olsa o yayı önce o çeker, hepsinden eski olur. Sonra sırasıyla sekbanlardan, seksonculardan, zağarcılardan, turnacılardan, hasekilerden olan çeker, daha sonra kethüdabey, başçavuş ve ağa bölüklerinden olanlar çekerler, sonra tüm yayabaşılardan olanlar yoluyla yayı çekerler, ondan sonra gedikleri belli olur, kanun budur.

Bunlardan ağaya hizmet edenlerden eski olan ileride durmaz. Solaklıkta eski olan bugün gelse orada 2, 3 yıl hizmet edenin üzerine geçer. Solaklıkta eskiliğe itibar edilir. Eskiden beri hizmet edenini ağa bilir, ona göre saygı gösterir.

Bunların supramanlı olanlarının 150 akçe, diğer çuhalıların 60 akçe yaka harçları vardır, müteferrikalarının ki diğer yeniçeriler gibi 12 akçedir.

Solakların odalarının hepsi Yeni Odalar'dadır. Müteferrikaların üçü Eski Odalar'da yalnız 63. Oda, Yeni Odalar'dadır.

Padişah, Edirne'ye giderken; yoldaki şehirlerde padişahın önüne döşedikleri kumaşları, padişahın silâhdarı ve rikâbdarı¹¹¹ ile dağıtırlar. Edirne yakınında solakbaşı denilen yere geldiklerinde, biner akçe bahşişleri vardır, sabun akçeleri vardır, verilir, kanun budur.

¹¹¹ Padişahın atının özengisini tutarak yanında yürüyen, ata binmesine, inmesine yardım eden en yakın hizmetkârlarından.

ALTINCI KISIM

YENİÇERİ ODALARI

Yeniçeri odalarını kim yaptırmıştır, Yeni Odalar ve Eski Odalar demeye sebep nedir? Orta Mescidi'ni kim yaptırmış ve sonra kim camiye çevirmiştir? Ağa bölüklerini kim kurmuştur? Odalara yasak şeyler girmemesi için kim kapı yaptırıp, kapıcılar tayin etmiştir? Talimhanecibaşının, bölükbaşı olmasına rağmen mücevveze giymesine sebep nedir? Ocak ağaları, yayabeyleri, ağa imamı ve müezzini kimdir? Solaklar 300 kişi iken 400 kişi olmalarına kim sebep olmuştur?

Yeniçeri odaları İstanbul Fatih Sultan Mehmet Han zamanında inşa edilmiştir. İstanbul fethedildiğinde, yeniçeri yoldaşların bir bölüğü Vezir Mahmut Paşa ile derya tarafından yürüyüp, Unkapanı Kapısı'ndan içeri girip, şimdi Eski Odalar'ın olduğu yere¹¹² geldiklerinde, ellerindeki bayrakları diktiler ve bu odaların inşasına başladılar. Eski Odalar'da bölükler az olduğundan erken tamamlanıp, ismi Eski Odalar oldu. Bölüklerin odalara nasıl dağıtılması düşünüldüğünde:

¹¹² Şehzadebaşı. Yeni Odalar, Aksaray'daydı.

Bunların aşçılarını, ete koyuverir¹¹³ gibi koyuverelim; tâlihine girdiği oda onun olsun. Yoksa, bunu bize verin diye kavga ederler. Herkes beğendiğini ister.

deyip, bunları koyuverdiler. Her birinin girdiği oda onun oldu, bu yüzden odalar sıravardı değildir. Ondan sonra Yeni Odalar da tamamlanıp, o daha sonra tamamlandığından namı Yeni Odalar oldu. Onları da aynı şekilde koyuverdiler, onlar da sıravardı değildir çünkü giren yoldaş kaçınıcı odadan ise o odanın adıyla anılır.

Eski Odalar'da eski olan yayabaşılarıdır, Yeni Odalar'daki ağa bölüğü dahi yenidir, eski olan yayabaşılarıdır. Ağa bölükleri Sultan Bayezid Han zamanında, ağalar saraydan çıkmaya başladıktan sonra odaları yapılmıştır.

Yeniçeriler gittikleri yerlerde fetihler yaptıktan sonra buldukları fahişeleri Yeni Odalar'daki ve Eski Odalar'daki odalarına getirip, nice türlü zinâlar olduktan başka devlet adamlarından ve nice namuslu adamların avratları kocalarına küsüp, odalara gittiklerinden; nicesi incileri için öldürülüp, lağımlarda nice leşler bulurlarmış. 54. Yayabaşılar'ın odasına hâlâ *Katrancılar* derler. Katrancılar demeye sebep şudur; bir fahişeyi odalarına hapsedip, o lanet olasıyı başka bölükten birisi daha sevdiğinden, o odanın kapısına katran sürmüşlerdir. O zamandan beri o odanın adı Katrancılar olmuştur.

Bu durumlar meydana çıkınca, Sultan Süleyman Han zamanında makbul ve maktûl¹¹⁴ olan İbrahim Paşa kulları:

Bunlar için odaların ortasında bir cami inşa etsek ve bunların kapılarını sağlam yapıp; içeriye kadın, şarap ve yasak şeylerin girmemesi için birer kapıcı tayin etsek ve vakitsiz zamanda içeri âdem girmese.

deyince, söz konusu durumları padişaha arz ettiklerinde; inşa edilmesi emredilip, masrafının Şehremini'nden verilmesi ferman buyuruldu.

¹¹³ Bkz. EK.

¹¹⁴ Pargalı İbrahim Paşa; Kanun Sultan Süleyman'ın kızkardeşi ile evlendirilip padişahın hem eniştesi hem veziri olduğu için "Makbul İbrahim Paşa" diye anılırken bir sebepten dolayı idam edilince "Maktul İbrahim Paşa" ve "Makbul ve Maktul İbrahim Paşa" olarak anılmıştır.

Bahsedilen Orta Mescit'in yerinde o zamanlar 13. Yayabaşılardan'ın odası vardı, kaldırılması gerekti, onlar kalkmak istemediler. sonunda; *Kapı yapılır, birer kapıcı gediği olur, birer buçuk akçesi de vardır, odamıza bir buçuk akçe faydası olur* dediler.

13. Yayabaşılardan'ı kaldırıp, 11. Cemâatle bir yere katıp, Âdet Kapısı'na kapıcı yaptılar. Ağa bölüklerine 2. Ağa Bölüğü'nü, Solaklar Kapısı'na 56. Yayabaşılardan, Meydan Kapısı'na 70. Oda'yı kapıcı tayin ettiler. Sonra Şehzade Sultan Mehmet Han Camisi yapıldığında, 99. Oda Karaköy'de kapıcı iken, Şehzadeyeri'nden kaldırılan odaları oraya getirip, o bölmeleri inşa ettiler. Ondan sonra 99. Oda içeride kalınca, Karaköy Kapısı dışarı çıkıp, 73. Kapıcılar olup, aşağı Bölme Kapısı'na kapıcı olmuştur. Bunların hepsi Sultan Süleyman Han zamanında olmuştur. Orta Mescit yapılp, odaları yenilenip, kapıları sağlamlaştırılıp, kapıcılar tayin edildiğinde; Eski Odalar'da da üç kapı yapılp, 44. Ağa Bölüğü'nü Ferhad Paşa Sarayı tarafına kapıcı tayin edip, 61. Solaklar Mütferrikaları'nı da Şehzade Camisi'nden yana olan kapıya kapıcı tayin ettiler. Berideki Meyyit Kapısı'na¹¹⁵ 95. Deveciler'i kapıcı yaptılar.

İbrahim Paşa, bu hayra sebep olup tamamlandığında, yenilediği odaları ziyarete geldi. Önce Eski Odalar'ı ziyaret edip sonra Yeni Odalar'a geçti. Orta Mescit'i gezip, öğlen namazın orada kılıp, imam ve müezzine Şehremini'nden ulûfe tayin etti. Ağa bölüklerini de gezip, kethüdabey sırasında 21. Ağa Bölüğü'ne geldiğinde; aşçıları olan yoldaş yayabaşoğlu olup kuloğluydu, bir tas şeker şerbeti ezip Paşa'ya sundu; daralmış olan İbrahim Paşa, kana kana içti. O aşçıya çok bağışta bulunup:

Bu oda benim odam olsun.

dedi; o odayı yaşadıkları sürece gözettiler ve o odanın adı o zamandan beri Paşa Odası'dır.

Sonra Sultan Üçüncü Murat Han zamanında yeniçeri ağası olan Mehmet Ağa kulları mescidi dört tarafından genişletip, cami

¹¹⁵ Meyyit, Arapça ölü demektir, cenazeler bu kapıdan çıkartıldığı için bu adı almıştır.

yaptı ve hatibine, yeniçeri beytülmalından aylık bağladı. Yeniçerilerden muarraf,¹¹⁶ müezzin ve kayyım¹¹⁷ tayin edip, bunlara beytülmalından ulûfe tayin ettiler. Ulûfelerinden başka bu hizmetlerin karşılığında, kayyım, müezzin ve Orta Camisi muarrafı diye kaydedip, sefere gitmekten alıkoydular. Yeniçeri beytülmalından imama 80,000 akçeye bir ev alıp, vakıf yaptılar. O zamandan beri cuma namazı orada kılınıp, padişahın devletinin devamı için dua edilir. Yeniçeriye bir şey tembih etmek lâzım gelse, Ocak ağaları gelip, orada tembih ederler.

Hakikaten, İbrahim Paşa kulları odalara kapı yapıp, yasak şeylerin girmemesini tembih edeliden beri, odalar öyle zapt edilmiştir ki anlatılamaz. Bir kuloğlunun anası gelse veya bir hatun erine gelse; oğlunun, erinin kaçınıcı odada olduğunu, o kapıcının şâkirdine bildirir, o gidip haber verir, hatuna, *Kendü gelir* cevabını verir, hatun içeri girmez, o yüzden odalar fahişelerden pak olmuştur.

Yeniçeri keçesinin içeride yapılmasının sebebi, Sultan Süleyman Han'ın babası Sultan Selim Han zamanında meydana gelmiştir. Odabaşısız keçe vermemeyi de o kanun yapmıştır. Dışarıdan adam gelip, keçe yaptırıp, başka vilayette yeniçeri kıyafetine girip, bir şekilde halkı incitmesinler diye, odabaşısı ile gelmeyen kimseye keçe vermemeyi kanun yaptılar. Kapıcı keçesi dahi orada yapılır; ellerinde kapıcılar kethüdasından tezkere olmayınca, keçelerini yapıp, vermezler. Şimdi bunlarda bir miktarcık ihmalcik olur. Eskiden olduğu gibi, bölüğe de sıkı tembih edip dikkat etmek gerekir. Odabaşısız keçe vermemek gerekir, eğer odabaşı gelmeyip, vekilharç gelse dahi vermemek gerekir. Eğer bir odabaşı ile gelip keçe alanın yabancı olduğu anlaşılırsa, odabaşının adamakıllı hakkından gelmek gerekir. Şimdi âlem kesin kötü olmuştur, kesin ihtimam göstermek gerekir ki âlemin düzenine bozukluk gelmesin.

Yeniçeri yoldaşlara ok atmayı öğretmek için, eskiden bir bölükbaşını *talimhanecibaşı* tayin etmişlerdi. Odaların yakınındaki beş

¹¹⁶ Cami ve tekkelerde, hayır sahiplerinin adlarını anan, anlatan, ilan eden maaşlı görevli, müezzin.

¹¹⁷ Mütevelli, cami personeli.

talimhaneyi Sultan Bayezid Han yeniçeri yoldaşlar için yaptırmış ve bunların üzerine o bölükbaşını talimhanecibaşı yapmıştır. O zaman 54. Ağa Bölüğü, Eski Odalar'daydı; talimhaneye uzak olduğundan, oradan kaldırıp, meydan yakınındaki, talimhaneye bitişik olan odaları yaptılar. 54. Ağa Bölüğü'nün Eski Odalar'daki odaları, 52. ve 56. Ağa Bölükleri'nin ortasında olduğundan, yarısını onlar, yarısını bunlar alıp, odalarına kattılar, şimdi Eski Odalar'da bu odalardan geniş oda yoktur. Talimhaneciler, Yeni Odalar'ın yakınına gelince, gönlünde ok atmak olan yoldaşlar gelip ok atıp, öğrenirlerdi. Talimhanecilerden birer yoldaş ok aliverip, bilmeyene öğretirlerdi, her sabah böyle eğitim yaparlardı. Bunlara hazineden yay alıverirlerdi ki yeniçeri yoldaşlar ok atmada usta olup, tüfek atmada usta olup, düşmanın kirli vücûdunu okla delik deşik etsinler diye çalışırlardı.

Şimdi ise ok ve yay masrafı alınır, o bahane ile bu kadar yoldaşın zabiti vardır ama dikkat etmezler. O talimhaneler kuruyup gider, üzerinde örümcekler yuva yapar, terk edilmiş, kullanılmaz olmuş, durur. Belki talimhanecibaşı olanlar bile ok atmakta usta değildir. Bu bir makamdır ki üstattan üstat olanındır ki öğretebilsin, talimhaneleri işletebilsin, istekli olanlar gelip eğitim alsınlar, talimhaneler bunun için yapılmıştır. Yeniçeri yoldaşlar bir alay fukaredir, ulûfeleri azdır; gelip orada akçesiz ok atıp öğrensinler diye masraflarını hazineden verirler; yoksa bir alay fukara gelip akçe ile nasıl ok atsınlar, attıklarında kimler öğretsin, talimhaneciler de bilmezler.

Bu makam usta olanındır, usta olursa Ocak'ın dışından da ola gelmiştir. Yavuz Sultan Selim Han zamanında, Acem diyarından bir âdem gelip, Ocak'taki atıcıların hepsine galip gelince padişah:

Benden ne murad edersin?

dedi.

Talimhanecibaşılık isterim.

deyince, padişah:

Verdim.

deyince, yeniçeri yoldaşlar nice zaman kabul etmeyip:

Bu, bizim aramızda bir makamdır. Başkasına verdirmeyiz.

diyerek, çekiştiriler. Tekrar arz edildiğinde, padişah:

Elbette usta olanındır. Ben verdim. Eğer içlerinde galip var ise, o buyursun.

dedi. İçlerinden ona galip gelecek âdemleri olmadığından çaresiz talimhanecibaşı olmasına razı oldular ama yayabaşı keçesi giymesine razı olmadılar, divana mücevveze ile gitmesine razı oldular. Nice zaman divan kurup, yoldaşlara ok atmayı öğretmişti. Talimhanede bunlara öğrettikten sonra, solaklardan Tombul Mehmet vuruşta ve okçulukta Acem'e galip gelip, talimhanecibaşılığı elinden alınca, o da Acem diyarına gitti. Ondan sonra talimhanecibaşı olanlar da divana giderken mücevveze giyerler, o zamandan beri mücevveze giymek âdet olmuştur, hâlâ giyerler. Lâkin şimdi o talimhaneler kullanılmaz olmuş, durur. Hepsi yay ve ok masrafı alıyorlar. Talimhaneyi işletmeliler; sabah akşam orada toplanıp, yiğitler ok atıp, eğitim yapmalılar. Bunlar yapılmayalıdan beri yeniçeri yoldaşlar kazançlı olmayıp, gittikleri yerde fetih olmaz oldu. Yeniçeri yoldaşların ok atmaları lâzımdır. Talimhanecibaşının yolu zemberekçibaşılıktır.

Zemberekçibaşılık eski ocaktır. Gazi Murat Han zamanında tayınl edilmiştir. O zamanlar o kadar top ve tüfek olmadığından, yeniçeri yoldaşların çoğu zemberek atarlardı. Kale savunmasında da zemberek kullanırlardı. Zemberek atmada usta olanı 82. Oda'ya çorbacı ve 82. Oda'yı zemberekçiler odası tayin ettiler, yoldaşlara zemberek öğretirlerdi. Şimdi ise tüfek icat olalıdan beri zemberek atılmaz oldu ama o makam mevcuttur. Yolu hasekiliktir lâkin şimdi birdenbire turnacıbaşı yaparlar ama kanuna karşıdır, olmaması gerekir. Zemberek ilmi de gerekli ilimdir. *Tüfek varken o lâzım değildir* diye, o ilmi gözden savmamak gerekir çünkü kalelerde bunlar lâzımdır, Hristiyan kalelerinde çoğunlukla vardır, bunların uy-

gulanması lâzımdır. Ulûfesi 25 akçedir. Bu da çorbacı üsküfû giyer, ardındaki teli ve taktığı sorguç balıkçıldır. Ocak'ta iyi bir makamdır.

Ağalar enderûndan çıkmaya başladıktan sonra, ağa bölükleri kurulup, yeniçeri çoğalıp, 12,000 ere ulaştığında, unvanlar çoğaldı. Ağalardan [...] adındaki ağa, ağalıktan çıktıktan sonra, yeniçeri ağalarının hâlâ oturduğu evi ağalara vakfedip, orada oturmalarını tayin edip, günlük [...] akçe kira kararlaştırdılar, oraya Ağakapısı¹¹⁸ derler. Hâlâ her kim ağa olursa orada oturur çünkü hem Yeni Odalar ile Eski Odalar'ın ortasındadır, hem divana yakındır. Bu yüzden kim ağa olsa orada olur; eskisi üç gün orada durur, yeniçeriler alayla eskisini götürürler, yenisini getirirler, kanun budur. Kârhaneler o zamanda, orada yapılmıştır.

Ocakta bilgili birini ağa imamı tayin edip bir odaya yayabaşı yaptılar. Odası tayin edilmiş değildir, bulunduğu odada olur. Yeniçeri yoldaşlardan dört, beş eri müezzin yapıp Ağakapısı'nda beş vakit nöbetleşe ezan okumaya tayin ettiler. Başmüezzinin yolu, ehliyeti olursa imam olmaktır, ehliyeti olmazsa zağarcılık ve sekbanlıktır. Şimdi yüksek ulûfe ile korucu yaparlar, kanuna muhaliftir. Koruculuğun kimlere verilmesi gerektiği yukarıda anlatılmıştır. Ağa imamı divana gitmez. Alay olup, alaya katılması gerekirse, yayabaşı keçesi giymez. Mollalar örfi sarık giyerler lâkin saçaklı çuha abayı giymezler, seraser aba giyerler, kanun budur. Beş vakitte ağaya imamlık yaparlar. Ağa sefere gitmezse bunlar da gitmezler, kanunları böyledir. İmamlık yayabaşılardan olur, bölükbaşılardan olmaz. Bölükbaşı olup, ehliyeti olursa yayabaşı yaparlar, ondan sonra imam olur. İmamlık gerçi sonradan ortaya çıkmıştır ama iyi makamdır. Bir adet tayin edilmiş koyunu vardır. Ağanın yakını olduğundan, adamlarını çoğaltır. İstanbul bağlarını hâslara¹¹⁹ varıncaya dek onlar bekler, tayin edilmiş kolluklarıdır. Görevlerinden azledilmezler, ancak devecilik isterlerse verilir, kanun budur.

¹¹⁸ Süleymaniye Camisi'nin karşısındaydı.

¹¹⁹ Padişahlara ait bahçeler.

Yeniçeri yoldaşlar çoğalınca, solakların odaları 80 kişi iken, 100 yapıp, yirmişer kişi fazla olmuştur. Bunların yüzer kişi olup, odadan odaya yirmişer kişi artması Sultan Süleyman zamanında olmuştur. Bunların padişahın önünde lüzumlu olmalarından başka, süsleri bol olduğundan, yüzer kişi yapıp, bundan fazla olmasını kanun yaptılar. Bunları gedik yaptılar, o zamandan beri boş gedik olmayınca vermezler ve 400 kişiden fazla yapmazlar, kanunları budur.

Şimdi, bahsedilen kanunları uygulamak gerekir. Kanundan harıç olanları vermemek gerekir ki eski kanun uygulanınca, bu kanun ve kaideleri meydana getiren gazi padişahların ruhları ve giysilerini ihdas eden evliyaların ruhları şad olup; Tanrı, İslâm askerinin yüzüne bakıp, fetihlerin olması muhakkaktır.

YEDİNCİ KISIM

İSTANBUL, ANADOLU ve
RUMELİ AĞALARI

İstanbul ağası, Anadolu ve Rumeli ağaları, acemi yayabaşları, acemioğlanı kethüdası, aşçıları, çavuşları kimdir, kimlerden seçilir, görevleri nedir?

Eskiden beri acemioğlanlarının ve yayabaşlarının zabiti İstanbul ağasıdır. Ulûfesi 40 akçedir. Eskiden beri kendi bölüğü bir cemâattir. Şimdi 8000 eri olup, oğlan çoğalıp, bir bölükte arayıp bulmak zor olduğundan, karışıklık olmasın diye, dokuz bölük yaptılar, hâlâ dokuz bölüktür. Sekbanbaşı gibi mücevveze giyer. Yolu yayabeyliğidir. Bütün gemilerin ve gemilerin aletlerinin masrafı, odun getirmeye giden gemilerin kalafat masrafı bunun elindedir. Yayabaşların, gemilerdeki ve odalarındaki oğlanlarını yoklamak onun elindedir. Acemi çorbacılarının görevlerini o tayin eder ve görevlerinden alınmaları lâzım gelirse onun tezkeresi ile olur. Acemioğlanlarının kullanılması ve terbiyesi onun elindedir, ondan sorulur. Acemioğlanlarının kapıya çıkmaları gerekirse, onun tezkeresi ile olur. Gemiden ve odadan kaçanı defterden ihraç etmek gerektiğinde, onun tezkeresi ile olur. Bütün acemiye lâzım olan işin iyisini o bilir, ondan sorulur.

İstanbul ağaları padişahın güvenilen adamlarından biridir. İstanbul ağalarının dürüst, dindar, ihtiyar, işbilir ve tecrübeli olmaları gerekir. Doğruluğu anlaşıncı görevinden alınmaması gerekir.

Yedi, sekiz yılda bir değişmesi gerekir ki değiştirildiğinde bütün Ocak'ın durumunu bilir, ona göre hareket eder. Anadolu ve Rume-
li ağaları da çok durmakla, onlar da yetenek kazanır.

Sultan Süleyman Han zamanında 4000 acemioğlanı olup, bu kullarının dedesi Saka Mahmut¹²⁰ kulları İstanbul ağasıydı. 72 parça odun ve at gemisi kullandıktan başka 9 sene İstanbul ağalığı yapıp, ağalıktan çıkıp yayabeyi olduğunda nakit 30,000 akçesi bulunup, kendi evini yenilerken, belki bir çivi çakmaya gücü yetmemiştir. Acemioğlanım öyle idare etmiştir ki hâlâ dillerde söylenir. Şimdi yılda bir ağa değişirken üç, dört ayda 30, 40 bin değil 100 ve 130 bin akçeyi beğenmezler. O zamanlar padişahın malını korurlardı, şimdi o kadar önem vermezler; *Makam bir el bezidir, elimizde çok durmaz* diye, kendilerini ihya ederler. Padişahın makamını gözleyen yoktur, beytülmalı harap etmişlerdir. Çorbacılar da böyledir, 30 erli çorbacı vardır. Her biri taze oğlanlardır, ihtiyar olmayanları yayabaşı yaptıkları için beytülmala böyle yazık olur. Yayabaşı olanın ihtiyar olması gerekir, başzağarcılıktan olması gerekir. Rüşvetle vermemek gerekir. Ağa bölükbaşlarından olması gerekir. Solaklardan olması gerekse dahi ihtiyar olanlara vermek gerekir ki onlar da makamı rüşvetle almayınca, erlerini hoşça idare edip, Müslümanın beytülmalı için çalışırlar. İstanbul ağalarının, paşa kapılarındaki ve yukarıda bahsedilen diğer ocaklardaki erleri gözlemeleri gerekir. Gemide hizmet etmeyen oğlanları birdenbire saraya vermemek gerekir; belâya alışmaları gerekir ki kapiya çıktıklarında, yazıldıkları seferden yüz çevirmesinler. Ağaların bunu gözlemesi gerekir.

Sultan Süleyman zamanında Saka Mahmut kulları İstanbul ağası iken, o zaman vezir olan Rüstem Paşa kulları; sarayında süpürüntü toplayan bir oğlanı, bir iş için İstanbul ağasına gönderdiler. İstanbul ağası, kapısının yakınında, tahta üzerinde, küçük sarıkla oturuyordu. Oğlan ekâbir kapısında yetiştiğinden, İstanbul ağasını yüz yüze görmüş değildi, ulûfesini bölükbaşısı alıverirdi. Onu küçük sarıkla görünce, ağa olduğunu anlayamayıp, ağanın evini ağaya sorduğunda;

Ben oraya gidiyorum, gel sana ağanın evini göstereyim.

120 Yazarın dedesi.

diyerek, eve götürdü. İşaret edip, oğlanı meydana getirtip, sordurduğunda; Rüstem Paşa kullarının sarayında hizmet ettiği anlaşılınca, dedi ki:

Eğer sen ekâbir kapısında yahnikapan olmasan ağanı bilirdin. Bir oğlan ki ağasını tanımasın; o oğlan; yarın, öbür gün, yeniçeri olursa, odasını bekleme-yip gider, ekâbir kapısını gözleyip, padişah dirliğinin kıymetini bilmez, ulûfe için sefere gitmez.

deyip, o arada 80 değnek vurup:

Ağanı öğren.

diyerek, at gemisine gönderdiler. Sonra bu haber paşa sarayına yetişince, kurtarılması için adam gönderdiklerinde, yerine 3, 4 oğlanı kabul etmeyip, göndermedi. Bir, iki sefer yapıp, gemi belâsını çektikten sonra:

Şimdi, gemi belâsını çektin ve ağanı öğrendin. Git işini gör.

diyerek, paşanın sarayına gönderdiydiler. Böyle yapmak lâzımdır.

Oğlan kapıya çıkacağı zaman adil olup, eskilerini çıkarmak gerekir. Eskiden padişah'tan emirsiz oğlan kapıya çıkmazdı ve İstanbul ağası tezkere vermeden olmazdı. O zamanlar su yolu tamir edilirken, Sultan Süleyman o yapıları geziyordu; 3 oğlanın kapıya çıkmasını ferman buyurdu. O vakit İstanbul Ağası olan Saka Mahmut kulları ileri çıkıp:

Emir Padişah'ın, lâkin bu üç oğlandan eski iki oğlan daha vardır. Bunlar çıkıp, onlar kalırsa, onlara zulüm olur, adalet olmamış olur!

dediğinde, padişahı:

Sözü gerçektir. Ocağın kilidi bunlardır, anahtar benim, kapıya çıkarmak benim elimdedir. Eskilerini onlar bilir, kapıya çıkarmasını ben bilirim.

dedi ve o iki oğlanı da kapıya çıkardılar. Padişah fazla uzağa gitmeden, kapıcılardan birini gizlice gönderdi.

İstanbul Ağası'nın eski dediği o iki oğlan, padişahın buyurduğu üç oğlandan eski midir?

diye, o oğlanlara sorulduğunda, dediği doğru çıktı. Ağa'ya bir hilat gönderip, sözü doğru olduğu için:

Sana hilat gönderildi. Eğer sözünde yalan olaydın, başını alırdım.

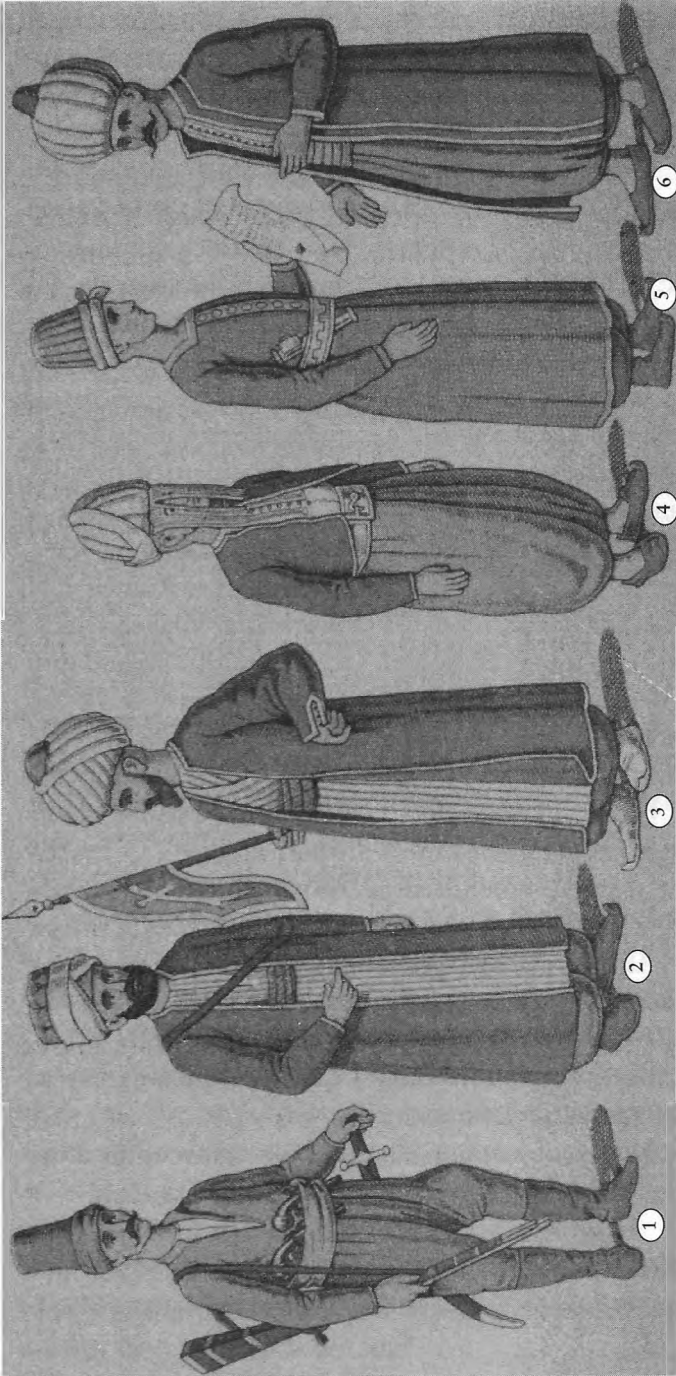
diye, cevap verilmiştir. O zaman padişahlar cihanı yoklarmış. İhmalle âlemin düzeni bozulmasın diye bunlar böyle özen gösterince, Ocak ağaları da aynı şekilde işlerine dikkat ederlerdi. O zamanlar ister yeniçeri olsun, ister acemioğlanı olsun, gittikleri yerde hizmetlerini yerine getirirlerdi. Şimdi ne oğlanlar mevcuttur ne acemioğlanı olanlar hizmet edebilir. Çoğu küçük, saplama ve ölenlerin yerine geçmiştir. Onlardan ne hizmet beklenir? İçlerinde yolu ile gelmiş, hizmet edebilecek kimse yoktur, azdan azdır. Kıt olan yok sayılır.

Bundan böyle devşirme ve kuloğlundan başka oğlanı acemioğlanı yapmamak gerekir. Ağacırlığının tamamen kaldırılması gerekir. Sipahioğlu dahi olmaması gerekir. Gemilere çok dikkat etmek gerekir. Eski kanuna göre 72 parça geminin çalıştırılması gerekir. Kalafatyerindeki aletleri hoşça kullanmak gerekir çünkü bunca gemi reisi vardır, ulûfeyi Şehremini'nden alırlar, sürmeye gemileri yoktur. Padişahın malı yağma olur, hizmet yok.

İstanbul ağaları dürüst olunca çalıştırmak gerekir; suçu olunca hem malını alıp hesabını görmek, hem görevinden uzaklaştırmak gerekir. İstanbul ağalarının yolu yayabeyliğidir.

Acemi çorbacılarının yolu yeniçeri yayabaşılığı ve 20 akçe ile sipahi olmaktır. Çok saygı gösterilirse çavuş ve başyayabaşı olur; ihtiyar olanın yolu, saygı gösterilirse, Rumeli ağalığıdır.

Şimdi bunları kanunsuzca 25 akçe ile korucu yaparlarken, bununla da yetinmeyip; *Bir gece Rumeli ağası yaptık*, diye, havadan

1. Deli: "Deli kalpağı" denilen üst tarafı siyah çuhadan ve alt tarafı kuzu derisinden uzun bir kalpak;

sırtlarına salta; ayaklarına dar şalvar ile mahmursuz kırmızı çizme giyerlerdi.

2. İmanı: Başına üzerine beyaz sarık sarılımış yeşil kalafat; sırtına dar kollu kırmızı cübbe, mavî pabuç giyip, cüz kesesini boynuna asardı.

3. Bayraktar: Başına giydiği mavî külâha çaprazıvarı beyaz sarık sarar, kırmızı cübbe, kırmızı şalvar, kırmızı çizme giyerdi.

4. Civele: Çaprazıvarı sarık, kırmızı giydiği mavî şalvar, kırmızı yemeni giyip bellerine madeni kemer takıp, sokağa çıktıklarında yüzlerini bir şaak perde ile örterlerdi.

5. Enderin mütebbi şakirdi: Kanak, entari, göğsü düğmeli koftan, al çakşır, sırtlarına göre çakşır dikilmiş kırmızı veya sarı mest giyip bellerine sarma kemer takarlardı.

6. Acemi oğlanı: Tepe siyah ve kırmızı, alt tarafı beyaz ve şişkin bir sarık, kırmızı cübbe, mavî şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi.

Rumeli ağası yapıp, ertesi gün 40 akçe ile oturak yaparlar. Bu yakında birini Anadolu beylerbeyisi ağa iken 60 akçe ile oturak yaptılar. Cihan padişahının hazinesini kimler gözetsin? Yüce Hüda onlara insaf versin.

Anadolu ağasının yolu İstanbul ağalığıdır. Rumeli ağasının yolu Anadolu ağalığıdır. Bunlardan birinin görevden alınması kanun değildir; yaşlı olup gerekirse, yayabeyliği veya eskiden verildiği gibi çavuşluk verilir. Şimdi İstanbul ağalarına yüzer ve seksener akçe ile oturaklık verilir, kanuna karşıdır. Rumeli ağalarından ve Anadolu ağalarından diledikleri kimseye dahi İstanbul ağası olmadan 80 akçe ile oturaklık verilir. Bunlar kanun dışıdır.

Rumeli ağası eski kanuna göre başyayabaşılardan olagelmıştır ve baş acemiyayabaşılığı gediğinden de olur, devcilerden ve hasekilerden de olur. Şimdi başşâkirdler, Efendikapısı'nda eğri keçeli yeniçerilerden iken, bu yakınlarda üç eski şâkirdi kanuna karşı sekban yaptıklarından başka onların birini birdenbire Rumeli ağası yaptılar, bu kanuna karşıdır. Böyle kanunsuz işler vilayetin yıkılmasına ve askerın isyanına sebep olur. Ocak'ın bütün kanunlarını uygulamak gerekir ki bütün kanunlarının uygulanması ile âlemin bozulmasını da kökünden söküp, yok etmeye sebep olur.

İstanbul ağalarının yolu yayabeyliğidir. Yayabeyliği eskiden beri 14 beyliktir. İşleri, yukarıda anlatıldığı gibi, piyadelerle sefere gitmektir. Seferden döndükten sonra ulûfeleri kesilirdi. O kesilen ikişer akçe karşılığında bunlara tarlalar ve çiftlikler bağlandı. 12,000 piyade, sefer olmadığı zaman ayda bin piyadelerini nöbetleşe, Tershane-i Âmire'ye getirip, görevlendirirlerdi. Gelmeyenden haline göre bedelini alırlardı, o bedelle hizmetlenirlerdi. Seferde se rahor hizmeti yaptırırlardı, kimse karışmazdı ancak işleri çoktu. Olan cürüm, cinayet onlarındı. Ölenin tarlasını, çocuklarına ve akrabalarına, kanun üzere satarlardı.

Sonra Sultan Murat zamanında Rumbeyoğlu diye meşhur olup, hâlâ hayatta olan Behram Paşa:

Bu piyadelere tımar ve çiftlik bağlayıp, bunları piyadelikten alın. Her sene padişaha bu kadar hazine veririm, o beyliklerin geliri kadar onlara da beylik veririm.

dedi. Beyler razı olmayınca, Behram Paşa bunları davet edip:

Bu durum size de faydalıdır. 75 ve 80 biner akçe üzerinden müteferrika beylikler yapalım. Piyade olmayınca hizmetten kurtulmuş olursunuz.

deyip, bu şekilde tekrar on dört beylik yapıp, kalan piyade çiftliğini kendisi zapt etti. Bu yolla ile has olan harap olup, beylikler müteferrika beylikler olup, seferden kurtulup, şimdi her beylik beylerbeyilikten iyi olmuştur. Hizmet yok sefer yok, padişah sefere gitmezse onlar da gitmez, sonra padişah sefere gitse dahi sefere gitmemeye başladılar; Sultan [Üçüncü] Mehmet Han, Eğri seferine çıktığında, beygirlerinin arpalarını alıp, yaşlı ve işe yaramayız diye sefere gitmemişlerdir. Bahsedilen yayabeylikleri benzeri padişahın başka bir makamı yoktur ki sefere gitmeyip, hizmeti olmayıp, her sene tımarlarından üçer, dörder bin akçe alıp, ömür boyu kullansınlar.

Piyadeler hizmet ederken Tershâne-i Âmire bayındırdı. Top yuvarlağı dökmekte, top dökmekte, tershane hizmetinde onlar bulunup, hizmet ederlerdi. Şimdi biraz akçeden ötürü piyade kalmadı, vergi de viran oldu, nicesi hükümsüz tımar oldu, yarısı yayabeylelerine zeamet oldu. Eski kanun değişti. Bu beylikler böyle makbul olup, görevden alma olmadığından, sefer olmadığından, atlı sancakları sık sık değişip ayağa düştüğü.

Sekbanbaşılar da; *Bize atlı sancağı gerekmez, piyade beyliğini biz de isteriz* diye, aralarında çekişince, gördüler ki eğer İstanbul ağaları; *Bizim yolumuz piyade sancağıdır* diye çekişirlerse, beyliğin de eski kanuna göre olması gerekir. Bunu fark edince, aralarında ikiye böldüler; beylik düştüğünde yarısını onlar yarısını bunlar alsın yani bir beylik boşaldığında; bir sekbanbaşılar, bir İstanbul ağaları alsın deyip, aralarındaki kavgayı kestiler. Bahsedilen piyadeler Sultan Orhan Gazi Han zamanında toplanmış olup, bazılarını Gazi Murat Han zamanında, Bilecik Kadısı Mevlana Kara Halil toplamıştır derler. Lâyık olan eski kanuna uyulmasıdır zira onların kanunları ermişlik üzerine yapılmıştır, yararsız değildir, onların uygulanması lâzımdır.

Acemioğlanı bölükbaşılarının yani odada eski olanların başı, aşçıbaşı olur. Onun üstünde olan acemioğlanı çavuşudur. Onun da üstünde olan acemioğlanı kethüdasıdır. Acemioğlanlarını bunlar idare eder. Yüklüksüz üsküf ve kâğıtsız keçe giyerler, daltaç ve kâğıt nakış yoktur, bunun nakışı yerinde keçe vardır. Kâğıt üzerindeki üsküf nakışını yeniçerilere Akşemseddin'in halifeleri yapmıştır. Acemioğlanı keçesinde o nakış yoktur, yeniçeri olunca takar.

Kethüdanın yolu sekban ve zağarcı olmaktır. Şimdi kanunsuz olarak acemi çorbacısı yaparlar, kanuna karşıdır. Sekbanlık ve zağarcılıktan başkasını vermemek gerekir. Kethüdanın ihtiyar ve işbilir olması gerekir ki gemilerdeki ve odalardaki oğlanları tanıyıp, kullansın. Sık sık değişmemesi gerekir çünkü acemioğlanı kethüdası ihtiyar ve dürüst olunca, acemi yayabaşları bile ondan korkarlar. Acemioğlanının mevcut olanını ve olmayanını bilir; bölüklerindeki oğlanlara izin verirken kethüdadan korkarlar. Eğer göz kulak olmayıp, ihmal ettiği belli olursa, onu yeniçeri yapıp, yerini altında olana vermek gerekir.

Acemi yayabaşılarının görevleri; kalafatyelerini gözlemek, tayin edildikleri gemileri kullanmak, her gün birer çorbacı divanda oğlanları idare etmek, kavga edeni dövmektir. Öbür hizmetleri de divanda odun tartmak, Eminönü'nde odun taşımaya hamal tutmak, hamallıklarını deftere yazıp, akçelerini alıvermektir. Çivi getirmek için Samakov'a gitmek, gemi yapmaya gitmek, ağanın odununu taşıtmak, Odun Kapısı'nı beklemek ve bunların benzeri görevleri vardır, yukarıda anlatılmıştır. Bunlarda adalet şarttır. Kolluklarda adaletli olursa saygı göstermek, adaletten saparsa yerinden uzaklaştırmak, bir daha Ocak'a sokmamak gerekir.

SEKİZİNCİ KISIM

KÂTİPLER

Yeniçeri kâtibi kimdir, görevi, ulûfesi nedir? Şâkirdlerin, yolları, gelirleri, görevleri, faydaları, zararları, fesatları nedir? Mukabeleciler kimdir, görevleri nedir, mukabele nasıl yapılır? Ağanın divan kâtibi, sekbanlar kâtibi, acemi kâtibi ve Ocak'taki diğer kâtipler kimlerdir, görevleri nedir?

Yeniçeri kâtipliği, Ocak'ın yüce makamlarındandır. Bu da padişahın güvenilen adamlarından biridir. Padişahın kulunun defterini muhafaza eder. Kâtiplerin ulûfeleri yoktur; üç ayda, er başına birer akçeleri vardır, onu alırlar; ulûfe dağıtılırken, şâkirdler halifesi odabaşılardan toplar, onun ulûfesi odur. Vakıf gemileri vardır; birbirlerinden 40,000 akçeye alırlar, görevden ayrılırken yerine gele-ne satarlar, kanun budur.

Yeniçeri kâtiplerinin ziftçileri vardı; sefere yazmayıp, yılda beşer yüzer akçelerini alırlar. Kethüdabeyin de ziftçileri vardı. Sultan Ahmet Han zamanında ağa olan Halil Ağa kulları, bunları tamamen kaldırtmıştır. Önce kendi ziftçilerini kaldırıp, sonra diğerlerini de uyarınca, cevap verememişler. Şimdi yeniçeri kâtibinin ziftçileri de kaldırılmıştır, hakikaten bu da kaldırılması gerekenlerdendi çünkü ağalar her sene sefere gider, bunlar gitmez, gitmemeye sebeptir, kaldırılması iyidir.

Acemioğlanından başkasının ağa gemisinde hizmet etmemesi gerekir. Kâtip gemisi de böyledir. Çünkü yeniçeri gemilere giderse se-

fere gitmemesi gerekir; ya sefere gitmesi ya da gemide hizmet etmesi gerekir, istisna olursa da onlar çok değildir. Ağa, kâtip, kethüda ve sekbanbaşı gemilerinde olan yeniçeri toplam otuz, kırk kişidir, bari onların burada kalması gerekir çünkü ulûfesi burada çıkmasa dahi o sefere gitmez ancak ismi gider, kendisi gitmez, ulûfesini çorbacısından eksiksiz alır. Bunların hepsi kanuna karşıdır. Ancak birer reislerinden başka yeniçeri yoktur; birer, ikişer tane de başdümeni vardı, şimdi çoğalmıştır ve reislerin çoğu korucu olmuştur.

Yeniçeri kâtibi olan kimsenin doğru ve dindar olması gerekir. Defterlerin durumunu adamakıllı bilmesi gerekir, Ocak'ın durumunu da bilmesi gerekir. Makamı rüşvetle almamak gerekir ve kesinlikle şanı büyük olanlardan olmaması gerekir ki kendi gemilerinin geliriyle ve er başına birer akçe kalemiyyeleriyle¹²¹ geçinip, başka işlere girişmesin. Böyle kâtip bulup tayin etmek gerekir. Doğruluğu anlaşıncı; *Yeter, kâtipliği başkasına virelim o da yesin!* diye, sık sık değiştirilmemesi gerekir. Kanunu doğrulukla uyguladığında, ağaların da gücenmemesi gerekir. Her kişinin, kadim kanun üzere, kendi geliri ile geçinmesi lâzımdır. Hak olan işe incinip, birbirine kin ve kıskançlık yapmaması gerekir. Bahsedilen kanunların ve kaidelerin aksini yaparsa, ona göre hakkından gelmek gerekir. Yeniçeri kâtipliği de eski bir makamdır.

Yeniçeri defteri her üç ayda bir yenilenir. Sultan Süleyman'dan bugüne kadar olan defterler, Efendikapısı'ndaki sandıklarda mevcuttur. Daha eskileri dış hazinede¹²² durur. Eskileri işe yaramaz olup onların yoklanması kaldırılıp, o zamandan kalmıştır. Defterde sağ yeniçeri kalmayınca defteri dış hazineye verirler, orada durur. Ama şimdi kâtipler sık sık değiştiğinden Sultan Süleyman zamanının defterleri, o eski defterlerin çoğu işe yaramaz diye telef olmuştur. Ama Sultan Selim'den beri olan defterler orada mevcuttur. Şimdi üç ayda bir yenilenir.

Muharremden¹²³ başlayarak masar, recce, reşen ve lezez aylıklarına varıncaya kadar yılda 4 ulûfe olur. Bunları yazmaya eskiden

¹²¹ Dilekçe yazma ücreti

¹²² Devlet hazinesi; padişahın şahsına ait olana iç hazine denirdi.

¹²³ Hicri ayların ilki.

beri on beş şâkird tayin edilmişti. Sonra yoldaş çoğalıp, acemi ve yeniçeri defterleri yılda dörder kere yenilendiğinden; *Yazmaya kâtip lâzımdır*, diye kırk kişi yaptılar, şimdi kırk değil yetmiş, seksen kâtip olmuştur. Sefere gitmemek için nicesi gelip şâkird olmuştur zira ağa sefere gitmeyince onlar da gitmez. Ağa sefere gittiğinde, acemioğlanı defterini yazmaya birkaç şâkird kalır; şâkirddir diye ulûfesine zarar gelmez, ulûfesini eksiksiz alır. Sefere giderse de si-pere girmez, hizmet yok, rahat eder. Bu sebepten şâkird çoğalmıştır. Kırktan fazla olmaması gerekir, kırk yeter, kırktan fazlası fazladır. Bunlar yoluyla baş olurlar, baş olan başşâkirddir, eskiden beri yeniçerilerden olagelmıştır, sekbandır.

Onun altında olana beytûlmal kâtibi derler, yeniçeri beytûlmalı defterini o yazar. O da yeniçeri iken şimdi sekban olmuştur. Beytûlmal defteri Efendikapısı'ndadır.

Onun altındakine şâkirdler halifesi derler, defterleri bu yazdırır, o da şimdi sekban olmuştur. Bunların sekban olması kanun değildir.

Bir yoldaş şâkird olursa, 300 akçe seyir akçesi¹²⁴ verir, 300 akçe de yeniçeri kâtibine verir. Nice zaman, yeniçeri kâtibi divandan geldiğinde selamlar, defter yazmaz. Sonra defterin kaidesini öğrenip, ulûfe zamanı odabaşılara hesap kapamak için verdikleri defterin suretini yazmaya izin verirler. Nice zaman bundan başka şey yazdırmazlar. Sonra, bunu yazmayı öğrenip, biraz eskiyip alışkanlık kazandıktan sonra mukabeleciye verdikleri defteri yazdırırlar. Bu deftere *mükerrer* derler, yani yazdıkları asıl defterin tekrarı olan suretidir. Nice zaman da onu yazıp, ona nüfuz edip, eski olduktan sonra *asıl* defteri yazmaya verirler. Asıl defteri yazmaya izin verdiklerinde, verdikleri bölükleri ve defteri alan şâkirdin adını yazarlar. Eğer o defterde bir kayıt veya bir terakki fazla olursa, o yazan şâkirdten sorulup, hakkından gelinir. Çünkü o yazılan asıl defter geçen ulûfenin asıl defterinden yazılır. Kapiya çıkan oğlanların, verilen terakkilerin, koruculukların, oturaklıkların kaydı, yeniçeri

¹²⁴ İşe yeni alınanların, yalnız bu defterlerde kullanılan siyakat yazısını, ustalarını seyrederek öğrendikleri seyir süresinde ödedikleri para.

kâtibinin kendi yazısıyla oradadır; orada olan ne ise yeni asıl deftere ondan yazılır, beyaz olur. Dörtlü olan bir akçe terakki alıp beşli olursa veya yedili olan terakki alıp sekizli olursa; yediliden çıkıp, yeni defterde sekizlilerin sonuna kaydedilir yeniye kaydedilmez.

Yeniçeri kâtibi eski defter ile yeniye karşılaştırmadan mukabele olmaz, mukabele olmayacak ise yeniçeri kâtibi ona kayıt yapmaz. Her ne kayıt olursa olsun, o eski deftere kaydedilir çünkü yeni defter onunla karşılaştırılır. O defter yenilenirken eski asıl defterden sakınmak gerekir zira yeniçeri defteri deryadır. İki eski defterle karşılaştırılmayıp, biriyle karşılaştırarak, ona kaydederler.

Eskiden yeniçerinin ve aceminin asıl defterini 10 eski şâkirden başkası yazmazdı, yazarların da adını yazarlardı. Ona kaç cemâat verilirse adını yazarlardı, o defterde bir kayıt bulunursa ondan sorulurdu. Şimdi bunlar yoklanmadan kalmıştır. Bunun yoklanması şarttır, zira bu defterlere şimdi *işler* geçerler ki dikkat edilmez. Olur olmaz oğlana verirler, bu oğlan eski midir, değil midir demezler, verdiklerini de yazmazlar. Yazdıklarında da asıl defteri bir yere getirip dört, beş kişinin yazması gerekir. Onu da başşâkird ile yeniçeri kâtibi önünde yazmak gerekir yoksa içine terakki yazarlar, kapıya çıkanlar arasına havadan bir isim kaydedip, kaydının kaydını taklit ederler; bir âdemin üzerine birdenbire havadan koruculuk kaydı yaparlar, yapmasa dahi kim yoklar, korucu olur, geçer, gider. Oturaklık da böyledir. Bunlardan başka; birdenbire yeniçeri yapmaya, yedili ve sekizli arasına kaydetmeye, terakki yazmaya, yeniçeri kâtibinin terakkisini taklit etmeye imkân bulamazlarsa yeniçeri kâtibinin yazdığı terakki 1 akçe ise 1,5 yaparlar 1,5 akçe ise 2 yaparlar, buçuk ise bir akçe yaparlar. Padişahın defterine böyle hainlik ederler ki olmaz. Bir herifi, yedi atası yeniçerilik görmemişken, birdenbire yedi, sekiz akçe ile deftere kaydederler. Kaydının yapıldığı odaya gittiğinde; *Bu nerden yeniçeri oldu?* diye sormazlar, *Odundan yontma âdem olsun, odasına gelsin; tek, bir yoldaş ziyade olsun!* diye aldırılmazlar. Ama eskiden sırayla gelen yoldaşlardan başkasını; *Kuloğlu musun, devşirme misin, seni kim kapıya çıkartmıştır?* diye araştırırlardı. Eğer yolu ile çıkmış ise kabul ederlerdi, yolu ile kapıya çıkmamış olup, kâtipler ve şâkird-

ler eliyle çıktıysa kabul etmezlerdi; *Yarım, öbür gün, ya kavga eder-sen, seni ağa önüne getirirler veya bir şekilde tutup ağaya gam-mazlarlar. 'Sen bunu niçin kaydettin?' derler; başımdan, ma-ka-mımdan korkarım* diye kabul etmezlerdi. Şimdi sormadan, hemen kabul ederler. Yeniçeri kâtiplerinin bu konuya çok dikkat edip, defterleri iyi saklattırmak gerekir. Yeniçeri ve acemioğlanının asıl defterleri yenilenirken özen göstermek gerekir; dört, beş şâkirdden başkasına yazdırmamak gerekir; yazarlarken de başşâkird ve şâkirdler halifesi önünde yazdırtmak gerekir. Verdikleri kâğıtlarda kaç bölük vardır, kaçınıclardadır, yazacak şâkird kimdir, defter edip vermek gerekir. Her şâkirdin yazdığı bölükler belli olunca, o eski asıl defterlere kaydedilmiş bulunursa, yazanlardan sormak ge-rekir. Belki karşılaştırmak lâzım gelirse, eski defterlerin yalnız bi-riyle karşılaştırmayıp, ondan da eskisi ile karşılaştırmak gerekir. İki defter ile karşılaştırılırsa bir tane buçuk dahi kaydetmek müm-kün olmaz. Zira yazarken eski asıl deftere kaydetse, ondan eskisi-ne nasıl kaydetsin? Ona yazarken kayda fırsat buldu, ya ondan es-ki olan deftere nasıl fırsat bulsun? İki defterle karşılaştırmamanın bu kadar faydası vardır. Dikkat edilmesi şarttır. Çünkü şimdi *Padişa-hın tuzunu, ekmeğini gözleyen yoktur* demekten maksat, *Nâdir olan yok gibidir*, anlamında olup *azdır* demektir.

Şakirdlerin durumuna çok dikkat etmek gerekir. Bunlar defteri yazdıktan sonra, defterde bir kayıt bulunursa, kimin yazısı oldu-ğunu bilmek gerekir. Kâtip olan kişinin de kendi yazısını tanınması gerekir, kaydı taklit edildiğinde, teşhis etmesi gerekir. Böyle bir mana bulunduğunda, o odanın odabaşısını davet edip, kimin yap-tığını ondan öğrenmek gerekir, ister istemez söyletmek gerekir, ona göre yapanın adamakıllı hakkında gelmek gerekir. Defterin sak-lanmasına özen göstermek gerekir. Bunlar eğer kapıya çıkan, eğer ulûfesi kesilen ise nasihat etmek gerekir. Tımara çıkartılanları ve kale muhafızlığına tayin edilenleri, defterden çıkartılmışken, kaç akçeli ise ulûfesini onun reisine çıkılmış gibi havadan kaydetmek; sefere yazılmışken, üzerlerinde kırmızı yazı¹²⁵ olup, burada değil-

¹²⁵ Ulûfe defterinden silinen isimler kırmızı mürekkeple işaretlenirdi.

ken, burada gösterip, ulûfesini burada çıkartmak gibidir. Bunlardan biri defterde bulunursa, defteri muhafaza eden eski şâkirdin hakkından gelmek gerekir ki onlar da defterin korunmasında dikkatli olsunlar. Sultan Süleyman Han zamanında bir acemioğlu kaydı bulununca üç, dört şâkirdi, başşâkird ile birlikte tımara çıkardılar ki öbürlerine ibret olsun.

Yeniçeri defteri bir büyük deryadır. Korunması çok zordur. İçinde çok şey olur. Yeniçeri defterini korumak için yeniçeri kâtibinin defteri aldığı gün önce deftere bir fihrist yapması gerekir. Ağa bölüklerinin 1. Bölüğü'nden 61. Bölüğü'ne varıncaya kadar bölük bölük çekmesi gerekir. Önce 1. Bölük'te kaç korucu vardır ve ulûfeleri kaçar akçedir, yazmak gerekir. Ondan sonra üzerinde sefere gitmeme kaydı olan Orta Mescidi kayyımı, mülazım, dânişmend, dağ korucusu ve benzerleri ile o bölükte kaç oturak olduğunu, isimleri ve ulûfeleriyle yazmak gerekir. Kapıya çıkan kaç kişiye o ulûfe kaydı ile yazmak gerekir. O ulûfe, eğer mukarrer buçuğu ise ve eğer mahlûl ise kimlere verilmişse yazmak gerekir. Ağa mührü ile seferden alıkonmak ve bunun benzeri kayıtlar oldukça, fihriste de kaydetmek gerekir. Diğer¹²⁶ bölükler ve yayabaşılar da bu şekilde yapılır. Cemâat bölükleri de 1'inciden 101'inciye varıncaya kadar böyle fihrist yapılırsa, kimse bir akçeyi havadan kaydetmeye imkân bulamaz, bulsa da anlaşılır zira fihristte olmayınca bilinir ki şâkirdler yapmıştır, hakkından gelinir. Eğer 10 akçeli bir korucuya havadan 1 akçe terakki yazarlarsa, fihristte olmayınca belli olur ki şâkirdlerin işidir; odabaşısını davet edip, kim yapmışsa ondan öğrenip, hakkından gelinir. İster oturak terakkisi ister başka terakki olsun, defterde olup fihristte olmazsa, kim yapmışsa öğrenilip, hakkından gelinir. Özellikle bir âdeme havadan koruculuk kaydı çektilerse veya bir âdemi oturaklar arasına dahil ettilerse, bu da fihristte olmadığından anlaşılır ki şâkirdlerden olmuştur, sorulup hakkından gelinir. Yoldaş arasına yoldaş kaydetmek, sefere gitmez kaydetmek, kapıya oğlan çıkardıklarında yeniçeri kâtibinin kaydı-

¹²⁶ 61 adet ağa bölüğünün dışındaki diğer bölükler, 101 adet cemâat ortası ile 34 adet sekban bölükleridir.

nı taklit etmek fihristinden belli olur. O odalarda sekizlilerin ve dokuzluların ta sonuna varıncaya kadar rakamla fihristi olunca; yediliyi sekizlilerin sonuna yazıp sekizli yaparlarsa o da fihristten belli olur. Acemi defterinin de böyle olması gerekir ki şâkirdler deftere bir şey kaydetmeye imkân bulamasınlar. Bu defterler saklandıktan sonra yeniçeri kâtiplerinin yapması gereken şudur; eğer Ağakapısı'ndan terakki verilen, kapıya çıkan acemioğlanı veya iş göremeyen geldiğinde; bunların mühürlü ağa tezkerelerini çok sıkı saklamak gerekir çünkü onlar senettir, karşılaştırmaya delil olur.

Bunları kaydederken, kendileri kaydedip, şâkirdlere okuturlar. Ama şâkirdler onu okurken, havadan terakki ve kapıya çıkanlar arasına kapıya çıkan ve acemi arasına acemi, dilediğini okur; yeniçeri kâtibi, mühürlü ağa tezkeresinden okuduklarını sanıp kaydeder, sonra mühürlü ağa tezkeresiyle karşılaştırmazlar, deftere geçer gider. Kâtiplerin bunu tecrübe etmesi gerekir. Mühürlü ağa tezkeresini okutup, tezkereden kaydettiği isimlerin üzerine işaret koymak gerekir. Sonra mühürlü tezkere ile karşılaştırıp, içinde havadan bir kayıt bulunursa, o okuyan şâkirdin hakkından gelmek gerekir veya mühürlü ağa tezkeresine bakarak kaydetmek gerekir. Onlara okutmamak gerekir ki defter sağlam olsun.

Bir yeniçeriye sefere yazdıktan ve defteri oraya gittikten sonra emekli etmemek gerekir ki ulûfesi iki yerde çıkmasın, ulûfe mükerrer olup hazineye hainlik olunmasın; emekli olduktan sonra geri alınsa dahi hazineye girmez, masraf olur, gider. Bunun olmaması lâzımdır, çoğunlukla ziyan olur. Dikkatli olmak gerekir. Yeniçeri kâtipleri, yukarıda anlatıldığı şekilde şâkirdlere ve asıl deftere bu usule göre dikkat ederlerse, defter temiz olur. Ölen çıkarılır, defter kaydı azalır, kendisinden sorulduğunda cevabı kolay olur. Mühürlü ağa tezkeresinin cevabı ise ağaya aittir, kâtipten sorulmaz. Araştırıldığında mühürlü ağa tezkeresi ona senet olur; sorulan, mühürlü ağa tezkeresi dışı kayıtlardır.

Yeniçeri ağaları kapıya oğlan çıkardığında, yeniçeri kâtibinin de oğlanları varsa onları da kapıya çıkarırlar çünkü onların da gemileri vardır. Gemilerde hizmet eden oğlanlar eskiyip, acemi arasında on, on iki çuhali olduysa yoklayıp çıkarırlar; eğer yeni olup

dört, beş yıllık oğlan olursa *Zamanı değildir* diyerek, kapıya çıkarmazlar.

Yeniçeri defteri, acemioglânı defteri, Gelibolu ve bostan defteri üç ayda bir kere yenilenip, üçer suret olur. Biri *asıl* olur, Efendikapısı'nda durur. Biri *mükerrer* suretidir, Ağakapısı'nda yazılır, orada başka şâkirdler vardır, onlar yazar. Kapıda bir kimseyi yoklamak gerekirse onunla yoklarlar, bu defter bu yakınlar da tutulmaya başlanmıştır, yerinde anlatılacaktır. Bir deftere de *hazine defteri* derlerdi, onu yenileyip içeriye alırlardı, gelen ulûfeyi onunla karşılaştırırlardı, işin dışında bir şey bulduklarında yapanın hakkından gelirlerdi. Sultan Selim'e kadar o hazine defterleri yazılıp, içeri alınırdı; ondan sonra içeri alınmayıp, *mükerrerin* adını *hazine defteri* koyup mukabeleciye verirler, *hazine defteri* verilmez, içeriden de istemezler. Hazine defterinin faydası çöktür.

Sultan Süleyman Han zamanında Halkalı Bahçesi¹²⁷ yapılırken, bitmesi yaklaşınca bahçeyi gezmeye geldiler. Orada hizmet eden oğlancıkların her biri yedişer, sekizer yıl Türk yanında ve yedişer, sekizer yıl da torbada hizmet edip, belâ çektikleri için:

Padişah önünde ciddiyetle çalışalım; ola ki hizmetimizi görüp, birkaçımızı kapıya çıkaraydı.

diye canla başla hizmet ettiler. Padişah, o zaman İstanbul Ağası olan Saka Mahmud kullarını davet edip:

Şol hizmet eden üç oğlanı kapıya çıkmağa tezkere eyle!

dedi. Ağa kulları tezkerelerini yazıp:

Emir Padişah'ın; lâkin bu üç oğlandan daha eski iki oğlan vardır. Bunları kapıya çıkarıp ol iki oğlan kalırsa onlara zulüm olur, adalet olmamış olur. Ben Padişahım'ı günahattan sakınırım!

dediğinde, padişah:

¹²⁷ Bugünkü, Halkalı Ziraat Meslek Yüksek Okulu'nun bulunduğu yer.

Berhudar ol Lala! Onların eskilerini sen bilirsın, kapıya çıkarmasını ben bilirim. O iki oğlanı da ben bilirim.

deyip, o iki oğlanın da kapıya çıkmasını ferman buyurdu. Sonra yanındaki kapıcılardan birini gizlice gönderip sordurdu:

İstanbul Ağası'nın eski dediği oğlanlar, onlardan eski midir, değil midir?

Eski oldukları anlaşılınca, Ağa'ya hilat verip, saâdetle din ve dünya işleriyle meşgul oldular. O zaman yeniçeri kâtibi olan kulları, zamanın vezîriazamı Rüstem Paşa kullarının odalıklarının birini almıştı. Padişahın beş oğlanın kapıya çıkması için fermanı olup, kendisi de vezirin yakını olduğundan; kendi gemilerinde hizmet etmekte olan eski bölükbaşılardan iki oğlanı da o bahane ile deftere kaydetti. O devirde padişahın kutsal emri olmadan kapıya oğlan çıkarmak imkânsızdır. Bu yüzden kâtibin kaydı ile defterde yedi oğlan oldu. Ulûfe tamamlanıp, defterler yazılıp, mükerrer defter ulûfe için mukabeleciye verilip, hazine defteri içeriye teslim edildiğinde; padişah eski hazine defteri ile gelen hazine defterini, Silâhdar Cafer Ağa kullarıyla karşılaştırdıklarında, kapıya çıkan yedi oğlanı buldular. O zaman yeniçeri ağası olan Pertev Ağa kulları arza girdiğinde, o iki oğlanı kimin kapıya çıkardığını bulmak için kendi çıkardıkları beş oğlanı da görmezden gelip:

Bu yedi oğlanı kim kapıya çıkarmıştır?

diyerek, sordu.

Padişahım, İstanbul Ağası kulların bilir. O tezkere yazmıştır, ona soralım.

dediler. İstanbul Ağası'nı davet edip, yokladıklarında:

Üçünü Halkalı Bahçesi'nde Padişah'ın buyurduğunu ve ikisini de ben kullun, onlardan eski olduğunu bildirdiğimde, onları da kapıya çıkarıp onlarla beraber beş kişi oldu.

dedi. Öbür ikisini yoklayıp, kayıtlarını yeniçeri kâtibinin gemisinde bulunca anladılar ki kâtip kapıya çıkartmıştır. Kâtip kulları Rüstem Paşa'nın adamı olduğundan, kâtibi padişaha arz etmeye cesaret edemeyip, durumu Rüstem Paşa kullarına bildirdiler. Bir süre düşünceye dalıp Pertev Ağa'ya:

Bu alçak bize mensup olmakla, bunu kapıya çıkarmıştır, keşke terbiye edeydik.

dedi. Pertev Ağa arza girdiğinde, daha söze başlamadan:

Pertev, sana verdiğim işi ne yaptın?

diye, cevap istediler. O beş oğlanın Halkalı Bahçesi'nden Padişah'ın yüce fermânı ile kapıya çıktığını beyan edip; yeniçeri kâtibinin iki gemisi olduğunu, hizmetinin acemioğlanları yetiştirmek olduğunu ve o oğlanların eskilerinin yoluyla kapıya çıktığını saygıyla söyleyip:

Bu beş oğlanın kapıya çıkmasına Padişah'tan ferman olunca, o da kendi gemisinden, o eskilikte iki oğlanı kapıya çıkartmışlardır; onlarla yedi olmuştur. Bâkî ferman, Padişah Hazretleri'nindir.

deyince, Padişah öfkелendi:

Bu terbiyeyi sana Rüstem mi öğretmiştir? Lala iken bana lâzım bir dürüst kulumsun, yoksa şimdi başını alırdım. Ben padişah iken iki, üç oğlanı kapıya çıkarmışken, ağa; "Onlardan daha eski iki oğlan vardır." deyip bildirdi, onları da kapıya çıkardım. Ya yeniçeri kâtibinin gemisinden de kapıya oğlan çıkması lâzım geldiyse; sen Ocak'ta benim vekilimsin, arz sahibisin, sana bildirse, sen bana bildirsen, duymaz mıydım? Ama bir kâtip, sen benim vekilim iken seni beğenmezse ve ben padişah iken benim hükümetime karışırsa, ne sen ağalık yapabilirsin ne ben padişahlık yapabilirim.

deyip, başını almaya ferman buyurdular. Sürgüne göndermekle kurtarmaya çalıştılar, çare olmadı; ardından âdem gönderip, Mi-dilli'ye varmadan hakkından geldiler.

O zamanlar padişahlar hazine defterini silâhdarlarıyla karşılaştırırlardı. Bunun benzeri bir nesne bulunduğunda yapanın hakkından gelirlerdi. Bütün kolluk defterlerinden alıp, böyle yoklardı ama sipahi ile yeniçeriye çok dikkat ederlerdi. Onları silâhdarlar yoklardı ama yeniçeri ile sipahiyi kendileri yoklardı. Yalnız silâhdarlara inanmazlardı zira cenk gününde lâzım olacak kullar bunlardır. Bizzat kendileri görüp, yoklamayınca, çavuşla kapıcıya inanmazlardı.

Böyle dikkat edilmeyince âlem düzelmez. Dikkat edilirse, olur olmaz kanuna muhalif işler olmaz, herkes kanuna uyar, gittikleri yerde de fetihler olur, herkes kendi makamını bilir, kendi geliri ile geçinir, rüşvet kalkar, âlem lânetden kurtulur. Padişahlar böyle her ulûfede, birer hazine defterini alıp, birbiriyle karşılaştırırsa, yeniçeri ocağı ve sipahi ocağı, eskiden olduğu gibi ihya olur. Sipahinin rü'ûsu¹²⁸ vardır ama yeniçerinin rü'ûsu yoktur. Bu defteri çok dikkatli gözlemek lâzımdır ki dışarıdan adam girmesin. O hazine defterinde bu derece fayda vardır. Yeniçeri defteri bir deryadır, çok kaidesi vardır, yazılması mümkün değildir.

Sultan Selim Han hazine defterini alıp, yoklamaya başlayınca baktı ki bunun kaideleri çoktur, kaidelerini ve kanuna karşı olanları karşılaştırırken:

Öğretmeye içlerinden bir âdem lâzımdır!

dedi. Bir işbilir şâkirdi veya işi bilenlerden birini gizlice getirip, mevcut durumu ve defteri, silâhdar ile karşılaştırıp, ayrıntılarıyla silâhdara öğretip, haline göre saygı gösterip, sonra çuhadar ve rikâbdar da defteri karşılaştırmayı silâhdardan öğrenirse, artık başka kimsenin öğrenmesine ihtiyaç kalmaz; ancak şimdi başlangıçtır, onun için öğretmek lâzımdır.

Yirmi bir sene yeniçeri defterine hizmet edip, şimdi korucu yaptılar. Ulûfem ile korucu olmuşken ve korucu olmak arzum değilken, kimsesiz olduğumdan

¹²⁸ İlmiye sınıfından ulema çocuklarına, bazı sipahilere bağlanan bir maaş çeşidi.

yaptılar. Şimdi böyle er olup kaldım. Bu kadar hizmetim heba oldu. Arkası olan safada, makamda, gerek dürüst olsun, gerek olmasın, gerek hizmet edip, kanun ve kaide bilsin, gerek bilmesin, gerek Ocak oğlu olsun, gerek olmasın, yalnız arkası akçe olsun. Padişahım, bu deftere bu denli hizmet etmişken, yine de defterde bilmediğimiz nice yer vardır. Bu Ocak'ta yasaklanacak olanlar sonradan uydurma icatlardır ve rüşvettir. Şimdi rüşvet vermeye akçesi olmayan, bunların arasında, bencileyin kızı¹²⁹ akçeye muhtaç olup, borçlu, batmış, boğulmuş olur. Âlemin büyük ruhu padişahlardır ve bütün padişahların ruhu padişahımdır. Bu sebepten, halimi padişahıma bu denli küstahane arz eyledim.

Hazine defteri alınıp karşılaştırılıp, kanun ve kaideleri ayrıntılarıyla bilinirse, âlemin düzelmesi kesindir zira Yeniçeri Ocağı, Osmanogullarına kol ve kanat olmuştur, bunlar düzelirse, Allah'ın yardımıyla vardıkları yerde de fetihler olur.

Her odanın birer akçe mukarreri vardır, kâtip deftere kaydeder. Ocak ağalarının birer akçe mukarrerleri vardır, onu da kaydeder.

Seferli olmayıp, ulûfesi burada olup, ölenin ulûfesinin 7 akçeden yukarısı dağıtılır, buna mahlûl terakkisi denilir, kâtip kaydeder. Ölen korucu ise, ulûfesi 9 akçeden 13 olduysa, yediden dokuzaya 2 akçe mahlûl eder, bunu kaydedip artanını kaydetmez; 8 akçeden 13 akçe olduysa, 1 akçesini kaydeder, artanını kaydetmez; korucu ulûfesi olduğu gibi dağıtılmaz. Eğer 24 akçeli dahi olsa, er iken kaç akçeli ise mahlûl de öyle kaydedilir. Eğer yayabashılıktan, bölükbashılıktan korucu olduysa, mahlûlü dağıtılmaz, onun terakkisi bölükbaşı olduğunda dağıtılmıştır. Bölükbaşı ve yayabaşı olanın 7 akçeden yukarısı dağıtılır. Solak ve zağarcı olanın 7 akçeden yukarısı dağıtılmaz. Kaleye çıkanın dağıtılmaz, sipahi olanın dağıtılmaz zira dağıtılan mahlûl gedik olur, hazineden akçe çıkmaz. Yayabaşı, solak, zağarcı ve sekban gediktir, hazineden çıkmaz, eskiden çıkmıştır. Ama kapıcılık ve sipahilik ya ulûfesinden fazla olur, onun terakkisi nice çıksın veya ona bedel beraber çıkar, o da dağıtılmaz. Tımara çıkanlar ve kaleye çıkanlar gazaba uğramışlardır, o hazineye kalır. Oturaklığın da kusuru hazinenindir, dağıtıl-

¹²⁹ Bakır.

DeFTER emini: Bir okkadan fazla pamuğun üzerine sarılmış renkli çuha kavuk, sırtına çuha "biniş" ve ferace, ayağına kırmızı çakşır ve sarı mest giyerdi (solda).

Başkılavuz: Başına kavuk, sırtına divan kürkü, ayağına şalvar ve sarı yemeni giyip elinde bir asa taşırdı (ortada). Kavasbaşı: Başlarına Acem şalı sarıp; sırtlarına sırma veya ipek işlemeli, dört kollu çuha "cepken"; ayaklarına işlemeli şalvar ve işlemeli tozluk giyip bellerine Trablus kuşağı sarıp, kuşağın içine yatağan sokarlardı (sağda).

maz; kâtipler de dağıtmazlar. Yedi akçeden aşağısı hazinenindir, 7 akçeden aşağısı dağıtılmaz. Seferli olup, ulûfesi burada çıkmayanın terakkisi dağıtılmaz zira orada, seferde dağıtılır, burada da dağıtılırsa mükerrer olur, kâtiplerin bunu gözlemesi gerekir ki hazineye zulüm olmasın.

Bunlardan başka şâkirdler deFTER yazdıklarından ötürü her ulûfede 25 akçe şâkird mukarrerleri vardır. Ağakapısı'nda sonradan ortaya çıkan şâkirdlerin de 10, 15 akçe mukarrerleri vardır. Şâkirdlere yoluyla, haline göre birer, birer buçuk akçe ve bunun emsali dağıtılır; şâkirdler bunu beşer altına, birer akçeye satarlar.

İnam ise bahşış değildir, padişah vermeden olmaz, onu da ağalar mühürleyip gönderirler; yangın söndürmede mi verilmiştir veya alaylarda mı verilmiştir, ona göre yeniçeri kâtibine hizmet edenlere verilir.

Sözün kısası, kâtiplerin bunları bir hoşça yapması gerekir. Yoklandığında eğer suçu kendine çıkarsa kendi çeker; eğer mühürlü gelip suç ağaya çıkarsa, ağa çeker.

Bir herifi, kanuna karşı, kuloğlundan, devşirmeden, sipahioğlundan, ağaçıraklığından acemioğlanı yapmak için 25 altın rüşvet alıp yaparlarsa, yapanın hakkından gelmek gerekir. Eğer hünkârın emri olup; emrin arasında çıkarılırsa dahi akçe ile çıkarmak suçu onlara yeter; vereni ve alanı katletmek gerekir, dirliğini kesmek gerekir, zira gidip, haramzadeye ortak olur, celalilerin türemesine sebep bu olur. Bunun Ocak'ta akçe ile olmasını yasaklayıp, tembih etmek ve yapanın hakkından gelmek gerekir; yaparsa, vebali kendi boynuna.

Ulûfede olup; eğer eski, eğer yeni, eğer yolu ile gelen devşirme ve kuloğullarından, eğer bostan ve Gelibolu oğlanlarından olup gerçek kuloğlu olduğu kesin olduktan başka yayabaşioğlu dahi olsa, eşkâli eksiksiz olarak ana defterde olsa dahi, gerçek devşirme olsa dahi; 25 altın rüşvetle kapıya çıktığı anlaşılırsa, ağanın önüne çıkmadan, İstanbul ağasının tezkeresi olmadan, akçe ile kapıya çıkmak suçu ona yeter; edenin de, ettirenin de, alanın da hakkından gelmek gerekir.

Eden yeniçeri ağası olsa dahi; kuloğlu olup, yetim ulûfesi yiyen, foduladan 15 altınla ulûfeye yazılmış kuloğlu olsa; foduladan birdenbire 40 altınla yeniçeri olmuş kuloğlu bulunursa; tembih ettikten sonra edeni, ettireni ve olanı ortadan yok etmek gerekir; rüşvetle yeniçeri oldukları suçu onlara yeter.

Bir kuloğlunu, ne fodulada ve ne de ulûfede iken birdenbire önce kapıya çıkarıp veya bir şehir oğlanını birdenbire sipahioğludur diye önce sipahioğlundan kapıya çıkarıp, sonra ellişer ve altmışar altına yeniçeri yaptıkları, tembihten sonra mâlum olursa; onun, edenin, ettirenin ve olanın hakkından gelmek gerekir.

Bir devşirme, henüz devşirmeden geleli dört, beş sene olmadan; belki de henüz gelmişken veya eskiden olduğu gibi Türk yanında

Vezir tataragaşı: Siyah kuzu derisinden, yeşil tepeli ve sarı çuhah kalpak; “şemse” denilen iki düğmeli kaput, kaputun altına kadife üzerine sırma işlemeli cepken, şalvar ve sarı çizme giyerdi (solda).

Vezir baştebdili: Çuhadan, yeşil tepeli, etrafı boz kuzu derili kalpak; sırtına yırtmaçlı çuha “biniş” ve bunun altına ipekli entari ile bol şalvar giyerdi (sağda).

hizmetini yapmamışken; tembihten sonra 50, 60 altın ile yeniçeri ol-
duysa veya bir ağanın adıyla veya vilayeti adıyla 50, 60 altına ha-
vadan yeniçeri yaptıkları anlaşılırsa; edenin, ettirenin ve olanın hak-
kından gelmek gerekir; akçe ile kapıya çıktıkları suçu onlara yeter.

Kuloğlu ve devşirme padişah emri ile yazılacaksa; kuloğlunun babasının odasını ağa önünde araştırmak gerekir; fodulada olsa dahi böyledir; akçe ile olmaması gerekir. Bundan böyle, sipahioğlu, çavuşoğlu ve kapıcı [oğlu] hiç olmaması gerekir, her birinin yoluyla olması gerekir.

Devşirme nice zaman Türklerin yanında hizmet edip ulûfeye yazılması lâzım gelirse; Rumeli ağasında ise Rumeli ağası ve Anadolu ağasında ise Anadolu ağası tezkere yazıp, ondan sonra ağa önünde eşkâli görülüp, ulûfeye yazmak gerekir. Bundan böyle ağa-çırağı olmaması gerekir, âlem düzelir.

Kuloğlu ve devşirmenin ulûfeye yazılmadan önce kapıya çıkmaması gerekir; kesin kanundan haricin biri budur, olmaması gerekir, tembihten sonra edenin başını almak gerekir.

Ulûfeden yazılması gerekirse; eskisi torbada ise İstanbul ağası tezkere yazıp, sonra ağa önünde yoklanıp, kâtip deftere kaydeder. Bostancı ise bostancıbaşı, Gelibolu'da ise Gelibolu ağası tezkere yazıp, ondan sonra ağa önünde yoklanıp, yoluyla dağıtılıp, birine fazla ve birine eksik vermeyip, beraberce mühürleyip, kâtip bu şekilde kaydeder.

Eğer bu konuda böyle dikkat edilse, Yeniçeri Ocağı da eskiden olduğu gibi düzgün olurdu.

Yeniçeri ocağında terakki 5 altına satılarmıştır. Yasaklanıp, akçesiz vermek gerektiğinden, hizmet edene vermek gerekir. Akçe ile vermemek gerekir. Şimdi hep akçe ile verilir, verenin hakkından gelmek gerekir.

Bundan böyle korucu terakkisi vermemek gerekir. Kâtiplerin bunu kaydetmemesi gerekir. Ağa mühürleyip verdiyse, hünkâra arz etmeden vermemek gerekir, verdiği anlaşılırsa hakkından gelmek gerekir zira korucu terakkisi vermek kanuna muhaliftir. Anlatılanlara böyle dikkat edilirse âlem düzelir.

Etrafa sefer olduğunda, sefere yazılan âdemi, sefere giden ağaya defterle teslim ettikten sonra gerek rica ile ve gerek akçe ile emekli ederler, ulûfesi iki yerde çıkar, olmaması gerekir.

Sefere yazılan yoldaşların defterini yazmaya ve yeniçeri kâtibinin vergisini almaya bir şâkird gönderirler; o şâkirdin kendi oda-

sından veya başka odadan çorbacısı gitmezse, bölükten kırk, elli er verirler, hizmet ederler. Onlardan akçe alıp 120, 140 er vermemek ve o hizmet edenlere terakki verilecekse, burada şâkirdken ne verilirse, o kadar terakki verip fazla vermemek gerekir.

Seferdeki paşa, hünkâra arz edip *ınam* verirse, o da onların ağasından alıp, verir.

Seferde kapıya çıkmak kanun değildir çünkü ne acemi defteri ve ne eşkâl defteri sefere gider, orada ne yeniçerilik ne acemioğlanlığı verilir; şâkird de *Verme* diye tembih etmek gerekir. Hizmeti karşılığında, oğlunun kapıya çıkması lâzım gelirse, orada deftere işaret koyulup, burada yoklamak ve ona göre kapıya çıkartmak gerekir.

Şakirdlerden göreve gitti diye akçe almamak gerekir; görevden geldiğinde, ulûfe dağıtılırken er başına birer akçe almak gerekir, o şâkirdindir. Şimdi kendisine er başına ikişer akçe alır, onundur. Şimdi bunu *onlara hizmettir* diye akçe ile verirler; o da nice türlü hile yapar, mükerrer ulûfe çıkarır, ağa ile aralarında yok ederler. Oradaki beytûlmalı dahi gözden çıkarıp, harç ve masraf yaparlar.

Seferde sipahi olmak gerekirse, vezir olan serdar yaparsa, buyrultusunu almadan yapmamak gerekir. Reisin yaptığı işi kendisinden sorup, hakkından gelmek gerekir. Getirdiği defterin bir suretini padişah alıp, öbür defterlerle karşılaştırıp, hakkından gelir. Padişah böyle dikkat edince, bir kalem eklemeye imkân bulamazlar.

Yeniçeri kâtibinin tuttuğu bir defter de beytûlmal defteridir. Başşâkirdin altındaki şâkird beytûlmal kâtibidir, beytûlmal defterini o yazar, beytûlmalcı ile o satar. İstanbul, Galata ve Üsküdar'daki beytûlmalı satarlar, mirasçısı olmayanı nakite çevirirler; binde 25 akçesini kâtip ile beytûlmalcı alır, geriye kalanı ne kadar olursa olsun *Hazine* diye işaretlenir.

Sonra varisi gelirse veya gelmeye imkânı yoksa yani reşit olmadıysa; defter edip, iğneden ipliğe hepsini müfredat defterine yazıp, Kapı'daki sandığa koyarlar. Akçesini odasına verirler; onlar da yoldaşlarına muameleye verirler, fazlasını nafaka yapıp verirler. Akçesi çok olanın fazlasını nafaka yaparlar; nafakadan arta kalanını asıl akçeye katarlar, aslını çoğaltırlar. Sözü'n kısası reşit olma-

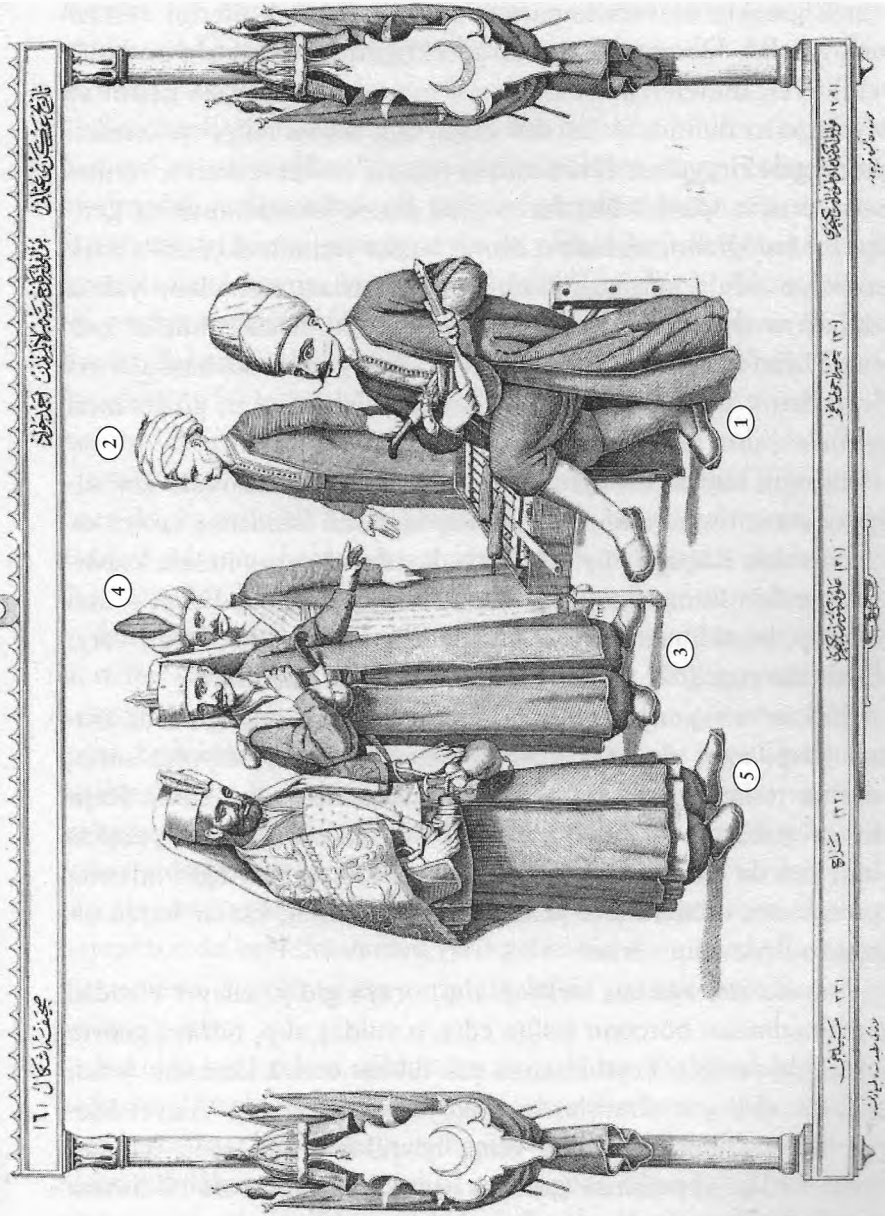
yan yetimin akçesini odalarına verirler, orada işletirler. Yukarıda anlatıldığı şekilde, nafakasını onun içinden verirler.

Reşit olunca gelip akçeyi almak istediğinde; Efendikapısı'nda asıl akçenin ne kadar olduğunu yoklayıp, sonra odasındaki akçenin nafakasını ve ne kâr vermiştir, hesabını alıp; odanın birkaç ihtiyarı ile Efendikapısı'na gelip, akçeyi teslim edip, defterden hesabı kapattırıp, odabaşısının eline teslim tezkeresini verirlerdi.

Yetim küçük olursa akçeyi, başçavuş ve kethüdabey odasından başka odaya vermezlerdi; Ağakapısı'nda *Karasandık* derler bir sandık vardı, ona koyarlardı. Reşit olunca ağanın önüne çıkıp, Efendikapısı'ndaki müfredat defterinden aldığı tezkereye göre akçelerini alırlardı, Efendikapısı'nda da beytülmal defterinden hesabı kapattırılırlardı. Öldüğünde beytûlmala teslim edilirdi lâkin bu Karasandıkta duran akçe muameleye verilmez ve çoğaltılmazdı. Ama odaya verilenler kâra verilmekle çoğalınca, herkes odaya vermeye razı olduğundan, şimdi bütün yetim akçesi odalardadır.

Bunun kâr yönünden yetime çok faydası olmuştur ama bunda fayda ne ise zarar da öyledir. Yetim akçesini aralarında ziyan ettirmezler, odabaşılar muhasebesini birbirlerinden alırlar lâkin bazıları daha reşit olmadan Allah emrine varır, böyle beytûlmalı aradan yok ederler. Çünkü şimdi akçe Karasandıkta değildir ki öleninki orada kalsın, öleninki odabaşılardan elindedir. Reşit olan kimse yoktur ki aldığı hesabı kapattırsın. İşbilir kâtip ve beytûlmalı da yoktur ki *Hesaptan düşün* desin ve eski defterden düşülmeyeni *Bu niçin o zaman hesaptan düşülmemiştir? Elbette bunda iş vardır* diye, sorsunlar. Eğer 18, 20 seneden beri kapanmamış hesap varsa o ölmüştür, hazineye almak gerekir. Eğer hesabı kapattırmayıp vermiş odabaşı varsa âdem gönderip hazineye alınmış mıdır görürler; hazineye aldılarsa hoş, yok almadılarsa o odabaşı odabaşı mıdır, korucu mudur, ona ödettirirler. Eğer odabaşılıktan çıkıp öldüyse, yerine odabaşı olana ödettirirler zira vekilharç olacak da niçin böyle şeyleri gözlemeyecek ve odabaşı olduğunda, hesabı kapatılmamış beytûlmalı niçin kapıda yoklayıp talep eylemeyecek.

Şimdi haftada bir beytûlmalı ve bir kâtip değişir, ne beytûlmalın hesabı kapananını bilir, ne kapanmayanını bilir. Ocak'ta

1. Kolluk önünde oturan yeniçeri, 2. Çorbacı yamağı, 3. Ulufe götüren yeniçeri, 4. Sıraç, 5. Sebilci

beytülmal kaidesini bilen ve doğruluğu meydana çıkana saygı gösterip, sık sık değiştirmemek gerekir. Bundan böyle sıkı tembih etmek gerekir. Hesabı kapatmadan yetimlere akçelerini vermek gerekir. Hesaptan düşmek gerektiğinde; yetimi alıp, odanın vekilharcı, müteferrikaları ve odabaşısı gelip, yeniçeri kâtibi ve beytülmalcı önünde defterden düşürtüp, teslim edip, tezkeresini almak gerekir; yalnız *Yetim aldı* cevabıyla teslim tezkeresi vermek gerekir. Çünkü bir düzme kuloğlunu Efendikapısı'na getirip; *Bu kuloğlumuzdur* diye, ölmüş başka yetimin akçesini almak isterlerse odalarının vekilharcı ve ihtiyarları olmadan, yalnız odabaşıya dahi vermemek gerekir. Bunun benzeri hileler çok olur. Hilesi bulunanın hakkından gelmek gerekir ki başkalarına ibret olsun. Bunun emsali çok beytülmal telef olur, gözlenmesi şarttır.

Bir oğlu büyük, bir oğlu küçük olanın, küçüğünün hissesini satıp, odasına teslim edip, büyüğünün hissesini kendisine teslim etmek gerekir. Küçüğü büyüdüğünde, kendisine verip, hesabı kapatmak gerekir. Bunlardan vergi almak kanun değildir. Vergi, evladı olmayıp, beytülmalı kalanındır, şimdi bunlardan da alırlar. Vergi almak lâzım gelirse, yetimin malını korumak lâzımdır.

Bir kızı ve reşit olmamış bir oğlan yetim kalırsa; onların da arasına girip, reşit olmamış olan oğlanın hissesi ne ediyorsa satıp, odasına teslim etmek kanundur. Odabaşısına teslim edilir. Reşit olunca yukarıda anlatıldığı şekilde teslim edilir. Oğlu yetişkin olup, kızı da olana, satış için beytülmalcı karışmaz. Eğer odasına borcu varsa, odalarından yoldaş gönderip alırlar, kız ise borcu olduğunu ispat edip alırlar.

Taşrada ise; ağadan mektup alıp, oraya gidip, vilayet efendisi beytülmalından borcunu teslim eder, o yoldaş alıp, buraya getirir. Taşradaki yeniçeri beytülmalına çok dikkat etmek lâzımdır. Şimdi serdarlar el koyar olmuşlardır, el koymamak gerekir. Vilayet âdemi, vilayette efendisi ile bir olup, beytülmalı yok eder. Bundan böyle bunları yapmamak gerekir, beytülmalı bu tarafa bildirmek gerekir. Kaçınıcı odadaysa, odasından bir yoldaş ve bir beytülmalcı yoldaş gönderip, müfredat defteri ile bu tarafa getirmek ve kadı

imzalayıp, onun aracılığıyla satmak gerekir. Mirası az olanları bu tarafa bildirip; *Satılsın* derlerse satmak gerekir. Eğer *Satılmasın, dursun, biz âdem gönderelim, o zaman satılsın* derlerse el koyup, yoldaş geldiğinde, o yoldaşın önünde satmak gerekir. Mirası çokça olanı yazıp, defter edip, bildirmek gerekir.

Şimdi evli acemioğlanları vardır, onu da yazıp bildirmek gerekir. Yeniçeri ve acemioğlanı kıyafetinde olup; lâkin yeniçeri olup, sipahi olmadığı malûm olanların, yeniçeri olup dirliği alınanların, o tarafta yeniçeri keçesi giyenlerin ve ne oldukları belli olmayanların miraslarına el koyup, bu tarafa bildirmek gerekir ki âdem gönderip, satılıp, defteriyle getirilip Devlet Kapısı'na girmiş olsun. Bir serdar ki; *Bu yeniçeriydi, ulûfesi kesildi* veya *Yeniçeri olduğu nâmâlûmdur* diye bu tarafa bildirmeyip ve *Orada yeniçeridir* diye beytûlmalcıya el koydurtmayıp, kendisinin yiyip, yuttuğu anlaşılıp, beytûlmala hainlik ettiği kesin ise tımara çıkartmak gerekir. Beytûlmalcının iki, üç ayda bir adam gönderip, böyle beytûlmal varsa, kimin aldığını öğrenip, hakkından gelmek gerekir. Yeniçeri serdarlarından, beytûlmal konusunda çabası olana da saygı göstermek gerekir.

Hazineye dahil edilen akçe ve odasına teslim edilen yetim akçesi, defter edilip Ağakapısı'nda masraf olur. At süngeri, yağmurluk kesesi, ağanın iskemle kılıfı, yeni ağa olduğunda odasının döşenmesi, kethüdabeyin süngeri ve yağmurluk kesesi, beytûlmalcıdan verilegelmiştir. Bu kaide üzerine başçavuşa, kethüdayerine ve muh-zırbaşıya da yılda birer, ikişer kere beytûlmalcıdan verilegelmiştir. Sefere giden yeniçerilerin üzerine serdar olan ağalara verilen yeniçeri alay bayrağının taftası, beytûlmalcıdan verilegelmiştir. Ağanın bayrakları da beytûlmalcıdan verilegelmiştir. Ama şimdi dünyanın malzemesini beytûlmalдан alırlar, fazla bir şey kalmaz ki hazineye teslim etsinler.

Eskiden kul az iken, ağalar her üç ayda bir 50,000 akçeyi keseye koyup, kırmızı meşinden ve sarı meşinden kese yapıp, bir kırmızı ve bir sarı keseyi dizip, iç hazineye teslim ederlerdi. Şimdi yeniçeri çok lâkin beytûlmala dikkat etmezler. Ağanın gediklileri yeniçeri getirmeye gittikleri yerde beytûlmal alıp el koyar, serdarlar el koyar. Gedikliler, serdarların el koyduğunu mektuba dahi yazıp,

alırlar; vergi alırlar, kendi yaptığı hırsızlıktan başka tekrar bir de vergi alırlar, hizmete giden zağarcılar ve sekbanlar alır. Böyle beytülmal alan alanın olunca, beytülmal nice olur? Diledikleri gibi devede kulak getirirler, gelen de masrafa yetmez. Şimdi kendi yoldaşına, beytülmalcı yoldaşa, beytülmal almaya giden serdarlara çok el karışır, beytülmal tahsil edilmez ama yukarıda anlatıldığı üzere, üç kişiden başkası karışmayıp, dikkat edilirse çok beytülmal hâsıl olur.

O beytülmal defterinin kesinlikle saklanması lâzımdır. Yeniçeri kâtiplerinin buna da dikkat etmeleri gerekir. Yeniçeri ağalarının, deftere göre malı tahsil ettirmesi gerekir. Beytülmalcıyı doğru ve dindar kimselerden yapmak gerekir. Beytülmalcılığı rüşvetsiz vermek gerekir ki o da çalışıp, beytülmal olan yerlere çok dikkat etsin. Hizmeti ortaya çıkana her ne şekilde olursa saygı göstermek gerekir. Tahsilata çok dikkat etmek lâzımdır, gerektir. Şimdiki gibi fazla masraf etmemek gerekir. Kanundan fazla bir akçe masraf olmaması gerekir. Şimdi ise o kadar masraf vardır ki anlatılamaz. Yoklayıp, kanuna muhalif olmayanı yapmak gerekir, olanın kanuna uygun olması gerekir. Kâtip, beytülmalcı ve yeniçeri kâtibinin ölen yoldaşlarından başka yerlerde olanların kaç ulûfesi burada çıkmıştır ve çıkmakta mıdır; kayıp, bilinmeyen ve mükerrer olanın ulûfesini talep ettiğinde çok dikkat etmek gerekir ki odabaşılardan ve çorbacılarından tamamen alınsın. Verildiğinde, defter edilip kusur ile verdikleri anlaşılırsa, görevinden alındıktan başka adamakıllı hakkından gelmek gerekir. Böyle dikkat edilirse, ümit edilir ki padişahın malına zulüm olmaz.

Yeniçeri ocağı kâtiplerinden biri de ağaların divan kâtibidir. Bunun da doğru ve dindar olması gerekir ki ağaların arzını gözleyip, ağanın emrinden hariç iş yapmasınlar. Bunlar her tayfadan olur, ağa dilediğini istihdam eder; korucu, oturak, solak, zağarcı, atlı sekban ve sipahi olanların tezkerelerini verdiklerinde birer altın alırlar, bunların geliri budur, kanun budur. Bunların görevleri; kapıya çıkacak oğlanların ağa önünde eşkâllerini yoklamak, acemi-oğlanı olacakları yoklamak, fazla olursa yazıp, ağa mühürüyle mühürleyip, göndermektir. Yalnız üçünü, dördünü yazıp gönder-

mek değil mühürlü ağa tezkeresinde kaç kişi ise onu yazmak gerekir ki tezkerenin kenarına, satır başlarına ikişer, üçer, mümkün olduğu kadar tekrar kayıt yapmasınlar. Ağanın buyurduğundan fazla yapmamak gerekir.

Eşkâl yoklamada dikkat etmek gerekir. Ağaların kendilerinin eşkâli görmesi gerekir. Eskiden eşkâli yalnız divan kâtibi görürdü. Şimdi kul çok olduğundan, Sultan Süleyman Han zamanında; *Defter yoklamak için âdem lâzımdır. Acele ile, kavga ile geleni yoklamak için Ağakapısı'nda başka bir defter lâzımdır* diye o deftere 10 şâkird tayin edip; o defteri ulûfeden ulûfeye yenilemelerini ve başşâkirdin, yeniçeri kâtibinin defteri ile Ağakapısı'nda karşılaştırmasını kanun yaptılar.

Bütün kayıt ağanın mühürlü tezkeresinden yapılır, yeniçeri kâtibi kaydeder. Çünkü Efendikapısı kadimdir ve efendi yeniçeri kâtipleridir, kaydı onlar yapar lâkin şimdi Ağakapısı'nda 50, 60 şâkird olmuştur, hizmetleri azdır. Efendikapısı'nda her defter üçer kere yenilenir ama bunları birer kere yenilenir; hem gelirleri Efendikapısı'ndan fazladır. Diledikleri makamı alırlar. Efendikapısı'nda başşâkird olan yeniçeri yayabaşısı olur, acemi kâtibi olur. Beytûlmal kâtibi aralarında tayin edilmiş bir gediktir, terfi ederse acemi çorbacısı dahi olur. Ama şimdi, kanuna karşı birdenbire Rumeli ağası yaptılar; bu kesinlikle kanuna karşıdır, bunların olması gerekir.

Ağakapısı'nda başşâkird olanların yolu kethüdayeri kâtipliğidir. Kethüdayeri kâtibinin yolu sekbanlar kâtipliği ve bir yolları da acemi yayabaşılığıdır, yeniçeri yayabaşılığı verilmez, kanundan değildir. Eskilerinin yolu ağanın odun kâtipliği, kiler kâtipliği ve koyun kâtipliğidir. Rumeli ve Anadolu kâtipliği ile fodulanın küçük kâtipliği ikisinden de olur ama eskiden beri Efendikapısı'ndan olagelmıştır. Ama sefer kâtipliği Efendikapısı'ndan başka yerden olmaz, zira yeniçeri kâtibinin vergisi için onun bedeli olup gider, kanun budur.

Ağakapısı'ndaki şâkirdlerin efendisi divan kâtibidir. Bunlara mühürlü ağa tezkeresi yazdırırken çok dikkat etmek gerekir ki kapağa çıkma tezkeresi ve acemioğlanı tezkeresi içine hariçten isim

kaydetmesinler ve bir kelime yerine birer, ikişer daha koymasınlar ve padişahın emriyle inâm terakkisi verildiğinde onda da buçuk iken yevmiye yapmasınlar.

Oğlan yazmak ve kapıya çıkmak için eşkâl yoklamak gerektiğinde, divan kâtiplerinin yoklaması lâzımken, şimdi Ağakapısı'ndaki şâkirdler dahi yoklarlar; eşkâli uydu diye uymayanı Ocak'a dahil etmemeliler. Hiç olmazsa, bari, ağalar üşenmeyip kendileri görseler daha iyi olurdu, Ocak'ın paklığına sebep olurlardı. Böyle dikkat edildiğinde Allah'ın lütfuyla, her işleri yerli yerinde olup gittikleri gazalarda fetihler olurdu.

Ocak kâtipliklerinden biri de kethüdayeri kâtipliğidir. Onun işi, ağa sefere gitmediği zaman Ağakapısı'ndaki kârhanelerdeki oğlanların ve usta şâkirdlerin isimlerini seferden ihraç etmek için defteri yeniçeri kâtibine getirip, deftere göre ihraç etmektir. Gemi hizmetinde olanları, ağanın reislerini, yedekçileri, ziftçileri seferde kalelere nöbetçi koymamak için deftere göre yazmak ve ziftçilerin yılda dört, beş yüz akçe zift akçelerini toplamak için tayin edilmiştir. Yedekçi ve ziftçilerin gedikleri şimdi kaldırılmıştır zira kadim kanundan değildir. Ağanın ağzından etrafa gönderilen mektupları o yazar. Kavga mektubu, çorbacıların kolluk mektubu, yeniçeri teftişi mektubu, serdarlık mektubu, hepsini o yazar. Etrafa beytülmal mektubunu da o yazar, ağa mühürler.

Ağaların bu hizmete dikkat edip, kanuna muhalif iş yaptırılmaları gerekir. Beytülmal mektubunda dikkatli olmak gerekir. Kanuna karşı iş yaptırtmamak gerekir. Odabaşı gelmeden yazmamak gerekir ve odabaşı, beytülmalcının mektubunu getirdikten sonra yazmak gerekir. Beytülmalcının mektubunu almadan yazmamak gerekir. Beytülmala ihtiyarca yoldaşlardan göndermek gerekir ki beytülmalдан gelen yoldaş ile mülkü tahsil edip, getirsin. Serdarlara beytülmal mektubu vermemeliler, verirse kethüdayeri kâtibinin hakkından gelmek gerekir. Teftişe ve koluğa giden çorbacılar mektup verdiklerinde, beytülmal almayı yazdırmamalılar; yeniçeri getirmeye giden gediklilere de yazdırmamalılar; odasından ve beytülmalcı tarafından âdem göndermeliler ki akçe orta yerde ziyan olmasın. Özellikle şimdi, yeniçeri ağaları sefere gideliden beri,

yeniçeri getirmeye diye zağarcılara, sekbanlara, solaklara kolluklar verilir, mektuplarına da beytülmal yazılır. Bu yüzden beytülmal telef olur, çok el karışır. Bunların hepsini yasaklamak gerekir. Beytülmal yazmamayı kethüdayeri kâtibine tembih etmek gerekir ve bunu yapmamasını ağanın tembih etmesi gerekir ancak ağanın emriyle, odabaşı ve beytülmal tarafından bağımsız yoldaş gönderilmesi gerekir. Kanuna karşı işi ortaya çıkarsa hakkından gelmek gerekir.

Ağanın kâtiplerinden biri de kiler kâtibidir. Ağanın kiler hizmeti ne ise gelirini, masrafını yazar. Yeniçerilerdendir ve ağakapısı şâkirdlerindendir. Yolu kethüdayeri kâtibi olmaktır.

Biri de koyun kâtibidir. Ağanın koyununu yazar. Ağalar koyun tüccarı üzerine nazırdır, bu sebepten o deftere de karışır. Aslen ocağ'a bağlı değildir.

Bir kâtiplik de ağanın odun kâtipliğidir. Görevi, ağa gemisinin oğlanlarının ulûfelerini acemi çorbacılarından almaktır, o toplar. Gelen odunu ve ne kadar odun verildiğini yazar, onun hizmeti budur. Gemi hizmeti yapan oğlanların ulûfesini o alır ama o oğlanların arasında nice oğlanların ulûfesini dahi alır, odasında ölenlerin yerini satar, ölmeyenleri izinle koyuverir, ulûfesini emer. Bunları yasaklamak gerekir. Gemilerde hizmet edenlerden fazla bir kişinin ulûfesini vermemek yalnız gemilerde olanlarınkini vermek gerekir. Fazla ulûfe aldığı kesin olursa hakkından gelmek gerekir. Yolu acemi yayabaşılığıdır. Kendisi ağakapısı şâkirdlerindendir. Geliri birkaç çeki odundur, ondan başka yoktur. Sefere gitmez, burada rahat ettiği yeter.

Bir kâtiplik de sekbanlar kâtipliğidir. Ocak'ın saygın makamıdır. Ulûfesi 10 akçedir. Kethüdayeri kâtipliğinden olagelmıştır, Efendikapısı'ndaki şâkirdlerden de olur. Bu kâtiplik, sekbanların hesap işlerini görür. Sekbanlarda hususi bir bölümü vardır, 18. Sekbanlar'ın bölükbaşısıdır. Doğru keçe giyer, kâtip olduğundan balıkçıl takar. Yolu acemi kâtipliğidir. Sekbanların hepsinin ulûfesini bir kerede verirler, sekbanlar kâtibi bölük bölük dağıtır, çorbacısı hazır olmayanın kesesini o mühürler, kethüdada durur, ikisi açarlar. Bütün sekbanlara bunlar hükmeder. Nöbetçi kalınacaksa, er

vermek gerekirse, onların onayı ile verilir ve kendi bölüklerinden vermezler. Sefere yoldaş yazılsa bunlar yazar. Kâtibin odasının 400'den fazla yoldaşı vardır. Payesi acemi kâtipliğidir, gerek yeniçeri olsun gerek acemi çorbacılığı olsun, yayabaşı dahi olur.

Sekbanlardan bir kâtip de küçük fodula kâtibidir. Her sabah, fodula defterine göre fodula dağıtır. Ulûfesi yeniçeri ulûfesidir, 3 çift fodulası vardır. Otuz çeki odun ile 3 çift fodulasından başka geliri yoktur. Hünkâr sefere gitmezse bu da gitmez. Fodulayı defterden fazla vermemek gerekir, eğer kendi hakkından verirse olur yoksa vermeye yetkili değildir, hakkından gelinir. Bu kâtiplik sekbanlardan olur, başka bölükten olmaz.

Yeniçeri yoldaşların kâtipliklerinden birisi fodulanın büyük kâtipliğidir. Acemi kâtipliğinden olur. Ulûfesi, rü'ûsi kaydolur, sipahi zümresine dahil olur, ondan sonra fodula kâtibi olur çünkü bölüğe geçmeden, sipahi olmadan fodula kâtibi olup, sonra yeniçeri kâtibi olmaz. Fodula kâtibi mücevveze giyer. Görevi, fodula verilen yetimlere günde yarımşar akçe veya 3 ayda 9 şinik¹³⁰ un vermek, fodula fırınına un ve odun verip, akçesini hazineden almak, herkesin talihine göre ekmeği ne ise ondan fazla vermemektir. Teyin edilenden fazla verdiği anlaşılırsa görevinden almak gerekir, hizmeti ortaya çıkınca saygı göstermek gerekir.

Bir kâtiplik de Rumeli ve Anadolu kâtiplikleridir. Bunlar da yeniçerilerden, şâkirdlerden ve solaklardan olur. Yolu acemi yayabaşılığıdır ama şimdi bu bir battal gedik olup yolları acemi çorbacılığı olmuştur. Bunların ulûfeleri onar akçedir. Kadim kâtiptir. Görevleri, Türklerin yanma verilen oğlanları yazmaktır. Ulûfeye oğlan yazmak gerektiğinde, eskilerini ağalarıyla tezkere etmek, ona göre yazmak gerekir. Yukarıda anlatıldığı üzere oğlanları kandan hariç yerlere vermemek gerekir, verdikleri anlaşılırsa hakkından gelmek gerekir. Sözü'n kisası, İstanbul'dakilere, sanat sahibine, dânişmende ve kâtibe vermemek gerekir ki padişahın dirliğinin kıymeti bilinsin ve İstanbul'da durup yüzü gözü açılmasın. Bunları da gözlemek gerekir.

¹³⁰ Bölgeye göre değişen bir hububat ölçüsü.

Bir hizmet de acemi kâtipliğidir. Ocak'ın saygın bir hizmetidir. Yolu fodula kâtipliğidir. Rütbesi acemi çorbacılığı gibidir ama ondan yukarıca hizmettir. Odası 31. Cemâat'tır, hâlâ 1000 eri vardır. O odanın idaresi onun elindedir. Ölen ve bunun emsali o odada olan özellikle ondan sorulur, diğer 30 odanın da tamamı ondan sorulur, yine ihmal olursa olur. Bu Ocak'taki sayılan kâtipliklerin dikkat edilecek görevleri çoktur. Önce beytülmal konusuna dikkat etmek gerekir. Mevcut olmayanı defterden düşmemek gerekir ancak meydanda defterden düşmek gerekir, düşülenin de kanuna aykırı olmaması gerekir. At gemisinde, oda hizmetinde mevcut olmayanı ulûfe vermemek gerekir zira ulûfe mevcut olanındır, mevcut olmayanın değildir. Bunları gözlemek gerekir. Tek başına çorbacısı gelip de mevcut olmayanı defterden düşmemek gerekir. Bu suçlardan biri meydana gelirse kâtibin hakkından gelmek gerekir. Ağa ile kâtibin üzerinde olan kendi bölükleridir, onları hakkıyla gözetmezlerse, yeniçeri ağaları yoklarlar. Acemi arasında ölenlerin kapanmamış hesabı ne ise o yevmiye üzerinden almak gerekir. Ölenin ve kaçanın kaç yevmiyesi varsa ulûfeleri ona göre alınır, araları bir hoş olup, padişaha hizmet olur, hizmet yerine gelir, ona göre saygı gösterilir; eğer çalışmayıp, ihaneti ortaya çıkarsa, hakkından gelir. Bunun benzeri işlerden biri de paşa kapılarında ve etrafta ölenleri bilmektir. Kanuna karşı iş yapmamak gerekir. İçlerinde ölenin ulûfesinin 7 akçeden yukarısını dağıtmak ve fazla vermemek gerekir. Kaçakları yazıp, Efendikapısı'ndaki asıl deftere geçirmek ve ihraç olacağı ihraç etmek gerekir. Yoldaş yazılırken acemi kâtibi hak ve adaletle dağıtıp, sonra Efendikapısı'ndaki deftere kaydettirmek gerekir. Yolu acemi kâtipliğinden fodula kâtibi olmaktır. Acemi yayabاشlığından acemi kâtipliği olduğu gibi, ara sıra acemi yayabاشısı ve yeniçeri yayabاشısı da yaparlar, kanuna karşı deveci dahi yaparlar; *Kanun budur* derler. Kanunu uygulayıp, kanun dışı olanı yapmamak gerekir ki padişahın ulûfesi kendisine helâl ola.

Yeniçeri Ocağı'nda bir hizmet de at gemilerinin kalafatyeri kâtipliğidir. Belirlenmiş bir gedik değildir, acemi yayabاشılarından olur, kâtiplik bilen olur. Kalafatyerindeki gemilerin aletini ve ke-restesini o yazar. Zifte ve kalafata ne gider, ne gitmez, o ambarda

ne vardır, ne girer, ne çıkar, yazar. Oraya kâtip olan kimsenin doğru ve dindar olması gerekir ki ambardan çivi ve tahta çıkartmasın. Eğer İstanbul ağasının kendisi dahi istese ve ister istemez verse, deftere yazıp sonra lâzım geldiği zaman cevabını verip, padişahın beytülmalına hainlik etmemeli. Çünkü o ambardaki aletler gemiler için tayin edilmiştir. Şimdiki gibi İstanbul ağalarının evlerine harcamamak gerekir. Kalafatta çalışanların günlüklerini de fazla ve noksan vermemeli. Kalafatyerindeki ambarın üzerine İstanbul ağaları emindir, yeniçeri ağaları nazırdır. Kâtip bu hususta dikkatli olup, İstanbul ağası tecavüz ederse, yeniçeri ağasına gizlice bildirip, tecavüz ettirmemek gerekir. Kâtibin dürüstlüğü belli olunca, yoluyla saygı göstermek gerekir, aksi olursa reddetmek gerekir.

Bir kâtip de kolluk kâtibidir. Yeniçerilerden olur. Kethüda odasından olagelmıştır. Görevi kolluk mektubu yazmaktır, kethüdabey mühürler. Onun kâtipliği gedik değildir, kethüdabeye bağlıdır. Buraya kâtip olanın kanuna aykırı mektup yazmaması gerekir. Kolluk verdikleri âdem kuloğlu ise babasının adıyla, ulûfesiyle yazmak hatadır, kendisini yazmak gerekir. Seferlileri gözlemek gerekir. Odabaşısız vermemek, kaldırılmış kollukları vermemek gerekir. Bir ay için verilen kolluktan 5 akçe alınır. Uygunsuz halleri ve beytülmallarla ilgili durumları yazmamak ve zulmü malûm olanlara kolluk vermemek gerekir. Yolu yoktur, gedik değildir.

Yeniçeri defterine karışıp, kâtipliği Ocak'ta olmayan hizmetlerin biri mukabeleciliktir. Mukabelecisi olan kimsenin dürüst ve dindar olması şarttır. Ocak'ın durumuna tam olarak nüfuz etmesi gerekir. Yeniçeri kâtibinden defteri aldığı anda, adamakıllı karşılaştırması gerekir ki geçen defter ile karşılaştırdığında, gelen defterdeki fazlalığı araştırdığında, ağanın mühürlü tezkeresinin haricinde deftere yapılan kayıtlara inanmasın, razı olmasın. Şimdi, mukabelecilerdeki defterler birbirine hiç uymaz; bunda olan onda yok, onda olan seferli bu defterde seferli değil, onda korucu olan bunda yok. Böyle defterle nice karşılaştırma olur? Şimdiye değin Ocak'ta kanuna karşı iş yapılmamış olduğundan ancak rakamlar karşılaştırılırdı. Çünkü ağalar arz sahibi olduklarından, mühürlü tezkerelerini mukabelecilere göstermemekle rakam karşılaştırması yapılır-

dı. Şimdi, gerçi ulûfe defteri yapmışlar ama ne fayda; ölen kimdir, korucu kimdir, kaç kişidir, ölenin yerine kim geçmiştir, mühürlü ağa tezkeresiyle kapıya çıkan kimdir? Hepsi olduğu gibi, ayrılma-
dan kaydedilip, deftere geçer. Eğer o da kaydedip, yeniçeri kâtibi-
nin defteri ile bir olursa; padişah, yukarıda anlatıldığı üzere, hazi-
ne defteri ile karşılaştırıp, bulup, onun hakkından gelir. Şimdi bun-
ların hepsi bir olup iş yaparlar. Yeniçeri kâtibi, divan kâtibi ve mu-
kabeleci olmayınca iş olmaz.

Yeniçeri kâtiplerinin yolu kenar defterdarlığıdır,¹³¹ İstanbul'da
da olur ama binde biri İstanbul'da olmaz. Hepsi kenar defterdar-
lığıdır. Şimdi 150 akçe ile kanuna karşı oturak yaparlar; bunlara
150 akçe ile oturaklık vermek kanuna muhaliftir, olmaması gere-
kir. Yeniçeri kâtibinin, yukarıda bahsedildiği üzere şâkirdleri göz-
letip, birbirinin üzerine isim geçirtmemesi ve mukarrerlerinden
fazla buçuk akçe vermemek gerekir. Bunlar, tayin edilen buçukla-
rını satarlarsa gücendirmemek gerekir; bunların yoklama gelirleri
yoktur; onların pabuç paraları odur, bundan başka türlü hareket
ettirmemek gerekir. İçlerinde suçu olanı kaldırmak gerekir ki def-
ter pak olup, yeniçeri kâtibi rahat etsin. Ağanın divan kâtibi de ay-
nı şekilde Ağakapısı şâkirdlerini idare edip, birbiri üzerine isim ge-
çirtmemelidir. Onların da tayin edilmiş mukarrerleri vardır, onlar
da mukarrerlerini satarlar, ondan başka tecavüz ederse hakkından
gelmek gerekir ki defter pak olsun.

¹³¹ Erzurum, Trablus, Diyarbakır, Şam, Halep defterdarlıkları.

DOKUZUNCU KISIM

OCAK KANUNU

Kanunu gözlemeyip, yaptıkları uydurma icatlar nedir; bunların kolayca eski usule konması nasıl ve hangi yolla olur? Ocak'ın içinde kanun dışı olanlar nedir, kanuna uygun olanlar nedir?

Önce acemioğlanı devşirmek ve Kapı'da yoklamak gerekir; sonra Türklerin yanına verilip 9, 10 yıldan sonra ulûfeye yazılır. Ulûfeye yazılırken Rumeli ve Anadolu ağalarının tezkereleri ile yazılır. Eşkâli yoklanıp; torbaya mı, bostana mı, başka ocağa mı vermek gerekiyorsa, ona göre verilir.

Bir de kuloğlu ki yeniçerioğlu, çorbacıoğlu, solakoğlu, zağarcıoğlu ve sekbanoğlu yetim ise fodulaya yazmak gerekir, onunla nafakalanır. Babası varsa babasının yanında büyüyüp, gemi hizmeti yapabilecek duruma geldiğinde, odabaşısı davet edilip, kuloğlu olduğu anlaşılırsa, ulûfeye yazmak gerekir.

Bundan böyle ağaların çırak tutmaması gerekir ki devşirme bozulmasın ve sipahioğlu, çavuşoğlu, çaşnigiroğlu Ocak'a dahil olmasın. O kayıtların tamamen yok edilmesi gerekir ki yeniçeri oğulları saplama namından kurtulsunlar. Bunların da kanuna göre olması gerekip, devşirme ise hizmeti 9, 10 yıldan eksik olanları rüşvetle ulûfeye yazdırmamalıdır.

Kuloğlu olup, küçük olanı ve gemi hizmetine uygun olmayanı, akçe kuvveti ile ulûfeye yazdırmamalılar ki Ocak yolsuz ve küçük ile dolup, kılıca zarar gelmesin, padişahın gemileri boş kalmasın, her biri odalarında mevcut olup, lâzım olduğunda çalıştırsınlar.

Bunların yeniçeri olması gerekirse 10, 12 sene hizmetten sonra kapıya çıkarmak lâzımdır. Eğer torbada olup, gemi hizmeti yapanlardan ise İstanbul ağasının tezkeresiyle, bostanda ise bostancıbaşının tezkeresiyle, Gelibolu'da ise Gelibolu ağasının tezkeresiyle, Özi'deki bostancılardan ise oranın ağasının tezkeresiyle kapıya çıkmaları gerekir ki yeniler kapıya çıkıp, eskiler muradlarına ermeden kalmasınlar. Kapı tezkeresi yazarken yenileri yazmamak gerekir, yazanın hakkından gelmek gerekir.

Kapıda yoklandıktan sonra sıra ile dağıtmak gerekir. Odalara dağıtıldıklarında, kanun odur ki; yoluyla nice seneler oda hizmeti yapıp sonra kaideleri üzere sakal koyuverip; ziyafetle orta sofaya çıkıp, oturup, yol ve edep nedir görüp, sefer olduğunda sefere gidip, ekâbir kapısına bırakmamalılar, mevcut kanunları tatbik etmeliler, yolu olmadan kulluğa göndermemeliler. Divana ve ağaya kolluk etmek isteyeneye eskimeden izin vermemek gerekir ki o makamın lâıyıkı olsun.

Bundan böyle yeniçeriye evlendirmemeliler. Şimdi acemi arasında evlenmişler vardır. Böylelerine tembih edip; *Her kim evlenirse yeniçeri yapmayıp, acemi arasından da çıkarırız* demek gerekir. Bundan böyle yeniçeri arasında da evlenmeye izin vermemek gerekir; yaşlı, çalışamaz, güçsüz olunca hünkâra arz edip, kanun üzere izin alıvermek gerekir. Yeniçerinin hepsi bekâr olunca, odabaşılık geç olup, her biri işbilir ve iş üstünde olur, Ocak'ın kanun ve kaidesini öğrenir, bütün yoldaşlar odada mevcut olur, gittikleri yerde de yüzaklığı göstermek kesin olur.

Kadim kanun üzere, yeniçeri yoldaşlardan birisine sanat işletmemek gerekir, kile ve terazi tutturmamak gerekir; eğer söz işleme-yip yaparsa, hakkından gelip, tımara çıkarmak gerekir. Ağaya hizmet etmek isteyeneye saygı gösterip, seraser kuşak giymeye lâıyıkı hizmet ettirmek yoksa ettirmemek gerekir.

Birinci ortanın aşçı ustası: Başına saçaklı ve tepesi kırmızı kalafat, sırtına kendisi kısa kolları uzun kürk, kürkün altına kırmızı dolama, mavi şalvar, mor tozluk, kırmızı yemeni giyerdi. Bu kıyafeti yalnız bu aşçı ustası giyerdi (solda).

Aşçı usta: 'Tepesi kırmızı, aşağısı beyaz bir çeşit kalafat, iki tarafı ikiye pirinç düğmeli kaftan, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyip belindeki madeni kuşağa bir bıçak sokardı.

1. ve 32. ortalar hariç diğer ortaların aşçı ustaları böyle giyinirlerdi (sağda).

Kâtipler el altından acemileri kapıya çıkarıp gönderirlerse kabul etmemek gerekir. Şimdiki gibi üç, dört bin kişiyi; *Gedik ölmüş-tür, yer boşaldı* diye, koruculuğu vermemek gerekir. Vermek gerekirse padişahın kutsal emirleri kaç kişiyi lââyık görürse o kadar vermek, ölenin yerini vermemek gerekir. Yayabaşılara yirmi beşer ile zağarcı ve sekbanlara on beşer ile diğerlerine ulûfeleriyle vermek gerekir. 1000 ve 1500 mahlûl vermemek gerekir. Onu da tazelere ve hizmeti öne çıkmayanlara vermemek gerekir; ihtiyarlara ve hizmeti öne çıkanlara vermek gerekir. Koruculara terakki vermemek gerekir. Rüşvet almamak gerekir.

Oturaklık da böyledir, şimdikinin yarısı mı lââyıktır, o karara varınca artık oturak olmaması gerekir ve olduğunda da şimdiki gibi yedi, sekiz akçeyle olmaması gerekir. Fazla saygı göstermek lâzım gelirse, beşer akçeden yukarı olmaması gerekir. Tayin edilen den fazlasının mahlûlünü vermemek gerekir; o karara vardıktan sonra vermemek gerekir ki yoldaş seferden kalmasın.

Ziftçilik ve yedekçilik kaldırılmıştır, bundan böyle de olmamalıdır. Ağanın yedek atlarını yedmeye 10 kişi yeter. Bundan böyle seyishane dahi vermemek gerekir, zira sonradan uydurma icattır, yeniçerinin sefere gitmemesine sebeptir.

Odabaşları sık sık hizmetten almamak, yolu ile saygı göstermek, suçu olanı tımara çıkarmak gerekir. Tımara çıktıktan sonra kaleye çıktıktan sonra Ocak'a dahil etmemek gerekir. Tımara çıktıktan sonra düşen tımarı, vezirlerin önce onlara vermesi gerekir.

Sipahi olduklarında yeniçeriler 13, solaklar 15 ve yayabaşılar 25 akçe ile olup bundan yüksek olmaması gerekir.

Sekbanbaşlarının kendileri de âlâ tazılar besleyip, Rumeli'ndeki koruları gözleyip, koruları kırdırmayıp, o ormanlar kırılmayınca, padişah ava çıktığında av bulması gerekir. Atlı sekbanların da tazıyı sekbanbaşından alıp avlatması gerekir.

Hasekilerin de tazı beslemesi ve av yerinde bulunması, ihmal edilmemesi gerekir. Çünkü ekmeğini, tasmağını, zincirini, her şeyini tam alırlar, hizmeti de yerine getirmek gerekir.

Zağarcılar da aynı şekilde masrafını almışlardır. Onların da in-ce, alaca zağarlar beslemesi gerekir. Doğan zağarı, tazı zağarı, her birinden bulundurmaları gerekir.

Karakollukçu: Resmi günlerde “nefer kalafatı” veya “astar” denilen kavuk, sağ tarafı ipek püsküllü kırmızı salta, geçme pirinç levhalardan kemer, kırmızı yemeni giyerlerdi (solda ve sağdaki).

Otuz ikinci ortanın aşçı ustası: Zabıt üsküfû; etekleri yırtmaçlı deri hırka; ayağına kırmızı şalvar, siyah yemeni giyip beline, geçme pirinç levhalardan yapılmış bir kuşak takıp kuşağına iki bıçak sokardı. Deri hırkası pirinç düğme ve levhalarla süslenmiş olduğu gibi aynı şekilde süslenmiş bir de önlük takar ayrıca kuşağına zincirlere takılmış ziller ve çanlar asardı. Pirinç düğme, levha, zil ve çanlardan dolayı elbisesi ağırlaşır rahat hareket edemediğinden, iki tarafında yürüyen birer karakollukçu hırkasının eteklerinden tutarak yardım ederlerdi.

Bu kıyafeti yalnız bu aşçı usta giyerdi (ortada).

Seksoncular da seksonun masrafını, zincirini, tasmaını, ekmeğini, hepsini alırlar, sekson beslemeleri gerekir ki sekson lâzım olduğunda padişahın hizmeti de yerini bulsun.

Turnacıbaşılik da hasekilerden sayılır. Tazı besleyenlerin tazılarının hepsinden iyisini onlar besler. İyi, halisçe tazıları buldukları yerden hünkâr için alır, avda hazır ederler. Padişahın doğanları için leylek, turna ve balıkçıl uçururlar. Şimdi bunların tüm masrafı alınır, masrafına göre beslemek de lâzımdır.

Zemberekçilerin de zemberek aletini kullanmaları gerek ki alınan kalelerdeki zemberekler kullanılıp, battal kalmasın. Şimdi ise her kalede bu kadar zemberek vardır, paslanıp, yok olmaktadır. Bunların görülmesi lâzımdır.

Bunların eskiden beri yolları; başyayabaşının deveci, başdevecinin haseki, başhasekinin turnacıbaşı, turnacıbaşının seksoncubaşı, seksoncubaşının zağarcıbaşı, zağarcıbaşının kethüdabey, kethüdabeyin sekbanbaşı, sekbanbaşının sancakbeyi olmaktadır.

Oturak sonradan çıkmıştır. Padişahın görüşü üzere olması gerekir. Şimdiki gibi 100, 150 katı olması kesinlikle kanun dışıdır. İhtiyar olursa, bari padişahın onayıyla ve 70 akçeden yukarı olmaması gerekir, onun da kesin ihtiyar olup, iş göremez olanlara verilmesi gerekir. Kalanına sancak vermemek gerekir. Kuvvet ve kudretleri tamdır, düşmana kılıç çalsınlar; yayabaşılara, ihtiyarlara vermek gerekir.

Acemi yayabaşıları ile yeniçeri yayabaşıları eskilikte bir sayılır.

Ağa bölükbaşılarının yolu yayabaşıliktir; acemi yayabaşısı olursa sonra yeniçeri yayabaşısı olur; birdenbire de yeniçeri yayabaşısı olur. Bölükbaşılıktan başbölükbaşı olan kethüdayeri olur, kethüdayeri muhızırbaşı olur. Vekil çavuş yoluyla başçavuş olur ve bu, avcı bölükbaşı payesidir ama şimdi yayabaşı payesidir. Orada iyi hizmet ederse, yolları deveci olmak iken birdenbire turnacıbaşı yaparlar, devecilikten başkasını vermemek gerekir. Kanuna bakılırsa yolları yeniçeri yayabaşılığıdır ama hizmetlerine göre deveci olmaları gerekir, bundan yukarı paye vermemek gerekir.

Atlı sekbanların başının ve atlı zağarcıların başının yolu acemi yayabaşılığı veya yeniçeri yayabaşılığıdır.

Solakların yolu zağarcılık ve sekbanlıktır; odabaşlarına da hizmetine göre zağarcılık, sekbanlık ve solaklık verilir. Ağaya hizmet edip, seraser kuşak giymek, ekseriya odabaşılara hizmet ede ede olur; yolu bölükbaşılık veya vekil çavuşluktur.

Bölükbaşılardan biri talimhanecibaşıdır. Görevi talimhane hizmetidir. Bütün talimhane hizmetini, aletlerini, masrafını alırlar lâkin şimdi boş durur, üzeri örümcek tutmuştur. Hem o talimhanelerin masrafı alınsın, hem hizmet edilmesin, lâyük değildir. O talimhaneleri yapan yeniçeri yoldaşlar, divan olduğu günler gelip, ikişer ok atıp, ok atma ilmini öğrenmek için yapmışlardır. Şimdi o talimhane kullanılmadığından, yeniçeri yoldaşlardan talep bile kalmamıştır. Gönlünde olan da varıp çarşılardaki talimhanelerde atar; orada ise akçesiz attırmazlar. Onlar ise üç akçe ile oda kumanyasını mı versin, ok atmaya mı versin? Bu yüzden Ocağımız'da ne ok atmaya rağbet eden var, ne tüfek atar var, ya gittikleri yerde nice yüz ağartsınlar? Sözün kısası, tembih edip, bu talimhaneleri işletmek gerekir. Odabaşılara tembih edip, yoldaşlardan ok atmaya merakı olanı ok atmaya göndermek gerekir. Ok atmak en önemli şeylerdendir. İnşallah bu talimhaneler açılıp çalışırsa; Allah'ın yardımıyla, bu haber her tarafta din düşmanlarının kulaklarına erişince; hepsi haraca razı olup, toprağa bulaşmış suratlarını Osmanlılar'ın ayağının tozuna sürmeleri muhakkaktır. Ok Meydanı'ndaki bu talimhanelerin yakınında, perşembe günleri tüfek atmak için ayrılmış olan yerin nişangâhları talimhanecilerde durur lâkin bunlar tüfek atma talimi yapmazlar.

Yeniçeri yayabaşlarından talimhanecibaşı gibi bir avcıbaşı vardır, o talim yapar. Gerek sefer olsun, gerek olmasın üç, dört ayda bir, Ocak ağalarından sekbanbaşı, kethüdabey, başçavuş ve ortaçavuş selimi sarıklarla gelip; bir tahta vardır, orada dururlar, ağa da gelir. Birinciden yüz birinci cemâat ortasına varıncaya kadar yayabaşılara sırayla attırırlar. Önce odabaşı yoluyla atar. Üçer, dörder yayılım attıktan sonra 1. Bölük atar. Sonra 1. Bölük'ten 61. Bölük'e varıncaya kadar ağa bölükleri atarlar. Vurana birer gümüş tas veya birer altın verirler. Bilmeyene okçubaşı o arada gösterir. Kanun budur.

Bu masraflar, barut, fitil beytûlmaldan verilegelmiştir ki birbirlerinden öğrenip, idman yapsınlar. Şimdi bunlar hayli zamandır unutulmuştur. Ne fitil ne barut verilir, ne talim yapılır. Barut, fitil verilse dahi az verilir, fitili mum fitili yapıp, zabitlerin evlerinde yakarlar. Bununla iş nice olur? Ne talim eden var, ne ettiren var, ya fetih nice olsun? Yüce Hüdâ zabitlerimize insaf versin.

Ağa olan kimsenin de doğru ve dindar olması gerekir. Makamı ehline vermek gerekir. Rüşvet almamak gerekir. Kendi adamlarını ileri çekip, onlardan başka lâîk olanı ayakta koymamak

gerekir, âyeti¹³² uyarınca iş yapmak gerekir. Kanun dışı olanı yapmamak gerekir. Padişaha arz etmeden iş işlememek gerekir. Her şeyi kanuna uydurup, padişahın hayrına olması gerekir. Askeri işler nedir, askeri aletler nedir, Ocak içinde ihya etmek, dikkat etmek gerekir.

Yeniçeri yoldaşların sefere geleninin ulûfesini odabaşılardan eksiksiz aliverip, gelmeyenın bundan böyle ulûfesi kesilir. Bu tembih edilip, gelmeyenın ulûfesini kesmek gerekir. Hasta ve yaralı olanın; vilayet kadılarından, o diyardaki yeniçeri serdarlarından ve diğer yeniçerilerden, dilekçesi olmayınca; “*Hastadır*” diye üzerine işaret koymamak gerekir. Eğer dilekçesi ve arzı varsa hoş, yoksa dirliğini kesmek gerekir ki padişahın seferi sefer ola. Şimdi gelmeyi koruyup, kaç ulûfesi varsa yerler ancak gelen fakir fukara ulûfesini alabilir. Binde biri mevcut değildir. Az adamla iş bitmez, bir deve gitmez, sefer gider; padişahın vilayeti ve hazinesi telef olur, odabaşının ve çorbacının kesesi dolar. O seferde ağa olan da bu şekilde çorbacısı olana ulûfe verir; çorbacısı olmayan

¹³²Nisa suresi, 58. ayet. *Innellahe ye'mürüküm en tüeddül emanati ila ehliha*. “Allah size, emanetleri, onlara ehil olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adaletle hükmetmenizi emrediyor.” Bkz. Tıpkı basımda 140b.

yamağın ulûfelerinin hepsini yer. Ağaların bir dikkat edeceği konu da seferde ölen yoldaşın beytülmalıdır. Buna çok dikkat etmek gerekir ki padişahın malcağızı telef olmasın. Ağaların beytülmalcı yaptıkları adamdaki akçe almamaları gerekir ki o da beytülmalı koruyup, sarf ederken dikkatli olsun. Kâtibin de dürüst olması gerekir. Kolluk vermek gerektiğinde kapıdan kapıya birer, ikişer yoldaş versinler; şimdiki gibi onar, on beşer nefer kolluk vermesinler.

Yeniçerilere hazineden tüfek verdiklerinde, iyisini vermek ve tüfekleri iyi yapmak gerekir ki cenkte iş yarasın.

Acemi çorbacılarıyla ihtiyar ve iş göremez olanlarının yolları Rumeli ağalığıdır ve Rumeli ağalığı, devcilerden ve hasekilerden de olur. Şimdi ise akçesi ile bazısını, *Bir gece Rumeli ağası oldu*, diye ertesi gün 60 akçe ile oturak yaparlar, bu kanun dışıdır. Devcilerden ve hasekilerden oturak olmaması gerekir, değil ki acemi yayabaşılardan olsun, olmaması gerekir.

Sekbanbaşılar, kethüdabeyler ve İstanbul ağaları şimdi yüzer, yüz ellışer akçe ile oturak olurlar, kanuna aykırıdır. Oturaklık verildiğinde, kesinlikle yaşlılara vermek gerekir; onu da kethüda-beye ve sekbanbaşılara vermek gerekirse 70, İstanbul ağalarına 60 akçe ile vermek, fazla vermemek gerekir. Sekbanbaşılara ve kethüdabeye sancak vermek gerekir zira bunların yolu atlı sancağıdır.

İstanbul ağasının, Rumeli ağasının ve Anadolu ağasının yolu piyade sancağı beyliğidir. Şimdi piyade beyliği lâtif olmuştur zira onların seferdeki hizmetleri piyadelerle serahorluk yapmaktır. İstanbul'daki hizmetleri ayda bir Tershâne-i Âmir'e gelip, piyadelerle hizmet etmektir. Şimdi o piyadelerin birazı hükümsüz tımar olmuş, birazı iltizam olmuş, birazına da tımar bağlanıp, müteferrikalık olmuştur. On dört beylik eskisi gibi durur. Hünkâr sefere gitse dahi onlar gitmez. Bu yüzden bu beylikler azîz olup, aralarında bölüştüler; yarısını sekbanbaşılardan, yarısını İstanbul ağalarının almasını kanun yaptılar. Şimdi boşalmış beylik düşse, bir sekbanbaşılar, bir İstanbul ağaları alır. Bunlar böyle müteferrikalık olalı, ne tershane hizmeti ne serahorluk hizmeti edilir oldu. Çünkü ya-

yalar kaldırılıp, hizmeti karşılığında çiftlik bağlandı, hâlâ öşür verirler, bu hizmetler kalmıştır.

İstanbul ağalarının kanuna göre 80 parça gemi işletmeleri gerekir. Oğlanları hazır etmeleri gerekir. Rumeli ve Anadolu ağalarının da Türklerin yanına verdikleri oğlanları kanun üzere vermeleri gerekir. Yeniçeri kâtiplerinin yeniçeri defterini bir hoşça gözetmeleri gerekir. Hazine defterini her ulûfede padişaha vermek gerekir. Padişahın da bu defterleri karşılaştırmak için işi bilen birisini getirtip, silâhdara ve rikâbdara karşılaştırmamanın yolunu gösterip, onlara öğretmesi gerekir ki işi öğrenince, kanuna aykırı iş yapanın hakkından gelmek gerekir. Bunların içlerine gireni gücendirmeyip, bundan böyle kanun dışı iş yapanın hakkından gelmek gerekir.

İnşallah, kanunlar ve kaideler anlatıldığı şekilde uygulanırsa, Allah'ın yardımıyla vardıkları yerlerde de fetihlerin olması kuşkusuzdur.

Bahsedilen kanunlar, geçmiş Osmanlı Sultanları'nındır.

Bâkî ne yazıla, Âlemin Padişahı'na ne gizli ola.

KANUNNAME

Osmanoğulları Kanunnamesi

Sultan Süleyman Han, Nahcivan seferine giderken, Erzurum eyaletinde Hasan Kalesi adındaki yere geldiğinde; Kürt Beylerinden Îsâ adlı Ocak Beyi, Padişah’a tutsak gönderip, ayaklarının tozuna arz etmişler ki:

Acemşahı’nın niyeti Padişah Hazretleri’ne gece baskını yapmaktır. Gafil bulunmayıp, hazırlıklı olsunlar.

Yüce Padişah Sultan Süleyman Hazretleri, vezirini davet edip, buyurdu:

Bey’in arz ettiği husus için gaflet olmayıp, toplantı olsun.

Pertev Paşa o zaman yeniçeri ağasıydı. Padişah, yeniçeri ağasına sordu:

Yeniçeri Ocağı’nda ihtiyar yoldaşlardan, iş görmüş ve merhum Hüdavendigâr¹³³ ile sefere gitmiş yoldaş varsa, tembih edin otağı hümâyûnuma gelip, toplantıda bulunsunlar.

¹³³ Yavuz Sultan Selim.

diye, emredince, ağa da oda kethüdalarına tembih edip, demiş ki:

İhtiyarlar; Padişah Hazretleri sizleri davet buyurdu, muradları, sizinle görüşmektir. Hazır olun; yarın sabah erken otağı hümâyûna varıp, Padişah Hazretleri'ne cevap verin.

Yüz beş odanın kethüdaları toplanıp, ağanın yanına gelip, dediler ki:

Ağa; biz kullarınız Padişah Hazretleri'nin yüce huzurlarında söz söylemeye kâdir değiliz. Cevabımızı sizin yüce ayaklarınızın tozuna arz edelim, siz de Padişah Hazretleri'ne arz edersiniz.

Ağa cevap verip, dedi ki:

Yoldaşlar; Padişah Hazretleri sizinle görüşüp, sizin kendi ağzınızdan cevap işitmek ister. Sizin Ocak'ınız Hacı Bektaş Velî Ocağı'dır; İslâm dininin ve Osmanoğulları'nın kolu ve kanadıdır. Osmanoğulları her yerde sizinle iftihar eder. Osmanlı Devleti'nin şerefi ve ziyneti sizinledir. Ne kadar yoldaş varsa, yarın hep beraber Padişah Hazretleri'nin otağı hümâyûnunda toplanıp, toprağına yüz sürelim. Aranızda cevaba kâdir olanlar cevap versinler.

Seksen sekizinci cemâatin oda kethüdası kuloğluydu, hem bir miktar okumuş kısmındandı, ona Hasan Kethüda derlerdi; bunun başına toplanıp, dediler ki:

Aramızda Padişah'a cevap vermeye kâdir kimse yok, bilirsin. İhsan edip, tarafımızdan, sen, Devletli Padişah'a ve vezirlere cevap ver, zira sen bizden bir miktar okumuşçasın ve hem cevaba kâdirsin.

Padişah sorduğunda; Yüz beş oda kethüdası, sair çorbacı ve yeniçeri yoldaşlar adına bu Hasan Kethüda cevap verecekti. Bu sözlü karar üzerine; ağa, vezirler, hep beraber padişahın otağında, padişahın divanında, ayaküzere, alay bağlayıp durduklarında; padişah, yeniçeri ağasına buyurdu:

İhtiyar yoldaşlardan cevaba kâdir olup, sefer görmüş kimseler var ise getir, sualım vardır.

Adı geçen oda kethüdası, padişaha yakın gelip, selam verdiğinde, padişah:

İhtiyarlar, daha yakın gelin, sizinle bir görüşeceğim vardır.

İhtiyarlar daha yakına geldiler. Padişah mübarek eliyle işaret buyurup:

Oturun.

dediğinde; Kuloğlu Hasan Kethüda bütün ihtiyarlar adına cevap verip:

Devletli Padişahım, Allah kutsal vücudunuzu hatalardan saklayıp, ömrünüz ve devletiniz ziyade olsun. Bu kullarınızın Devletli Padişahım'ın yüce huzurlarında oturması ayıptır; kulun, Efendisi'nin yanında durması edebin terkidir.

deyince, padişah:

Elbette ve elbette oturmak gerek.

deyince, vezirler ve yeniçeri ağası:

İhtiyarlar, Padişah'ın kutsal emri yerine varmak gerektir, oturun!

deyip, işaret ettiklerinde; yüz on odanın kethüdaları taht ayağına oturup, padişahın sualine cevap vermeye hazırlandılar. Padişah:

İhtiyarlar; Kürt Beyleri'nden birisi tutsak gönderip, arz etmiş ki; "Acemşah'ın niyeti dalgınlığa getirip, gece baskın yapmaktır" demiş. Siz ihtiyarlar nice gazalar görmüşsünüz, babam merhum Hüdavendigâr Hazretleri ile sefer yapmışsınız. Bu hususta düşünceniz nedir, nice edelim? Sizden bir makul cevap isterim.

Hasan Kethüda, padişaha dualar edip:

Sultan Selim Han, Şah İsmail üzerine sefer yaptığında, Ocak ihtiyarları ile görüşüp; bir beylerbeyi kullarını öne bir beylerbeyi sol yana, bir beylerbeyi sağ yana, bir beylerbeyi de ardınca tayin edip, onar tane darbzen¹³⁴ verdiler. On-
dan sonra yeniçeri ve sipahi kullarını kendi yanına kafadar tayin edip bu şe-
kilde Çaldıran sahrasına varınca, alay düzüp, hazır oldular. Allah'ın ihsanı ve
Resûlülallâh'ın mucizelerinin bereketiyle, galip geldiler. Allah'a şükür, Padi-
şah'ın beylerbeyi kulları çoktur. On beylerbeyi öne, on beylerbeyi sağ yana,
on beylerbeyi sol yana, on beylerbeyi ardınca tayin edip, her birine onar tane
darbzen verip, bu şekilde tayin edip; Yüce Tanrı'ya tevekkül buyurun. Kapıkul-
lariğiniz ve sipah kullarınız Padişahım'ın hisarıdır, onlar kırılıncaya dek Padişa-
hım'a zarar yoktur. Allah her şeye kâdirdir.

Padişah büyük haz alıp, büyük inâm ve ihsanda bulunup, kul
tayfasının hepsine bahşîş çıkması ferman edildi. Hasan Kethüda
tekrar dualar edip:

Padişahım'ın hazinesinde olan bizim yanıımızdadır; lâkin Padişahım, ya-
rın alay düzmek ferman olunsun; Padişahım dahi bilsinler ne kadar askere
maliktir, belli olsun; [bahşîş] sonra [da olur].

deyince, padişah bu sözlerden çok memnun olup:

Alay olsun.

diye, ferman çıktı. O günden ta sınıra varıncaya kadar, her gün
alay olup, tam tedbirli oldular.

Meğer o zaman dinsiz Şah Nahcivan'daymış. Sancak beylerin-
den birini ve bir yeniçeriyi esir almış, Şah'ın hapishanesindeydiler.
Padişahımız, Nahcivan altından gelip geçerken dinsiz Şah, yüksek
bir yerde oturup, padişahın ziynetlerini ve heybetli gelişlerini sey-
redip, hapisteki bey ile yeniçeriyi getirtip, sordu:

¹³⁴ Deve sırtında kullanılabilen hafif top.

Bu alay kimdir?

Bey cevap verdi:

Şahım, bu alay Diyarbakır beylerbeyidir, sancakbeyleri ile. Bu alay Rumeli beylerbeyi'dir, sancakbeyleri ve delileri¹³⁵ ile. Bu alay Anadolu beylerbeyi'dir, sancakbeyleri ile. Bu alay falandır, bu alay filandır.

Her birini bu üslûp üzere söyleyip, hepsini Şah'a bildirdi. Beylerbeyilerden sonra yeniçeri alayları geldiğinde, hapis tuttuğu yeniçeri yoldaşa sordu:

Bu alay kimdir?

Yeniçeri yoldaş cevap verip:

Şahım, bu alay falan odanıdır, bu alay filan odanıdır.

diye, Yeniçeri Ocağı'nda ne kadar bölük varsa Şah'a bildirdi.

Şah, tam dikkatle bakıp, Yeniçeri Ocağı'nın şöhretine, ziynetine, yoldaşların alaylarına, bahadırlıklarına, altı bölük¹³⁶ sipahilerinin alaylarına hayran oldu. Bir süre düşünceye daldıktan sonra korkudan gönlü bulanıp, başını salar. Şah'ın yanında oturan yakınları, hanları, sultanları, korucuları Şah'ın bu durumdan korktuğunu anlayıp, nabzına göre cevap verip, dediler ki:

Şahım, Osmanlının askeri asla korkulacak asker değildir. Hatırınızı hoş tutun.

Lânet Şah, bunların bıyık altından gülerek cevap vermelerinden hoşlanmayıp:

¹³⁵ Özel bir hafif süvari sınıfı. Aslı "delil" olup Arapça yol gösteren, kılavuz demektir. Kaplan postları, kartal kanatları ile süslenip, hiçbir tehlikeye aldırılmayıp "deli gibi" savaştıkları için zamanla deli olarak anılmışlardır.

¹³⁶ Sipahiler altı bölüktü; sipah, silâhdar, sağ ulûfeciler, sol ulûfeciler, sağ garipler, sol garipler.

Hay insafsız, sapık, gidiler, ne saçmalarsınız, Süleyman cihandır. Gelen başka, 12,000 dev var; 12,000 lânet yeniçeri dilaverlerini, ağalarını görün.

diye, yorumladı.

Doğrusu budur ki [Yeniçeriler] ‘Ali Osman askerinin namusudur. Her yerde nice nice bahadırılıkları meydana gelmiştir. Daima yüzleri ak olup, Ocakları mamur ola; Âlemin Sığınağı Padişah’ın gözleri üzerlerinden hiç uzak olmaya; Şevketli Padişah’ın nimeti Yeniçeri Kulları’na helâl olsun. Amin ya rabbülâlemin.

Ek

Et

Et kışla kapılarına vardığında, bir kasap, kesilmiş koyunların birini kucağına alarak kışla kapısının iç tarafında ayakta durur. Seğirdim ustası¹³⁷ ile erleri de kışlanın ortasındaki meydanın diğer tarafında hazır olurlar. Bu sırada kışlalardaki askerlerin görevde olmayanlarının hepsi meydanda toplanarak seyrederek. Başçavuş, kışla meydanında her zaman gülbang¹³⁸ çektiği yüksek taşın üstüne çıkıp, iki kolunu Bektaşî usûlünde göğsüne bağlayıp bir gülbang çektikten sonra:

¹³⁷ Eti Yedikule Mezbahası'ndan yeniçeri kışlalarına koşarak taşıyan yeniçerilerin başı.

¹³⁸ Tasavvuf müziği formlarından, yüksek sesle okunan dua, ilahi olup; yeniçeri gülbangı, ulûfe gülbangı, beктаşı gülbangı, mevlevi gülbangı, aşure gülbangı, hatim gülbangı, seyahat gülbangı, zıfak gülbangı, cenaze gülbangı gibi çeşitleri vardır. Ezana da *gülbang-ı Muhammedi* denilirdi. Yeniçeri gülbangı şöyledi.

Allah, Allah illâllah, baş üryan, sine pürryan, kılıç al kan.

Bu meydanda nice başlar kesilir hiç soran olmaz.

Eyvallah, eyvallah.

Kahrımız, kılıcımız düşmana ziyan, kulluğumuz padişaha ayan.

Üçler, yediler, kırklar gülbang-ı Muhammed-i,

Nur-i nebi, kerem-i Ali, pirimiz sultanımız hünkârı

Hacı Bektaş-ı Veli demine devranına hû diyelim hû".

Hazır olun Ağalar! Et geldi! Bildik, bilmedik demeyiniz! Ustalarınızı gördükte peştamallarınızı çeviriniz! Haydi babam, haydi.

diye, haykırır haykırmaz, bu yarışma adeta bir kale fethine eşit övünme vesilesi olup, eti kapmaya hazır olan seğirdimler bir hamlede eti kucağında tutmakta olan kasaba doğru seğirtip, elini kim önce vurursa, eti alır ve seğirdim erlerinin ikisi derhal herifin koltuğuna girerek, bir tur atıp kışlasına götürürlerdi.¹³⁹

¹³⁹ Ahmet Cevat, Tarih-i Asker-i Osmani, İstanbul, 1298, sayfa 208.

DİZİN

- Acem 18, 59, 128, 155, 156, 183
- seferi 59
Acemşahı 213, 215
acemi kâtipliği 10, 25, 40, 41, 46, 48,
114, 134, 171, 193, 195, 196, 197
Acemi yayabaşı 46, 48, 50, 77, 94,
161, 168, 193, 195, 196, 197, 208,
211
acemioğlanı 7, 8, 10, 22, 24, 25, 26,
27, 28, 30, 33, 34, 35, 36, 38, 39,
40, 45, 46, 48, 49, 50, 60, 76, 114,
116, 134, 161, 162, 164, 173, 176,
177, 178, 180, 184, 191, 192, 193,
203
- çorbacısı 8, 76
- kethüdası 27, 161, 168
Âdet Kapısı 100, 153
aşçıbaşı 27, 28, 30, 108, 168
ağa bölüğü 10, 12, 26, 27, 28, 63, 64,
67, 69, 72, 74, 79, 84, 94, 99, 111,
112, 119, 124, 127, 128, 137, 138,
146, 151, 152, 153, 157, 176, 209
ağa kethüdası 27, 28, 30
Ağa odası 42, 94
Ağa ziftçisi 130
ağaçırağı 24, 38, 39, 112, 184, 186
Ağakapısı 11, 20, 22, 43, 64, 65, 68,
69, 78, 108, 111, 112, 119, 124,
128, 130, 157, 177, 178, 183, 188,
191, 193, 194, 195, 199
Ahmed Han bkz. Sultan Ahmed Han
akçe 7, 8, 10, 11, 15, 16, 17, 20, 22,
23, 24, 25, 26, 27, 30, 32, 33, 34,
35, 36, 37, 40, 41, 42, 43, 44, 45,
48, 49, 50, 51, 55, 56, 57, 61, 62,
65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75,
76, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 86, 87,
88, 93, 94, 95, 96, 99, 102, 104,
105, 106, 107, 108, 111, 112, 114,
116, 118, 119, 124, 126, 127, 128,
130, 132, 134, 136, 138, 139, 140,
142, 143, 144, 145, 146, 147, 153,
155, 157, 164, 166, 167, 172, 173,
174, 176, 182, 183, 184, 186, 187,
188, 191, 192, 194, 196, 197, 198,
199, 204, 206, 208, 209, 210, 211
Aksaray 151
ambarcı 43, 116
Anadolu 3, 7, 11, 12, 16, 20, 22, 23,
24, 25, 30, 36, 37, 43, 89, 161,
162, 166, 186, 193, 196, 203, 211,
217
- ağası 7, 11, 12, 16, 20, 22, 23,
24, 25, 30, 37, 43, 166, 186,
203, 211
- askeri 7
- beylerbeyi 166
- kâtipliği 193, 196
Anavarin 138
Arnavut diyarı 22
Asesbaşılık 133, 134
At Meydanı 83
At Pazarı 74
atlı zağarcı (bkz. zağarcı)
avcı 83, 114, 208
avcıbaşı 83, 114, 209
Aya Kapısı 75
Ayasofya Camisi 10, 74, 116, 137
Azab 7
Azabkapı 7
Azak 138

- başçavuş 13, 16, 31, 63, 64, 65, 73, 94, 123, 124, 127, 128, 130, 132, 138, 146, 188, 208, 209, 219
- odası 63, 94, 127
- başşakird 80, 187, 193
- başodabaşı 55, 63, 99, 114
- Balat 75
- Balıkpazarı 107
- Bayezid Ağa 123
- Bayezid Han bkz. Sultan Bayezid Han
- bayrakçılık 112
- bayraktar 72, 107, 129, 165
- Behram Paşa 166, 167
- Bektaş Paşa 12, 15
- Beldetün Tayyibetün 10
- Belgrad 20, 86
- beylik 70, 166, 167, 211
- beytülmal 10, 50, 64, 68, 82, 83, 132, 136, 139, 173, 187, 188, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 197
- defteri 68, 173, 187, 188, 192
- kâtibi 173, 187, 193
- beytülmalcı 49, 50, 64, 68, 83, 187, 188, 190, 192, 194, 210
- Bilecik 15, 55, 167
- Kadısı bkz. Mevlana Kara Halil
- Boğdan 94
- Bosna 16, 17
- bostan 46, 178, 184
- bostancıbaşı 16, 26, 45, 46, 101, 186
- Bölme Kapısı 153
- bölükbaşı 27, 46, 63, 74, 79, 99, 102, 104, 107, 108, 112, 123, 124, 125, 128, 133, 134, 137, 151, 157, 182, 208
başbölükbaşı 27
- börk 9, 27, 56, 57, 58, 116
- Budin seferi 87
- Bursa 10, 37, 135
- câmedân 107
- çadır 64, 84, 85, 135
- çadircıbaşı 108
- çaşnigiroğlu 35, 203
- Çaldıran sahrası 216
- Çamlık Köyü Bahçesi 45
- Çardak -
- çavuş 21, 27, 28, 30, 33, 35, 63, 99, 102, 112, 128, 129, 133, 134, 164, 208
- çavuşluk 27, 106, 128, 130, 166, 209
- çavuşoğlu 34, 35, 186, 203
- Çelebiler 85
- Çerkes 92
- Çirmen Sancağı 111
- çorbacı 10, 27, 32, 33, 46, 49, 62, 63, 64, 74, 83, 84, 103, 112, 113, 116, 118, 124, 129, 132, 133, 138, 139, 140, 145, 156, 157, 161, 162, 164, 168, 187, 189, 195, 197, 210, 214
- çorbacıoğlu 203
- acemi çorbacı 11, 40, 43, 48, 146, 161, 164, 168, 193, 195, 196, 197, 211
- çuha 35, 36, 45, 47, 50, 55, 63, 66, 69, 70, 71, 79, 80, 91, 103, 106, 107, 111, 112, 117, 124, 125, 138, 145, 147, 157, 165, 177, 181, 183, 185
- çuhadar 107, 125, 181
- Dânişmend 176
- Derviş Paşa 105
- deveci 12, 83, 94, 123, 132, 133, 134, 140, 141, 142, 153, 197, 208
başdeveci 141, 142
- devecilik 133, 134, 140, 157
- devşirme 23, 24, 25, 35, 37, 59, 76, 87, 92, 112, 164, 174, 184, 186, 203
- Devlet Kapısı 191
- divan kâtibi 25, 26, 34, 171, 192, 193, 199
- Diyarbakır beylerbeyi 217
- dizdar 134
- doğramacıbaşı 108
- Donanma 48, 130
- düzen akçesi 65, 66
- Edirne 37, 45, 46, 59, 74, 75, 76, 87, 100, 147
- ağası 46
- Bahçesi 45
- Kapısı 74, 76
- Sarayı 46

- Efendikapısı 43, 68, 69, 77, 136, 166, 172, 173, 178, 188, 190, 193, 195, 197
- Eflak 7, 94, 143
- Eğri seferi 141, 167
- Eğrikapı 10
- ekâbir kapısı 62, 85, 162, 163, 204
- ekmekçibaşı 40, 43, 108, 116
- Eminönü 48, 168
- Emir Şah Efendi 12, 15, 56
- Erzurum 213
- Eski Odalar 94, 124, 147, 151, 152, 153, 155
- Eski Saray 10, 26, 43, 50, 95
- eşkiya 13
- evliya ocağı 65, 140
- Fatih Sultan Mehmed Han bkz. Sultan Mehmed Han
- Fener 75
- Ferhad Ağa 96
- Ferhad Paşa 37, 38, 153
- fodula 36, 41, 42, 43, 55, 116, 196, 197
- kâtibi 36, 41, 55, 116, 196, 197
- Galata 26, 32, 44, 50, 107, 134, 187
- Sarayı 26, 44, 50
- Sarayı Ocağı 26
- gayrimüslim 14, 16, 55, 56, 57
- Gazi Sultan Mehmet Han Camisi 88
- gazzaz 108
- Gedik Ahmet Paşa 93
- gedikler 111, 112
- gedikli 72, 82, 99, 108
- Gelibolu 7, 8, 10, 25, 26, 178, 184, 186, 204
- Ağası 8, 10, 186, 204
- çorbacısı 25
- oğlanları 184
- gemi hizmeti 8, 33, 35, 39, 40, 194, 195, 203, 204
- gemi kâtibi 77
- Gürcü 20
- Hacı Bektaş Veli 12, 15, 56, 58, 214
- Halil Ağa 171
- Halkalı Bahçesi 178, 179
- hamam 26, 27, 137
- Hasan Kalesi 213
- Hasan Kethüda 214, 215, 216
- Hasbahçe 26, 44, 45
- haseki 12, 42, 50, 62, 67, 83, 94, 106, 123, 132, 133, 134, 141, 142, 143, 208
- Haseki Sultan 50
- Hayrabolu 119
- hazine 10, 25, 49, 63, 64, 70, 71, 90, 93, 104, 136, 137, 140, 166, 172, 178, 179, 181, 182, 187, 199, 211
- defteri 90, 104, 178, 179, 181, 182, 199, 211
- Hazreti Eyüp Kapısı 75
- Hıristiyan 11, 13, 14, 15, 24, 37, 38, 156
- vilayeti 15
- Hırvat 20, 92
- Hoca Paşa 139
- Hotun 138
- Hüdâ 68, 70
- Hüdavendigâr 213, 215
- hünkâr kulu 12, 13, 23, 24, 38, 85, 86, 87, 95, 136
- Istranca Dağı 83, 114
- İbrahim Paşa 26, 44, 50, 152, 153, 154
- Sarayı 44, 50
- inam 71, 184, 187
- Îsâ (Ocak Beyi) 213
- İslâm 22, 67, 158, 214
- İstanbul 3, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 17, 18, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 32, 33, 36, 37, 40, 43, 46, 48, 49, 50, 66, 67, 71, 74, 75, 79, 81, 82, 88, 92, 93, 94, 100, 105, 107, 114, 120, 123, 125, 126, 127, 132, 133, 134, 139, 140, 141, 151, 157, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 178, 179, 184, 186, 187, 196, 198, 199, 204, 211, 219, 220
- ağası 10, 12, 25, 26, 27, 32, 33, 40, 43, 48, 50, 94, 141, 161, 162, 163, 164, 166, 178, 179, 184, 186, 198, 204, 211

İznik 79

kadı 80, 190

Kadırga Limanı 74

kadim kanun 25, 66, 76, 95, 96, 105,
108, 114, 172, 194, 204

Kalafatyeri Kulluğu 48

kandilci 62

Kapalı Çarşı 72

kapı kethüdası 133

kapıcı 28, 35, 84, 152, 153, 154, 186

kapıcıoğlu 35

kapıkulu 13, 106

Karagümrük kolluğu 127

Karaköy 153

- Kapısı 153

karakollukçu 21, 61, 62, 207

Karaman 19, 20, 92, 105, 134, 139

- diyarı 20

Karamanoğlu 58

karasandık 188

kârhane 80, 86, 90, 108

- halkı 80, 86, 90

- ustası 108

kazancı 77, 116, 125

kethüda 23, 24, 27, 28, 30, 43, 63, 69,
75, 79, 94, 111, 112, 114, 119,
123, 124, 125, 128, 133, 144, 145,
146, 172, 198, 214, 215, 216

- odası 94, 75, 124, 125, 198

kethüdayeri 13, 16, 27, 63, 64, 65, 70,
72, 74, 75, 77, 102, 115, 119, 125,
126, 127, 128, 130, 132, 134, 138,
141, 146, 153, 188, 198, 208, 209,
211

- gemisi 77

kethüdayeri 13, 64, 65, 70, 78, 81, 94,
111, 123, 130, 132, 134, 138, 193,
194, 195, 208

- Odası 70

Koron 138

korucu 68, 70, 72, 76, 77, 78, 79, 81,
82, 99, 100, 102, 103, 104, 105,
108, 118, 125, 126, 138, 139, 157,
164, 172, 174, 176, 181, 182, 186,
188, 192, 198, 199

Koruculuk 77, 100, 104, 105, 108,
111, 118, 146, 157, 174, 176

Kosova 35

kul akçesi 23

Kule Bahçesi 44, 45

kolluk 24, 75, 76, 90, 125, 126, 127,
128, 138, 139

kollukçu 61, 74, 126

kuloğlu 24, 26, 33, 34, 36, 40, 47, 59,
73, 76, 112, 114, 116, 174, 184,
186, 198, 203, 204, 215

Kum Kapısı 75, 76

kuyumcubaşı 108

Küçük Pazar 139

Küçükçavuş 74, 83, 94, 130

Kürt 20, 213, 215

- Beyleri 213, 215

Lapseki 7

Lâz diyarı 20

Lezez (Şevval, Zilkade, Zilhicce) 90,
172

Macar 20, 92

Mahfeci 139

Mahmud Paşa (lala) 92

Mahmut Paşa (Vezir) 11, 151

Manisalı Mehmed Paşa Mescidi 74

masar (Muharrem, Safer, Rebi'ülevvel)
90, 172

mataracı 79, 107

mataracılık 112

Medîne 3, 18, 45

Mehmet Ağa 153

mehter 106, 107, 119

Mekke 3, 17, 18, 45, 59

mevacib 90

Mevlana 12, 15, 55, 56, 167

Mevlana Kara Halil (Bilecik Kadısı)
55, 56, 167

Meydan Kapısı 153

Meyyit Kapısı 153

Mısır 18, 25

Midilli 138, 180

Mirahur 86, 87

Moton 22, 138

muhzırbaşı 13, 43, 94, 108, 123, 134,
138, 208

- mukabelecî 34, 41, 85, 90, 171, 198, 199
 mumcu 72, 74, 82, 99, 106, 107, 131
 Murad Han (bkz. Sultan Murad Han)
 mükerrer 90, 173, 177, 178, 179, 183, 187, 192
 Müslüman 11, 15, 16, 17, 20, 37, 38, 94
 müteferrika 28, 61, 119, 123, 144, 167
 başmüteferrika 61, 125
 küçükmüteferrika 125
 Nahcivan 213, 216
 - seferi 213
 Ocak ağası 11, 12, 16, 59, 72, 74, 85, 96, 102, 106, 114, 118, 123, 127, 136, 138, 139, 143, 144, 151, 154, 164, 182, 209
 Oda kethüdası 42, 55, 63, 90, 99, 128, 214, 215
 odabaşı 28, 33, 34, 55, 60, 62, 63, 64, 67, 68, 74, 77, 99, 106, 112, 113, 114, 123, 124, 125, 126, 129, 136, 144, 145, 154, 188, 190, 194, 195, 203, 209
 Odun Kapısı 48, 168
 Ok Meydanı 88, 209
 okçubaşı 209
 Onsekizinci Sekbanlar 112
 Ordu-yu Hümayûn 86, 87, 139
 Orhan Gazi 56, 167
 Orta Cami 23, 43, 130, 154
 Orta Mescit 70, 151, 153, 176
 ortaçavuş 83, 128, 130, 209
 Osman Gazi 56
 Osmanogulları 57, 59, 182, 214
 öşür 13, 14, 211
 Özi 138, 204
 pabuççu 62
 Paşa Kapısı (Bâb-ı Âli) 72, 132
 Paşa Odası 153
 papaz 14
 pençik 13, 14, 15
 - kulu 14, 15
 - oğlanı 13, 15
 Pertev Ağa 22, 179, 180, 213
 Piri Paşa 19, 20
 Piyade 7, 55, 56, 57, 83, 96, 116, 166, 167, 211
 - beyliği 167, 211
 - sancağı 167, 211
 Recec (Rebi'ülahir, Cemaziyelevvel, Cemaziyelahir) 90, 172
 Reşen (Receb, Şaban, Ramazan) 90, 172
 Rodos 100, 102, 138
 - seferi 100, 102
 Rodosçuk 138
 Rum diyarı 20
 Rumbeyoğlu 166
 Rumeli 7, 11, 12, 16, 20, 22, 23, 24, 25, 30, 37, 43, 93, 94, 118, 138, 141, 161, 162, 164, 166, 186, 193, 196, 203, 206, 211, 217
 - ağalığı 141, 164, 211
 - ağası 11, 12, 25, 30, 37, 43, 141, 164, 166, 186, 193, 211
 - ağası kethüdası 30
 - kâtibi 11
 - oğlanı 12
 - ağası 7, 11, 16, 20, 22, 23, 24, 203, 211
 - kâtipliği 193, 196
 Rus 92
 Rüstem Paşa 162, 163, 179, 180
 Saka Mahmut 28, 162, 163, 178
 Samakov 49, 168
 Samsun 41, 49
 sanatkâr 86, 87, 108
 sancak 13, 19, 23, 92, 100, 111, 119, 120, 167, 208, 211
 sancak beyi 13, 57, 100, 111, 120, 208, 216, 217
 saraç 86, 106, 107, 125, 126, 189
 saraçbaşı 108
 saraçlık 111, 125
 saray 7, 10, 11, 16, 17, 20, 26, 30, 32, 39, 44, 46, 49, 50, 74, 79, 92, 95, 102, 106, 111, 123, 125, 128, 130, 152, 153, 162, 163

- mutfağı 32, 33, 49, 94, 95
- Sarıgüzel 100
- sekan 27, 33, 76, 79, 99, 104, 112, 114, 116, 118, 119, 125, 138, 139, 166, 168, 173, 176, 182, 192
- sekanbaşı 57, 101, 111, 112, 114, 116, 118, 119, 120, 124, 125, 134, 141, 143, 161, 167, 172, 208, 209, 211
- saraçlığı 112
- Sekanbaşılık 106, 112, 119
- sekanlar 11, 13, 26, 35, 40, 41, 42, 48, 67, 69, 70, 77, 83, 106, 108, 111, 112, 114, 116, 127, 128, 132, 134, 138, 139, 143, 144, 146, 171, 192, 193, 195
- fırını 26, 35, 41, 67, 108, 116
- kâtibi 11, 42, 114, 132, 171, 195
- sekanlık 74, 76, 77, 100, 168, 209
- sekanolu 203
- seksan 83, 143, 208
- kethüdası 143
- seksanubası 12, 102, 123, 127, 132, 134, 143, 208
- Selanik 69, 70
- Selim Han bkz. Sultan Selim Han
- seraser kuşak 64, 70, 72, 79, 82, 99, 105, 106, 107, 124, 125, 130, 204, 209
- serdar 81, 82, 130, 133, 140, 142, 187, 191
- serdarlık 81, 82, 132, 194
- seyishane 65, 66, 81, 82, 206
- Sigetvar seferi 86, 102
- Silahdar 58, 91, 104, 123, 147, 181, 211, 217
- Silâhdâr Cafer Ağa 179
- silâhdar 91
- sipahi 7, 33, 34, 59, 63, 74, 89, 99, 107, 164, 181, 182, 187, 191, 192, 196, 206, 216
- Ocağı 34, 181
- sipahilik 100, 107, 108, 182
- sipahioğlu 34, 35, 36, 112, 164, 184, 186, 203
- solak 9, 14, 40, 94, 99, 100, 102, 112, 123, 139, 144, 145, 146, 151, 153, 182, 192, 206
- solakbaşı 123, 144, 145, 147
- Solaklar Kapısı 100, 102, 153
- solaklar kethüdası 94
- solaklık 76, 77, 100, 107, 145, 209
- solakolu 203
- Subaşı 133
- Sultan Ahmed Han 20, 68, 171
- Sultan Bayezid Han 45, 50, 72, 106, 123, 130, 132, 152, 155
- Sultan Mehmed Han (Fatih Sultan Mehmet) 3, 10, 17, 20, 25, 26, 27, 35, 36, 37, 41, 42, 50, 69, 71, 74, 92, 100, 105, 114, 141, 142, 143, 151
- Sultan Murad Han (Birinci) 7
- Sultan Murad Han (Üçüncü) 7, 10, 11, 35, 37, 38, 57, 58, 69, 88, 91, 100, 128, 153, 156, 166, 167
- Sultan Selim Han 12, 18, 20, 25, 26, 33, 40, 45, 59, 60, 72, 80, 88, 102, 106, 128, 154, 155, 172, 178, 181, 213, 216
- Sultan Süleyman Han 12, 28, 30, 40, 45, 50, 51, 69, 70, 80, 86, 87, 88, 90, 93, 94, 95, 100, 102, 118, 152, 153, 154, 158, 162, 163, 172, 176, 178, 193, 213
- Sultan Üçüncü Mehmet Han 96, 141, 167
- Sultan Hamamı 137
- Şah İsmail 18, 216
- Şahin Paşa 8
- Şehremini 30, 71, 88, 90, 102, 123, 152, 153, 164
- Şehzade Sultan Mehmed Han Camisi 50, 153
- Şehzadeyeri 153
- Şeyh Alaaddin 8
- Talimhane 106, 155, 156, 209
- talimhaneci 83, 106, 124, 155

- talimhanecibaşı 13, 69, 94, 133, 151, 154, 155, 156, 209
- taşı 42, 43, 83, 114, 116, 118, 141, 142, 143, 206, 208
- teberdâr 39, 43, 44, 46, 50
- Teberdarlar kethüdası 43
- Tebriş seferi 65
- Tekfur 10
- sarayı 10
- Tershane-i Âmiri 166, 167, 211
- tımar 37, 120, 166, 167, 211
- Timurtaş Dede (Hacı Bektaş Velizade) 12, 15, 56
- Tophane 143
- torba 7, 8, 25, 26, 35, 39, 45, 50, 178, 186, 203, 204
- hizmeti 8, 35
- Trabzon 18, 19, 20
- diyarı 18, 19
- tuğculuk 112
- Tuna 119
- turnacı 142
- turnacıbaşı 12, 42, 123, 127, 132, 133, 141, 142, 156, 208
- turnacıbaşılik 134, 143, 208
- Turnacılar Odası 42
- tüfekçi 79, 99, 112, 136
- Türkçe 8, 11, 12, 13, 14
- Türkmen 20
- ulûfe 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 22, 24, 25, 26, 27, 30, 32, 35, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 56, 57, 61, 68, 74, 77, 78, 79, 80, 83, 84, 86, 88, 90, 91, 100, 102, 103, 105, 106, 108, 114, 116, 118, 119, 123, 125, 130, 134, 136, 138, 142, 144, 145, 153, 154, 155, 157, 163, 166, 171, 172, 173, 176, 177, 179, 187, 195, 196, 197, 199, 210, 219
- Unkapanı Kapısı 151
- Üsküdar 10, 26, 44, 187
- Bahçesi 44
- vekilharcı 28, 34, 55, 61, 124, 125, 154, 188, 190
- Venedik çuhası 70
- vezir 25, 39, 43, 48, 60, 72, 85, 92, 93, 95, 151, 162, 185, 187
- Vilayet 12, 13, 14, 15, 56, 65, 75, 76, 78, 81, 82, 83, 85, 92, 93, 95, 118, 139, 154, 166, 185, 190, 210
- âdemi 83, 190
- efendisi 85, 190
- Yahudi 75
- Yanbolu diyarı 118
- Yavuz Sultan Selim Han (bkz. Sultan Selim Han)
- yaya zağarcı 123
- yayabaşı 8, 11, 12, 57, 58, 59, 63, 64, 69, 70, 74, 76, 79, 84, 99, 100, 102, 104, 111, 112, 116, 123, 127, 132, 133, 134, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 152, 156, 157, 161, 162, 176, 182, 196, 206, 208
- başyayabaşı 8, 111, 124, 134, 141, 143, 164
- Yedikule 74, 144, 145, 219
- Dizdarlığı 144
- Yeni Odalar 124, 147, 151, 152, 153, 155, 157
- Yeni Saray 74, 95
- yeniçeri ağası 13, 16, 22, 24, 31, 35, 37, 39, 48, 69, 71, 72, 73, 77, 87, 92, 94, 114, 119, 133, 134, 136, 140, 153, 157, 177, 179, 184, 192, 194, 197, 198, 213, 214, 215
- çavuşu 107
- çorbacısı 48, 70
- giysisi 15
- kâtibi 25, 26, 34, 39, 41, 42, 43, 45, 57, 69, 70, 75, 76, 77, 79, 90, 94, 119, 127, 130, 144, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 179, 180, 184, 186, 187, 190, 192, 193, 194, 196, 198, 199, 211
- keçesi 27, 56, 58, 85, 88, 132, 154, 191

- kethüdası 14, 39, 111, 123
- yayabaşı 8, 10, 40, 46, 48, 57, 114, 128, 134, 140, 146, 164, 193, 197, 208, 209
- Yıldırım Bayezid Han 58, 144
- Yusuf Paşa 38
- zağar 83, 143, 144
- zağarcı 79, 99, 104, 112, 125, 138, 139, 143, 146, 168, 182, 192, 206
- atlı zağarcı 33, 42, 76, 83, 93, 123, 208
- zağarcıbaşı 12, 123, 127, 143, 144, 208
- zağarcılık 74, 77, 100, 157, 209
- zağarcıoğlu 203
- zemberek 156, 208
- zemberekçibaşı 12, 43, 69, 94, 156
- ziftçi 78, 79
- gedikleri 79
- ziftçilik 78, 206

SÖZLÜKÇE

- Arâkiye : Tiftik veya yün keçeden yapılmış, tepesi basık başlık.
- Arşın : Yerine göre kulaç, iki yana açılan kolların her iki parmak uçları arasındaki mesafe, orta parmak ucundan dirseğe kadar olan mesafe.
- Bâcdâr : Vergi toplama yetkisine sahip kişi.
- Beytûmal : Devlet hazinesi.
- Bezzâz : Bez, kumaş satan, manifaturacı.
- Camadan : Çapraz düğmeli, işlemeli bir tür kısa üstlük, yelek.
- Câmedân : Ağanın giysi bohçasını taşıyan; câmedân, Farsça giysi bohçası demektir.
- Cebeci : Türkçe bir kelime olan “cebe” zırh demektir, “zırh” Farsçadır. Cebeciler her türlü silah ve zırhtan sorumluydu.
- Cebeli : Tımar sahiplerinin, masraflarını karşılayarak yollarında sefere götürdükleri, tam donanımlı ve silahlı asker.
- Çaşnigir : Saray mutfağında pişen yemeklere nezaret eden, mutfak ve sofraya hizmetine bakan görevli.
- Çorbacı : Yeniçeri ocağının cemaat ortaları ile ağa bölükleri subaylarına verilen genel isim.
- Çultar : Eğer, palan örtüsü.
- Daltaç : Yeniçeri borkünün (keçesinin) başa gelen alt kenarını çepeçevre kuşatan nakışlı kağıt.
- Dânişmend : Medrese eğitimini tamamlayıp mezun olan kişiler.
- Darbzen : Deve sırtında kullanılabilen hafif top.
- Dış hazine : defterdar kontrolündeki devlet hazinesi.
- Dirhem : 14 krat gümüş. Orta boyda 70 arpanın ağırlığı.
- Dirlik : Tımar, zeamet, maaş gibi hünkâr emriyle geçim vasıtası olarak verilen arazilerin genel adı.
- Dizdar : Kale muhafızı, kaledeki askerlerden de sorumlu komutan.
- Dizge : Bağ, dizin üst veya alt tarafından bağlanan çorap bağı.

- Donluk : Yeniçerilere verilen çuha, çakşır, şalvar bezi.
- Endaze : Parmakları kapalı bir elin serçe parmağının dış kenarından, başparmağın dış kenarına kadar olan mesafenin dört katı, yani dört kapalı karış olup yaklaşık 60 cm.
- Fodula : Bir çeşit ekmek.
- Gazzaz : İpekçiler, saray terzileri arasında sayılır.
- Gönderci : Ağanın bayraktarı.
- Gulâmiyye : Vergi tahsildarlarına verilen, vergi tahsili aidatı; cizye tahsili karşılığında ödenir.
- Halife : Kalfa. Devlet dairelerinde yazı işlerinde çalışanlar.
- Has : Yıllık geliri 100.000 akçeden fazla olan tımar ve dirlikler.
- Has : Sarayda padişaha ait olan özel birimler.
- Hasbahçe : Saray bahçeleri, bostanları.
- Înâm : Yeniçerilerin aylıklarına yarımşar akçe olarak yapılan zam.
- Kârthane : İşlik, işyeri, atölye, imalathane, fabrika.
- Kayyım (kayyim) : Müteveli (genellikle vakıf mütevellisi), cami personeli.
- Kebade : Ok eğitiminde kullanılan yay.
- Kolluk, kulluk : Asayiş ve inzibat karakolu. Yeniçeriler arasında tecrübeli olanlarından seçilerek bulundukları şehir ve kasabaların inzibat ve asayiş işlerinden sorumlu tutulurdu. Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra zaptiye ve daha sonra jandarma denmiştir.
- Kuloğlu : Yeniçeri gibi askerlik hizmetinde bulunanların oğullarına verilen isim.
- Külünk, külüng : Kazma.
- Mahfe : Deve sırtında oturmaya yarayan yükçük.
- Mahlûl : Varisi olmayan kişilerin Hazineye aktarılan mirası.
- Masdariyye : Gümrük vergisi.
- Muarrif : Cami ve tekkelerde, hayır sahiplerinin adlarını anan, anlatan, ilan eden maaşlı görevli, müezzin.
- Muhtesib : Belediye, çarşı, pazar hizmetlerine bakan görevli. Özellikle çarşıda ağırlık ölçüleri ile fiyat ve kalite kontrollerini yapan görevli.

- Mukabeleci : Maaş ve hazine esas defterlerini birbirleriyle karşılaştıran memur.
- Mukarrer : Her ulûfede, ulûfe harici dağıtılan akçe. Yeniçeri maaşlarına yapılan zam.
- Mülâzım : Maaşsız, stajyer memur; medreseye devam eden yeniçeri.
- Öşür (Aşar) : Hububat vergisi olarak onda bir oranında genellikle aynî olarak alınan vergi.
- Pençik : Farsça beşte bir demektir. Alınan tutsakların beşte biri vergi olarak devlet hazinesi tarafından alınır, yaşı uygun olanlar asker olarak yetiştirilmek üzere ace mi ocağına verilir, bunlara pençik oğlanı denilirdi.
- Pençik kulu : Tutsak vergisini toplayan görevli.
- Rikâbdar : Padişahın atının üzengisini tutarak yanında yürüy-en, ata binmesine, inmesine yardım eden, padişahın gezintilerine iştirak eden en yakın hizmetkârlarından.
- Rü'ûs : Devlet hizmetinde bulunanlardan has, tımar, zea-met dışındaki maaşlı görevlilerin atama ve ödeme kayıtlarının bulunduğu kalem veya maaş anlamın-da kullanılan belgenin ismi.
- Saplama : Devşirme veya kuloğlu olmadığı halde rüşvetle ya da başka bir yolla Yeniçeri Ocağı'na giren.
- Sekson : Büyük bir cins köpek.
- Serahor : Padişahın atlarının talimlerini yürüten, Has Ahır görevlisi.
- Seyir akçesi : İşe yeni alınanların, yalnız bu defterlerde kullanılan siyakat yazısını, ustalarını seyrederek öğrendikleri *seyir* süresinde ödedikleri para.
- Seyishane : Seferde yük taşımak için satın alınan hayvan vesaire.
- Sopraman, supraman : Kaputluk çuha.
- Sürsat : Sefer zamanı, yol üzerindeki köylülerden alınan hayvan, erzak gibi şeyler.
- Şinik : Bölgeye göre değişen bir hububat ölçüsü. Genellikle kilenin ?'üne oranlanır.

Teber	: Geniş ağızlı bir balta çeşidi.
Teberdâr	: Baltacı.
Terakki	: Ulûfeye yapılan zam.
Tımar (Timar)	: Yıllık 20.000 akçeden az olan gelir karşılığı verilen toprak. Bulundukları bölgede köylü ve çiftçinin güvenliğini sağlamalarına karşılık tımar sahibi, kendisine tahsis edilen arazinin, eyaletin kanunnamesinde belirtilen orana göre vergisini toplardı.
Tomruk	: Koyunların kesilip, dağıtıldığı yer.
Torba	: Acemi oğlanlarının isimlerinin yazıldığı defterlerin muhafaza edilip arşivlenmesi üzere konduğu torba.
Ulufe	: Sipahi ve yeniçerilere, üç ayda bir verilen maaş.
Ulufe divanı	: Salı günleri maaş dağıtılmak üzere yapılan törende kurulan divan.
Üsküf	: Üst tarafı arkaya yatırtmalı, başa gelen kenarı işlemeli börk. Yüksek rütbeli yeniçerilerin kullandığı başlık.
Varsak bıçağı	: Karaman bölgesinde yaygın bir bıçak çeşidi.I
Yahni kapan	: Vezir, paşa, ağa konaklarında görevli yeniçeriler.
Yapuk	: At örtüsü.
Yük	: yüz bin akçelik hesap birimi.
Zağar	: Bir köpek cinsi.
Zağarcılar (zağarcıbaşı)	: Padişahın av köpeklerini beslemek üzere, atlı ve ya- ya olmak üzere iki gruba ayrılan yeniçeriler.
Zeamet	: Yıllık geliri 20.000 ile 100.000 akçe arasında değişen, yüksek maaşlı hizmet. sahiplerine, kılıç hakkı ve dirlik olarak verilen arazi.

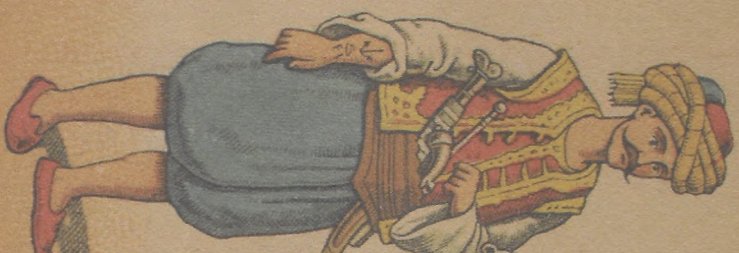
KAYNAKÇA

SÖZLÜKLER

- A Turkish And English Lexicon, Sir James W. Redhouse, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2001.
- Ana Yazım Klavuzu, Ömer Asım Aksoy, Epsilon, İstanbul, 2006.
- Büyük Farsça Türkçe Sözlük, Prof. Dr. Mehmet Kanar, Birim Yayınları, İstanbul, 1998.
- İmla Yazım Klavuzu, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2000.
- Kâmûs-i Türki, Şemseddin Sami, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2005.
- Lügat-ı Cûdî, İbrahim Cûdî Efendi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2006.
- Lügât-ı Tarihiye ve Coğrafiye, Ahmet Rifat, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul, 1299.
- Memalik-i Osmaniye'nin Tarih Ve Coğrafya Lügâtı, Ali Cevad, Mahmud Bey Matbaası, Dersaâdet, 1313.
- Mükemmel Osmanlı Lügatı, Ali Nazimâ — Faik Reşad, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.
- Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü, Mehmet Zeki Pakalın, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2000.
- Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Prof. Dr. Mehmet Kanar, Derin Yayınları, İstanbul, 2003.
- Osmanlı Yer Adları Sözlüğü, Nuri Akbayan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003.
- Osmanlıca — Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ferit Devellioğlu, Aydın Kitabevi, Ankara, 2003.
- Resimli Türkçe Kamus, Raif Necdet Kestelli, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2004.
- Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1983.

DİĞER KAYNAKLAR

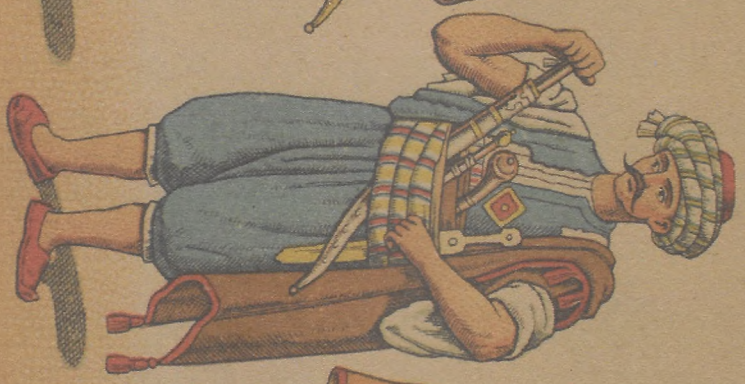
- XV. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Sosyo-Kültürel Yapı, Din Ve Değişme, Prof. Dr. Ünver Günay; Erciyes Üni. İlahiyat F. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:14 Yıl: 2003/1.
- Osmanlılarda 19. Yüzyıldaki Para Vakıflarının İşleyiş Tarzı ve İktisadi Sonuçları Üzerine Bir Çalışma, Prof. Dr. Hamza Keleş; G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt: 21, Sayı: 1(2001).
- Mebde-i Kanun Yeniçeri Ocağı Tarihi, A. Y. Petrosyan, Moskova, 1987.
- Osmanlı Teşkilat Ve Kıyafet-i Askerisi, Mahmut Şevket Paşa, Mekteb-i Harbiye Matbaası, İstanbul, 1325.
- Selaniki Tarihi, Veliyüddin Efendi Kütüphanesi nr: 2368.
- Sicill-i Osmanî, Mehmed Süreyya, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.
- Silahdar Tarihi, Orhaniye Matbaası, İstanbul, 1928.
- Tarih Çevirme Klavuzu, Yücel Dağlı — Cumhure Üçer, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.
- Tarih-i Asker-i Osmani, Ahmed Cevad, Kırk Anbar Matbaası, İstanbul, 1298.
- Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, (İstanbul, 1329), Enderûn Kitabevi İstanbul, 1988

(۵۴)

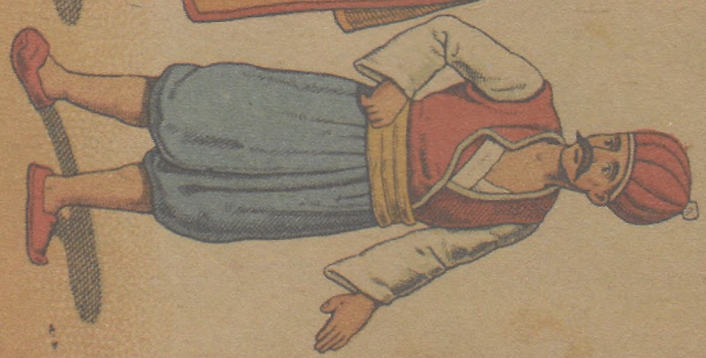
(۵۵)

(۵۶)

(۵۷)

(۵۸)

عظیم جباری

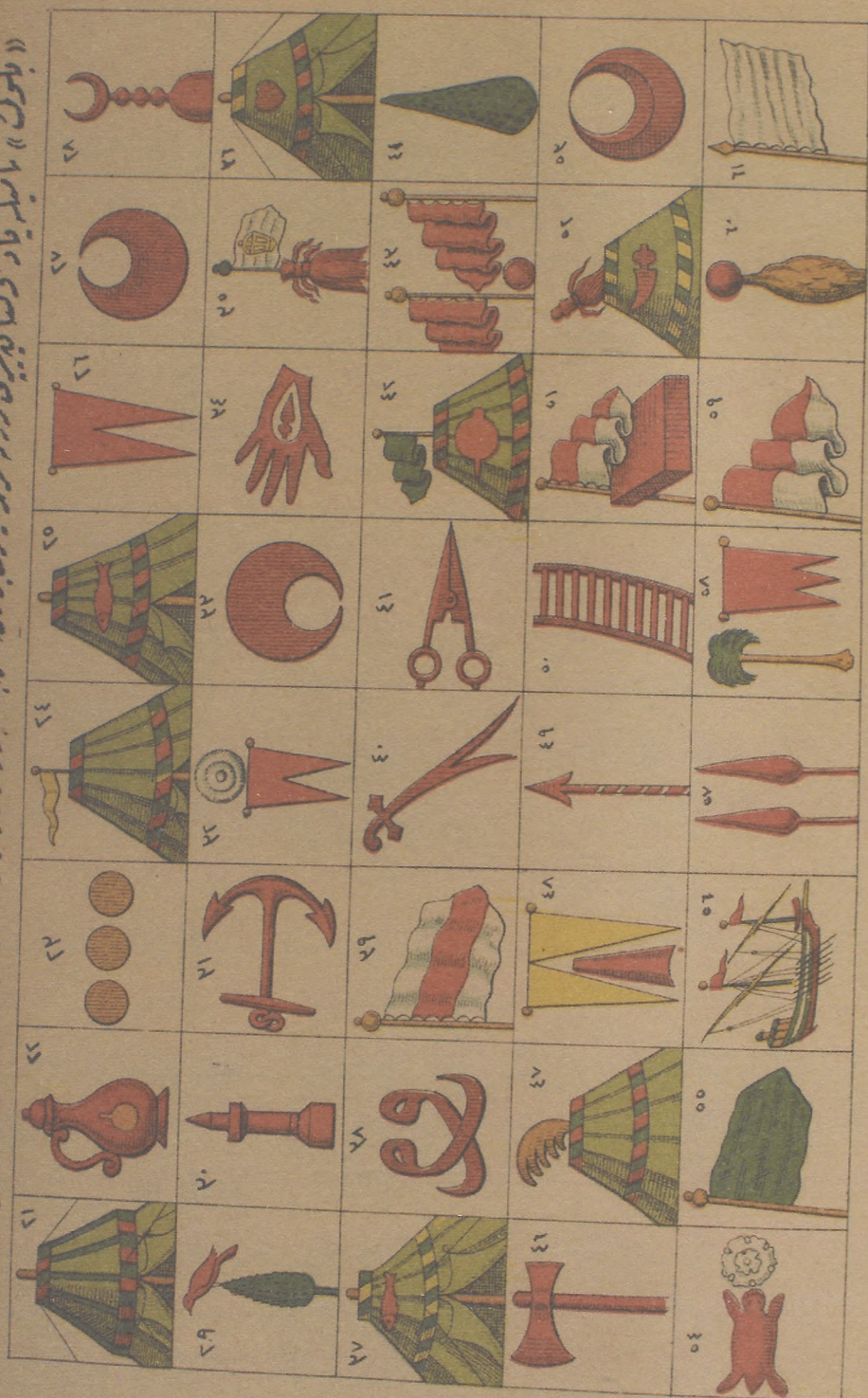
سید

فایز نجفی

محمد رومی

لکھنؤ

«باسمك» ناميد ياد اولسانا ينجي في در زرينه يكر مجاورده التمسكه به قبحه نور و لري حماره اولان و زرينه مخصوص عدلاندر

(۷)

میرزا باج

(۸)

او طبعی

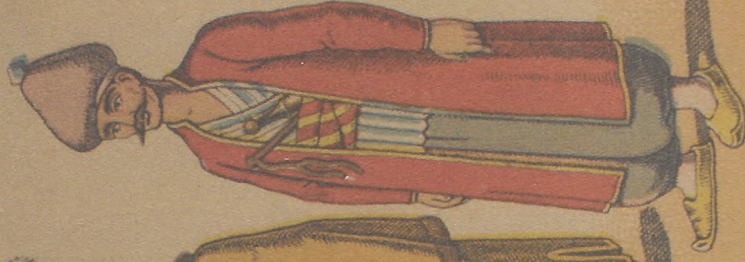
(۹)

کتخابك

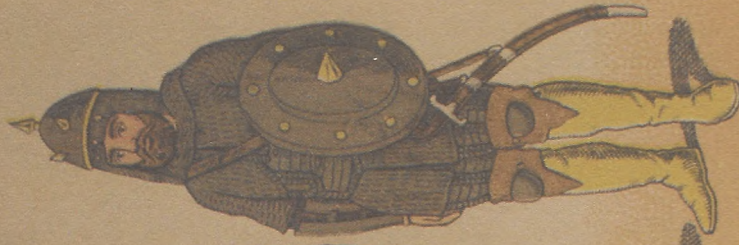
(۱۰)

اوره هادسه

(۱۱)

صالحه قاری

(۱۲)

زیر علی نغز

(۳۹)

سبیلچی

SEBILDJI

(۴۰)

سفا

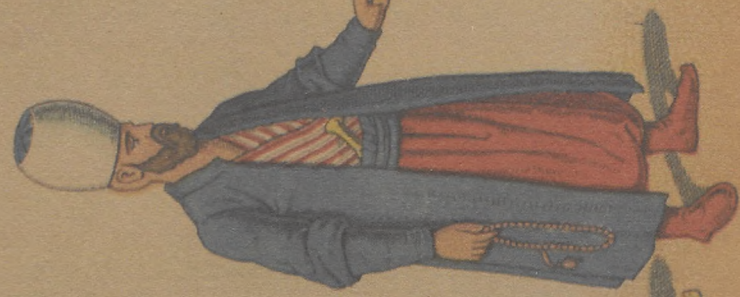
SAKKA

(۴۱)

شاطر

CHATIR

(۴۲)

نویسنده ضابطی (ابن عمار السید)

(۴۳)

نویسنده ضابطی

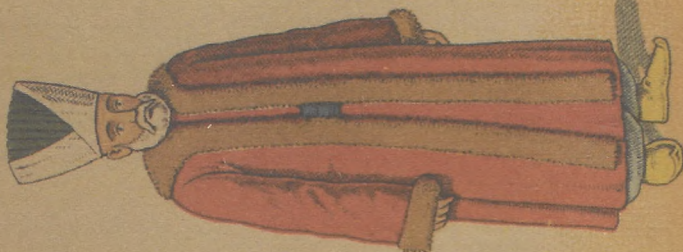
مخبره‌چی

(۸۸)

طوبی بانی

(۸۹)

جهه‌بیل‌نقداسی

(۹۰)

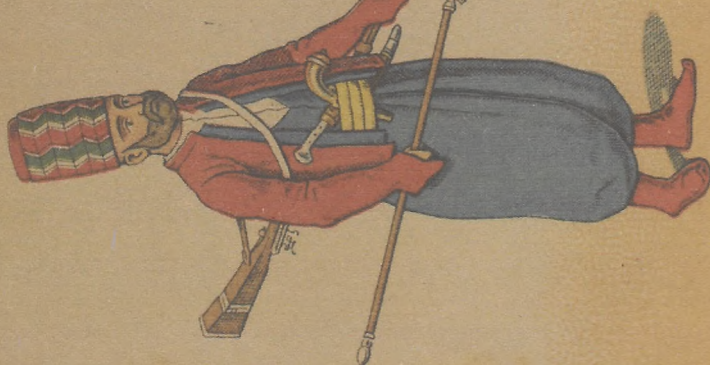
لغمچی

(۹۱)

نیمارلوساهی

(۹۲)

(۴۹)

دولابچه

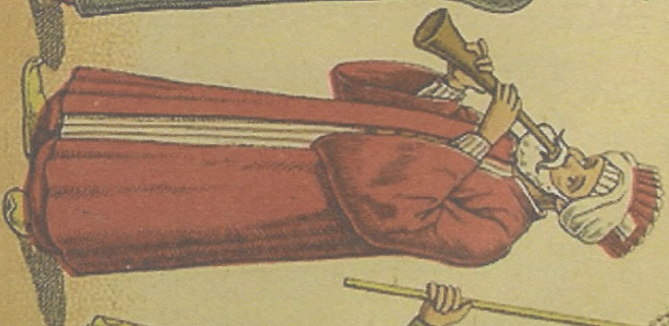
(۵۰)

ناله

(۵۱)

ناله

(۵۲)

ناله

(۵۳)

دولابچه

(۱۳)

سلطان

(۱۴)

پوستاچی

(۱۵)

صوبائی

(۱۶)

عسری

(۱۷)

برجک

ASSAS BACHI

BODJEK BACHI

Yeniçerilik nerede başlamıştır?

Ğlanı nasıl toplanır?

çeri olarak alınmaz?

ilmek ne demektir?

er neden Bektaşidir?

Ulûf ödenirken neden bir

buçuk günlük kesinti yapılır?

Sekbanbaşların yayabeyi olmaları neden kanun değildir?

Ocak içindeki iktidar, sefer ve barış zamanlarında kime aittir,
nasıl kullanılır?

İstanbul ağası, acemi yayabaşları, kethüda, bölükbaşı ve şakirdleriyle

Yeniçeri yoldaşların yolları tüm cevaplarını buluyor..

Yeniçerilerin seçilme yöntemleri, yaşanan değişiklikler,
kanunnamelerin karşılaştırılarak aktarılmasıyla Ocak Kanunu işleyişi
detaylarıyla ele alınıyor..

Murat Hüdavendigâr tarafından çıkarıldıktan sonra Fatih Sultan
Mehmet ve Yavuz Sultan Selim zamanında değiştirilen, Birinci Ahmet
zamanında elinizde bulunan halini alan Kavanin-i Yeniçeriyân'da,
yeniçerilerin seçilme yöntemleri ve Ocak Kanunu'nun işleyişi her
türlü ayrıntısıyla, anlatılıyor.

Adını yazmayı önemsemeyecek kadar alçakgönüllü bir Yeniçeri
Kâtibinin yirmi bir yıllık kulluk hizmetinden sonra kaleme aldığı eser,
sadeleştirilmiş özenli Türkçesi ve tıpkıbasımıyla, XVII. yüzyılın ilk
yarısından günümüze yeniçerilerin bilinmeyenlerini aydınlatıyor..

Baş üryan, sine püryan, kılıç al kan

Bu meydanda nice başlar kesilir hiç soran olmaz

Eyvallah, eyvallah

Kahrımız, kılıcımız düşmana ziyan, kulluğumuz padişaha ayan.

Doğrusu budur ki [Yeniçeriler] 'Ali Osman askerinin namusudur.

Her yerde nice bahadırlıkları meydana gelmiştir.

*Daima yüzleri ak olup, ocakları mamur ola: âlemin sığınağı padişahın
gözleri üzerlerinden hiç uzak olmaya; şevketli padişahın
nimeti yeniçeri kullarına helal olsun.*